

Serbestî

Siyasi Fikir Dergisi

Sayı: 21 • Yaz 2005 • 7.5-YTL.

KÜRDİSTAN'DA YENİ DÖNEM

Foto: Nefel

• Dr. Nezhad Haşraw Hewremani • Mesud Barzani

• Arif Zerevan • Hişyar Özalp

• İshak Tepe • Ümit Fırat

• Ruşen Arslan • Nicholas Blanford

• Eyüp Kıran • Dr. Abdullah Kıran

• Servet Gün • Torî

• Beni Saadet Erdem

Zıryab: Bilge Bir Kürdün Hikayesi **İrfan Güler**

İ Ç İ N D E K İ L E R 1

Editörden 2

K Ü R D İ S T A N ' D A Y E N İ D Ö N E M

Kürdistan'ın Yeni Başkanı: İddialı Bir Politik Program Dr. Nezhad Haşraw Hewremani	4
Esirgeyen ve Bağışlayan Yüce Tanrının Adıyla Mesud Barzani	8
Başkan Celal Talabani'nin Kürdistan Ulusal Meclisi Açılış Konuşması	13
Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin Irak Yardım Misyonu Özel Temsilcisinin Kürdistan Ulusal Meclisinin Açılışında Yaptığı Konuşma	14
Kan ve Demirle Sınanan Yüzyıllık Bir Mücadelenin Öyküsü: Barzani ve Kürt Uylusal Özgürlük Hareketi	15
Mesud Barzani: Halı Satıcısı Değiliz, Haklarımızdan Taviz Vermeyeceğiz Arif Zerevan	18
Kürdistan Bölgesel Hükümetinin AB Misyonu: Temas Dışı	21
Self-Determinasyon Hişyar Özalp	22
Abdullah Öcalan'ın Tarikatı Kürt Halkının Zamanını Çalıyor İshak Tepe	32
Çatışma Kime Hizmet Ediyor? Ümit Fırat	39
Şeyh Sait Yakalandı mı, Teslim mi Oldu? Ruşen Arslan	43
Ziryab: Flâmenko'nun Babası ya da Unutulmuş Bilge Bir Kürdün Hikayesi İrfan Güler	49
Bir Cinayet Suriye Kürtlerini Harekete Geçirdi Nicholas Blanford	55
Tarihöncesinden 20. Yüzyılın Başına Kadar Suriye'de Kürtlerin Tarihi Eyüp Kıran	59
Dillerini Çocuklarına Aktaramayan Ulus: Kürtler Dr. Abdullah Kıran	67
İrkçı Kemalist Öğretinin Bir İdeologu: M. E. Bozkurt Servet Gün	77
Çözumsuz Bırakılan Direniş Sonrasını Hazırlar Torî	86
Hayali Bulmak Beni Saadet Erdem	93
English Summary	95.

Editörden

Kürdistan'da Yeni Dönem

Modern zamanlar boyunca tarih sahnesinin dışında tutulmaya, unutulmaya ve egemen devletler tarafından tamamıyla ortadan kaldırılmaya çalışılan Kürt halkının, ülkesinin güneyinde son on üç yıldır ortaya çıkan iradesi ve bu iradenin yaşadığı deneyim, bu tarihi unutulmuşu ters yüz ederek, Kürtlerin ulusal-devletsel bir irade olarak yeniden tarih sahnesine çıkmasına yol açmıştır. Bu deneyim, tüm Irak'ın transformasyonunda dominant bir rol oynarken Kürdistan'ın diğer parçalarının da, kendi 'kara talihini' yırtıp atmasına yönelik çabalar bakımından da büyük bir esin kaynağı olmaktadır.

Dolayısıyla Ortadoğu'daki tüm faşizan, statükocu yapıların tasfiye edilip, çağın ihtiyacı olan demokratik bir dönüşümün sağlanması için, Özgür Kürdistan deneyimi oldukça önemlidir. Genel olarak Kürdistan'daki demokratik dönüşüm potansiyeli, tarihi dinamikler bakımından, ilerleyici demokratik dünyayla uyumlu bir hal göstermektedir. Diğer bir ifadeyle adalet duygusunun tüm yerkürede hayat bulması için, insanlık tüm dikta rejimlerden kurtulmak zorundadır.

Bu bağlamda, Kürtlerin en yüksek iradesi olan Kürdistan Parlamentosu tarafından, Mesud Barzani'nin Kürdistan Başkanı olarak seçilmesi, tüm Kürtler tarafından coşkuyla karşılandı. Bu seçilme, başta BM temsilcisi olmak üzere dünyanın önde gelen demokratik ülke temsilcilerinin huzurunda gerçekleşti. Mesud Barzani'nin yasal ve meşru bir şekilde başkan olarak seçilmesi, Kürtlerin kaderi konusunda yepyeni bir döneme işaret etmekte; Barzani'nin Kürt ulusal hedeflerine ilişkin kararlı tutumu ve bu konuda gösterdiği per-

formans, Kürt halkına büyük bir güven vermekte. Ayrıca Kürtlerin güneydeki meşru iradesinin tarih sahnesine çıkması, Kürtleri dışlayarak Kürdistan'a hükmeden diğer bölge devletlerin kuramsal ve kurumsal yapılarının Kürtler bakımından hiçbir meşruiyeti bulunmadığı bir kez daha gözler önüne sermiştir....

Burada, belki bugüne kadar kat edilen zorluklardan çok daha zor görevler, Kürdistan'ın Başkanı, Kürdistan Başkanlık Yasası gereği Kürt Silahlı Kuvvetlerinin de Başkomutanı olarak Mesud Barzani'yi beklemektedir. Bu zor görevler; Kerkük'ün Kürdistanileştirilmesi; her iki Kürt yönetiminin kuşkuya yer bırakmayacak şekilde birleştirilmesi; KDP ile YNK arasındaki yılların yarattığı güvensizliğin bertaraf edilmesi; her yönüyle Kürdistan'ın kalkındırılması ve halkın özlediği şeffaf bir yönetim anlayışının oturtulması gibi görevlerdir. Yine teröre karşı etkin önlemlerin alınması da Kürt yönetimi için hayati konuların başında geliyor.

Bu arada Kürt yönetiminin Bağdat'a karşı her yönüyle kendi konumunu sağlam tutmaya çalıştığı gözleniyor; bu durumda, Bağdat yönetiminin bir kez daha Kürdistan üzerinde dominant olabilme ihtimali, tarihin çarkını geri çevirmek kadar zor gözüküyor; Kürdistan Parlamentosunun yasama yetkisiyle Kürdistan Hükümetinin icra yetkisi ve Peşmerge gücünün Kürdistan kurumlarının güvencesi olarak kalıcı nizami bir ordu şeklinde görev yapacağı yönündeki hususlar, Geçici Temel Yasada yer aldığı gibi, daimi Anayasada da bu hususların korunacağı şartı, Kürt iradesinin olmazsa olmazı olarak ileriye sürülüyor.

Yukarıda söz edilen zorlu görevlerin üstesinden gelme bakımından, Mesud Barzani'nin Kürdistan'a başkan seçildiği 14 Haziran günü Kürdistan Parlamentosunda yaptığı konuşma, oldukça yol göstericidir ve bu konuşmanın tam metnine ve konuyla ilgili diğer bazı metinlere yer verdik. Ayrıca verilen sözlerin yerine getirilip getirilemeyeceği ileride değerlendirilebilmek amacıyla Nezhad Haşraw Hewremani, "Kürdistan'ın Yeni Başkanı: İddialı Politik Bir Program" başlığı altında Mesud Barzani'nin konuşmasında önemli bulduğu konuları başlıklar şeklinde öne çıkararak irdeliyor. Hişyar Özalp'ın "Self-determinasyon" adlı makalesi de Kürtlerin kendi kaderini tayin etme hakkını talep edebilme ve bu hakkın hukuki ve siyasi zeminine ilişkin önemli bilgileri içeriyor.

Kürdistan'ın güneyinde Kürtlerin kendi makûs talihini yenme konusunda tarihi gelişmeler yaşanırken, kuzeyde ise Türk devleti, Kürtlere karşı inkârı, hâlâ esas bir politika olarak sürdürmeye çalışıyor; alışageldiği şekilde Kürt meselesini terör konseptiyle bastırma ve terör metodunu yeniden güncelleştirme gayreti içindedir. Hikmet Fidan'ın Diyarbakır'da vurulması ve Kürdistan'daki çatışmaların yeniden başlaması, Kürdi potansiyele karşı, Türk devletinin terörü yeniden güncelleştirilmek istemesinden başka bir şey değil. Bu terör programındaki figüranlar ise, istedikleri sıfatı kendilerine takabilirler, bu, gerçeği değiştirmez. Bu çerçevede, A. Öcalan ve uzantılarının Kürtlere zaman ve kan kaybettirmenin dışında, Kürtlere başka bir şey sunmayacakları, en azından akli selim sahibi Kürtler tarafından şimdiye kadar iyi idrak edilmiş olması gerekiyordu. Ümit Fırat, son çatışmalarla ilgili "Çatışma Kime Hizmet Ediyor?" sorusuyla özlü bir şekilde Öcalan'ın örgütünü ve çatışma mantığını sorguluyor.

Bu bağlamda İshak Tepe ile yaptığımız röportajın da okurlarımıza yararlı olacağını düşünüyoruz. Bu sayıda yer alan diğer önemli bir yazı ise, Ruşen Aslan'ın Selim Kılıçoğlu (Selim Kılıçoğlu, Cıbranlı Halit Bey'in yakın akrabası, 49'lar davasında yargılanmış, hapis ve sürgünler yaşamış biri) ile yaptığı röportajdır. Bu röportaj, Şeyh Said olayıyla ilgili yeni tartışmalar yaratacak nitelikte.

Öte yandan Nicholas Blanford, "Bir Cinayet Suriye Kürtlerini Harekete Geçirdi" başlıklı yazısıyla Şeyh Mashuk Haznewi cinayetini irdeliyor, Kürtlerin Suriye rejimine karşı çok önemli bir muhalefet odağı olduğuna işaret ediyor. Suriye Kürtlerinin tarihi ile ilgili Eyüp Kıran'ın yazdığı bir makale ise, Suriye Kürtlerinin tarihçesini sunuyor...

Avrupa'da ilk müzik konservatuarını açan ve Flâmenko müziğinin babasının bir Kürt olduğunu biliyor muydunuz? İrfan Güler arkadaşımız, "Ziryab: Flâmenko'nun Babası ya da Unutulmuş Bilge Bir Kürdün Hikayesi" başlıklı yazısıyla, 9. yüzyılda yaşayan Ziryab'ın hayat hikayesinin izini sürüyor; bu bilge adamın dramını gözler önüne seriyor; okuyunca hem üzülecek hem sevineceksiniz. Ziryab'ın 'unutuluşu' mensubu olduğu milletin 'unutuluşuna' ne kadar benziyor; Ziryab ve halkının medeniyete katkıları hep başkasının hanesine yazılmış. İşte Kürtlerin tarihi olarak bugün karşı karşıya kaldığı durum, bu kötü münfail talihi yenmek ve yeniden kendi tarihinin faili olmaktır.

Kuzey Kürtlerinin başka bir hazin öyküsü daha var ki, kendi dilini çocuklarına öğretmiyorlar. Abdullah Kıran bu hazin öyküyü irdeliyor. Kıran'ın bu sayıda yer alan "Kendi Dillerini Çocuklarına Aktarmayan Ulus: Kürtler" adlı makalesinin bu konuda uyarıcı olacağını umuyoruz.

Kürtlere karşı ırkçı tutumuyla hatırlanan ancak Türk resmi görüşün yanı sıra, Türk kamuoyu tarafından soldan sağa, çok geniş bir yelpazede, büyük bir devrimci olarak anılan, M. Esat Bozkurt'la ilgili tartışmalar çeşitli vesilelerle sık sık gündeme geliyor. Servet Gün, Bozkurt'u ve ideolojisini mercek altına alıyor... Hayat hikâyemizin ve "kahramanlarımızın" farklı olduğu gerçekliğini, kim nasıl değiştirebilir? Ne var ki bu farklılığa karşı, ötekinin tahammülsüzlüğü ise, insanı insanlıktan çıkarır nitelikte.

Esen kalın

Mehmet Sanrı

Kürdistan'ın Yeni Başkanı: İddialı Bir Politik Program

Dr. Nezhad Haşraw
Hewremani

Irak Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) lideri sayın Mesut Barzani 14 Haziran 2005 tarihinde Kürdistan Ulusal Meclisi tarafından, Irak Kürdistanı'ndaki de facto Kürdistan bölgesel yönetiminin tarihteki ilk başkanı olarak seçildi. Bu süreç diğer başlıca Kürt partisi olan Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) ile hararetli ve kimi zaman suçlamalar içeren tartışmaların yaşanmasına neden oldu ve Kürdistan halkından gelen kitlesel politik kamusal baskılar altında her iki parti de farklılıklarını bir tarafa bırakmak zorunda kalarak başkanlık yasası taslağı üzerinde bir konsensüse varmak zorunda kaldı ve bu yasa taslağı da Kürdistan parlamentosundan oy çokluğuyla geçti.

Sayın Barzani görev teslimi esnasında yaptığı konuşmada kendi politik programını özetledi ve 4 yıllık görev süresi boyunca belli amaçlar için çalışacağına söz verdi. Sayın Barzani'nin verdiği bu sözlerin tümünü ya da en azından bir kısmını yerine getirip getirmeyeceğinin ya da bunların yalnızca vaat olarak mı kalacaklarının ileride daha iyi değerlendirilebilmesi için, verilen bu sözlerden bir kısmını birazcık açmanın faydalı olabileceğini düşündüm.

Değinilen bazı önemli konuları başlıklar halinde vermek istedim:

Uzlaşma:

Alıntı: Bu vesileyle, geçmişi kabul edip değerlendirmenin vakti gelmiştir, fakat özellikle geleceğe bakmalıyız ve kardeşlik, barış ve birlik için yeni bir sayfa açmalıyız. Geçmişte olup bitenler geri döndürülemez. Ama gelin kalplerimizde taşıdığımız yaraları iyileştirelim, onların acı veren etkisini ortadan kaldıralım ve yolumuza devam edelim. Bugünden itibaren geçmişteki eksikliklerimizi ve hatalarımızı geride bırakıyoruz ve zaferin sarp zirvesine tırmanarak daha parlak bir geleceğe yürüyoruz.

Bundan böyle ulusal düşünüş tarzımızı güçlendirecek adımlar atmalı ve Kürdistan toplu-

mu içinde demokrasi ruhunu geliştirmeliyiz. Grupsal çıkarları bir yana bırakmalı, dar görüşlülükten kurtulmalı ve halkımızın yaralarını yeniden açan davranışlardan kaçınmalıyız.”

Irak Devletinin Geleceği:

Alıntı: “Federalizm, demokrasi ve çoğulculuk temelinde ve hukukun üstünlüğüne dayalı bir Irak'ı yeniden inşa etmenin zamanı gelmiştir. Yeni Irak iki ana ulus olan Kürtlerin ve Arapların gönüllü birlikte var oluşları üzerinde inşa edilmelidir. Etnik menşeleri ya da dinsel inançları ne olursa olsun, tüm Irak vatandaşları bu ülkenin kendi ülkeleri olduğunu, haklarının ve so-

Halkımız tüketici ve parazit değil, üretici olmalıdır. Kürtler aktif ve çalışkandır, kendi fiziksel ve zihinsel kapasiteleri doğrultusunda

rumluluklarının açıkça belirtildiğini hissetmelidir.”

Kürdistan Yönetimi- nin Birleştirilmesi:

Alıntı: “Birkaç gün sonra Kürdistan’da yeni bir hükümet kurulacaktır ve bölgesel parlamentodan güvenoyu

alacaktır. Bu yeni hükümet geniş tabanlı olacak, önünde yerinde getirmesi gereken birçok zorlu görevin bulunduğu birleşik bir hükümet olacaktır. Bu hükümetin çalışmalarında başarılı olabilmesi için hepimiz onunla işbirliği yapmalıyız.”

Yeniden İnşa ve Hizmetler:

Alıntı: “Kürdistan’ın, Irak rejimleri tarafından tamamen yıkılan altyapısı yeniden inşa edilmelidir. Yeni ve modern yol ağları inşa edilmeli, posta ve telekomünikasyon da dahil olmak üzere yeni bir iletişim sistemi kurulmalıdır.

Su ve elektriğe gelince, bu hizmetler Kürdistan’ın her parçasına ulaşmalıdır ve yetersizliklerin ve aksamaların en kısa zamanda üstesinden gelinmelidir. Tüm köylerde, yakın ve uzak her yerde okullar ve sağlık hizmetleri de bulunmalı ve Kürdistan’daki sağlık hizmetleri dünya standartlarına yükseltilmelidir. Kürdistan’ın köylerini yeniden inşa etmek, temel hizmetleri sağlamak ve bu köylerin ekonomisini rehabilite etmek için kapsamlı bir plan hazırlanmalıdır. Devrimimize ve Kürdistan ekonomisine ezici bir darbe vurma amacında olan Irak rejimi, peşmergelerimiz ve devrimimiz için birer üs olduklarından dolayı, binlerce köyü yerle bir etmiş, bu köylerin sakinlerini sürgün etmiştir.”

Kürdistan’da Eğitimde ve Yüksek Eğitimde Reform:

Alıntı: “Eğitim sisteminde bir reform yapılmalı ve müfredat Baasçılıktan arındırılmalıdır. Eğitim geleceğin kaynağıdır. Baasçılık toplumumuzun kültürel temelini ve ruhumuzu yıkmak için elinden geleni yapmıştır. Bizler de Baasçılığın yoz ve insanlık dışı etkilerini acilen ortadan kaldırmalıyız.

Yüksek eğitim kurumlarımıza daha büyük bir dikkatle yaklaşmalıyız. Kürdistan’daki üniversiteler daha büyük bölgedeki üniversitelerden geri kalmamalıdır. Üniversiteler uygarlığın ve demokrasinin deniz

geçimlerini sağlamalıdır. Bu amaç için, Kürdistan toprağının her tarafı üretim üniteleriyle dolup taşmalı ve endüstriyel üretime özel

bir özen gösterilmelidir. Ayrıca tarıma ve turizme de özel bir önem

verilmeli ki bu sektörler de ekonomimizin vazgeçilmez boyutları

haline gelerek ülkemizin kalkınmasına katkıda bulunsun.

fenerleri olmalı ve Kürdistan toplumunda başat bir rol oynamalıdır. Ayrıca üniversiteler dünyadaki diğer üniversitelerle ve bilimsel kurumlarla daha geniş ilişkiler kurmalı ve on-

larla etkileşim içine girmelidir.”

Kürdistan’da Yolsuzlukla Mücadele:

Alıntı: “Tüm kurumlar reformdan geçmeli ve her türlü yolsuzluğun kökü kazınmalıdır. Halkın ihtiyaçları, adil, eşit ve hızlı bir şekilde karşılanmalıdır.”

Ekonominin Yeniden Canlandırılması:

Alıntı: “Kürdistan’ın ekonomisinin yeniden canlandırılması için kapsamlı ve eksiksiz bir plan geliştirilmelidir. Zengin ülkemizde işsizliği asgariye indirmek için istihdam imkanları yaratılmalıdır. Mutlu ve refah içinde bir toplum kendisi için parlak bir gelecek inşa edebilir.

Halkımız tüketici ve parazit değil, üretici olmalıdır. Kürtler aktif ve çalışkandır, kendi fiziksel ve zihinsel kapasiteleri doğrultusunda geçimlerini sağlamalıdır. Bu amaç için, Kürdistan toprağının her tarafı üretim üniteleriyle dolup taşmalı ve endüstriyel üretime özel bir özen gösterilmelidir. Ayrıca tarıma ve turizme de özel bir önem verilmeli ki bu sektörler de ekonomimizin vazgeçilmez boyutları haline gelecek ülkemizin kalkınmasına katkıda bulunsun.

Kürdistan ekonomisi serbest Pazar ilkelerine dayandırılmalıdır, özel ve karma yatırımlar teşvik edilmelidir. Hükümet bu bağlamda, işleri kolaylaştırma ve diğer destekler de dahil olmak üzere, her türlü yardımı sunmalıdır.”

Demokratik Haklar:

Alıntı: “Kürdistan’da bireysel ve kolektif haklara saygı gösterilecektir. Tüm özgürlükler yasalar ve düzenlemeler doğrultusunda güvence altına alınacaktır. Halkın görüşlerine saygı gösterilmelidir. Dinsel inanç temel bir özgürlüktür.

Hesap Verebilirlik ve Şeffaflık:

Alıntı: Ayrıca halk ile Kürdistan Bölgesel Hükümeti arasında karşılıklı bir güveni inşa edeceğimizi umu-

"Kerkük sorununa gelince, Geçici Yönetim Yasasında gerçek bir çözüm formüle edildi. Biz başka hiçbir çözümü kabul etmeyiz. Bu,

yorum. Bu karşılıklı güven her ikisinin de ilerlemesini güvence altına alacaktır.

Kadınların Rolü:

Alıntı: "Kadınlar toplumun tüm kesimleri içinde değerli ve onurlu roller oynamalıdır ve bu anlamda

hiçbir yasal dışlayıcılık olmamalıdır. Kadınlar toplumu içindeki statülerini değiştirmek için mücadele etmelidir ve biz de bu mücadelede onlara gerekli her türlü desteği sağlayacağız."

Politik Özgürlük:

Alıntı: "Burada Kürdistan'daki tüm örgütlerin faaliyetlerine saygı gösterilmesini bir kez daha vurgulamak isterim. Onların görüşleri ve tavsiyeleri dikkate alınacaktır. Kürdistan'da medya her biçimiyle özgürdür ve sansürlüdür."

Etnik ve Dinsel Azınlıklar:

Alıntı: "Kutsal İslam dini ve ulusal geleneklere ve aynı zamanda, kendi konumları itibarıyla Kürdistan toplumuna ve yeni ortama hizmet etme arzusunda olan, bu doğrultuda bir rol oynamak isteyen sosyal ve dinsel şahsiyetlere saygı gösterilmelidir.

Kürdistan bölgesinde, etnik ve ırksal kökenleri ne olursa olsun, hiçbir vatandaşa ayrımcılık uygulanmamaktadır. Hem hakları hem de sorumlulukları itibarıyla vatandaşların tümü de eşittir. Türkmenler ve keldani-Asuriler bizim saygıdeğer kardeşlerimiz ve kız kardeşlerimizdir ve onların refahı için imkanlarımız ve yetkilerimiz dahilinde olan her şeyi yapacağız. Bu topraklarda hep birlikte yaşıyoruz. Kaderimiz, sevinçlerimiz ve acılarımız ortak. Biz kendimizi onların ve haklarının savunucuları olarak değerlendireyoruz.

Tüm farklı mezheplerimize ve dinlerimize saygı gösterilmelidir. Kürdistan'da tüm dinler tümüyle özgürdür ve eşit olarak görülmektedir. Yezidi kardeşlerimiz, kendi uluslarının mücadelesine katılmış olan özgün Kürtlerdir. Onlar kalbimizde özel bir yere sahiptir ve tüm Kürtlerin yüksek saygısına mazhurdur."

hepimiz tarafından imzalanarak yasa haline getirilmiş bir anlaşmadır. Ve bu yasa gecikmeden uygulanmalıdır. Geçici Yönetim Yasasının 58. Maddesi ciddi bir meseledir ve bizler bu noktada geriye çekilmeyi kabul etmeyeceğiz. Benzer şekilde, koparılmış tüm

diğer bölgeler de iade edilmelidir çünkü onlar Kürdistan'ın entegral parçalarıdır."

Feyli Kürtlerin İçinde Bulunduğu Zor Durum:

Alıntı: "Feyli kardeşlerimiz kendi halkı için verdikleri uzun mücadele boyunca Baasçı rejimin en ağır darbelerine maruz kalmışlardır ve eşi benzeri görülmedik acılar çekmişlerdir.

Onların bu acıları en iyi biçimde tazmin edilmeli ve toplumda gerçek rollerini yerine getirmelerine imkan verilmelidir. Şimdi onların halkının mücadelesi meyvesini verdiği için, onlar güven içinde tüm haklarına sahip olmalıdırlar."

Rejimin Kurbanları:

Alıntı: "Germiyan, Karadağ, Badinan ve Deşti Koya'daki Enfal kurbanlarının aileleri ve aynı zamanda Barzaniler, Feyliler, Halepçe'de ve başka yerleşim bölgelerinde kimyasal saldırılara maruz kalanlar, sürgün edilen ve yeniden iskana tabi tutulanlara saygı gösterilecektir ve hürmet edilecektir. Bu trajedilerin izleri bu ailelerin yaşamlarından silinmeli ve onlara yardım edilmelidir."

Terörizmle Mücadele:

Alıntı: Bugün terörizm demokrasi ve ilerleme karşısındaki en büyük tehdittir. Bizler asla terörizmle savaşmaktan geri kalmayacağız; her zaman tetikte olacağız. Teröristlerin bu ülkede geleceği yoktur. Onlarla mücadele etmeli ve köklerini kazımalıyız. Ama bu tek başına şu ya da bu kurum tarafından gerçekleştirilemez. Vatandaşlar ve siyasi partiler bu misyonda güvenlik örgütlerini desteklemelidir.

Kerkük'ün Geleceği:

Alıntı: "Kerkük sorununa gelince, Geçici Yönetim Yasasında gerçek bir çözüm formüle edildi. Biz başka hiçbir çözümü kabul etmeyiz. Bu, hepimiz tarafından imzalanarak yasa haline getirilmiş bir anlaşmadır. Ve bu yasa gecikmeden uygulanmalıdır. Geçici Yönetim Yasasının 58. Maddesi ciddi bir meseledir ve bizler bu noktada geriye çekilmeyi kabul etmeyeceğiz. Benzer şekilde, koparılmış tüm diğer bölgeler de iade edilmelidir çünkü onlar Kürdistan'ın entegral parçalarıdır."

"Komşu ülkeler arasında bölünmüş olan Kürt ulusuna gelince, akıllarımızın ve kalplerimizin onlarla birlikte olduğunu ve onların

Anayasanın yazılması:

Alıntı: "Geçici Yönetim Yasasında formüle edilen şeyler Kürt halkının asgari haklarıdır. Bizler yasada belirtilenlerden daha az olan hiçbir şeyi kabul etmeyeceğiz. Bu yüzden, bu haklar mevcut halleriyle, kalıcı Irak anayasasında yer almalıdır.

Yeni bir anayasanın yazılması önemli bir adımdır ve Irak'ın tüm bileşenleri bu anayasa taslağının yazımına iştirak etmelidir. Anayasa aynı zamanda, Irak'ın federal demokratik kimliğini yansıtacak şekilde anlaşma ve konsensüse dayanarak hazırlanmalıdır."

Kürdistan'ın Diğer Parçalarındaki Kürt Sorununun Çözümü:

Alıntı: "Komşu ülkeler arasında bölünmüş olan Kürt ulusuna gelince, akıllarımızın ve kalplerimizin onlarla birlikte olduğunu ve onların çektikleri acıları yüreğimizde hissettiğimizi kardeşlerimize önemle belirtmek isteriz. Günümüz dünyasında şiddete yer olmadığı için, umarız kardeşlerimiz haklarını savunmak için uygar ve modern yöntemlere başvururlar, çünkü şiddet Kürtlere ölümden ve yıkımdan başka bir şey getirmemektedir. Benzer şekilde, umarız bu komşu ülkeler de kardeşlerimizin taleplerine kulak verirler ve onlarla diyaloga girerler."

Kürdistan Ulusal Meclis sözcüsü sayın Adnan El Müftü Barzani'nin konuşmasının sonunda bir yo-

rumda bulunarak, böyle bir konuşmanın, beklenen birleşik Kürdistan bölgesel hükümetinin politik programı için bir platform işlevi görebileceğini ifade etti. Umarım Sayın Barzani kısa süre içinde yapacaklarıyla sözlerine sadık kalır ve Kürdistan'ı modernize

edip yeniden canlandırmak, Kürdistan'daki yolsuzlukla, ahbap çavuş ilişkileriyle ve kayırmacılıkla mücadele etmek gibi başlıklar içeren iddialı programını hayata geçirir.

Sayın Barzani bundan böyle yalnızca KDP lideri değil, aynı zamanda Kürdistan'ın başkanıdır ve bu yüzden ulusal çıkarları her türlü parti çıkarının üzerinde tutmalıdır. Kendimizi kişilik kültüründen uzaklaştırmalı ve medyamızı katı bir şekilde denetlenen parti medyası olmaktan çıkarıp ulusal medyaya dönüştürmeliyiz.

Başkan gücünü Kürt toplumunun tüm kesimlerinden almalıdır ve umarım ki toplumun en kırılgan kesimi, mesela Enfal ve Halepçe kurbanları, dulları, yetimleri ve aynı zamanda Kürt şehirlerindeki yoksul mahallelerin sakinleri bu kesimler içinde öncelik kazanırlar. Umarım Başkan Barzani Kürt şehirlerine modern bir görünüm kazandırır ve Kürdistan'ı modern bir devlete dönüştürecek bir master planı uygular.

İngilizce'den çeviren: Cemal Atila

Esirgeyen ve Bağışlayan Yüce Tanrının Adıyla

Federal Irak'ın Cumhurbaşkanı Sayın Celal Talabani,

Sayın Cumhurbaşkanı Yardımcıları;

Federal Irak Parlamentosu Başkanı;

Sayın Dr. Haçim el Heseni

Sevgili bay ve bayan kardeşlerim, müttefik partilerin değerli lider ve temsilcileri,

Dost ülkelerin değerli büyükelçileri,

Kürdistan Parlamentosunun Sayın Başkanı,

Kürdistan Parlamentosunun değerli üyeleri

Değerli misafirler...

Bu toplantımıza katılmış bulunmanızdan dolayı sizleri en içten dileklerle ve saygılarımla selamlıyorum.

Bu milletin bir evladı, bir Peşmerge olarak, seçilmiş parlamento tarafından bu görevin bana verilmiş olması benim için büyük bir onur ve büyük bir mutluluktur. Bunu Kürdistan halkının bana vermiş olduğu bir emir ve teklif, halkımın mücadeleciler evlatları Peşmerge arkadaşlarıma bir armağan olarak kabul ediyorum.

Bundan 43 yıl önce, ilk defa Peşmergelik silahını kuşandığım günden bu yana, Kürdistan devriminde bir çok defa inişler ve çıkışlara tanık oldum, bir çok acı ve yürek yarası olay gördüm, ancak bir tek gün dahi halkımın başarısına dair kuşkuya düşmedim.

Sizinle birlikte, bu uzun erimli mücadelenin, harcanan emeklerin sonuçlarına tanık olmaktan dolayı mutluyum. Bu yolda birlikte yürüdüğüm, soğuk geceler ve sıcak günleri birlikte paylaştığım, dostlarım, Peşmerge ve diğer kahramanların, bu yolda yaşamlarını feda edenlerin bugünleri görememeleri beni üzmektedir. Fakat onlar her ne kadar bedenleri ile

aramızda değilseler de, ruhlarının bizimle olduğuna, bu mutluluğu bizimle paylaştıklarına inanıyorum. Yine ölümsüz önderlerimizin bu mutluluğu bizimle paylaştıklarına inanıyorum.

Bu parlamento hepimizin inanması ve saygı göstermesi gereken bir kurum olup, Kürt halkının meşru ve haklı mücadelesinin sembolüdür. Bu yasal kurum bu halkın oyları ile oluşmuş ve onların taleplerinin taşıyıcısıdır. Bu kazanımlar, şehit kanlarının, peşmergenin fedakarane mücadele ve emeğinin, kimyasal bombaların, Enfal kurbanlarının, halkımızın, özellikle iki büyük ve mücadeleciler partimiz YNK ve PDK'nin aynı saflarda aynı amaçlar etrafında birleşmesinin ürünüdür.

Buradan gerek ülke içindeki, gerekse ülke dışındaki tüm Kürt halkını, özellikle Kürt halkının şeref ve onurunun muhafızları, hangi gruba mensup olurlarsa olsun zor günlerin adamı Peşmergeyi en içten duygularıyla selamlamak istiyorum.

Yine PDK, YNK ve diğer partilerin dostları, üyeleri ve kadrolarına saygı ve selamlarımı sunmak istiyorum. Bugün elde edilen kazanım-

Bugünden itibaren geçmiş eksikliklerimizi unutup, arkamıza bakmaktan vazgeçmeliyiz. Artık ulusal bilincimizi güçlendirip, Kürdis-

lar, ayırimsız olarak tüm tarafların direniş ve mücadelelerinin sonucudur. Herkesin, elde edilen bu kazanımların korunup daha da geliştirilmesi için sahiplenmesi gerekmektedir.

Hepimiz kardeşlik, eşitlik ve birlik için yepyeni bir sayfa açalım. Geçmiş geri çevirmemiz mümkün değil, ancak içimize işlemiş yaraları tedavi etmek yüklerimizi dağılayan yaraları içimize gömüp ilerlemek ve başarmak için çalışmalıyız. Bugünden itibaren geçmiş eksikliklerimizi unutup, arkamıza bakmaktan vazgeçmeliyiz. Artık ulusal bilincimizi güçlendirip, Kürdistan'da toplumsal yaşama demokratik ilkelerin yerleştirilmesi için çabalamalıyız. Halkımızı bir çok sıkıntı ile karşı karşıya getiren, dar parti anlayışından kurtulmalı, sonuç vermeyen dar görüşlü karmaşadan kendimizi ve halkımızı kurtararak, yeniden acı ve ıstıraplar çekilmesine meydan vermemeliyiz.

Biz Kürtler, hiçbir zaman mücadelemizden, direnişimizden vazgeçmediğimiz ve yaşanan hiçbir olay bizi yolumuzdan alıkoyamadığı için onurlu bir milletiz. Eylül direnişinin başladığı günden itibaren gizlisiz saklısız ve hiçbir zaman dolambaçlı yollara sapsmadan yolumuza kararlı bir biçimde devam etmişizdir. "Irak'a demokrasi, Kürdistan'a otonomi", Kürdistan devrimci hareketi liderliğinin gerçekçi değerlendirmelerinin, uzak görüşlülüğünün şiarı olup, bizim için, Irak ve bölge için en isabetli hedef olduğunun kanıtı şu andaki mevcut kazanımlarımız olarak karşımızda durmaktadır. Bugün, Federal demokratik Irak hedefi bir gerçek olarak ortaya çıkmışsa, doğru değerlendirme ve tespitlerimizin sonucudur. Irak'ta demokrasi ve Irak'ta Kürt ulusal sorunu birbirine bağlı olarak çözülmesi gereken temel sorunlardır. Biri birini takip eden siyasi iktidarlar, bize dayattıkları kendi baskıcı sistemlerini kabul ettirmek için çok çabaladılar. Arap ve Kürt halklarını birbirilerine düşman halklar haline getirmeye çalıştılar, ancak hiçbir zaman bunu başaramadılar. Onların amaçları kirli olduğu için, hiçbir sonuç vermedi ve bir çok Arap devrimcisi bizimle aynı saflarda ve omuz omuza mücadelelerinin içinde yer almıştır. Onlar da bizimle birlikte bir çok kurban verdiler, çok emek harcadılar. İşte bugün de bu savaşçılarla bu mücadele arkadaşları-

mızla aynı saflarda beraberiz. Dün diktatörlüğe karşı mücadele saflarında beraberdik, bugün de demokratik ve federal bir Irak için yine aynı saflardayız. Gelecekte de iki halkı biri birine düşman haline getirmeyi hedefleyen hiçbir plan, elbirliği ile oluşturduğumuz bu olumlu ortamı bozmayı başaramaz.

Bu gün göz önünde olan vahşi katliamların sonuçları, yanibaşımızda ortaya çıkarılan toplu mezarların gerek BAAS gerekse ondan önceki rejimlerin vahşi izlerini silmek, bir daha böyle üzücü olayların yaşanmaması için mevcut durum, iki halkın kardeşliğine ve eşitliğine dayalı bir yaşam kurmamız için altın bir fırsattır.

Irak halkı bütün renkleri ile bir tükeniş ve jenositle karşı karşıya olduğu bir savaşın içinde idi. Bu gün yaralarımızı tedavi edip, insanların haklarının korunduğu ülkemizi yeniden imar etmenin zamanıdır. Her ne kadar Irak rejimi, Eylül Devriminin başlamasıyla birlikte, her türlü terörü halkımıza karşı kullanmaktan çekinmemiş; 1988 enfal hareketi, Feyli kardeşlerimize yönelik enfal, Barzanilere yönelik enfal ve Halepçe'deki kimyasal bombardıman gibi büyük insanlık suçları işlemişse de biz Kürtler, hiçbir zaman terörü bir araç olarak kullanmamış ve kullanmayı düşünmemiş olmaktan dolayı onur duymaktayız. Şimdi de hukukun egemen olduğu, federal, demokratik ve çoğulcu bir Irak inşa etmenin zamanıdır. Yeni Irak, Arap ve Kürt halklarının eşitliği ve gönüllü birlikteliği üzerine inşa edilmeli, her Irak vatandaşı, hangi ırk, din, inanç ve düşüncede olursa olsun, hak ve özgürlüklerine sahip olduğuna inanmalı ve sahip olduğu bu haklarını bilmelidir. Bu hakları elde edebilmek için çok sayıda kurban verdik, bu ülkede halkın can, mal ve özgürlüklerini güvenliğe kavuşturuncaya kadar da bu mücadelemize devam edeceğiz.

Irak, bölgede ve uluslararası kurum ve kuruluşlarda kendi konumuna uygun olarak saygın yerini almalıdır. Bunu başarmak için çalışacak hükümete var gücümüzle desteğimizi sunacak, elimizden geleni yapacağız.

Önümüzdeki günlerde yetkisini parlamentodan alan yeni Kürdistan hükümeti kurulacaktır. Kurulacak bu hükümet geniş tabanlı ortak bir hükümet olup,

Kürt toplumu kendi gücü ve olanakları ile yaşmalıdır, bunun için

de, ülkenin her yerinde fabrikalar, atölyeler açılmalı, zirai ve ta-

çok zor görevler beklemek-
te ve yüklendiği görevleri
yerine getirebilmesi için de
her kesin desteğine ihtiyaç
duymaktadır.

Irak rejimi tarafından
yerle bir edilen Kürdis-
tan'ın altyapısı yeniden inşa

edilmelidir. Kürdistan'da modern yol şebekesi ve ula-
şım sistemi kurulmalıdır. Yaygın yüksek eğitim için
daha çok ödenek ayrılmalı, Kürdistan üniversiteleri
bölgedeki hiçbir üniversiteden geri olmamalı, bu üni-
versiteler Kürdistan'a çağdaşlığın ışığını yayan, de-
mokrasi ve modernizmi ulaştırıp yerleştiren kurumlar
olmalıdır. Aynı zamanda uluslararası üniversite ve bi-
limsel kurumlarla geniş bir ilişkiye sahip olmalıdır.
Tüm kurum ve kuruluşlarda yeniden yapılanma ile
tüm olumsuzluklar ortadan kaldırılmalıdır. Halkın ta-
lepleri adalet ve eşitlik temelinde en kısa zamanda kar-
şılanmalıdır. Kürdistan'da ekonomik programlar ya-
pılmalı ve ticari faaliyetler için kolaylıklar sağlanma-
lıdır. İş alanları açılmalı bu zengin ülkede halkın işsiz
kalmasına izin verilmemelidir. İyi koşullarda yaşayan
bir halk daha iyi bir gelecek kurmak için çabalayabilir.

Halkımızı tüketici bir toplum olmaktan kurtarıp,
üretici olmaya teşvik etmeliyiz. Çalışkan Kürt toplu-
mu kendi gücü ve olanakları ile yaşmalıdır, bunun
için de, ülkenin her yerinde fabrikalar, atölyeler açıl-
malı, zirai ve tarımsal çalışmalar desteklenmeli, turis-
tik yerler için ödenekler ayrılarak bunlar ekonomimiz
için canlı alanlar haline getirilip kalkınmamız için ya-
rarlanılmalıdır. Kürdistan ekonomisi serbest pazar
kurallarına göre yapılmalı, özel sermaye desteklen-
meli ve ortak projelerle desteklenerek çeşitli kolay-
lıklar sağlanmalıdır.

Kürdistan'da kişisel ve grupsal hak ve özgürlükle-
re saygı gösterilmektedir, bu saygı yasal bir çerçe-
veye kavuşturulmalıdır. Halkın dini inançlarına saygılı-
yız, dini inançlarına göre ibadet özgürlükleri olmalı-
dır. Halk ve Kürdistan hükümeti arasında daha köklü
bir güven ortamı sağlanmalı, bu güven ve ilerlemenin
gelişmemize basamak oluşturmasını umut ediyorum.

Gençler eğitimine önem verilmeli, ekonomik ola-
rak desteklenmeli, gerekli projeler yapılarak onların
talep ve isteklerine saygı gösterilmelidir. Yine genç-
ler için uygun ve faydalı işler bulunmalı. Kadınların

tarımsal çalışmalar desteklenmeli, turistik yerler için ödenekler ay-
rılarak bunlar ekonomimiz için canlı alanlar haline getirilip kalkın-
mamız için yararlanılmalıdır. Kürdistan ekonomisi serbest pazar
kurallarına göre yapılmalı, özel sermaye desteklenmeli ve or-
tak projelerle desteklenerek çeşitli kolaylıklar sağlanmalıdır.

toplum ve siyasal yaşamda
hak ettikleri rol ve görevle-
ri yüklenmeleri, hiçbir ayı-
rım tabii tutulmamaları
gerekir. Kadınların da ken-
di konumlarını güçlendir-
mek için çalışmaları gere-
kir. Bizler de bu konuda

onlara yardımcı olacağız.

İslam dinine ve halkın geleneklerine, dini ve sos-
yal kişiliklere, bunların toplum hizmetine yönelik ça-
lışmalarına saygılı olunacak, onların yeni süreçte uy-
gun olumlu bir rol almaları desteklenecek. Buradan
tüm siyasi çalışmaların özgürce yapılacağını, tüm
Kürdistanlı tarafların görüş ve önerilerinin dikkate
alınacağını tekrarlıyorum.

Kürdistan'da her türlü kitle iletişimi özgür olup
hiçbir biçimde sansür getirilmesi söz konusu de-
ğildir. Kürdistan'da ırk ayrımcılığı yoktur, tüm yurttaş-
lar hangi milliyete sahip olurlarsa olsunlar, yasalar
önünde hak ve özgürlükler açısından eşittirler. Türk-
men, Kildani ve Aşuriler bizim saygın kardeşlerimiz
olup, onların mutluluğu ve refahları için her türlü im-
kanımızı seferber edeceğiz. Hepimiz bu topraklar
üzerinde yaşamaktayız, ortak bir kadere sahibiz, ay-
nı acıları ve mutlulukları paylaşmaktayız. Kendimizi
onların hak ve özgürlüklerinden sorumlu tutuyoruz.
Kürdistan'da tam anlamıyla dinsel özgürlükler mev-
cut olup, her dini inanca, din ve mezheplere eşit ve
saygılı davranılacaktır. Yezidi kardeşlerimiz Kürt
milletinin özü olup, ulusal mücadele içinde üzerleri-
ne düşen görevleri eksiksiz olarak yerine getirmiş
olup, Kürt halkının kalbinde yerlerini almış ve her
türde saygıyı hak etmektedirler. Feyli kardeşlerimiz
uzun süreli ulusal kavgamız içerisinde en büyük acı-
lara maruz kalmış, Irkçı Baas rejimi tarafında en bü-
yük zararlara uğramış kesimdir. Onlar da aktif bir
şekilde toplumsal görev ve rollerini yerine getirmeli-
dirler. Mensub oldukları toplum bugün zafer kazan-
dığına göre hak ve özgürlüklerinin korunacağına da-
ir hiçbir kuşkuları olmamalı. Germiyan, Qerax, Ba-
dinan, Barzan, Deşta Koyê, Feyli enfalleri ve Haleb-
çe faciasının kurbanlarının yakınları, sürgün ve gö-
çertilenler her türlü saygı ve himayeye layık olup ya-
şadıkları faciaların izferinin silinebilmesi için yar-
dım edilmelidir.

Komşu ülkeler arasında paylaşılmış Kürt kardeşlerimize şunu

söylemek istiyoruz ki; onların acıları ve dertlerini her zaman yü-

Gerek ülke dışına çık-
mak zorunda bırakılan, ge-
rekse ülke içerisinde baskı-
cı rejimin zulmüne maruz
kalanlar her türlü saygınlı-

ğa sahiptirler. Henüz yurt-

larına dönememiş olanların yolları açılmalı ve onlara
her türlü kolaylık sağlanarak yardım edilmelidir.
Kürdistan'daki köylerin yeniden yapılandırılarak her
türlü altyapının yeniden inşa edilmesi, halkın kendi
yaşamını idame edebilmesi için de yardım edilmesi-
ni sağlayacak sağlıklı bir program oluşturulmalıdır.
Irak rejimi, mücadelemizi engelleyebilmek için dev-
rim süresince, peşmergenin ve devrimin kaynağı olan
binlerce köyümüzü yerle bir etmiş, halkını derbeder
ederek büyük sefaletlere sürüklemiştir.

Kürdistan Peşmergeleri; sizler en değerli varlığı-
mızsınız. Çetin günlerin, ölüm kalım günlerinin Peş-
mergeleri; ben de sizin saflarınızdaki bir Peşmergeyim
ve bu en büyük övünç kaynağımdır. Sizin yeriniz en
yüksekte olup, sizler milletimizin gönlünde ve şehit ai-
lelerinin içindesiniz. Şu anda da Kürt halkı sizin irade
ve azminiz sayesinde güvendedir. Sizler, halkınızın
iradesi, çekilen acıların sonucunda ve şehit analarının
gözyaşlarından meydana gelmişsiniz. Kürdistan halkı
var oldukça sizler de olacaksınız. Bir zamanlar sizler
halkınızın haklarını ve varlığını korumakta iken kanla-
rınızla tarih yazıyordunuz. Sizler hala o günlerin evlat-
larısınız. adınız, yeriniz ve halkımızın gözünde paye-
niz aynı olup sadece görevleriniz değişmiştir. Bir za-
manlar sizler diktatörlüğü yıkıp, federal ve demokratik
bir Irak için savaşıırken, şimdi de elde edilen bu kaza-
nımları korumak, Kürdistan halkının güvenlik ve asa-
yişini temin için mücadele ediyorsunuz.

Bugün terör, demokratik yaşamımız ve kalkınma-
mız için en büyük tehlikedir. Terör karşısında taviz
vermeyeceğiz ve bir saat dahi gaflette bulunmayaca-
ğız. Bu ülkede teröristler için bir gelecek yoktur, bir
an evvel onlara yönelin, inlerinde bulup çıkarın. An-
cak unutmayın ki terörü etkisizleştirmek sadece bir
kurumun üstesinden gelebileceği bir iş değil, tüm
parti ve örgütlerin, vatandaşlarımızın bu konuda has-
sas olmaları, resmi kurum ve kuruluşlara yardımcı
olmaları gerekmektedir.

Kerkük sorununun gerçek çözüm yolu, Geçici
Anayasada işaret edildiği gibidir. Bunun dışında bir

reklerimizde hissediyoruz. Onlardan haklarını talep ederken çağ-
daş yol ve yöntemler kullanmalarını istiyoruz. Bugün şiddetin çı-
kar yol olmadığı ortadadır, bu yöntem Kürtlere sadece zarar ve
yıkım getirmektedir.

çözümüne razı olmayız.. Bu
anlaşmadır ve tüm taraflar-
ca imza altına alınarak yasa
haline gelmiştir. 58. madde
önemli bir konudur ve geri
dönüşü olamaz. En kısa za-

manda. geciktirilmeden uygulanmalıdır.

Yine aynı şekilde Kürdistan'dan ayrılmış diğer
yerler en kısa zamanda Kürdistan'a bağlanmalıdır,
çünkü buralar Kürdistan toprağıdır ve ayrı kalması
düşünülemez. Irak Geçici Anayasasında dile getirilen
talepler Kürt halkının haklarına dair asgari taleplerdir
ve gelecekte de bahsedilen yasadan geri bir durum
kabul edilemez. Bu haklar olduğu gibi kalıcı Irak
Anayasasında da kabul edilmelidir. Anayasa önemli
bir adımdır, her sınıf, tabaka ve taraflar bunun uygu-
lanmasına katkı sunmalıdır. Anayasa Irak'ın federal
ve demokratik kimliğine işaret etmeli, bu konu üye-
rindeki anlaşmada mutabık olunmalıdır.

Tüm komşu ülkelere saygılı olup, onlara dostça
elimizi uzatıyoruz. Aynı zamanda karşılıklı saygı çer-
çevesinde dostluk tesis etmek için çalışıyoruz. Bu
doğru bir yaklaşım olup, onlardan da Irak ve Kürdis-
tan için aynı yaklaşımı bekliyoruz. Onların işlerine
karışmıyoruz, onların da bizim işlerimize müdahale
etmemelerini umuyoruz. Büyük olaylar ve katli-
amlarla karşı karşıya kaldığımız günlerde Kürt halkı-
na kucaklarını açan, yardımlarını esirgemeyen kom-
şularımıza buradan teşekkür etmek istiyorum.

Komşu ülkeler arasında paylaşılmış Kürt kar-
deşlerimize şunu söylemek istiyoruz ki; onların acı-
ları ve dertlerini her zaman yüreklerimizde hissed-
yoruz. Onlardan haklarını talep ederken çağdaş yol
ve yöntemler kullanmalarını istiyoruz. Bugün şidde-
tin çıkar yol olmadığı ortadadır, bu yöntem Kürtlere
sadece zarar ve yıkım getirmektedir. Yine komşu ül-
kelerin, kardeşlerimizin taleplerine kulak vermelerini
ve onlarla diyaloga geçmelerini umuyoruz.

Bana gösterilen güven ve verilen bu görevin mille-
timizin birliği için vesile olmasını diliyorum. Sizlere
açıkça söylemek isterim ki Peşmergelik benim için her
türlü paye ve rütbeden daha önemli ve kutsaldır. Fakat
bu gün bizler, kurumlar oluşturmakla meşgulüz. Bölge
başkanlığı da Kürdistan'da kurmamız gereken bir ku-
rumdur. Burada mütevazı bir biçimde sizin hizmeti-
nizde olmak bana büyük bir gurur verecektir. Şüphesiz

Ben direnmenin yaşayabilmek için tek yol olduğu bir ekolün içinde gözlerimi açtım ve eğitimimi aldım. Ne zaman bir zincir gör-

büyük bir ciddiyetle yasal kurumlarımızı kurmak öncelikli işlerimizden olmalı, devrimci toplumsal çıkarlarımızı korumakla beraber, yasal ve anayasal çağdaş bir yapının oluşturulması da zorunludur.

Ben direnmenin yaşayabilmek için tek yol olduğu bir ekolün içinde gözlerimi açtım ve eğitimimi aldım. Ne zaman bir zincir görmüşsem bir direnişçinin ayaklarındaki zincirleri anımsamışım, ne zaman bir urgan görmüşsem dar ağacındaki bir kahramanı anımsamışım, ne zaman bir nehir görmüşsem, kahraman Kürdistan Peşmergelerinin geçmeye çalıştığı Aras nehrini düşünmüşümdür.

Ölümsüz Barzani'nin saflarında silah kuşanıp, Peşmergelik sıfatı kazandığım günü kendim için en büyük gurur günü olarak değerlendiririm, şu anda da yüklendiğim bu görevi Peşmergelik görevimin devamı olarak değerlendiriyorum. Sizlere hizmet amacının dışında bir talebim yoktur.

Bugünlerde birleşik Kürdistan hükümetinin kurulması çalışmaları başlayacaktır. Bazen farklı düşünceler nedeniyle bazı hizmetler gecikip aksayabilir. Bu demokratik yaşamın doğasından kaynaklanıyor. Fakat bizi sevmeyenler, bizim anlaşılmadığımız ve bu birliği gerçekleştiremeyeceğimizin rüyasını görmektedirler. Ancak onlar rüyalarının gerçek olmadığına inanabilirler. Bizim için halkımızın inanç ve düşünceleridir önemli olan. Her şeyin değerli kardeşim Mam Celal ile (Talabani) müşavere sonucu karşılıklı görüş alışverişi ile gerçekleşeceğine inanabilirsiniz. Onun Bağdat'ta, benim de burada biribirimizden habersiz olduğumuzu düşünmeyin, aksine biribirimizden habersiz adımlar atmıyoruz. Aynı şekilde her iki partinin lider kadroları da biribirine ya-

müşsem bir direnişçinin ayaklarındaki zincirleri anımsamışım, ne zaman bir urgan görmüşsem dar ağacındaki bir kahramanı anımsamışım, ne zaman bir nehir görmüşsem, kahraman Kürdistan Peşmergelerinin geçmeye çalıştığı Aras nehrini düşünmüşümdür.

Kürtlerin bir daha da yıkımlara maruz kalmasına göz yummamalıyız.

Halkımıza karşı en vahşi uygulamaların sorumlusu barbar diktatörlüğü yıkarak halkımızın kurtuluşuna yardım ettikleri için, Amerikan Başkanı Sayın George W. Bush, Amerikan yönetimine, halkına ve ordusuna buradan bir daha teşekkür ediyorum. Onların bu cesur kararlarını hiçbir zaman unutmayacağız. Demokratik ve federal Irak'ın kurulması ve terörün ortadan kaldırılması için onlarla her zaman birlikte olduğumuzu buradan tekrarlamak istiyorum. Yine Britanya Başbakanı Sayın Tony Blair, Britanya halkı ve müttefik ülkelere şükranlarımızı iletmek istiyorum.

Burada kahraman Hewlêr şehri halkına teşekkür etmek istiyorum. Kadim, diktatörü kovan Hewlêr halkı, bu yolda hâla kurbanlar vermeye büyük tahammül göstermektedir. Güvenlik ve asayişin korunması için sık sık yolları kesilmekte, yaşamları zorlaştırılmaktadır. Bu zorluklar için sizden özür diliyor ve teşekkür ediyorum.

Son olarak Kürdistan ve Irak'ın özgürlüğü yolunda canlarını feda eden aziz şehitleri minnetle selamlıyorum.

Yaşasın Demokratik federal Irak.

Yaşsın Kürt- Arap- Türkmen- Asuri Keldani halklarının kardeşliği.

Mesud BARZANÎ - Hewlêr
14 Haziran 2005

Başkan Celal Talabani'nin Kürdistan Ulusal Meclisi Açılış Konuşması

Değerli Kız kardeşler ve Kardeşler,

Bu tarihi günde, ilk birleşimin diktatörlüğün karanlığında açıldığı bu günde [İlk Kürdistan Ulusal Meclisi'nin 4 Haziran 1992'de toplandığına göndermede bulunuyor], hepinizi kalbimin derinliklerinden gelen duygularla selamlıyorum.

Görevlerinizi yerine getirmek ve Kürdistan ile Irak halkının haklarını savunmak, Kürdistan ve Irak ulusal birliğini güçlendirmek üzere, meclisinizi doğru ve etkili bir platforma dönüştürmenizi umut ediyorum.

Özgür bir seçimle işbaşına gelmiş olan meclisiniz adeta bir çiçek demetine benzemektedir; zira meclisiniz birçok partiyi ve Kürtlerden, Türkmenlerden, Keldani-Asurilerden oluşan çeşitli etnik grupları temsil etmektedir. Arap etnik grubunun da bu mecliste temsil edilmiş olmasını isterdim.

Meclisiniz Irak tarihinin kritik bir dönüm noktasında, demokrasi, federalizm, çoğulculuk ve güçlenmiş ulusal birliğin gündemde olduğu bir dönemde işbaşına gelmiş bulunmaktadır. Hepimiz dışarıdan bize ihraç edilen ve aynı zamanda kriminal Saddamcı diktatörlüğün kalıntılarından beslenen bir terörizm tehdidiyle karşı karşıyayız.

Bu kötülükten kurtulmanın tek yolu, birbirimize yardım etmek, tüm iyilik yanlısı güçlerin, yurtsever hükümetin ve dostların güçbirliği yapmasıdır.

Bugün bizler kutsal bir görevle, yeni Irak devletimizin üzerinde inşa edeceğimiz yeni bir anayasa hazırlama göreviyle karşı karşıyayız. Bu tüm Iraklılar arasında vatandaşlık haklarının eşitliğini esas alan; herkes için demokratik, federal ve çoğulcu hakları ve görevleri güvence altına alan; sekte ve etnik baskının izlerini sonsuza dek ortadan kaldıran bir devlet olacaktır.

Burada, Irak toplumunun bütün kesimlerinden temsilcilerin bulunması gerektiğini söylemeliyiz. Suni-Arap kardeşlerimizin gerçek temsilcilerinin, Şii, Kürt, Türkmen ve Keldani-Asurilerin seçilmiş temsilcilerinin yanı başında olmaları gerekir.

Ayrıca silahlı kuvvetlerimizin, tarafgirlik, katçılık ve etnik kaygılar olmaksızın yeniden inşa edilmesi göreviyle de karşı karşıyayız. Silahlı kuvvetler Irak halkının tümü için olmalıdır ve politikaya müdahale etmemelidir.

Özetlemek gerekirse, bağımsız olan demokratik ve federal bir devlet inşa etmek gibi bir görevle karşı karşıyayız ve güçlerimiz bu yeniden inşayı tamamladığında, o zaman, bizi diktatörlükten kurtardıkları için kendilerine müteşekkik olduğumuz müttefiklerimizin güçlerini saygılı bir şekilde uğurlayabiliriz.

Bir kez daha tüm saygıdeğer konuklara hoş geldiniz diyorum.

Erbil, 4 Haziran 2005

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin Irak Yardım Misyonu Özel Temsilcisinin Kürdistan Ulusal Meclisinin Açılışında Yaptığı Konuşma

Bayanlar Baylar,

Bugün karşınızda durmak ve Kürdistan Ulusal Meclisinin bu açılış oturumuna katılmaktan onur duyuyorum. Güvenlik Konseyinin 1546 sayılı kararı doğrultusunda yapılan Kürdistan Ulusal Meclisi seçimleri Irak'ta yaşanan siyasal geçiş döneminde önemli bir kilometre taşı temsil etmektedir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Sayın Kofi Annan adına Kürdistan bölgesinin halkını, Kürdistan Ulusal Meclisi üyelerini ve Kürdistan bölgesel hükümetini bu tarihi vesile dolayısıyla kutlamak istiyorum.

Kürdistan bölgesinin halkı, büyük sıkıntılar pahasına kazandığı bu başarı ile haklı bir şekilde övünmektedir. Onlar bir önceki rejim esnasında siyasal yahtılmışlığa, ekonomik yoksunluğa ve soykırımlar yaratan şiddetli saldırıların da dahil olduğu acımasız baskılara maruz kaldılar. Ama yine de kendi özgürlüklerini ve onurlarını korumakta kararlı oldular ve kendi temel insani hakları için durup dinlenmeksizin mücadele ettiler. Birleşmiş Milletler, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 986 sayılı kararı çerçevesinde, halkın sıkıntılarının bir parça dindirilmesinde ve Kürdistan bölgesinde sağlanan ilerlemede bir rol oynamış olmaktan onur duymuştu.

Kürdistan bölgesinin tarihi rolünün ve haklarının Irak'ın ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmesi Geçici Yönetim Yasasına yansımıştı. Bu yıl 30 Ocak'ta yapılan seçimler ve ardından yeni hükümetin kurulmasında Kürt ittifakının oynadığı rol, Irak'taki kimliklerinden ve yerlerinden güven duyan bölge halkının kendi ülkelerinin kaderlerini tayin etme noktasında hayati bir role sahip olduklarını gösteriyordu.

Ancak büyük başarılar beraberinde büyük sorumluluklar getirir. Irak kritik bir geçiş dönemi yaşamaktadır. Büyük adaletsizliklerin ve acıların yarattığı bir bellek, bunların bir daha asla tekrarlanmamaları gerektiği doğrultusundaki kararlılık ve adaletsizliklerin düzeltilmesi ihtiyacı, bilgelikle, temkinlilikle ve insan haklarına gösterilen sarsılmaz bir saygıyla dengelenmelidir; geçmişin hatalarının ve acılarının bir daha yaşanmaması ancak hukukun üstünlüğü ile güvence altına alınabilir. Gerek Kürdistan bölgesel hükümetinin gerekse de bu Meclisin, söz konusu beklentilerin karşılanması noktasında, siyasi öngörüye ve ruhsal cömertliğe sahip

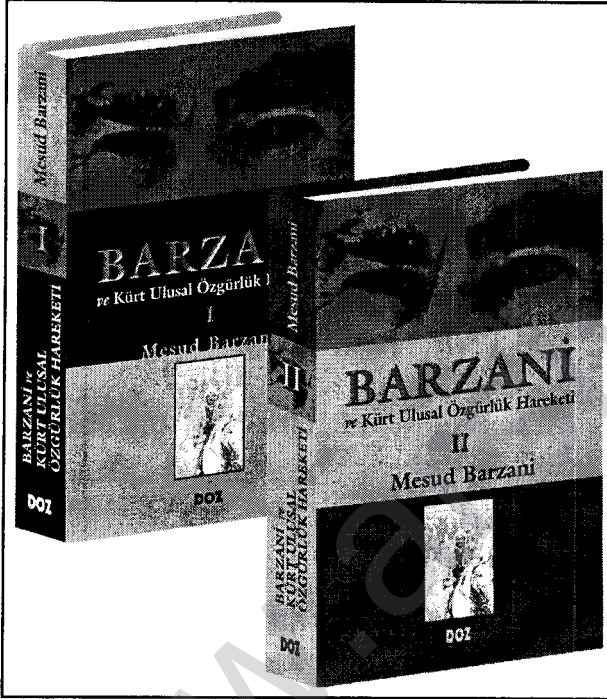
olduğundan eminim; onlar diğer yurttaşlarıyla birlikte, çeşitliliğin ve birliğin karşılıklı olarak birbirlerini zenginleştirdikleri barışçıl, refah içinde ve çoğulcu yeni bir Irak'ın temellerini atabilirler.

Kürtleri, Arapları, Türkmenleri, Asurileri ve diğer birçokunu içinde barındıran bu bölgedeki olağanüstü halk çeşitliliği paha biçilmez bir ulusal hazinedir. Kürdistan Ulusal Meclisi bu anlamda, Irak'taki yeni dönemin demokratik ilkelerin etkili katılımcı kurumlarda hayat bulacağı, farklılıkların açıktan açığa ama sorumlu bir şekilde tartışılacağı, politik liderlerin seçmenlere hesap vereceği ve hükümetin kamu hizmeti ve şeffaflık anlayışıyla görevini icra edeceği bir dönem olacağını göstermek bakımından tarihi bir fırsatla karşı karşıyadır. Şunu da söylemekten çekinmiyorum ki, sizler, Irak'ın geri kalan kısmı için bir deniz feneri ve bir örnek teşkil etme imkânına, kapasitesine ve zorunluluğuna sahipsiniz.

Birleşmiş Milletler, genel seçimlerinin, Kürdistan Ulusal Meclisi seçimlerinin ve vilayet konseyleri seçimlerinin başarıyla tamamlanması için yoğun çabalar harcamıştır. Erbil'de Birleşmiş Milletler İrtibat bürosunun açılmasıyla birlikte, Birleşmiş Milletler şimdi Kürdistan bölgesindeki varlığını yeniden inşa etmektedir. Birleşmiş Milletler Irak Yardım Misyonu ofisinin inşa çalışmaları hızla devam etmektedir. Birleşmiş Milletler buradaki ve Bağdat'taki hükümetlerin aciliyetini teyit ettikleri tüm insani, insan hakları ve insani gelişmeler programlarını üstlenmek için sabırsızlanmaktadır. BM Irak Yardım Misyonu, gördüğü kesintisiz destek ve gösterilen işbirliğinden dolayı Kürdistan bölgesel liderliğine, özellikle de Ekselansları Devlet Başkanı Celal Talabani ve Başkan Mesut Barzani'ye müteşekkirdir. Birleşmiş Milletlerin, bölge halkının refahı için çalışan bölgesel hükümete ve Kürdistan Ulusal Meclisi'ne yardım etme konusunda altına girdiği taahhüdü yerine getirmeye devam edeceğinin güvencesini bir kez daha vererek sözlerimi tamamlamak istiyorum.

**Irak Devlet Başkanı Celal Talabani,
Kürdistan Bölgesi Başkanı Mesut Barzani,
Kürdistan Ulusal Meclisi Başkanı,
Kürdistan Ulusal Meclisinin Saygıdeğer Üyeleri,
Erbil, 4 Haziran 2005**

Kan ve Demirle Sınanan Yüzyıllık Bir Mücadelenin Öyküsü: Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi (2 Cilt)

Mesud Barzani tarafından yazılan, şimdiye kadar iki cilt şeklinde Türkçeye çevrilerek Doz yayınları tarafından yayınlanan “Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi” adlı dev eser, yirminci yüzyılın ikinci çeyreğinden başlayarak günümüze dek süren, uzun soluklu bir mücadele tarihini anlatıyor.

Efsanevi Lider General Barzani’nin öncülük ettiği, Kürt ulusal özgürlük mücadelesinin gerçek tarihini ve Özgür Kürdistan’ın bugünkü zaferinin tarihsel arka planı ile Başkan Mesud Barzani’yi Kürdistan Başkanlığına taşıyan tarihi gerçekleri bu kitapta bulmak mümkün.

Bu kitap, Kürt ulusal mücadelesine ilgi duyan tarihçiler, araştırmacılar ve özellikle yeni kuşaklar için de vazgeçilmez temel bir kaynak konumundadır.

43 yılını bu mücadelenin içinde geçiren Mesud Barzani, efsanevi lider Mustafa Barzani’nin 1979 yılında vefat etmesiyle, bu mücadelenin birinci derece-

deki sorumluluğunu üstlendi; yenilgilerini de devraldı. Mesud Barzani tüm bunlarla yetinmedi bu mücadelenin tarihini de yazdı.

Uluslararası sistemin ve uluslararası haber ağlarının kulakların tıkadığı bir ulusal özgürlük mücadelesinin tarihini bu kadar detayları, tanıkları ve birinci eldeki belgeleriyle yazmayı, en karanlık noktalarına ışık tutmayı, zaferlerin coşkusunu ve yenilgilerin üzüntüsünü bu kadar çarpıcı ama objektif bir şekilde gözler önüne sermeyi ancak Mesud Barzani başarılabilirdi. Çünkü o, daha 16 yaşındayken bu mücadelenin içinde yerini almış, sonra komuta merkezinde bulunmuş, en önemlisi uzunca bir dönem hareketin istihbarat mekanizmasını da o yönetmişti. O nedenle Mesud Barzani, sadece mücadelenin tanığı ve bir başkahramanı değil aynı zamanda bu mücadelenin arşivi ve “belleği” de onun tarafından korunmuştu. O bakımdan bu mücadele tarihinin Mesud Barzani tarafından yazılması çok önemlidir.

Kapsadığı tarihi bilgiler itibariyle, her Kürdün ve Kürtlerin ulusal mücadele tarihine ilgi duyan herkesin başucunda bulundurması gereken dev bir eserdir. Mesud Barzani, 1931’de başlayan ilk Barzan ayaklanmasını bir başlangıç noktası olarak, bu oldukça kapsamlı eserin yazmasına başlamış. Bu bağlamda, Barzan Aşire-

tinin kısa bir tarihine yer vererek yirminci yüzyılın başında, Osmanlı yönetimine karşı milli bir duruş sergileyen Şeyh Abdulsalam Barzani'nin reformlarına dikkat çekiyor ve bu

milli mücadelenin ayaklanma serisinde önemli bir yere sahip olan Şeyh Mahmut Barzenci ayaklanmasını da bu çalışmanın başlangıcına dâhil ediyor.

Mesud Barzani, "Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi" serisinin birinci cildinin önsözünde, "Kürt Halkının mücadele tarihinin araştırılması ve bu tarihin akışı içinde belirleyici ve yön verici bir kilometre taşı konumunda olan Barzanilerin ulusal misyonlarına" dikkat çekmek için böyle bir eseri yazma gereğini duyduğunu vurguluyor. Geçekten Barzani adının 20.yüzyıl boyunca, Kürt ulusal mücadelesiyle özdeş olduğunu görmek mümkün.

Mustafa Barzani'nin babası Şeyh Muhammed, Osmanlı hükümeti tarafından Bitlis'e sürgüne gönderilip bir yıl Bitlis'te cezaevinde kaldıktan sonra, Barzan'a geri döndükten hemen sonra, 1903 yılında vefat eder. Şeyh Muhammed'in vefatından sonra siyasi ve dini liderlik postuna oğlu Şeyh Abdulsalam oturur. Ancak Osmanlı yönetimine karşı Kürt ulusal talepleri savunan Şeyh Abdulsalam Barzani, tamamen siyasi bir lider gibi hareket eder. Abdulsalam Barzani'nin siyasi anlayışını anlamak için, gerçekleştirmek istediği ve 7 maddede topladığı reformlardan dördünü buraya almakta fayda var: "1) Mülkiyetin ortadan kaldırılması. 2) Toprakların çiftçilere dağıtılması. 3) Başlık parası ve zorla evliliklere son verilmesi. 4) Sosyal ilişkilerin adalet ve eşitlik esasına göre düzenlenmesi." (Cilt 1, s. 31-32)

Ayrıca, 1907'de Kürt bölgelerinde, Kürtçenin resmi dil olarak kabul edilmesi, eğitimin Kürtçe olması ve yerel yöneticilerin Kürtçeyi iyi bilen kimselerden seçilmesini talep eden bir telgrafi da Babiâli yönetimine gönderir. Ne var ki, Babiâli bu telgrafi devlete karşı bir isyan ve ayrılık talebi olarak değerlendirir ve Abdulsalam Barzani'ye karşı tedbir almaya başlar. Bunun üzerine Abdulsalam Barzani Rus Çar'ından destek alma arayışına girer; ancak Urumiye yakınlarında bir köyde kaldığı evin sahibi, Abdulsalam Barzani'ye ihanet ederek onu Osmanlılara teslim eder. Abdulsalam Barzani 14.12. 1914'te Musul'da idam edilir.

vaş nedeni sayıyor ancak efsanevi lider buna itiraz ederek, "eğer savaşmamız gerekiyorsa, Kerkük için savaşırız" diyor. Çünkü Baas rejimi Kerkük'ü Kürt Otonom bölgesine bırakmak niyetinde değildi ve nihayetinde Kerkük'ten dolayı 1973'te Kürt özgürlük hareketi yeniden savaşa başladı.

Sonraki süreçte ailenin dini önderliğini Şeyh Ahmet Barzani, siyasi ve askeri önderliğini de Mustafa Barzani sürdürür. Böylece Mustafa Barzani'nin fırtınalı yılları başlar ve giderek Mustafa

Barzani Kürt ulusal özgürlük mücadelesinin efsanevi lideri haline gelir. Ocak 1946'da ilan edilen Mehabat Kürt Cumhuriyetiyle birlikte generalliğe terfi edilerek, Genelkurmay Başkanlığı görevini üstlenir. Cumhuriyetin yıkılmasıyla geri çekilir, 1947'de 500 seçkin savaşçısıyla birlikte Türkiye-İran ve Irak ordularına karşı savaşarak Rusya'ya geçer; on iki yıl Rusya'da kalır.

1958'de Abdülkerim Kasım'ın bir darbeyle Irak'ta kraliyeti yıkarak cumhuriyeti ilan etmesiyle birlikte, General Barzani de Mısır üzerinden Irak'a döner; dönüşü çok muhteşem olur. Ne var ki Abdülkerim Kasım'ın Kürtlere karşı kötü niyeti, 1960 yılının son aylarında ortaya çıkar ve bu, Kürtler ile Irak yönetimi arasında yeni bir krize dönüşür; kriz atlatılmaz. Tarih 11 Eylül 1961'i gösterdiğinde, Barzani hareketinin ünlü Eylül Devrimi bütün Kürdistan'ı sarar; Mesud Barzani eserinin ikinci cildi boyunca hep bu devrimden söz eder; bu devrim ki, 1963'te Bağdat rejimini ateşkes yapmaya zorlar, 11 Mart 1970'te ise Irak Baas rejimini dize getirerek Otonomi Antlaşmasını imzalar. Ancak 29 Eylül 1971'de Baas rejimi Mustafa Barzani'yi bir suikast düzenler; Barzani kıl payı bu suikasttan kurtulur. KDP bu suikastı savaş nedeni sayıyor ancak efsanevi lider buna itiraz ederek, "eğer savaşmamız gerekiyorsa, Kerkük için savaşırız" diyor. Çünkü Baas rejimi Kerkük'ü Kürt Otonom bölgesine bırakmak niyetinde değildi ve nihayetinde Kerkük'ten dolayı 1973'te Kürt özgürlük hareketi yeniden savaşa başladı. Ve sonrası, iki süper gücün, Amerika ve Sovyetler Birliğinin katkısıyla 1975 yapılan hain Cezayir Antlaşması... ve yeni bir ayaklanma süreci.. (Yenilginden sonra yeniden başlayan silahlı mücadele dönemi, Mayıs Devrimi olarak adlandırılıyor; ilgili süreci kapsayan ve bu serinin üçüncü cildi olacak çalışma henüz tamamlanmamıştır)

Mustafa Barzani, öncü bir savaşçı, bir peşmerge olarak Kürt ulusal davasının önderliğini üstlenir ancak asla zalimin metotlarına itibar etmez; din, dil, ırk farkı gözetmeksizin bütün insanlara adalet duygusuyla yaklaşır.

Mesud Barzani, Kürt hareketinin "Yüz yıllık öyküsünü", bir siyasi liderden beklenmeyen bir objektiflikle belgelere dayanarak yaz-

Türkiye'nin ve Batı dünyasının gündeminden hiç düşmeyen Ermeni kıyımına ilişkin, kitapta, Mesud Barzani, Mustafa Barzani ağzından çok ilginç bir olayı

anlatır. Ermeni kıyımında Antranik Paşa, Şeyh Ahmet'e bir mektup gönderir ve Şeyh Ahmet'ten yardım talep eder. Mustafa Barzani, bu olayı şöyle aktarıyor: "Şeyh Ahmet, başlarında Veli Bey, silahlı 200 kişiyi Antranik'in yardımına gönderdi. Ben de Veli Bey'in liderliğindeki silahlı grubun içindeydim. Ermenilere yardım etmek için harekete geçtik. Reykan ve Hormari gibi aşiretlerin bölgesinde geçtiğimiz sırada, bize, 'nereye gidiyorsunuz' diye sorduklarında, 'Ermenileri vurmaya gidiyoruz' diyorduk. Çünkü maalesef Türk hükümeti, bir çoğunu, bunun Müslümanlar ile Hristiyanlar arasında bir savaş olduğuna ve Türk hükümetinin İslam adına savaştığına inandırmıştı. Biz Ermenilere yardım ettik ve onları Suriye'ye kadar götürdük. Kurtardığımız aileler arasında Antranik Paşa'nın ailesi de vardı. Ermenilere yardım ederken Türk ordusuyla girdiğimiz çatışmalarda 14 şehit vermiştik" (Cilt 1, s. 39)

Garip tesadüfe bakın ki, Mustafa Barzani 1978'de Washington'da bir markette Antranik Paşanın torunuyla karşılaşır.

Mustafa Barzani'nin çok önemli meziyetlerinden birisi de, hiçbir terör metoduna itibar etmemesidir.

Mesud Barzani, "Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi"nin ikinci cildinde, "Terör ve Devrim" başlığı altında, Irak rejiminin her türden kirli terör metotları ve suikastları kullanarak gerçekleştirdiği kitlesel kıyımlarını, hunharlıklarını tek tek gözler önüne sererken, Irak rejimin bu kirli metotlarına rağmen, Kürt özgürlük hareketinin hiçbir zaman misilleme olarak terörün kirli metotlarına itibar etmediğine dikkat çekiyor; Kürt hareketinin teröre bulaşmama özelliğini Mustafa Barzani'nin hikmetine bağlıyor ve şu örneği veriyor: "Hayrullah Talaf'ın [Musul Valisi] evine bomba yerleştirmenin yolunu bulduk. Bu, yüzde yüz başarıya ulaşacak bir eylemdir... Ben şahsen bu eylemin örgütümüzün yeterliliğini gösterecek bir kanıt olacağını düşündüm. Barzani'ye gidip bu öneriyi sundum. Bana kızdığı yüzünden belli oluyordu. Şöyle dedi:

— Kadınlara ve çocuklara bir şey olmayacağının garantisi var mı?

— Hayır, bunun garantisi yok dedim.

mış; mücadeledeki kahramanlıkların yanı sıra hareketinin iç çelişkilerini, zaafalarını da çekinmeden anlatmış. Kürt özgürlük mücadelesinin tarihi sadece iç ve dış ihanetlerin ve yenilgilerin tarihi değil, zaferlerin en ince diplomasi ve müzakere tekniklerin de tarihi.

Bana bakıp, 'O zaman sizinle Güzar [Irak Emniyet Genel Müdürü] arasında ne fark kalır?' dedi ve şöyle devam etti:

- Beni iyi dinle! Suçsuz

insanları, kadınları ve çocukları öldürmekten sakının. Bu, Allah'tan korkmaz ödlelerin işidir. Ben, bu gibi eylemlerden alıkoyacak şekilde aranızda bulunmuyorsam bile, ne zaman ve hangi şartlarda olursa olsun, bunun gibi alçakça eylemlerden kaçınman hususunda seni uyarıyorum. Şayet kendinizde o cesaret ve gücü buluyorsanız, o zaman devrim hareketinin intikamını bizzat eylemleri yapan ve bunlardan sorumlu olan kimselerden alın, onların kadınlarından ve çocuklarından değil'." (Cilt 2, s. 270-271)

"Barzani Kürt Özgürlük Hareketi" serisinin birinci cildi dört kitaptan oluşuyor. Türkçe çevirisinde bu dört kitap tek bir ciltte yer almış. Dönem itibariyle; birinci kitap 1931-1932, ikinci kitap, 1943-45, üçüncü kitap 1945-1958, dördüncü kitap 1958-1961 yılları arasındaki Kürt özgürlük mücadelesinin inişli çıkışlı dönemlerini anlatıyor ve 448 sayfa. İkinci cilt ise 1961-1975 yılları arasındaki döneme ilişkin ve yirmi üç bölüm 592 sayfa.

Mesud Barzani, Kürt hareketinin "Yüz yıllık öyküsünü", bir siyasi liderden beklenmeyen bir objektiflikle belgelere dayanarak yazmış; mücadeledeki kahramanlıkların yanı sıra hareketinin iç çelişkilerini, zaafalarını da çekinmeden anlatmış. Kürt özgürlük mücadelesinin tarihi sadece iç ve dış ihanetlerin ve yenilgilerin tarihi değil, zaferlerin en ince diplomasi ve müzakere tekniklerin de tarihi. Bu anlamda, "Barzani ve Ulusal Özgürlük Hareketi" adlı seri, (şimdi iki cilt, üçüncü cildin yazımı henüz tamamlanmamış) kendi alanında özgün bir eser ve eşsiz bir temel kaynak durumundadır.

Bu önemli eserin herkes tarafından rahat temin edilip okunması amacıyla Doz Yayınları bir kampanya başlatarak, Mesud Barzani'nin Kürdistan'a başkan seçildiği gün, Diyarbakir'de şehir billboardlarını kitabın afişleriyle süsledi; toplam 1100 sayfa ve iki ciltlik dev eserde fiyat indirimi yaptığını duyurdu; her iki cildin toplam fiyatı olan 52 (52 YTL) milyondan 13 milyona -13 YTL- indirildi. Fiyat indirimiyle birlikte Kürdistan'da en çok satılan kitap oldu.

Mesud Barzani: Halı Satıcısı Değiliz, Haklarımızdan Taviz Vermeyeceğiz

Arif Zerevan*

HEWLER, 6/8 2005 —Kürdistan Başkanı Mesud Barzani'nin çağrısı üzerine Kürdistan Parlamentosu, Irak Kalıcı Anayasasını görüşmek üzere bugün olağanüstü bir toplantı yaptı. Toplantıda Arap-Kürt ilişkilerinden söz eden Barzani, Kürtlerin taleplerinden taviz vermeyeceklerini vurgulayarak; "Biz halı satıcısı değiliz ki, önce bir söz söyleyip sonra bu sözümüzden cayıp başka sözler söyleyelim". Amerikan'ın Bağdat Büyükelçisi Zalmay Halilzad'ın kendisiyle birlikte Bağdat'a gitmek için çok ısrar ettiğini ancak bu istediğini kabul etmediğini belirten Kürdistan Başkanı Barzani, Halilzad'a Kürdistan parlamentosu bu konuda karar vermediği sürece kendisinin Bağdat'a gelmeyeceğini bildirdiğini söyledi.

Kürdistan Başkanı Mesud Barzani, Kürtlerin kendi kaderini tayin etme hakkının, yani kendi bağımsız devletini kurma hakkının bulunduğunu, eğer Kürtler bu hakkını kullanmak için imkan bulurlarsa hiç geciktirmeden bu hakkını kullanacaklarını ileri sürdü. O nedenle Başkan Barzani, medya organlarında yer alan sekiz, altı ya da dört yıl sonrasındaki referandumdan söz eden haberlerin önemli olmadığını belirtti.

Bugünkü parlamento toplantısında, önemli bir demokrasi örneği de ortaya çıktı. Kürdistan Başbakanı Neçirvan Barzani, Parlamento Başkanı'na toplantının gizli ve basına kapalı olmasını önerdi. Bunun üzerine Parlamento Başkanı Adnan Müfti, Neçirvan Barzani'nin önerisini parlamentonun oyuna sundu ancak parlamento oy çokluğuyla toplantının basına açık olmasına karar verdi. Kürdistan Parlamento-

sunda Irak Kalıcı Anayasa üzerinde hararetili tartışmalar yaşandı ve parlamenterler hiçbir tesir altında kalmadan bu konudaki fikirlerini çok açık bir şekilde ortaya koydular.

Kürdistan Parlamentosu olağanüstü toplantısı Hewler saatiyle saat 11.00'de başladı. Parlamento Başkanı Adnan Müfti açış konuşmasında şunları söyledi:

— Bu olağanüstü toplantıyı Kürdistan Başkanı'nın isteği üzerine yaptık; biz Kürtler yeni bir Irak'ı istiyoruz asla eski Irak'ı kabul etmiyoruz. Kürdistan Başkanı da, son kararı Kürdistan Parlamentosu versin dedi.

Adnan Müfti'nin konuşmasından sonra, Kürdistan Başkanı Mesud Barzani parlamento kürsüsüne çıkarak hiçbir saklama gereği duymadan Arap-Kürt müzakerelerinden söz ederek konuşmasını şöyle sürdürdü:

* Gazeteci

Geçici Temel Yasayı imzaladığımızda, Kürtlerin tüm haklarının bu temel yasa da kaydedilmediğini o nedenle bu Geçici Temel Yasanın

— Bağdat'a gitmeden önce, ne yapmamız gerektiği konusunda sizlerin karar vermesini istedim. Irak Devlet Başkanı Celal Talabani de bana bir mektup yazarak, beni Bağdat'a davet ediyor. Bizim temel problemlerimiz; Kürdistan'ın sınırları, Kürdistan Peşmergesinin rolü, doğal kaynaklar, kadın hakları ve demokrasidir.

— Eğer şimdi gerekli olan şeyleri yapmazsak, bu fırsatın bir kez daha önümüze çıkıp çıkmayacağı belli değil. Biz, Kürt ve Kürdistanlılar olarak neyi ne kadar talep edersek azdır. Bazıları taleplerimizi aşırı buluyor. Arapların, taleplerimize ve gönüllü federasyon isteğimize teşekkür etmeleri gerekiyor. Kürtler, bu yılın birinci ayının 30'unda yapılan referandumda %98 oranında bağımsızlık istediklerini beyan ettiler.

— Geçici Temel Yasayı imzaladığımızda, Kürtlerin tüm haklarının bu temel yasa da kaydedilmediğini o nedenle bu Geçici Temel Yasanın eksik olduğunu belirttik. Kabul etmediğiniz tek bir adımı atmam. Eğer Bağdat'ta bir sonuca ulaşırsak, bu sonuç derhal size sunulur ve bu konudaki son kararı siz vereceksiniz.

— Geçici Temel Yasayı imzaladığımızda, Kürtlerin tüm haklarının bu temel yasa da kaydedilmediğini o nedenle bu Geçici Temel Yasanın eksik olduğunu belirttik. Kabul etmediğiniz tek bir adımı atmam. Eğer Bağdat'ta bir sonuca ulaşırsak, bu sonuç derhal size sunulur ve bu konudaki son kararı siz vereceksiniz.

Kürdistan Başkanı Mesud Barzani, bazı Arapların Kürtlerin arasına fitne sokmak istediklerini bu nedenle Feyli, Şebek ve Ezdilerin Kürt olmadığı söylentilerini yaydıklarını belirterek şunları söyledi:

— Ortada bir plan var. Bu plana göre güya Feyli, Şebek ve Ezdiler Kürt değil başka milletlerdendir. Eğer bazıları çıkıp kendilerini Feyli, Şebek veya Ezdilerin temsilcisi olarak görüyorlarsa, gelsinler bu konuyu bir sorgulayalım. Ancak hiç kimse unutmasın ki, Feyli, Şebek ve Ezdiler asıl Kürtlerdir; eğer satılmış bazı kişiler çıkıp bu insanlarımızın aidiyetini çarpıtıyorsa, o satılmışlık onlara kutlu olsun ve bu satılmışlara karşı çok ciddi önlemler alacağımızı da belirtmek isterim.

— Asuri, Kildani ve Türkmenler; bunlar, Kürdistanlılar ve birlikte yaşıyoruz. Bağdat'ta onların haklarını da savunacağız.

Kürdistan Başkanı, konuşmasının sonunda optimist olduğunu belirterek şunları söyledi:

— Araplarla olan müzakerelerimizde hiçbir taviz vermeyiz ve ben bu konuda iyimserim. Ancak yine de hiç beklemediğimiz durumların ortaya çıkmasına

eksik olduğunu belirttik. Kabul etmediğiniz tek bir adımı atmam. karşı hazırlıklı olmalıyız. Başkan Barzani'nin konuşmasından sonra, Kürdistan Parlamento Başkanı Yardımcısı Kemal Kerküki yaptığı konuşmada Araplarla Kürtlerin Bağdat'taki görüşmelerinden söz ederek konuşmasını şöyle sürdürdü:

— Kürdistan'ın sınırları ile 58. madde üzerinde tartışmalar var. Araplar, 58. maddeye ilişkin belirlenmiş bir tarihin Anayasada yazılmasından yana değil. Diyorlar ki, "en yakın mümkün bir zaman" şeklinde yazalım. Araplar Kürdistan Peşmergesinin Bağdat yönetimine bağlı olmasını istiyorlar ve sekiz yıllık bir süreden sonra Kürtlerin bağımsızlık için referanduma gidilmesinin Anayasada yer almasını istemiyorlar. Araplar, Kürtçenin sadece Kürdistan'da resmi dil olmasını kabul ediyorlar ve Irak elçiliklerinde Kürdistan temsilcilerinin bulunmasını kabul etmiyorlar.

Kürdistan Başkanı Mesud Barzani ile Kürdistan Parlamento Başkanı Kemal Kerküki'nin açıklamalarından sonra, Kürt parlamenterlerde Araplarla Kürtlerin hiçbir konuda anlaşamayacaklarını ve en iyisi Kürtlerin Arapları bırakması gerektiği kanaati oluştu. O nedenle Kürt milletvekili Xefur Maxmuri şunları söyledi:

— Kürt halkı bugün bağımsızlığını ilan etmek istiyor; kanaatime göre bağımsızlık referandumu için sekiz yıl çoktur; bu sürenin dört yıl olması gerekiyor, daha fazla değil.

Diğer bir Kürt parlamenter Ethem Barzani de, her şeyin Kürdistan Başkanı Mesud Barzani'nin üzerinde kalmaması gerektiğini belirterek sözlerine şunları ekledi:

— Kürdistan Parlamentosu olarak bazı yüklerle tahammül etmeliyiz, tüm ağır görevleri Kürdistan'ın Başkanı Mesud Barzani'ye yüklememeliyiz; ne yapmak istediğimiz konusunda parlamento olarak karar vermeliyiz.

Kürt parlamenter Nuri Talebani de, Bağdat'ta iki parlamentonun bulunmasının gerekli olduğundan söz ederek şunları söyledi:

— Irak'ta yani Bağdat'ta iki parlamentonun bulunması gerekiyor. Bu parlamentonun birisi Irak'ın tüm federal bölgelerinden oluşan bir parlamento, diğeri de tüm Irak'ın parlamentosu olması gerekiyor.

Kürdistan'ın sınırlarının belirlenmesi, Kerkük, Hanakin, Şingar, Zımar ve diğer kasabaların durumu Geçici Temel Yasanın 58. mad-

Kürt parlamenterlerin görüş ve sorularından sonra, sorulara cevap veren Kürdistan Başkanı Mesud Barzani şunları söyledi:

— Geçici Temel Yasada federasyon şeklinin tarihi ve coğrafi esaslara dayalı olacağı, yani Kürdistan'ın sınırlarının belli olacağı konusunda anlaşmışız. Saddam yönetimi yıkılmadan önce, federal, demokratik ve çokpartili bir Irak konusunda mutabakata vardık. Viyana ve Londra'daki toplantılarda bu konular üzerinde anlaştık; aksi takdirde eski rejimi devirme savaşına katılmazdık; bu, çok açıktır.

— Araplar kendilerini, Arap ulusunun bir parçası olarak görebilirler. Ancak Kürt, Asuri ve Türkmenler Arap ulusunun bir parçası değildir.

— Kürtçe resmi bir dil olmalı ve sadece Kürdistan yönetimindeki bölgede değil. Kürtçenin Irak'ın güneyindeki bir kentte de resmi olmasını söylemiyoruz; ancak devletin resmi belgelerinde, haberleşmelerinde, verilen kararlarda, örneğin; para, posta pulu, pasaport ve diğer tüm resmi belgelerin her iki dilde; Kürtçe ve Arapçayla yazılması gerektiğini savunuyoruz.

— Kürdistan'ın sınırlarının belirlenmesi, Kerkük, Hanakin, Şingar, Zımar ve diğer kasabaların durumu Geçici Temel Yasanın 58. maddesine göre çözümlenmelidir. Eğer 58. madde yerine getirilirse, başarılı olacağız ve bu konudaki kaygılarımız giderilmiş olacak. Ne var ki, Araplar 58. maddenin gereklerini yerine getirmek istemiyorlar. Irak Devlet Başkanı Celal Talabani, dün telefonla bana, İbrahim Caferi'nin 58. maddenin yerine getirilmesi için ilgili komiteye 100 milyon dolar verme kararını aldığını söyledi.

— Bazıları ögle zannediyor ki, Bağdat'ta hükümet var biz de muhalefetiz. Bu yanlış bir düşüncedir; biz, hükümetin ortağıyız. Eğer Bağdat'taki hükümetten çekilirsek, hükümet çöker.

— Peşmerge hiçbir devletin emriyle kurulmamış ve hiç kimsenin emriyle de ortadan kaldırılamaz. Peşmergenin rolü değişebilir; bunun için bir mekanizma

desine göre çözümlenmelidir. Eğer 58. madde yerine getirilirse, başarılı olacağız ve bu konudaki kaygılarımız giderilmiş olacak. Ne var ki, Araplar 58. maddenin gereklerini yerine getirmek istemiyorlar.

bulunabilir. Ancak peşmerge başka bir halkın veya otoritenin altına girmez.

— Geçici Temel Yasa Kürt haklarının daha da ge-

nişletilmesi için değişmelidir; bu hakları kısıtlamak için değil.

— Biz kalıcı Anayasanın ertelenmesinden yana değiliz. Ancak, taleplerimize uygun olmayan bir Anayasayı kabul etmeyiz.

— Amerikalılar ile Britanyalılar bizi kendi müttefikleri olarak görüyorlar, aynen öyledir. Yardımları için onlara teşekkür ediyoruz. Ancak dünya bir nevi çıkarlar meselesidir ve onların dostları sadece Kürtler değil. O nedenle ilişkilerimizde bir denge sağlamalıyız.

— Ben, Zalmay Halilzad'a, eğer Bağdat'a gelirim, bilmelisiniz ki, Kürtlerin haklarından geri adım atmak için gelmeyeceğim. Bağdat'a gitmekle tavrim değişmez, orada da burada da aynı tutuma sahibim.

— Biz halı satıcıları değiliz. Elde ettiğimiz her şey için kan vermişiz, haklarımızdan taviz vermemiz mümkün değil.

— Kendi kaderini tayin etme hakkı, bizim hakkımızdır. Eğer imkan bulursak yarından bu hakkımızı kullanacağız. O nedenle sekiz, altı ya da dört yıllık süreler çok önemli değil.

— Sonuç olarak, her ne yaparsak yapalım, yaptığımız her şeyi parlamentonun önüne getireceğiz, son kararı parlamento verecektir. Ancak pozisyonumuzun güçlü olduğunu bilmenizde fayda var ve kendi haklarımızdan taviz verme mecburiyetinde değiliz; fakat aynı zamanda görüşmelere için de hazır olmalıyız.

Parlamento toplantısından sonra Kürdistan Başkanı Mesud Barzani, görüşlerini almak üzere Kürdistan'ın siyasi parti temsilcileriyle de bir araya geldi. Kürtlerin bir heyeti bugün Bağdat'a gitti, diğer bir heyette yarın gidecek.

Kürdistan Bölgesel Hükümetinin AB Misyonu: Temas Dışı

Mesut Barzani'nin Irak Kürdistanı başkanlığına getirildiği seçimler üzerine Türkiye'nin 15 Haziran günü AFP'ye yaptığı değerlendirmeye ilgili olarak Kürdistan Bölgesel Hükümetinin Avrupa Birliği Misyonu aşağıdaki açıklamayı yaptı.

Kürdistan Bölgesel Hükümeti AB Misyonu Türkiye Dışişleri Bakanlığı sözcüsüne cevap veriyor:

Türkiye Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Namık Tan tarafından 15 Haziran tarihinde yapılan açıklama dar görüşlüdür, güncel gelişmelerin gerisindedir, politik ve diplomatik olarak uygun değildir.

Sayın Tan, Mesut Barzani'nin 14 Haziran günü Kürdistan bölgesinin başkanı olarak seçilmesinin "fazlaca bir anlam taşımadığını" söyledi.

Bu oldukça şaşırtıcıdır, zira Başkan Barzani'nin görev gelme törenine Irak Devlet Başkanı, federal hükümetin diğer saygın yetkilileri, -her ikisi de Türkiye'nin müttefikleri olan- ABD ve İngiltere temsilcileri de katılmıştır. Sayın Tan'ın açıklaması Türkiye'nin, dünya kamuoyunun ve Türkiye'nin kilit müttefikleri olan ABD ile Avrupa'nın politikalarının ve stratejilerinin ne kadar uzağında olduğunu bir kez daha göstermekten öteye gitmemektedir.

Sayın Tan Irak'ın mevcut yasalarının bir federal sistemi öngördüğünü, "ama tarikatçı ve etnik temelde değil, coğrafi ve idari kriterlere göre tanımlanmış" bir federal sistemi vurgulamaktadır.

Sayın Tan tarafından yapılan bu tür açıklamalar, Türk hükümetinin, Irak'taki Kürdistan sorunu için barışçıl bir çözüm bulunmasından duyduğu korkuyu gösteren provokasyonlardan başka bir şey değildir.

Sayın Barzani'nin başkanlığa seçilmesi, Irak Kürdistanı'nda devam eden demokratikleşme ve barışçıl bir şekilde birlikte var olma sürecinin komşularımız olan devletler tarafından yapılan olumsuz açıklamalar yüzünden kesintiye uğramayacağını göstermektedir. Başkan Barzani'nin seçilmiş olması bölgede daha fazla barış ve istikrar doğrultusunda atılmış çarpıcı bir adımdır. Bunu birçok şey göstermektedir.

Birincisi, Başkan Barzani görev teslim töreninde yaptığı konuşmada şöyle diyordu: "Tüm komşu ülkelere saygı gösteriyoruz ve onlara dostluk eli uzatıyoruz. Aynı zamanda karşılıklı saygı ve dostluğu esas alan en iyi ilişkileri kurmak için çalışacağız. Bu da onları Irak ve Kürdistan bölgesi ile işbirliği yapmaya davet etmek için iyi bir fırsat. Biz onların iç işlerine müdahale etmiyoruz, ve benzer şekilde, onların da bizim iç işlerimize müdahale etmeyeceklerini umuyoruz."

İkinci olarak, Başkan Barzani Irak'taki Kürtlerin acı çektiği zor dönemlerde komşu ülkelerin oynadığı rolün önemini dile getirmiştir. Sayın Barzani konuşmasında, "trajediler ve zorluklar döneminde halkımızı konuk eden ülkelere" açıkça teşekkür etmiştir.

Üçüncü olarak, Başkan Barzani Kürdistan Hükümetinin bölgede istikrarsızlaştırıcı bir rol oynamayacağını açıkça ifade etmiştir. Tam tersine, Barzani komşu ülkelerin Kürtlerini silah yerine diyalogu kullanmaya ve barışçıl çözümler bulmaya davet etmiştir. "Komşu ülkeler arasında bölünmüş olan Kürt ulusuna gelince, akıllarımızın ve kalplerimizin onlarla birlikte olduğunu ve onların çektikleri acıları yüreğimizde hissettiğimizi kardeşlerimize önemle belirtmek isteriz. Günümüz dünyasında şiddete yer olmadığı için, umarız kardeşlerimiz haklarını savunmak için uygar ve modern yöntemlere başvururlar, çünkü şiddet Kürtlere ölümden ve yıkımdan başka bir şey getirmemektedir. Benzer şekilde, umarız bu komşu ülkeler de kardeşlerimizin taleplerine kulak verirler ve onlarla diyaloga girerler."

Kürdistan Bölgesel Hükümeti AB Misyonu Türk yetkilileri, demokrasiye, çoğulculuğa ve Kürdistan halkının tanınmasına sırt çevirmemeye davet etmektedir. Bu yalnızca bir ilke sorunu değil, aynı zamanda, 1993 yılında Kopenhag'da toplanan Avrupa Birliği Konseyinde de resmen onaylandığı üzere, Avrupa Birliği'ne girmenin ön koşuludur.

Türkiye Kasım 2005 tarihinde Avrupa Birliği ile üyelik müzakerelerine başlamak üzeredir fakat Kopenhag kriterlerindeki başlıca konulardan birinin demokrasiyi güvence altına alan kurumların istikrarı, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlıklara saygı gösterilmesi ve onların haklarının korunması olduğunu unutmuş görünmektedir.

Sayın Tan'ın açıklaması, Türkiye'nin içinden geçmek istediği süreçle uyumlu değildir ve bu açıklama hiç kuşkusuz Türkiye'nin uluslar arası saygınlığını zedeleyecektir.

Türkiye'nin başka bir hükümler devleti iç işlerine müdahale etmeyeceğini ve Irak ile Kürdistan bölgesindeki yeni gerçekliği kabul edeceğini umut ediyoruz.

Kürdistan Bölgesel Hükümeti AB Misyonu
18 Haziran 2005

Self-Determinasyon

Hişyar Özalp*

GİRİŞ

İnsanların, birlikte yaşamaya karar verdiklerinde bazı hak ve yükümlülükleri içeren sözleşmeyi zımnen kabul ettikleri varsayılır. İnsan, kendi güvenliğinin sağlanması karşılığında sınırsız özgürlükten feragat etmiştir. Böylelikle insanın yaşam alanına, kendisini etkileyecek kararları alabilme özgürlüğüne hiçbir şekilde müdahale olmayacak buna karşılık kendisi de aynı şekilde diğer insanlara müdahale edemeyecektir. İşte karmaşık olarak gözüken hukuk düzenin temeli bu basit faraziyede yatan adalet mantığıdır. Hukuk müessesesi müeyyidesi olan kurallar bütünüdür. İnsanlık kuralların uygulanması ve kuralların ihlal edildiği an müeyyideleri uygulanması için bir siyasi teşkilat olan devleti inşa etmişlerdir.

İnsan birey olarak kendi kaderini tayin etme hakkına sahip olduğunu yukarıda belirttik. Bu nokta da başka bir soru/sorunla karşılaşmaktayız; “benzer ırki veya sosyal, kültürel, dini özellikleri taşıyan insanların bir araya gelmesinden oluşan halklar iradelerini ortaya koyarak kendi geleceklerine ve yaşam tarzlarına ilişkin kararları verebilme hakkına sahipler mi?”. Bu soruya hukuk mantığına uygun olarak cevap vermek gerekir. Kendi kaderlerini tayin etme hakkına sahip insanların iradelerinin toplamı olarak ortaya bir ortak irade çıkar. Bu bağlamda diyebiliriz ki halkların kendi kaderini tayin etme veya kendilerini ilgilendiren bir sorun hakkından karar verme hakları vardır ve bu hak doğrudan sözleşmeyle garanti altına alınmış doğal bir haktır. Zaten insanlığın en çok sahiplendiği değer olan demokrasi bu mantık silsilesinin bir ürünüdür.

Kendi kaderini tayin etme hakkına haiz olan bir toplumun bu hakkını dünyanın siyasi ve hukuki durumunu değiştirecek biçimde kullanmak istemesi durumunda da bu hak varlığını sürdürür. Geride bıraktığımız yüzyıl içinde söz konusu hak uluslararası camia tarafından tanınmış ve uluslararası hukukun bir parçası haline gelmiştir.

Mazlum bir halk olan Küt halkının da söz konusu olan hakkı kullanması gerektiği kanısında olduğumuz için, küçük bir katkı niteliğinde olan bu çalışmanın, bu konuda yararlı olacağını umut ediyoruz.

Bu çalışmada kendi kaderini tayin hakkını (self-determinasyon) tarihi gelişimini göz önüne alarak değerlendireceğiz. İlk önce self-determinasyonunun 18. ve 19. yüzyıldaki gelişimini inceleyeceğiz. Daha sonra geride bıraktığımız yüzyılın en önemli devlet adamlarından

* Uluslararası Hukuk Yüksek Lisans Öğrencisi

Self-determinasyon ilk kullanımı 1581 yılında Hollanda'nın İspanyol krallarının kendilerine karşı zulüm yaptıkları gerekçesiyle

olan Lenin ve Wilson'un self-determinasyonla ilgili görüşlerini ortaya koyacağı ve irdelemeye çalışacağı. Self-determinasyon

nun uluslararası hukukun bir parçası olmasını sağlayan BM Şartı'nda konumuzla ilgili maddeleri değerlendireceğiz ve daha sonra BM teşkilatının almış olduğu bazı kararlara atıf yaparak self-determinasyon kavramının hak olarak nasıl genişlediğini göz önüne sereceğiz. Bir başka başlık altında self-determinasyon hakkının anlam ve içeriğini değişik görüşleri dikkate alarak tartışacağız. Daha sonra ise uluslararası siyasetin söz konusu hak üzerindeki etkisi ve yaklaşımını ortaya koyacağız. Son olarak ta bu hakka haiz olduklarını iddia eden ve hakkın icrasını talep eden iki hal-ki; güneyli Kürt halkının durumunu inceleyeceğiz.

I- Self Determinasyon Kavramı

A- 18. ve 19. Yüzyıllarda Self-Determinasyon Kavramı

Self-determinasyon ilk kullanımı 1581 yılında Hollanda'nın İspanyol krallarının kendilerine karşı zulüm yaptıkları gerekçesiyle İspanya'dan bağımsızlığını ilân etmesiyle oldu.¹ Self-determinasyonun en ciddi etkilediği olaylar; Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ve Fransız İnsan Hakları Beyannamesidir.

Fransız Devrimi bu doktrini, Fransız orduları tarafından ele geçirilen yerlerin Fransa'ya katılmasını meşrulaştırmak üzere kullanıldı. Bu nedenle kazanılan yerlerde herhangi bir toprak kazanımının veya egemenlikte herhangi bir değişimin ilgili halkın rızası olmaksızın gerçekleşmemesi gerektiğini dünyaya göstermek üzere plebisitler, yani referandumlar düzenlendi.²

ABD, bağımsızlığını haklı göstermede yani meşrulaştırmada self-determinasyon hakkından yararlanmıştı. Bu fikir, Amerikan Bağımsızlık Bildirgesine de yansımıştır. Amerikalılar bu bildiriyle artık İngilizler tarafından yönetilmek istemediklerini bildirmişlerdir. Bu bağlamda ulusal self-determinasyon hakkını kullanan ilk sömürge halkı olmuşlardır.

19. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde ünlü İtalyan hukukçusu Mancini "Milletler Prensibini ortaya atmış ve bu tez o dönem kurulan devletlere dayanak teşkil etmiştir. Bu prensibe göre, her milli

İspanya'dan bağımsızlığını ilân etmesiyle oldu. Self-determinasyonun en ciddi etkilediği olaylar; Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ve Fransız İnsan Hakları Beyannamesidir.

topluluğun devlet hasine geçmesi meşru ve zaruridir. Bu dönemde millet kavramı üzerine uzlaşma sağlanamamıştır. Mesela

Almanlar, milleti belli sınırlar içinde yaşayan dil, ırk din veya kültür birliğine sahip bir topluluk olarak anlarken, Fransızlar, milleti daha çok psikolojik ve iradi esaslara göre tanımlamışlardır.³ Bu prensip İtalyan birliğinin kullanılmasına katkıda bulunmuş ve daha sonra terk edilmiştir.

Özkul'a göre, Milletler Prensibi ile self-determinasyon hakkı bazıları tarafından ilk dönemde birbirlerinin yerine kullanılsalar da birbirlerinden farklılıklar arz etmekteydi. Özellikle milliyetler prensibinin uygulanacağı topluluk sosyolojik olarak aynı millete ait kişiler olurken, self-determinasyon bütün halklara uygulanabilir.⁴

B- Lenin ve Wilson'un Self-Determinasyon Çözümlemeleri

20. yüzyılda ulus-devlet taleplerinin artması - 1. Dünya Savaşı'nın etkiyle Bolşeviklerin önderi ve Komünist doktrinin önde gelen ideologlarından Lenin 1914 yılında self-determinasyonla ilgili fikirlerini kaleme aldı. Lenin, self-determinasyon hakkını şöyle tanımlamaktaydı; eğer biz, ulusların kendi kaderini tayin etmesi kavramının anlamını, hukuksal tanımlamalarla cambazlıklara yaparak ya da soyut tanımlamalar "icat ederek" değil de, ulusal hareketlerin tarihsel ve iktisadi koşullarını inceleyerek öğrenmek istiyorsak, varacağımız sonuç kaçınılmaz olarak, ulusların kendi kaderini tayin etmesinin o ulusların yabancı ulusal bütünlerden siyasal bakımdan ayrılma ve bağımsız bir devlet oluşturmaları anlamına geldiği sonucudur.⁵ Lenin, ulusların hiçbir şekilde iradelerine aykırı biçimde kendilerine yabancı başka bir devletin hükümlerinde tutulmalarına onay verilemeyeceği, söz konusu ulusların kendi devletlerini kurma hakkına sahip olduklarını bildirmektedir.

Lenin'in bu görüşleri Marksizm'e uygundur. Marksizm'in diyalektik materyalizm öğretisine göre, toplum belirli ekonomik evreleri yaşamak zorundadır. Bunlar; ilkel komünal dönem, köleci tohum, feodalizm, kapitalizm, sosyalizm ve komünizm. Kapitalizmde ulusal burjuva devrimi yapılmadan sosyalist

Gerçektende Wilson ilkelerini açıkladığı Ocak 1918'den bir ay

sonra self-determinasyonla ilgili olan düşüncelerini şöyle açıkla-

devrim gerçekleşemez. Yani ilk önce ulus devletlerin kurulması gerekir bu bağlamda imparatorlukların yıkılması şarttır. Lenin'in self-determinasyonla ilgili düşüncelerini incelerken o

dönemde Rus İmparatorluğunun durumuna bakmak gerekir. Gerçekten de bütün Avrupa'da ki ulus-devlet talepleri bu imparatorluğun çatısı altında yaşayan halklar içinde söz konudur. Lenin Ekim devriminden sonra, oluşturulan SSCB Anayasasına her cumhuriyetin ayrılma hakkı bakidir ibaresini koydurdu. Lenin'e göre halklar hür iradelerine göre hareket etmelidirler.

Aynı dönemde büyük ekonomisi ve askeri gücüne bir dev olan ABD'nin başkanı Wilson'da kendi ismiyle özdeşleşen 14 maddelik ilkelerini açıklıyordu. Bu ilkeler arasında self-determinasyon kavramı açıkça geçmese de 6 maddesi bu kavramla ilgiliydi. Wilson'un tıpkı Lenin gibi self-determinasyonun hamiliği yapmasının politik nedenleri de vardı. Birincisi, ABD'nin savaşa girmesini meşrulaştırmak için bu kavram bulunmaz nimetti. İkincisi ve daha önemlisi ise ekonomisi büyüyen devletin dış pazarlar bulmasının gerekliliği idi. O dönemde dünyanın büyük bir bölümü sömürge durumundaydı ve bu yerleri sömürgeleştiren büyük ölçüde Avrupa devletleriydi. Böyle bir durumda ABD bu pazarlara giremezdi. Bu sebepten ötürü ivedilikle ulus devletler kurulmalı ve sömürge devletler bağımsızlıklarını ilan etmeliydiler. Self-determinasyon, bu açıdan hukuki dayanağı olan ve ABD'nin ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte olan bir kavramdır.

Gerçektende Wilson ilkelerini açıkladığı Ocak 1918'den bir ay sonra self-determinasyonla ilgili olan düşüncelerini şöyle açıklamıştır; "ulusal beklentilere saygı duyulmalıdır; halklar artık sadece kendi istek ve arzularıyla idare edilebilirler. Self-determinasyon sadece bir terim değildir. O, harekete geçmek için bir zorunluluk ve devlet adamlarının bundan sonra sadece kendi zararlarına ihmal edecekleri bir ilkedir." O dönemde self-determinasyon denilince sadece ayrılma hakkı anlaşılıyordu.

Lenin ve Wilson gerçektende self-determinasyon kavramına çok inanmış olduklarını görüyoruz. Lenin, bu inancını pratiğe dökebilmiştir. SSCB'yi oluşturan

mıştır; "ulusal beklentilere saygı duyulmalıdır; halklar artık sadece kendi istek ve arzularıyla idare edilebilirler. Self-determinasyon sadece bir terim değildir. O, harekete geçmek için bir zorunluluk ve devlet adamlarının bundan sonra sadece kendi zararlarına ihmal edecekleri bir ilkedir.

cumhuriyetlerin ayrılma tanınmıştır. Hatta SSCB dağılırken ayrılan cumhuriyetle bağımsızlıklarının hukuki dayanağını self-determinasyon hakkı olarak göstermişlerdir. Bunun dışında Ekim Devrimi'nden iki ay sonra Rusya'ya bağlı olan Finlandiya bağımsızlığını ilan etti ve SSCB yönetimi bu ayrılığa rıza gösterdi

Her ne kadar Wilson self-determinasyon hakkının büyük bir destekçisi olsa da, Wilson'un başkanlığındaki komisyonun oluşturduğu Milletler Cemiyeti Mısakı içerisinde self-determinasyona açıkça yer verilmedi. Bunun nedenini anlamak güç değildir; savaşın galipleri sömürgelerinden vazgeçmeye hazır değillerdi ve ABD'de bunlara dayatma yapabilecek durumda değildi. Bundan ötürü self-determinasyonun işlev gördüğü alan, mağlup devletlerin toprakları oldu. Müttefik devletlerin sömürgeleri değişen emperyalist anlayışın etkisiyle de BM kurulmasından sonra bağımsızlıklarını elde edebildiler.

Milletler Cemiyeti zamanında, self-determinasyon ilkesinin uygulama alanı sadece Avrupa ile sınırlı kaldı ve Orta ve Doğu Avrupa'da Çekoslovakya, Macaristan ve Polonya bu ilkeyi kullanarak bağımsızlığına kavuştu.⁷

C- BM Ve Self-Determinasyon

İkinci dünya savaşı sırasında Milletler Cemiyeti'nin uluslararası camianın düzenini sağlayamadığı görülmüş ve yeni bir yapılanmaya gidilmiştir. Bu amaçla bir dizi çalışmadan sonra 26 Haziran 1945 yılında San Francisco'da Birleşmiş Milletler Şartı imzalandı.

Self-determinasyon, BM Şartına son görüşmelerin yapıldığı San Francisco'da SSCB'nin ısrarıyla girebildi. Self-determinasyon hakkı, BM Şartının 1. ve 55. maddelerinde açıkça geçmektedir

1. madde de Birleşmiş Milletlerin amaçlarını saymakta ve 1(2) 'de şöyle demektedir: "Milletler arasında, milletlerin hak eşitliği prensibine ve kendi mukadderatlarını kendilerinin tayin hakkına (self-determinasyon) saygı üzerine dostane münasebetler geliştirmek ve dünya barışının sağlanlaştırılması için elverişli her türlü diğer tedbirleri almak"⁸.

Bu devrim niteliğindeki karardan sonra, self-determinasyon uluslararası ilişkilerde önemli bir güç haline geldi. Her ne kadar bu ka-

Milletler arası ve ekonomik ve sosyal işbirliği başlığı altında 55(1) 'de ise self-determinasyon hakkından şu şekilde söz edilmektedir: "Milletler arası hak eşitliği prensibine ve her milletin kendi mukadderatını tayin etmesi (self-determinasyon) hakkına saygı gösterilmesine dayanan barış ve dostluk münasebetlerini sağlamak için lüzumlu istikrar ve refah şartlarını yaratmak üzere. Birleşmiş Milletler:..."

Metinden anlaşılacağı gibi BM self-determinasyonun açık bir tanımını yapmamıştır. BM Şartı'nın kabul edilmesinden sonraki dönemde bu hakkın sadece sömürge ve veraset altındaki ülkeleri tarafından kullanılabileceği kabul edilmekteydi. Gerçekte, 1965 yılına kadar 66 yeni devler BM'ye girdi. Bu devletlerin çoğunluğu sömürge veya vesayet altındaki ülkelerin devletleriydi. Özellikle 1960 yılında kabul edilen "Sömürgelerin Tasfiyesi ve Sömürge Ülkelerine ve Halklarına Bağımsızlık Tanınması" adlı 1514 sayılı BM Genel Kurulu kararı tavsiye niteliğinde olsa da sömürgelere tarafından self-determinasyon hakkının kullanılmasına büyük bir katkıda bulunmuştur.

Bu devrim niteliğindeki karardan sonra, self-determinasyon uluslararası ilişkilerde önemli bir güç haline geldi. Her ne kadar bu kararın hazırlayanlarının zihninde, söz konusu kararın sömürge rejimlerinde yaşayan halklar için çıkarıldığı düşüncesi yatıyor olsa da, bu karar sömürge toprakları olsun olmasın her hangi bir ayırım gözetmeksizin tüm halkların self-determinasyon hakkını iddia etmekte idi.¹⁰ 1514 sayılı kararın ilk maddesine burada atıfta bulunmayı uygun buluyoruz:

Halkların yabancıların hâkimiyetine, mandasına veya sömürüsüne tabi tutulması; temel insan haklarının inkârını oluşturur ve BM Şartı'na aykırı. dünya barışının ve iş birliğinin geliştirilmesine bir engel teşkil eder.

2- Bütün halkların kendi kaderlerini tayin etme hakkı vardır; o hakkı binaen serbest bir şekilde siyasi statülerini tespit ederler ve ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini serbestçe takip ederler.

rarın hazırlayanlarının zihninde, söz konusu kararın sömürge rejimlerinde yaşayan halklar için çıkarıldığı düşüncesi yatıyor olsa da, bu karar sömürge toprakları olsun olmasın her hangi bir ayırım gözetmeksizin tüm halkların self-determinasyon hakkını iddia etmekte idi.

Siyasi, iktisadi, sosyal ve eğitsel hazırlığın yetersiz olması, hiçbir surette bağımsızlığı geciktirmenin bir mazereti olmamalıdır."

B.M. Genel Kurulu almış olduğu bu karara bina-

en Batı Sahranın self-determinasyon hakkını tanımıştır. Batı Sahra olayını yeri gelmişken zikretmekte yarar görüyoruz. Batı Sahra 1884 yılında İspanya tarafından sömürgeleştirilmişti. BM Genel Kurulu 1960 yılında daha önce almış olduğu "1514 sayılı Kararına dayanarak Batı Sahra'nın sömürgecilikten çıkarılması kararını aldı. Bunun için İspanya, Fas ve Moritanya'ya, Sahra halkının self-determinasyon hakkını serbestçe kullanabilmesini sağlayacak bir referandum yapılması için gerekli usulü hazırlıkları yapmaya davet etti. İspanya bu isteği 1975 yılında kabul etti fakat Fas ve Moritanya bazı iddialar öne sürerek BM'nin isteğini reddetti. BM Genel Kurulu bu iddiaları sonuçlandırarak bazı soruları Milletlerarası Adalet Divanına yöneltti. MAD istişare görüşünün 162. paragrafında şöyle demiştir; Divan, 1514 sayılı kararın Batı Sahra'nın sömürgecilikten çıkarılmasına tatbikini ve özellikle ülke halklarının iradelerinin özgürce ve gerçek şekilde ifade edilmesi yoluyla self-determinasyon ilkesinin tatbikini etkileyebilecek özellikle hukuki bağlara rastlamamıştır.¹²

Kamuoyunda "İkiz sözleşmeler" diye bilenen 1966 yılında kabul edilip 1976 yılında yürürlüğe giren "İktisadi, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslar arası Sözleşmesi" ve "Medeni ve Siyasal Haklar Uluslar arası Sözleşmesi" self-determinasyon hakkının gelişmesine katkıda bulunmuş ve taraf devletlerden teyit alınmasını sağlamıştır.

Ayrıca, 1970 yılında kabul edilen 2625 ve 2621 BM Genel Kurulu'nun tavsiye niteliğindeki sayılı kararları self-determinasyon hakkı açısından oldukça önemlidir. 2621 sayılı karar sömürgeciliği suç haline getirirken 2625 sayılı karar, self-determinasyon hakkına farklı bir açılım kazandırmıştır. Buna göre; self-determinasyon ve halkların eşitliği ilkesine aykırı davranmayan, ülkesinde yaşayan tüm insanları ırk, inanç ve renk ayırımı yapmaksızın temsil eden ege-men ve bağımsız devletlerin bütünlüğünü tehlikeye atan girişimlerin BM tarafından tasvip edilmeyeceği belirtilmekteydi.

**BM Şartı ve çeşitli dönmelerden aldığı kararlardan yola çıkarsak,
self-determinasyon hakkına hangi toplulukların sahip olduğunu**

Bu karardaki metin yorumlandığında şu anlam kolaylıkla ortaya çıkabilir; hâkimiyetleri altında yaşadıkları devlet tarafından ayrımcılığa veya insan hakları ihlallerine maruz kalan bir halk self-determinasyon hakkını kullanabilir.

D- Self-Determinasyon Hakkının İçeriği

Burada değinilmesi gereken en önemli husus iç self-determinasyon ve dış self determinasyon ayrımıdır. Pazarıcı'ya göre iç self-determinasyon; "devletlerin iç örgütlenmelerine ilişkin olup, bir halkın dilediği yönetim biçimini, herhangi bir dış baskı olmadan seçme hakkı bulunduğunu belirtmektedir. Bu hakkın en çok siyasal yönetim biçimiyle ilgili olduğu ve özellikle devlet ve hükümet biçimlerinin saptanmasında halklara serbestlik tanınması olarak yorumlandığı görülmektedir.¹³ Oran ise şöyle demektedir; "içte siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel sistemini seçebilme hakkı yani pratikte demokrasi anlamına gelir.¹⁴

Dış self-determinasyon ise bir halkın uluslararası statüsünü belirleme hakkıdır. Bu hakkı kullan halk, kendisini yabancı bir devletin boyunduruğu altında kurtarır. Bazı yazarlar dış self-determinasyon ile ayrılma hakkını farklı kavramlarmış gibi söz etmektedir. Oysaki ayrılma dış self-determinasyonun sunduğu bir seçenektir. Kendi kaderini tayin hakkını kullanan halk egemenliği altında yaşadığı yabancı devletin ülkesinde yaşamayı devam etmeyi seçebilir, söz konusu yabancı devletle federasyon kurabilir ve nihayet ayrılabilir. Geçmişte Kanada'nın Qeubek eyaletinde yaşanan olay bu konuda ilginç bir örnek arz etmektedir. Self-determinasyon hakkını kullanmak için sandık başına giden halk, Kanada'dan ayrılmayı istemiştir. Sonuç olarak, ayrılma tercih edilmediği için dış self-determinasyon uygulanmadı denilemez.

İç self determinasyon ve dış-self-determinasyon haklarından hangisinin kullanılacağına hangi durumlarda kullanılacağı muğlaktır. Her şeye rağmen diyebiliriz ki iç-self-determinasyon, yalnızca yabancı bir halk değil bir devletin bütün nüfusu tarafından kullanılabilir. İnsanlar içinde yaşadıkları devletin yönetim biçimini ve kimin tarafından yönetileceğini tayin edebilir. Son dönemde eski Sovyet coğrafyasında (Gür-

belirleyebiliriz. Öncelikle, bu haktan yararlanacak topluluğun "halk" olması gerekir ayrıca "ulus" olma şartı aranmamıştır. Halkın self-determinasyon hakkından yararlanabilmesi için belirli bir coğrafyada çoğunluk olarak yaşamaları gerekmektedir.

cistan, Ukrayna, Kırgızistan) yaşanan olaylar bize göre iç self-determinasyon hakkının kullanılmasından başka bir şey değildir.

Ünlü uluslararası hukuk hocası Cassese şöyle demektedir; Bir ırki veya dini grup, dış self-determinasyonun bir şekli olan ayrılmaya (secession), iç self-determinasyonun kesinlikle erişilemez olduğu durumlarda, teşebbüs edilebilir. Aşırı veya sonu gelmez zulüm ve makul bir şekilde barışçıl muhalefet etme umudunun bulunmaması, ayrılmayı meşru kılabilir. Bir ırki veya dini grup, iç-self determinasyonu başarmak için tüm çabaların başarısız olduğu veya başarısız olmaya mahkûm olduğu açık olduğunda, dış self-determinasyonun en radikal şeklini böylelikle uygulanmış olarak, ayrılabilir.¹⁵ Biz bu fikre katılmadığımızı belirtmek isteriz. Öncelikle, bu görüş hakkın muhtevasına aykırıdır. Çünkü eğer bir halk, dış self-determinasyon hakkını kullanmaya haiz ise bu tercih ona bırakılmalı ilada önce iç self-determinasyonun uygulanmaya zorlanması söz konusu halkın kendi kaderini tayin etmesi hususunda bir engel teşkil etmektedir. Ayrıca, uluslararası siyasetin kaygılarını uluslararası hukukta bir kuralmış gibi aktarmak yerinde olmamıştır.

Bize göre, iç self-determinasyon ve dış self determinasyon seçeneklerinden hangisinin tercih edileceği sorununun belirlemek için her olayın somut koşullarına göre belirlenir. Uluslararası camianın söz konusu olayı bakışı, tarihi vakıalar, hakkı kullanmak isteyen halkın sui generis özellikleri ve bu halkın yabancı olduğu devletin özellik ve tutumu belirleyici olacaktır.

BM Şartı ve çeşitli dönmelerden aldığı kararlardan yola çıkarsak, self-determinasyon hakkına hangi toplulukların sahip olduğunu belirleyebiliriz. Öncelikle, bu haktan yararlanacak topluluğun "halk" olması gerekir ayrıca "ulus" olma şartı aranmamıştır. Hukuki olarak üzerinde uzlaşımımız bir tanım olmasa da "halk" kavramı şu şekilde tanımlanabilir; aralarında kültürel ve tarihi bir bağ olan insan topluluğudur.

Halkın self-determinasyon hakkından yararlanabilmesi için belirli bir coğrafyada çoğunluk olarak yaşamaları gerekmektedir. Bu şart gerçekleşmemiş ise söz konusu hakkın varlığından bahsedilemez. Çünkü azınlıklar tek başlarına yönetimin şeklini be-

Oysaki BM Şartı böyle bir zorunluluk getirmediği gibi BM'nin hem

1514 hem de 2625 sayılı kararlarında açıkça şöyle demektedir;

lirleyemezler veya ayrıl-
mazlar böyle bir durum ço-
ğunluk mağdur edilmiş
olur. Ayrıca bunlar dağınık
bir biçimde yaşıyorlar ise
“dış self-determinasyon”
pratikte mümkün değildir.

“halkların, yabancıların hâkimiyetine, mandasına veya sömürüsüne maruz kalmaları temel insan haklarının ihlal ve inkârını oluştur”. Önceki maddelerde self-determinasyon hakkından söz edildiği düşünüldüğünde BM'nin bu haktan yararlanacak olan halkların sömürge halklarıyla sınırlı tutmadığı görülecektir.

si yani iç self-determinas-
yonun gerçekleşmemesi
ayrılmanın hukuksal daya-
nağını oluşturdu. Ayrıca
burada anlaşmayla belir-
lenmiş egemenlik hakkını
elinde bulunduran bir sta-

Ayrıca bu halkın self-determinasyon iradesinin ta-
şınması gerekir. Bu iradenin yokluğu sömürge olduk-
ları veya hâkimiyetleri altında yaşadıkları devletten
memnun olduklarını gösterir.

Bir görüşe göre dış self-determinasyonun ancak
sömürgelere tanınmış olan bir haktır. Pazarıcı bu ko-
nuda şöyle demektedir; bağımsız bir devlet kurabil-
menin ana koşulunun sömürge altında bir halkın var-
lığı olduğu kabul edilmektedir.¹⁶

Oysaki BM Şartı böyle bir zorunluluk getirmediği
gibi BM'nin hem 1514 hem de 2625 sayılı kararların-
da açıkça şöyle demektedir; “halkların, yabancıların
hâkimiyetine, mandasına veya sömürüsüne maruz
kalmaları temel insan haklarının ihlal ve inkârını
oluştur”. Önceki maddelerde self-determinasyon hak-
kından söz edildiği düşünüldüğünde BM'nin bu hak-
tan yararlanacak olan halkların sömürge halklarıyla
sınırlı tutmadığı görülecektir.

Sömürge olmamasına rağmen self-determinasyon
hakkını kullanarak bağımsızlığını ilan eden ve BM
tarafından üyeliğe kabul edilen devletler vardır. Örneğin,
1971 yılında Bengallerin yaşadığı Pakistan'la toprak
bağlantısı olmayan Bangladeş (Doğu Pakistan) Hindistan'ın desteğiyle ayrıldı ve uluslararası
topluluk bu ayrılmayı tanıyarak 1974 yılında BM
üyeliğini kabul etti. İncelemeye değer diğer örnek
Eritre'dir. 1890-1941 arası İtalyan sömürgesi olan ve
1941'de İngiliz egemenliğine giren Eritre, 1952'de
federe birim olarak Etiyopya'ya bırakıldı. Etiyopya
burayı 1962'de yapılan anlaşmalara aykırı biçimde il-
hak etti. Bunun üzerine başlayan silahlı mücadele so-
nucu Eritre, Mayıs 1993'te yapılan referandumla Eti-
yopya'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etti. Etiyopya
hükümeti bunu kabullendi ve BM de Eritre'yi üyeli-
ğe kabul etti. Buradaki ayrılmanın gerekçesi de self-
determinasyondur, fakat Eritre'nin durumu ülkeye bi-
tişik olduğu için sömürge tanımına uymuyordu. Bu-
nunla birlikte, “soy, inanç ve renk ayrımı yapan, hal-
kını temsil etmeyen yönetimlerden ayrılma” gerekçe-

tünün (federe devlet) ihlali söz konusuydu ve yöne-
tim kuzeyde yerleşik Eritrelileri, devlete egemen Am-
harik topluluğu içinde asimile etmeye çalışıyordu.
Dahası, 1991'de ülkede yaşanan askeri darbe sonucu
istikrarlı bir hükümetten de söz edilemezdi. Nihayet
Etiyopya da ayrılmayı kabul etmişti.¹⁷

Gerek BM Şartında ve bahsi geçen kararlarda ge-
rekse kamuoyunda “ikiz sözleşme” diye bilenen söz-
leşmelerde sömürge olma şartı koşulmadığı gibi “ya-
bancılara hâkimiyetinde olan halklar bu hakka sahip-
tir” ibaresi kullanılmıştır. Bir halkın self-determinas-
yon hakkını kullanabilmesi için sınırlarında yaşadığı
devlete hâkim olan halka veya gruba “yabancı” olma-
sı diğer şartların da olması koşuluyla yeterlidir. Hu-
kukta en geçerli yorum tekniği olan lafzi yorum bizi
bu sonuca götürür.

Ayrılma hakkını savunan Alan Buchman'a göre;
“eğer bir grup kendi farklı kültürünü veya toplumsal
yaşayış tarzını koruyamayacaksa ayrılma meşru-
dur”.¹⁸ Gerçektende Yugoslavya'dan ayrılan devletler
self-determinasyon ilkesine dayanmışlardır. Ne yazık
ki, bu ayrılık barışçıl değil kanlı bitmiştir. Uluslarara-
sı toplum bu ayrılmaları kabullenmiştir.

İçinde yaşamak zorunda oldukları ülkenin devleti
tarafından insan hakları ihlallerine maruz kalan halk-
ların self-determinasyon haklarını kullanmaları halin-
de uluslar arası toplum tarafından tanınmalarını ko-
laylaştıran bir etkidir. Çünkü bu halklar için ayrıl-
maktan başka bir çözüm bulunmamaktadır. Bu durum
BM'nin ilgili kararlarında da yer bulmuştur.

E- Uluslararası Siyasetin Etkisi ve Yaklaşımı

Uluslararası hukukun uluslararası siyasetten ol-
dukça fazla etkilendiği öteden beri bilinen bir gerçektir.
Bu sebepten ötürü uluslararası hukuk diye bir di-
siplin olmadığı, devletler için bir meşruluk maske-
sinden öteye geçemediği iddia edilmektedir. Bu eleş-
tirilere katılmamız mümkün değildir fakat eleştiriler-
de haklı tarafların olduğu gerçeğini de yadsıyamayız.

BM'in ve uluslararası camianın çelişkili tutumunu göstermek açısından Biafra olayına değinmemiz yerinde olacaktır. Nijerya'nın

Devletler arasında ki ilişkiler genel olarak menfaat dengesine bağlıdır. Uluslararası camiaıyı ilgilendiren pek çok konuda

devletler şahsi çıkarlarını gözeterek hareket etmektedir. Böyle davranmalarının nedeni ise ekonomik çıkarlar ve buna bağlı olarak nüfuz alanlarını genişletmek veya korumak endişesinden kaynaklanmaktadır.

Bu bağlamda uluslararası hukukun ürünü olan self-determinasyon hakkının tespiti ve uygulanması da uluslararası siyasettin etkisinden kurtulamamaktadır. Gerçektende uluslararası camia tarafından kabul edilen bu hakkın henüz tanımının ve koşullarının ortaya konamamasında ki asıl neden tamamı ile siyasi kaygılardan ötürüdür. Ayrıca BM'nin benzer olaylarda verdiği çelişkili kararlar bu tezi sağlamlaştırmaktadır.

BM'in ve uluslararası camianın çelişkili tutumunu göstermek açısından Biafra olayına değinmemiz yerinde olacaktır. Nijerya'nın güney doğusunda yaşayan Hristiyan igbo (ibo) halkı 1967 yılında Biafra adında bir devlet kurduklarını ve self-determinasyon hakkına dayanarak tanınmaları gerektiğini deklere ettiler. Nijerya hükümeti ve igbo milisleri 1970 yılına kadar çatıştılar. Sonuç olarak Biafra BM tarafından self-determinasyon hakkı tanınmadı ve bu girişim başarısızlıkla sonuçlandı. İbo halkının yaşadığı bölge, Nijerya'da var olan petrol rezervlerini içermektedir.¹⁹ Nijerya hükümetiyle ilişkilerini bozmak istemeyen güçlü devletlerin bu ülkeyle petrol anlaşmaları olduğunu tahmin etmek güç değildir. Diğer yandan Biafra'yı destekleyen az sayıda Afrika devletiyle birlikte hareket eden Fransa'nın tutumu da aynı gerekçeye dayandırılabilir. Aynı şekilde 1960 yılında Congo'nun bağımsızlığını elde etmesinden kısa bir süre sonra ülkenin güneyinde Catanga devleti kurulmuş ve silahlı çatışmalar başlamıştır. Sonuçta BM Güvenlik Konseyi Katanga'nın bağımsızlık iddiasını reddetmiştir. Daha öncede belirttiğimiz gibi BM, Eritre ve Bangladeş'in self-determinasyon hakkına haiz halklar olduğundan bahisle bağımsızlıkları tanımıştır. Bu çelişkili tutuma daha bir çok örnek verilebilir.

Devletler hiçbir zaman egemenlik alanlarının daralmasını istemez. Bu husus uluslararası camianın self-determinasyon hakkına karşı mesafeli davranma-

güney doğusunda yaşayan Hristiyan igbo (ibo) halkı 1967 yılında Biafra adında bir devlet kurduklarını ve self-determinasyon hakkına dayanarak tanınmaları gerektiğini deklere ettiler.

sının başka bir nedenidir. Bu husus aynı zamanda self-determinasyonun yaygınlaşmasına karşı çıkan yazarların en önemli argü-

manıdır. Oran şöyle demektedir; ayrılma anlamındaki self-determinasyon egemen ve bağımsız bir ülkeye uygulanamayacağı, bu ülkelerin teritoryal bütünlüğünün ve ulusal birliğinin daha önemli sayıldığı açıktır. Self-determinasyon açısından uluslararası hukukta topraklar ve halklar "tüm" olarak ele alınmakta, etnik gruplar alınmamaktadır. Self-determinasyon hakkı bireysel haklara dayanan azınlık statüsünün değil, halkların kolektif hakkıdır. Çünkü dünya da 184 bağımsız devlette 600 yaşayan dil ve 5000 etnik grup vardır.²⁰ Yazarın üstü kapalı olarak ima etmek istediği husus; bu kadar çok etnik grup var bunları her biri devlet kurarsa dünya karışır. Ayrıca altı çizilmesi gereken başka bir nokta ise; "bağımsız ve egemen bir devletten ayrılma anlamında self-determinasyon hakkı kullanılmaz".

Bizim bu düşüncelere katılmamız mümkün değildir. İlk olarak hangi etnik grubun self-determinasyon hakkına haiz olduğunu somut şartlara bakılarak tespit edilmelidir. Peşin bir hükümle 5000 etnik grup var daha önce belirttiğimiz endişeyi yansıtmaktadır. Gerçektende bir etnik grup azınlık değil de halk ise ve diğer şartlarda mevcutsa self-determinasyon hakkına haizdir ve bu hakkın kullanması sağlanmalıdır. Eğer söz konusu 5000 etnik grubun tamamı bu hakka haiz ise tamamı bu hakkı kullanmalıdır. Bir hakkın kullanılması için kota koymaya hiçbir devletin ve hiçbir gerçek kişinin hakkı yoktur. Aslında bu görüş pek çok kişi tarafından dile getirilmektedir. Özel hukuk ve kamu hukukunun bütün alanlarında hakka sahip olan insan söz konusu hakkının tanınmasını ve icra edilmesini isteyebilir zaten adalet duygusu ve eşitlik ilkesi bunu gerektirir. Uluslararası hukukta farklı bir çözümlemeye gitmenin sebepleri ortaya konmalıdır. Gerçi böyle bir sebebin olmadığı tartışmasız bir gerçektir. Bu durumda insanın aklına şu soru gelmektedir: Neden Ruslar veya Arapların bağımsız devlet kurmaları normal karşılanıyor da Çeçen veya Kürtlerin aynı hakkı bozgunculuk olarak nitelendiriliyor. Şunu da hatırlatmakta fayda var, dünyadaki savaşların önemli bir kısmı etnik nedenlerden ortaya çıkmaktadır bu bağlamda

Self-determinasyon kavramı özellikle ABD'nin yaklaşımı sayesinde genişlemektedir. Kanaatimizce, bu yaklaşım uluslararası arenada

dünyada daha fazla devletin olması var olan savaşları bitirecektir. Çünkü mevcut ihtilaflar sona erecektir yani iddia edilenin aksine

kan dökülmesinin nedeni halkların hakkının tanınmamasından kaynaklanmaktadır. Bu görüşü savunanlar bir faraziyeyle dayanmaktadır. Faraziye ise bilimsel bir dayanak noktası oluşturmaz.

Yazarın cümlelerinin başında ortaya koyduğu husus daha vahimdir. Ortada BM Şartı, BM Kararları ve uluslararası sözleşmeler dururken bu hakkın bağımsız devletlere karşı kullanılamayacağını söylemek garipliğinde ötesine geçmektir. Bu yaklaşım günümüzde self-determinasyon hakkının işlevselliğini yitirdiği sonucunu doğurur. Oysaki bilindiği gibi bu hak gün geçtikçe kapsamını ve yaygınlığını genişletmektedir. Bu konuda Buchet şöyle demektedir; "ayrılık çözümü" adı ile kabul edilmiş bir hukuki gelenek uluslararası hukukta mevcuttur. Bu çözüm yollu insan hakları ihlallerinin artmasıyla devreye girebilir. Bucahanan ise şöyle demektedir; "eğer bir grup kendi farklı kültürünü veya toplumsal yaşayış tarzını koruyamayacaksa ayrılmak meşrudur".²¹

Self-determinasyon kavramı özellikle ABD'nin yaklaşımı sayesinde genişlemektedir. Kanaatimizce, bu yaklaşım uluslararası arenada yaygınlaşacaktır. Dünya, daha fazla kan dökülmesini istemiyorsa objektif değerlendirmeler yapıldıktan sonra bu hakkın kullanılmasına izin verecektir.

II- Self-Determinasyon

Hakkını Kullanmak İsteyen Irak Kürtleri (Güneyli Kürt Halkı)

Tarihçilere göre, Kürtler Hint-Avrupa ailesinin İran dalına mensuptur. Gutilerin bugün Kürtçe olarak bilenen dili konuştukları saptanmıştır. Medlerin de Kürt olduğu tarihi araştırmalarla saptanmıştır.²² Osmanlı İmparatorluğu yıkılmadan önce Kürtler Osmanlı ve İran devletlerinin sınırları dâhilinde yaşarlardı. Osmanlı yıkıldıktan sonra Kürtler, İran, Türkiye, Suriye ve Irak devletlerinin sınırları dâhilinde yaşamaya başladılar.

Konumuz açısından self-determinasyon talebinde bulunan Irak Kürdistanı'nda yaşayan Kürtleri ele ala-

yaygınlaşacaktır. Dünya, daha fazla kan dökülmesini istemiyorsa objektif değerlendirmeler yapıldıktan sonra bu hakkın kullanılmasına izin verecektir.

cağız. Irak'ta 1991'deki Körfez Savaşından 2003'teki ABD'nin müdahalesine değin geçen 13 yıllık zaman diliminde

önemli gelişmeler yaşandı. Ülke toprakları fiilen üçe bölündü, merkezi otoritenin egemenliği büyük ölçüde elinden alındı. Bu gelişmeyle Irak Kürdistanı'nda yaşayan Kürtler 1992'de yaptıkları seçimle merkezi otoriteden bağımsız parlamento ve hükümet kurup "federe devlet" ilan ettiler. Böylece burada parlamentosu ve hükümetinin yanı sıra ordusuyla, bayrağıyla, milli marşıyla, merkez bankasıyla, pasaport dairesiyle "bağımsız devlet benzeri" bir entite oluştu. Federal çatının olmadığı bir yerde federe devletten söz etmek gerçekçi değilse de, Kürtler bu ilanla ilerisi için bir yandan egemenliklerini anayasal güvence altına almak, öte yandan Irak'ta bir federasyonun kurulaması veya kurulacak federasyonun dağılması halinde ayrılma hakkına sahip olduklarını duyurmak istediler. Bu sayede Irak Kürdistanı'nın şimdi olmasa bile ileride olabilecek bir ayrılma için meşruluk zemini hazırlamaya çalıştılar.²³

Kürtler 2002 yılında yapılan Kürdistan Bölge Devleti Anayasasının ilk cümleleri şöyledir; Anavatanları Kürdistan'da binlerce yıl yaşamış eski bir halk olan Kürtler, tıpkı dünyanın diğer ulusları ve halkları gibi, self-determinasyon hakkını kullanabilecek niteliklere sahip bir ulustur. Self-determinasyon hakkı, Birinci Dünya Savaşı sonunda çıkarılan ve ilkeleri uluslararası hukukun temeli haline gelen Woodrow Wilson'ın On Dört Maddelik prensiplerinde kabul edilen bir haktır.²⁴ Kürtler anayasalarında olduğu gibi her zaman self-determinasyon iradelerini ortaya koymaktadır. 2005 yılında yapılan seçimlerde Kürt bölgesinde ayrıca şu soru sorulmuştur: Bağımsız bir Kürdistan istiyor musunuz? Cevap ise yüzde doksan dokuz oranında evet olmuştur.

Günümüzde uluslararası camia Kürtlerin bir halk olduğunu kabul etmektedir. Uluslararası ortam her geçen gün Kürtlerin lehine gelişmektedir. Bütün koşullar düşünüldüğü zaman Kürtlerin self-determinasyon hakkını yakında kullanacaklarını söylemek kahinlik olmasa gerek. Zira son günlerde Güneyli Kürt politikacıları self-determinasyon talepleri artan bir yoğunlukla dile getirmektedirler.

Sonuç

20. yüz yılın başında siyasi bir kavram olarak al-
gılanan self-determinasyon BM'nin kurulmasıyla hu-
kuki bir nitelik kazanmıştır. Self-determinasyonun
bir ilke değil de hak olduğu tartışmasıdır. Önemli
olan bu hakka haiz halkları belirlemek ve söz konusu
halkların bu hakkı kullanmalarını sağlamaktır. Ulus-
lararası camianın görevi bu olmalıdır. Ne yazık ki gü-
nümüzde dünyanın çeşitli yerlerinde bu hakkı kullan-
maya haiz pek çok halkın bu hakkı kullanması des-
teklenmemektedir.

Filistinlilere, Kürtlere ve daha pek çok ulusa karşı
ağır insan hakkı ihlalleri olması ve bu ulusların self-
determinasyon iradesine sahip olmalarına rağmen
hakkın icrası sağlanmamaktadır. Bunda uluslararası
çıkart dengeleri önemli yer tutmaktadır.

Uluslararası belgeler, doktrindeki gelişmeler ve
pratikte yaşanan bazı olaylara baktığımızda self-de-
terminasyon sadece sömürgeler ve mandalar için de-
ğil yabancı bir devletin hâkimiyeti altında yaşayan
halklarında başvurabileceği bir yoldur.

Self-determinasyon, çalışmamız sırasında göz-
lemlediğimiz gibi self-determinasyon hakkı hızla ge-
lişmekte ve genişlemektedir. Bu gelişme ve genişle-
me henüz tamamlanmamıştır,

Kuzeyli Kürt haklıda Güneyli kardeşleri gibi di-
ğer alanlardaki mücadelelerinin yanında uluslararası
hukuktaki silahları olarak self-determinasyonu sü-
rekli olarak gündemlerinde tutmalıdırlar. Ne acıdır
ki, Kuzeyli Kürt halkının önderliğine soyunan ve
halkın canını malını kullanan hareketin uluslararası
camiadan böyle bir talebi yoktur. Aksine uluslararası
camiada Kürtlerin en büyük silahı olan self-determi-
nasyonu yok saymakla kalmamakta, hareketin lideri
Abdullah Öcalan müteaddit defalar söz konusu hak-
kın 1950'li yıllarda tarihe karıştığını iddia edebile-
cek kadar bilimle çelişmekte ve komik duruma düş-
mektedir. Kanımızca bu çalışma konuyla ilgili bilgi-
leri okuyucuya sunma görevinin yanında, "Kürt or-
tak aklı"na karşı mücadele eden kişi ve çevrelere de
bir cevap niteliğindedir.

Dipnotlar

- 1) Frowein; Zikreden; Şahin, M; Avrupa Birliğinin Self-determinasyon Politikası, Ankara 2000, s. 8.
- 2)
- 3)
- 4) Şahin, M; a.g.e., s. 11.
- 5) Lenin, V. İ; Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı, Sol Yayınları, Ankara 1998, s. 53.
- 6) Moynihan; Zikreden; Şahin, M; a.g.e., s. 11.
- 7)
- 8) Gündüz, A; Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler- Örnek Kararlar, 2000 İstanbul, s 84
- 9) Gündüz A; a.g.e., s. 93.
- 10) Şahin, M; a.g.e., s 20.
- 11) Gündüz, A; a.g.e., s. 276.
- 12) Gündüz, A; a.g.e., s. 266- 268.
- 13) Pazarcı, H; a.g.e., s. 8.
- 14) Oran, B; Küreselleşme ve Azınlıklar, İmaj Yayınları, 2001 Ankara, s 108.
- 15) Şahin, M; a.g.e., s 41.
- 16) Pazarcı, H; Uluslararası Hukuk Dersleri II, Turhan Kitabevi, Ankara 2003, s 8-9.
- 17) Kurubaş, E; Kuzey Irakta Olası Bir Ayrılmanın Meşruluğu ve Self-determinasyon Sorunu, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, c 59, s3, Ankara 2004.
- 18) Şahin, M; a.g.e., s 27.
- 19) <http://www.fpiif.org/selfdetermination/regions/africa-body.html>, 17, 05, 2005.
- 20) Oran, B; a.g.e., s 117.
- 21) Şahin, M; a.g.e., s 116-130.
- 22) Minosky, Bois, Mac Kenzie; Kürtler ve Kürdistan, Doz Yayınları, İstanbul 2004, s 41 – 45.
- 23) Kurubaş, E; a.g.m.
- 24) Dinç, R; Geçici Irak Anayasası ve Güney Kürdistan, Komal Yayınları, İstanbul 2004, s 185.

Düzelti

Hişyar Özalp'ın 20. sayıda yer alan "Uluslararası Ceza Divanı ve Kütler" başlıklı makalesinden aşağıdaki bölümün yanı sıra yazının dipnotları da düşmüştü. İlgili bölüm ve dipnotlar aşağıdadır:

IV- Türkiye'nin UCD'ye Taraf Olması Durumunda Kürtlerin Çıkarları

T.C.'nin Statüye taraf olması durumunda Kürt halkının neler kazanabileceğini belirleyebilmek için öncelikle Statü'nün hangi suçları kapsadığına bakmak gerekir.

Statünün 6.maddesi soykırım suçunu tanımlamakta ve hangi fiillerin işlenmesi durumunda suçun maddi unsurunun tamamlanacağını belirtmektedir. Statüye göre; "soykırım", bir ulusal, etnik, ırki veya dini grubu kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak niyetiyle gerçekleştirilen eylemleri kapsamaktadır. Tanımdan söz konusu suçun işlenebilmesi için özel kastın gerektiği anlaşılmaktadır.Yani suçun manevi unsuru; "bir grubu kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak niyetiyle işlenen fiiller" oluşturmaktadır.

Suçun oluşması için istenilen sonucun gerçekleşmesi önemli değildir, gösterilen "niyetle" hareket edilmesi yeterlidir.Bu niyet yoksa söz konusu fiiller insanlığa karşı işlenen suç olarak nitelendirilir.Suçun maddi unsurunun gerçekleşmesi için ise aşağıdaki fiillerden birinin işlenmesi yeterlidir:

- 1- Grup üyelerini öldürmek
- 2- Grup üyelerine ciddi fiziksel ve ruhsal zarar vermek
- 3- Fiziksel olarak kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak niyetiyle grubun yaşam koşullarını ağır biçimde kötüleştirmek
- 4- Grup içinde doğumları önlemek için tedbir koymak
- 5- Grup içindeki çocukları zorla başka bir gruba nakletmek

Dipnotlar referans sırasıyla aşağıdaki gibidir:

- 1) Arı Hareketi, Değişim ve Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye, İstanbul 2003, 13
- 2) R. Murat Önok, Tarihi Perspektifiyle U.C.D, Turhan Kitabevi, Ankara 2003, s. 310-311.
- 3) R. Murat Önok, s. 310-311.
- 4) R. Murat Önok, s. 311.
- 5) R. M urat Önok, s.102, Naşcıoğlu/Kaya, Uluslararası Ceza Divanı ve Uluslararası Ceza Yargılaması, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 2003, s. 43.
- 6) Smith, Zikreden: R. Murat Önok, s. 102.
- 7) Durmuş Tezcan, Uluslararası Ceza Divanı Açısından Uluslar arası Adli Yardım, İstanbul 2004, s. 3.
- 8) Nascioğlu/Kaya, s. 43.
- 9) R. Murat Önok, s. 320.
- 10) M. Fatih Çınar, Uluslararası Mahkemelerin Gelişimi Işığında UCD, Çanakkale 2004, s. 110.
- 11) M. Fatih Çınar, ag.e., s 111.
- 12) R. Murat Önok, ag.e., s 317.
- 13) Lietzau, s 132, Joyner/Posteraro, s 366; Zikreden, R Murat Önok, s. 317-318.

Abdullah Öcalan'ın Tarikatı Kürt Halkının Zamanını Çalıyor

Bir Kürdün Kısa Bir Hayat Hikayesi

ISHAK TEPE: 1941'de Bitlis'in Mutki ilçesine bağlı Meydan köyünde doğdu. İlkokulu aynı köyde bitirdi. Daha sonra Kürdistan medreselerinde: Botan'da, Serhat'ta, Xarzan gibi farklı yerlerde dini öğrenimine devam etti. 1965'te Bitlis'e yerleşerek Diyanet İşleri Teşkilatında Bitlis Müftülük Şefi olarak çalışmaya başladı. 70'li yıllarında "Kürtçülük faaliyetleri" nedeniyle defalarca sürgün edildi. 1980. 12 Eylül darbesinde gözaltına alındı, bir ay gözaltında, kısa bir süre de cezaevinde kaldı ve istifa ederek memurluğu da sona erdi. 1983'te generallerin partisine karşı, nispeten sivil olan ANAP'ta siyaset yapmaya başladı. 1984'te yapılan belediye seçimlerinde Bitlis Belediye Meclis üyeliğine liste başı olarak seçildi; dört yıl belediye başkan vekilliği yaptı. 1991'de HEP kurulunca ANAP'tan ayrılarak HEP'e geçti; daha sonra kurulan DEP'in Bitlis il kurucuları arasında yer alarak başta DEP Bitlis İl Başkanı ve DEP Parti Meclis Üyeliği gibi görevlerde bulundu. DEP İl Başkanlığına oğlu Ferhat Tepe atılarak öldürüldü. Kendisi de devletin baskılarına dayanamayıp İstanbul'a yerleşti. DEP'in kapatılmasıyla kurulan HADEP'te yer aldı; 1995'te HADEP İstanbul Birinci Bölge Milletvekili Adayı oldu. 1999'da aynı partiden Bitlis Belediye Başkan adayı oldu. 1996-1999 yılları arasında da HA-DEP Genel Saymanı olarak görev yaptı. Sadece HADEP'te görevliken sekiz kez gözaltına alındı; bir defasında tutuklanarak 6 ay Ankara Merkez Kapalı, Elmadağ ve Hayman'a cezaevlerinde kaldı. Hatırlayabildiği kadarıyla hayatının tümünde toplam 22 kez gözaltına alınmış. Her defasında işkencelere, hakaretlere uğramış ama en büyük acıyı oğlu Ferhat'ın kaçırılmasında ona tattırılmışlar. 1966'da evlendi. Bu evlilikten iki kız, iki erkek olmak üzere dört çocukları oldu. Erkek çocuklarından Ferhat Tepe (18) Özgür Gündem gazetesinin muhabiriyken 1993'te "devlet çeteleri" tarafından kaçırılarak öldürüldü. Küçük oğlu Serhat da abisinin vurulması üzerine, Anadolu Lisesinden ayrılarak PKK'nın silahlı güçlerine katıldı. Bir kızı da İstanbul Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde okurken gözaltına alındı; PKK davasından yargılanarak 15 yıl hapis cezasına çarptırıldı ve 10 yıl cezaevinde yattı. Kızı Mükrim Tepe de, Abdullah Öcalan'ın avukatlığını ilk üstlenenlerden birisiydi ancak yargılama süreci bittikten sonra, Öcalan'ın devlet yanlısı tutumu nedeniyle bu davayı bıraktı. Yeğeni (kardeşinin oğlu) Seyfettin Tepe de aynı gazetesinin muhabiriyken öldürüldü. Ayrıca Abdurrehim Tepe, Muhsin Tepe ve Nurullah Tepe isimli üç yeğeni (kardeşinin çocukları) de PKK saflarında dağda savaşırlarken yaşamını yitirdiler. Abdullah Öcalan'ın yakalanıp Türkiye'ye getirilmesi ve onun gerçek yüzünün bir kez daha İmralı'da ortaya çıkmasıyla, İshak Tepe de birçok Kürt siyasetçi gibi, Abdullah Öcalan'ın kontrolündeki "siyasi" çizgiden ayrıldı ve şu anda Abdullah Öcalan'ın tamamıyla devletin hizmetinde çalıştığına inanıyor.

Serbestî: Ferhat'ın kaçırılıp öldürülmesiyle ilgili biraz bilgi verebilir misiniz? Bu konuda ilgili devlet yetkilileri size nasıl bir açıklamada bulundular?

İshak Tepe: Ferhat Bitlis'ten kaçırıldı 13 gün kaçıp kaldı; kaçırılanlar her gün bana telefon açarak, "Bitlis'te partiyi kapatıp, o partiden istifa edeceksin ve bize bir milyar da fidye vereceksin, aksi takdirde oğlunun cenazesini sana teslim edeceğiz" diyorlardı. Ben de bunun üzerine devlet yetkililerine, "Bakın oğlum kaçırıldı, her gün bana telefon açıyorlar, benim telefonlarım kontrol altında alınsın, bu insanların nereden telefon açtıkları tespit edilsin ve yakalansınlar" diye sürekli bilgi veriyordum. Bana nereden kimler tarafından telefon açıldığı bilindiği halde, devlet yetkilileri bu konuda en ufak bir girişimde bulun-

madılar. O adamlar, o telefon konuşmalarıyla bana dünyanın en büyük acısını, en büyük işkencelerini yaşattılar; kurtulmak için, gelip beni öldürmelerini arzuluyordum. En sonunda yetkililer bana şunu söylediler: "Oğlunuz Hazar gölüne girmiş yüzme bilmediği için, gölde boğulmuş, cesedi bir balıkçı tarafından bulunarak jandarmaya teslim edilmiş, jandarma da cenazeyi Elazığ'a getirip savcılığa teslim etmiş, savcılıkta otopsi yaptırılmış ve sahibi bilinmediği için kimsesizler mezarlığına gömülmüş".

Oysa Ferhat Bitlis'ten kaçırılıyor, dört yüz kilometre uzaklıkta olan Hazar gölüne gitmiyor. Ayrıca Ferhat'ın kaçırıldığı tüm valiliklere bildirilmiş ve fotoğrafları da ilgili yerlere verilmişti. İkincisi Ferhat'ın cenazesinin Elazığ'a götürüldüğü gün, o ma-

Abdulkarim Kasım'ın Kürtlerle anlaştığı, Kürtlerin ulusal haklarını tanıdığı, bu nedenle Mele Mustafa Barzani'nin Irak'a döndüğü şeklin-

lum şahıslar, devletin çeteleri bana aynı gün –ki otopsi tarihi de aynı günü gösteriyor– telefon açarak, “Gel bize bir milyar para ver, oğlunu sana teslim edeceğiz” dediler. Verdik-

leri adrese emniyet teşkilatındaki adamlarla birlikte gittim. Baktım ki verdikleri adres de, oğlumla berber çalışan gazete muhabirlerinin kaldığı yerdir ve hiç kimse orada bulunmuyordu. Çünkü o muhabirler de birkaç gün önce emniyet güçleri tarafından gözaltına alınmışlardı; söz konusu adres de onlardan öğrenilmişti. Demek ki, bana telefon açıp, o adresi verenler emniyette çalışan kimselerdi. Daha ilginç ben oğlum bulacağım ümidiyle Elazığ'da bulunduğum o gün, oğlumun cenazesi Elazığ'a getiriliyor ve aynı gün Elazığ Emniyetindeki bir komisyere verdiğim fotoğrafı, oğlumun dosyasının arasına koymuşlardı. Buna rağmen bana o gün hiçbir haber de vermediler. Demek ki oğlumun resmen devlet çeteleri öldürmüştü.

Serbestî: Siz uzun bir süre DEP-HADEP çizgisinde siyaset yaptınız; ağır bedeller de ödediniz. Ama bugün söz konusu çizgiden ayrışmanız neden?

Ishak Tepe: Elbette ki, Kürtlük mücadelesine bu çizgiyle başlamadım. 1958-59 yılları arasında Muş'un Arniş köyünde medresede talebe iken, medrese öğrencilerinin arasında Türkçeyi en iyi bilen bendim; o zaman Barzani, Sovyetler Birliğinden Mısır üzerinden Irak'a dönmüş, Mısır'da Cemal Abdunasır'la da görüşmüştü. 1958'de Irak'ta Kraliyetin devrildiği ve inkılâp yaparak kraliyeti deviren Abdulkarim Kasım'ın Kürtlerle anlaştığı, Kürtlerin ulusal haklarını tanıdığı, bu nedenle Mele Mustafa Barzani'nin Irak'a döndüğü şeklindeki haberleri radyodan dinledik. Bu haberi büyük bir sevinçle karşıladık. Bunun üzerine bir gece medresede bulunan bütün fakırlar sabaha kadar halay çekip oynadık. Tabii 1960'ta Türkiye'de askeri darbe olunca, Til karakolu bizi çağırdı ve bize “24 saat içerisinde bu medreseyi terk etmezseniz hepinizin beynini dağıtırız” dediler. O günden bugüne, benim bu devletle hep başım dertte olmuştur.

Söylemek istediğim şu; Kürtler arasında en çok bilinen ve en köklü hareket, o zaman da Barzani hareketiydi ve bütün Kürtler KDP'ye ve onun lideri Barzani'ye büyük umutlar bağlamıştı. Barzani hareketi büyük inişler ve çıkışlar yaşadı. 1970 Otonomi Anlaşma-

deki haberleri radyodan dinledik. Bu haberi büyük bir sevinçle karşıladık. Bunun üzerine bir gece medresede bulunan bütün fakırlar sabaha kadar halay çekip oynadık. Tabii 1960'ta Türkiye'de askeri darbe olunca, Til karakolu bizi çağırdı ve bize “24 saat içerisinde bu medreseyi terk etmezseniz hepinizin beynini dağıtırız” dediler.

sından da büyük sevinçler, 1975 yenilgisinden de büyük acılar duyduk.

Sonra 1984'te PKK silahlı bir şekilde mücadeleye başladı; bu mücadele, özgürlük mücadelesi diye

bilindi; Kürtlerin çoğu buna inandı. O zaman PKK'nin tezi şuydu: “Kürdistan bir ülkenin adıdır; Kürtler bir ulustur; her ulus kendi kaderini tayin etme hakkına ne kadar sahipse, Kürtler de o hakka sahiptir ve biz bu ulusun özgürlüğü için mücadele ediyoruz. Bağımsız Birleşik bir Kürdistan kuracağız”

Öyle oldu ki, bu mücadele bütün ailemizi de sardı. Tabii ki, kişi olarak illegal anlamda hiçbir zaman PKK ile bir ilişkim olmadı fakat legal alandaki HEP-DEP-HADEP gibi partilerin içinde yer aldım. Yasaların el verdiği çerçevede, bu partilerin Kürt halkının özgürlük mücadelesini verdiğine inanıyorduk, o nedenle bütün aile fertlerimizin bu çevrede yer alması için onları teşvik ettim; inanarak yaptım; aktif olarak mücadeleye katıldım. Ne var ki, gün geldi baktık ki, hayal ettiğimiz veya amaçladığımız siyasi hedefler, ortadan kaldırılıyor. O zaman bu çevrede siyaset yapmanın doğru olmadığını, hatta bu çevrede artık siyaset yapmanın “siyasi bir suç” olduğunu düşündük ve söz konusu çevreden ayrıldık. Daha doğrusu ben eleştirilerimi HADEP'te söylemeye başladım; HADEP kapatılıp yerine DEHAP kurulunca, DEHAP'a üye olmadım ve hiçbir çalışmasına da katılmadım.

Serbestî: Size göre DEHAP Kürt mücadelesinin neresinde yer alıyor. Çünkü Kürt enerjisi, Kürt dinamizmi üzerinde siyaset yapıyor; Kürtlerden destek alarak ayakta duruyor...

Ishak Tepe: Şimdi burada benim nasıl gördüğümde daha ziyade, kendileri ne diyor; ona bakmak lazım. DEHAP sözcüleri, basında, medyada yemin billâh edip, Kürt partisi olmadıklarını söylüyorlar. Yani kendileri, Kürtlük mücadelesiyle bir alakalarının bulunmadığını belirtiyorlar. Bugünkü mevcut Siyasi Partiler Yasasına göre, belki tüzük ve yönetmeliklerde “biz bir Kürt partisiyiz” diyemezler. O nedenle ben işin yasal zorunluluk kısmına bakmıyorum. Ancak düşünce olarak da DEHAP'lı yöneticilerin, Kürtlerin ulusal haklarını savunmadıklarını çok iyi biliyorum. Onların arasındaydım, sadece demokratik haklardan söz ediyorlardı. Demokratik haklar, herke-

HEP de, dahil bütün bu partiler ilk başta Abdullah Öcalan'ın talimatıyla kurulmuşlardır ve şimdiki Demokratik Toplum Hareketi

sin bildiği gibi bireysel haklardır. Oysa ben şuna inanıyorum ki, Kürtler bir ulustur ve ulusal haklarını talep etmelidirler. O nedenle Kürtlerin her şeyden önce

bir ulusal kimlik sorunu var. Kürtler kendi öz vatanlarında, kimliksiz ve yurtsuz yaşayan bir halktır; esas almaları gereken nokta, ulusal mücadeledir.

Kürtlerin oyunu, desteğini alarak siyaset yapanların biraz ahlaklı olmaları gerekiyor. Eğer ulusal hakları talep etmiyorlarsa ve bu hak onlar için gerekli değilse; Kürtlerin talepleri sadece demokratikleşme veya Türkiyelileşme ise, o zaman bunca hengâme ne içindi?

Parti Meclisinin Hiçbir Karar Yetkisi Yoktu, Öcalan'dan Gelen Talimatlar Karar Altına Alınırdı

Serbestî: Peki siz Abdullah Öcalan'ın DEHAP'ın ve onun öncesi siyasi gelenek üzerindeki etkisi hakkında ne düşünüyorsunuz? Çok somut olarak şunu sormak istiyorum: Örneğin DEHAP, A. Öcalan'dan bağımsız bir şekilde, kendi kongresinde veya Parti Meclisinde, herhangi bir siyasi kararı alıp hayatta geçirebilir mi?

İshak Tepe: Hayır hiçbir zaman böyle bir kararı almamıştır, alamaz ve alamayacaktır da. Çünkü HEP de, dahil bütün bu partiler ilk başta Abdullah Öcalan'ın talimatıyla kurulmuşlardır ve şimdiki Demokratik Toplum Hareketi denilen hareket de yine Abdullah Öcalan'ın talimatıyla çalışmalarına başlamıştır. Dolayısıyla söz konusu olan partilerin, Parti Meclisi hiçbir zaman o partinin karar organı olmamıştır; o partiyle ilgili siyaset üretememiştir. Her zaman Öcalan'dan gelen talimatlar orada karar altına alınmıştır. Bazen, belki bir takım şeyler parti meclisinde konuşulurdu. Ancak hiçbir zaman parti meclisi karar almazdı; almış olsaydı bile hiçbir işlevi olmazdı, bu kararın. Sadece bazı kişiler tarafından yazılı olarak iletilen Abdullah Öcalan'ın talimatları parti meclisinin kararı olarak açıklanırdı.

Merkez Yürütme Kurulunun Aldığı Karar Değil İl Kadın Komisyonun Verdiği Talimat Uygulandı

Parti Meclis üyesi olduğum dönemlerde, bazen bu tür dayatmalara karşı çıkıyordum; fakat başarılı olamıyordum. Ama olayların içinde olduğumuz için, o yanlışlara da katlandık ve bana göre bu bir suçtu; yan-

denilen hareket de yine Abdullah Öcalan'ın talimatıyla çalışmalarına başlamıştır. Dolayısıyla söz konusu olan partilerin, Parti Meclisi hiçbir zaman o partinin karar organı olmamıştır; o partiyle ilgili siyaset üretememiştir.

lışlara ortak olmamalıydık. Ama gerçeği kabul edersek, bu siyasi suçu işledik.

Bakın, ben bu konuda somut bir örnek vermek istiyorum. Ben HADEP Ge-

nel Saymandım. Parti Merkez Yürütme Kurulu olarak 11 kişi İstanbul'daydık. Ben, Kemal Peköz, Aynur Gürbüz, İsmail Göldaş birkaç arkadaş daha vardı. Bir olay olmuştu. O olaya karşı bir eylem kararı almamız gerekiyordu. Bunun üzerine Genel Başkan, bizi arayarak "Siz 11 kişi oradasınız bir araya gelin ve uygun gördüğünüz bir karar alın" dedi. Biz de İstanbul parti il yönetiminde bir araya geldik, Ümraniye ile Bağcılar'da açlık grevi başlatacağımız kararını aldık. Ama yalnızca bu iki ilçe yönetiminde bu eylemi yapacağımızı kararlaştırdık. Ümraniye'de bir sonraki gün saat onda ben başlatacaktım, Bağcılar için de Kemal Peköz görev aldı. Oybirliği ile aldığımız karar buydu.

Bir sonraki gün saat 10'da gittim baktım ki, herkes gelmiş, ben de kısa bir açıklama yapmaya başladım, daha konuşmamı bitirmeden birisi arakadan kulağıma fısıldadı, dedi ki, "Siz sadece iki yerde açlık grevini başlattık diyorsunuz. Oysa bütün ilçelerde açlık grevi başlamış". "Olur mu? Biz böyle bir karar almadık ki" dedim. Neyse konuşmamı kısa kestim, bu durumu öğrenmek üzere İl Merkezine geldim. "Kimdir, nedir, kim bu kararı verdi" diye sorunca, bana "İstanbul Kadın Komisyonundan bu talimat gelmiş" dediler. Talimat vereni önce bulamadık sonra bulduk. "Sen böyle bir talimatı hangi yetkiyle veriyorsun?" diye sorduk. O da "Bana gelen talimatı ilettim" dedi. Tabii talimatın nereden geldiğini biz anladık. "Kızım bu talimat sana nereden geldi?" dedim. "Avrupa temsilcisinden geldi" dedi.

Dolayısıyla ben çok kızdım ve arkadaşlarıma dedim ki, "Madem her gün değişik yerlerdeki temsilcilerden talimat gelecek, bizim kurduğumuz partiye ve parti organlarına ne gerek var. Siz onbaşı ve erlerle devam edersiniz, ben böyle bir siyasetin içinde yokum." O kızgınlıkla çıktım, çok sevdiğim partili bir arkadaşım, sağ olsun beni kendi arabasına aldı. Baktım ki talimatı veren bayan da onun arabasında. Arabada da tartışmamız sürdü. Bayana "Hangi alçak sana talimat vermişse haddini bilsin, insanlar büyük bedeller vermiş, bu işler böyle gitmez; verdiğimiz bunca mücadele senin gibilerin yüzünden boşa gidecek"

Ama ne var. Ben artık ona "Ada şeyhi" diyorum. Yarattığı "yeni strateji"ye de tarikat stratejisi diyorum. Çünkü bu yapı, ne olursa

dedim. Sonra bana "Hoca kimse kendi başına, talimat vermiyor. Bu talimatlar iradeden geliyor. Sizin de bu iradeyi tanımanız gereki-

yor" dediler. "Hayır, ben kendi iradem dışında başka hiçbir irade tanımıyorum" dedim. "İrade" dedikleri de Abdullah Öcalan'dı. Tabii ben bu iradeyi tanımıyorum dediğim zaman, bunu Abdullah Öcalan'a iletiyorlar, o da diyor ki, "Eğer fazla tahripkâr olmazsa karışmayın". Oysa HADEP'lilerin %90'ı benim gibi düşünüyor ama kimse çıkıp düşüncelerini açıkça söylemiyor.

Siyaset Değil Tarikat

Serbestî: Peki, "irade" olarak lanse edilen Abdullah Öcalan'ın kendisi ne kadar kendi iradesine sahip?

İshak Tepe: Şimdi Öcalan'ın kendisinin, kendi iradesine ne kadar sahip olup olmadığı kitaplarından belli oluyor. Yazdığı kitapların hiçbir lafı diğer bir lafını tutmuyor. Azıcık izan sahip olan insanlar kendi kendileriyle bu kadar çelişkiye düşmezler. Ben hemen hemen onun tüm kitaplarının okumuşum, hepsi bende var. Hepsı baştan sona çelişkilerle dolu; hiçbir satırı diğer bir satırla tutarlı değil. Ama ne var. Ben artık ona "Ada şeyhi" diyorum. Yarattığı "yeni strateji"ye de tarikat stratejisi diyorum. Çünkü bu yapı, ne olursa olsun ona itaat etmek üzerine kurulmuştur; bunun siyasetle bir alakası yok. Bunun mantığı "Ne yaparsa yapsın şeyhim doğru yapar" anlayışıdır. Herhangi bir siyasi ilke, bir kriter, bir hukuk yoktur. "Ada Şeyhine kim sadık kim değil" anlayışı mutlak-tır. Şimdi kendisinin arkasında kim var, kim yok, onu bilmiyorum. Ama hiçbir sözünün diğer bir sözünü tutmadığı ve Kürtler adına da hiçbir şey talep etmediği ortadadır. "Kürtlere devlet de, federasyon da lazım değil; bağımsız bir Kürdistan hayaldir" diyor ve her gün Kürtleri ulusal taleplerinden caydıran farklı şeyler söylüyor. Aslına bakarsan devletin yıllarca söylediğini o da tekrarlıyor.

Serbestî: Bu siyasi gelenkete parti ismi kadar, parti genel başkanları da değişiyor. Bu başkanları kim belirliyor?

İshak Tepe: Hiçbir zaman Parti Kongresi, partinin meclis üyelerini ve genel başkanını seçmemiştir. Bunlar her zaman talimatla belirlenmişlerdir. Abdullah

Öcalan'ın dışında da hiç kimsenin böyle bir talimatı vermeye hadi yoktur. Parti genel başkanlığa ekseriyetle ruhunda Kürtlük olama-

yan, Kürtçe bilmeyen ve Kürtlüğü yaşamamış olanlardan 'seçiliyor'/atanıyor. Durum böyle olunca, genel başkanlığına seçilen kişi, halkın özgürlük davasına bağlı değil de, Abdullah Öcalan'a sadık kalıyor. Sistem böyle işliyor.

Apo Tarikatı Hiçbir Akıl Ölçüsüyle Örtüşmeyen Bir Yapıdır

Serbestî: Siz Öcalan'ın hareketini tarikata benze-tiyorsunuz. Ancak çok ağır ve çok kanlı bedellere mal oldu. Sizce Kürtler aldatıldı mı?

İshak Tepe: Şüphesiz ki millet aldatıldı. Demin belirttiğim gibi, ilk başta "Kürdistan dört parçaya bölünmüş, sömürge bir ülkedir ve bu ülkeyi kurtaracağız" teziyle ortaya çıktı. Ama bugün bunların hepsi yanlışdır diyor; varsa yoksa Türkiye'nin üniter yapısının korunmasından söz ediliyor.

Apo tarikatı ne marksizm, ne sosyalizm ne demokrasi, ne şeriat, ne de mistisizmdir. Bana sorsanız hiçbir şeydir. Yani hiçbir ideali ve siyasi bir hedefi olmayan bir harekettir. Hiçbir akıl ölçüsüyle örtüşmeyen bir yapıdır.

Öcalan, PKK'yi feshetti. KADEK'i kurdu, tutmadı. Kongra-gel'i kurdu, o da tutmadı; şimdi ortaya attığı konfederalizm safsatalarıyla yine bir iki yıl müritlerini oyalayacak, bakalım ilerde hangi masal ile gündemi "tazeleyecek".

Serbestî: Sizce bu 15-20 yıllık savaş Kürtlere ne kaybettirdi ne kazandırdı?

İshak Tepe: Ben olaya şöyle bakıyorum. Kürtlere kazandırdığı da var kaybettirdiği de. Kazandırdığı derken ben şunu söylemek istiyorum. 30-40 bin insan Abdullah Öcalan'ın karakaşları için ölüme gitmedi; büyük bir özgürlük anlayışıyla ölüme gittiler. O nedenle, onların o kutsal özgürlük davasının anlamı büyüktür. Bu anlam, herkesin ruhunda, zihninde yerini almıştır. Bunu ne Abdullah Öcalan ne de başka hiçbir güç söylemez. Abdullah Öcalan'ın bugün yutturmaya çalıştığı "Demokratik Cumhuriyet" için bu genç fi-danlar ölüme gitmediler; bunu herkes biliyor. Eğer bugün o dağlara çıkılıp, şehit olan o gençlerin ruhu

Apo tarikatı ne marksizm, ne sosyalizm ne demokrasi, ne şeriat,
ne de mistisizmdir. Bana sorsanız hiçbir şeydir. Yani hiçbir ideali

çağrılıp “Ey insanlar siz ni-
çin öldünüz?” diye sesleni-
lirse, buna verilecek cevap
her akıl sahibi insan için
bellidir. Kimse Türkiyeli-
leşmek için, Atatürkçü ol-

ve siyasi bir hedefi olamayan bir harekettir. Hiçbir akıl ölçüsüyle
örtüşmeyen bir yapıdır. Kimse Türkiyelileşmek için, Atatürkçü ol-
mak için Türkiye’yi Ortadoğu’da lider haline getirmek için o dağ-
lara çıkmamıştır.

mak için Türkiye’yi Ortadoğu’da lider haline getir-
mek için o dağlara çıkmamıştır. Şu anda da kanını dö-
ken Kürt gençlerinin idrakinde, beyninde özgür bir
Kürdistan vardır; buna hiçbir şüphem yoktur. Seçtik-
leri yol doğrudur veya yanlıştır, o, ayrı bir konudur.

Kürtlerin kaybına gelince, düşünün bu kadar ağır
bedeller ve bu kadar büyük bir mücadele sonunda bu
hareketin lideri, devletin eline geçer geçmez, diyor
ki. “Bana fırsat verirsiniz, ben devlete hizmet etme-
ye hazırım”. Herhalde devlet, bu hizmete hazır adama
“git bağımsız Kürdistan’ı kur veya Kürtlerin tüm ulu-
sal haklarını verdim” demez. Onun vasıtasıyla Kürt-
lere uşaklığı dayatacaktır. Ve nitekim devletin Abdul-
lah Öcalan’a verdiği vazife bellidir; o da bu vazifeyi
tereddütsüz yerine getirmektedir. İşte Kürtlerin kaybı
da buradadır. Ama kişi olarak benim bu halkın dava-
sına olan inancım tamdır. Ne Öcalan ne başka biri bu
halkın özgürlük iradesini yok edemeyecektir; belki
bir yere kadar engeller, zarara uğrattılar, ama asla yok
edemeyeceklerdir.

Serbestî: Siz “HADEP’lilerin %90’ı benim gibi
düşünüyor ama çıkıp fikrini söylemiyorlar” dediniz ki,
“HADEP’te siyaset yapmak artık suçtu”. Peki hâlâ
HADEP’te çalışanlar hakkında ne düşünüyorsunuz?

İshak Tepe: Ben bu konudaki fikrimi ayrılmadan
önce Parti Meclisindeki bütün arkadaşlarıma söyle-
dim. Büyük bir hata yapıyorlar. O partinin hedefinde,
Kürt halkı için herhangi bir siyasi talep bulunmuyorsa
ve hâlâ büyük bir aldatmaca ve oyalamayla o partinin
peşinden gidiyorlarsa çok pişman olacaklar. Ahmet
Turan Demir’in Genel Başkan olduğu bir sırada, ben
Parti Meclisinde yaptığım konuşmada, “Bakın arka-
daşlar yarın öbürsü gün yapılacak Genel Kongrede,
ben parti meclis üyeliğine aday olamayacağım ve bu
partiden ayrılacağım.” dedim. Bir kesim “parti imajı”
bozulmasın diye benim bu tavrıma karşı çıkıyordu; be-
del ödemiş, emektar insanların partiden ayrılmaması
gerektiğini savunuyorlardı. Amaç oyalamak ve kullan-
maktı. Ben parti Meclisinde özetle şunları söyledim:

“Bakın arkadaşlar, 1993’te oğlumu kaçıran çete,
bana telefon açıp, ‘Sen Bitlis’te partiyi kapatıp, istifa

etmezsen senin oğlunun
cenazesini sana teslim ede-
ceğiz.” diyorlardı. Buna
rağmen ben parti binasını
kapatmadım ve partiden
ayrılmadım. Sonra hakika-

ten benim oğlumun cenazesini bana teslim ettiler. Bu-
gün bu partiyi öyle bir duruma getirmişsiniz ki, artık
benim bu partide çalışmam mümkün değil. Çünkü bu
partide Kürtlerin yararına hiçbir şey yapılmıyor ve
bundan sonra bu partide yapılacak her şey Kürtlerin
zararına olacaktır; böyle bir inanç, böyle bir felsefe
yaratılıyor. Oğlum öldürüldü ben bu partiden ayrıl-
madım. Ama bugün ayrılıyorum. Biriniz çıkıp bana
niçin ayrılıyorsun gibi bir soru da sormuyor. Acaba
bu arkadaşımız niçin ayrılıyor diye merak etmiyor
musunuz?” Hiç kimseden çıt çıkmadı.

Serbestî: Leyla Zana’nın başlattığı hareket hak-
kında ne düşünüyorsunuz?

İshak Tepe: Leyla Zana’nın açıklamalarına baki-
lırsa, Leyla Zana’nın ne yaptığı rahat bir şekilde an-
laşılır. Avrupa Parlamentosu, Leyla’yı ağırlayarak
ona büyük bir önem verdi. Böyle bir ağırlama bugü-
ne kadar hiçbir Kürt liderine nasip olmamıştır. Leyla
Zana’ya verilen bu önem onun şahsına değildi, bir
halkın oyuyla seçilmişti ve yıllarca cezaevinde kal-
mıştı. AP Zana’nın bu yönüne önem veriyordu. An-
cak Leyla Zana, ne yaptı; tıpkı bir Türk temsilcisi gi-
bi o parlamentoda konuştu, Kürtlerin hiçbir siyasi ta-
lebinin bulunmadığını ve Türkiye’de işkencenin kal-
madığını söyledi. Leyla Zana’nın bu tavrı kendisine
de Kürt halkına da yazık olmuştur.

Bakın ben Leyla Zana ve Orhan Doğan’ın söyle-
diklerinden utaniyorum, acaba kendileri de, kendi söy-
lediklerinden utaniyorlar mı? Orhan Doğan, Hürriyet
gazetesinin kendisiyle yaptığı röportajda Kürtlerin hiç-
bir siyasi taleplerinin olmadığını söylüyor. Peki, eğer
Kürtler bir siyasi talepleri yoksa bunlar çocuklarımız-
dan ne istiyorlar; Kürt çocuklarını niye hâlâ dağlarda
öldürtüyorlar? Bizde bir söz var; derler ki, “ne mirî he-
ye di goran de, ne xem heye di dilan de, (Ne mezarda
ölüleri var ne de yüreklerinde keder). Herhalde, bun-
ların da mezarlarda şehitleri ve yüreklerinde gamları
olmadığı içindir ki, bu kadar rahat konuşup, Kürdis-
tan’ın gerekli olmadığını, Kürtlerin Atatürk’ü anlama-
dığını, herhangi bir ulusal talebin Kürtler için gerekli
olmadığını söylüyorlar ve amaçsız bir şekilde insanla-

Avrupa Parlamentosu, Leyla'yı ağırlayarak ona büyük bir önem verdi. Böyle bir ağırlama bugüne kadar hiçbir Kürt liderine nasip

rımızı öldürtüyorlar. Onlar kendi çocuklarını neden dağlara amaçsız ölüme göndermiyorlar. saf ve iyi niyetli Kürt evlatlarını halen kurda kuşu yem ediyorlar?

Onlar adına utanıyorum. Toprağa düşen Kürt fidanları adına utanıyorum. Kendilerine soruyorum; eğer Kürtlerin Kürdistan gibi bir sorunları ve ulusal haklar gibi talepleri yoksa acaba Orhan Doğan ve Leyla Zana'yı tedip etmek için mi 11 yıl cezaevinde tutular?

DTP Kürtlere Zaman Kaybettirmeye Yöneliktir

Serbestî: Ama Leyla yeni bir hareketin sözcülüğüne, liderliğine soyunmuş görünüyor?

İshak Tepe: Abdullah Öcalan'ın taktikleri çoktur. Hani Abdullah Öcalan'ın yandaşları, onun yakalanmasıyla ilgili "Uluslararası komplo" diyorlar ya. Bence Abdullah Öcalan'dan daha komplocu bir adam yoktur. Komplolar konusunda Öcalan mükemmeldir... Şimdiye kadar kaç tane parti kurulmuşsa, her partinin kuruluşunda "yeni süreç" diye bir söylemle ortaya çıkıyorlar. Zaten Abdullah Öcalan'ın talimatlarıyla kurulan bütün yapılar ve ileriye sürülen görüşler, birer saçmalıklar kumkumasından başka şey değil. Bunların hiçbirisinde Kürtlerin en ufak bir çıkarı yoktur; kendisinin ve kendi tayfasının bunlarda ne kadar çıkarı var onu bilmiyorum. Ancak çok kısa bir zamanda fark ediyor ki, mevcut yapıyı şeklen değiştirmezse işler yürümez; esası, amacı olmayan ve içeriği boş olan bir yapının aynı şekilde devam etmesi zordur. O nedenle, sürekli yeni süreç diye bir saçmalığı yeniden başlatıyorlar. Buradaki amaç, Kürtlere zaman ve enerji kaybettirmektir. İşte bu nedenle, en büyük komplocunun Abdullah Öcalan'ın kendisi olduğunu söylüyorum. Bakın bu kurduğu yapıların hiçbirisiyle en ufak bir sonuç alınamıyor ama her bir yeni yapıyla Kürtlere iki yıl bir zaman kaybettiriyor. Leylaların kurmaya çalıştığı DTP de Kürtlere zaman kaybettirmeye yöneliktir

'Akıl hocaları'- Generaller- Öcalan Aynı Cepheden Kürtlere Saldırıyorlar

Serbestî: Sizce bu komploların hepsi Abdullah Öcalan'ın kafasından mı çıkıyor?

olmamıştır. Leyla Zana'ya verilen bu önem onun şahsına değildi, bir halkın oyuyla seçilmişti ve yıllarca cezaevinde kalmıştı. AP Zana'nın bu yönüne önem veriyordu. Ancak Leyla Zana, ne yaptı; tıpkı bir Türk temsilcisi gibi o parlamentoda konuştu,

İshak Tepe: Bakın, bence bu konuda da, Abdullah Öcalan'ın söylediklerinden hareket ederek onun durumunu izah edersek daha doğru olur. A.

Öcalan, her fırsatta "Kürt milliyetçiliğini biz engelledik" diyor ve bugün de, Kürt milliyetçiliğinin önündeki en büyük engelin kendileri olduğunu söylüyor. Geçen mayıs ayında avukatlarıyla yaptığı görüşmede, Güney Kürtlerini kast ederek, "Onlar bizim sayemizde bugünkü noktaya geldiler" diyor ve avukatları aracılığıyla kendi yandaşlarına Güney'e saldırı emri veriyor.

Abdullah Öcalan Kuzeyli 20 milyon Kürdün verdiği 30 bin canın sayesinde "serok" olmadı mı? Ama buna rağmen Abdullah Öcalan hergün Kürtleri aşağıladı; en son Kürdistan'ın bir sömürge olduğunu unuttu ve devlete karşı boyun eğip özür diledi. Güneyli Kürtler ne yaptılar? Eğer Kürt halkına karşı bir kusurları olmuştusa bunun için Kürtlerden özür dilediler; Kürtler yüceltiler; Kürt ulusal davasını zirveye taşıdılar ve bugün artık Güney Kürdistan'da ulusal egemenlik tamdır.

Türk devletinin Kürt karşıtı tutumu ortadır; bu karışıklık çerçevesinde sürekli yeni konseptler oluşturmakta ve yeni mekanizmalar devreye sokulmakta. Abdullah Öcalan devlete "ben hizmete hazırım" dediğine göre, ona akıl verenlerin de çok olması gerekiyor.

Türkiye'de 3 binden fazla insan faili meçhule gitmiştir. Bunlardan biri Ferhat Tepe diğeri Vedat Aydın'dır. Eğer Vedat Aydın, Ferhat Tepe veya bu faili meçhule gidenlerin herhangi birisi, tıpkı Abdullah Öcalan'ın söylediği gibi, "Bana fırsat verirsiniz ben hizmete hazırım" demiş olsalardı bugün yaşıyor olacaktı ama "ihanetçi" olarak yaşayacaklardı. Abdullah Öcalan söyledi ama müritleri ona toz konduruyor ve yine "serok" olarak yaşıyor. Aslında Apo her şeyi açık söylüyor, ama müritler fetvalarla halkı kandırıyor ve bu oyalamaca böyle devam edip gidiyor.

Bakınız, geçen sonbahar bir gün ben televizyonu açtım; (Hulki Cevizoğlu'nun programıydı) baktım ki Yalçın Küçük konuşuyor ve çok garip şeyler söylüyordu. Küçük, aşağı yukarı şunları söyledi: "Simko ilk başta Türkiye'nin başına bela olmuştu. Ancak Türkiye iyi bir taktik uygulayarak, onun yönünü öbür tarafa çevirdi; Kürtleri birbirine düşürdü, Sımko öldü-

Abdullah Öcalan Kuzeyli 20 milyon Kürdün verdiği 30 bin canın sayesinde "serok" olmadı mı? Ama buna rağmen Abdullah Öcalan

rüldü ve kazanan Türkiye oldu. Çok iyi biliyorum ki Abdullah Öcalan, Barzani ve Talabani'nin liderliğini asla hazmedemez. Durum bu iken Türkiye neden dağdakilerini Kuzey Irak'takilerin üzerine saldırtmıyor." Bir hafta sonra, Türk Genel Kurmayından bir general açıklama yaparak, eğer Kerük Kürtlerin kontrolüne geçerse, bu, savaş nedenidir; oradaki unsurlarımızı harekete geçirip, müdahale ederiz şeklinde bir sürü tehdidi sıralayıp durdu. Bundan bir hafta sonra da, bu defa Abdullah Öcalan tam bu paralelde avukatları aracılığıyla kendi örgütüne talimat vererek, "gidin güneylilere söyleyin, eğer şartlarımızı kabul etmezlerse, onlara saldırın, orası onların babaların çiftliği değil bizim sayemizde o noktaya geldiler" diyordu. Bu üçlü saldırının aynı merkezden geldiğine hiç kimsenin kuşkusunu olmasın. Türk devleti hiçbir yerde Kürtlere ait bir devlet veya herhangi bir statü istemiyor ve şiddetle karşı çıkıyor. Apo da açık söylüyor "Kürtler asla devlet istememelidir hatta Federe devlet bile istememeli, çünkü devlet baskı aracıdır; Kürtlere özgürlük getirmez" vs teraneleri sıralayıp duruyor. Apo da tıpkı Türk devleti gibi, Kürt federe devletine ve Kürtlere ulusal özgürlük sağlayacak herhangi bir oluşuma şiddetle karşıdır.

Serbestî: Şerafettin Elçi'nin siyasi arayışların hakkında ne düşünüyorsunuz?

İshak Tepe: Sayın Şerafettin Elçi ile de görüşüyorum. Siyasi fikirlerimi ona da çok açık anlatıyorum. Ancak şuna inanıyorum ki, halkın içinde, halkın güvenini kazanan, halkın seçimi ve katılımıyla oluşan bir partinin başarılı olmaması için hiçbir neden yoktur. Kürtlerin ulusal çıkarlarına ters düşen olan hizmet yapmayanları sadece eleştirmekle yetinmemeliyiz, özlenen ihtiyaç duyulan siyasi alternatifini de yaratmalıyız.

Serbestî: Şerafettin Elçi'nin siyasi arayışların hakkında ne düşünüyorsunuz?

İshak Tepe: Sayın Şerafettin Elçi ile de görüşüyorum. Siyasi fikirlerimi ona da çok açık anlatıyorum. Ancak şuna inanıyorum ki, halkın içinde, halkın güvenini kazanan, halkın seçimi ve katılımıyla oluşan bir partinin başarılı olmaması için hiçbir neden yoktur. Kürtlerin ulusal çıkarlarına ters düşen olan hizmet yapmayanları sadece eleştirmekle yetinmemeliyiz, özlenen ihtiyaç duyulan siyasi alternatifini de yaratmalıyız.

Şerafettin Elçi; birikimli, saygın ve politikayı bilen bir insandır, çalışıyor da. Ancak henüz, çalışmasının hangi aşamada olduğunu gerçekten tam olarak bilemiyorum. Ama ada tarikatı kendileri dışında her türlü partileşmeyi de engel olacaklarına inanıyorum. Fakat görüştüğümüzde ben, ona, şimdilik aktif politikaya katılmayı düşünmediğimi ancak eğer bu konuda tatmin edici bir siyasi çizgi oluşturursa kendisini canı gönülden destekleyeceğimi söyledim.

Tabii tarikat olarak gördüğüm siyasi çizgi de, ciddi bir Kürt muhalefetine çıkmasını engelliyor. Bu engellemeyi kendi başına yapmıyorlar. Devlet de bu işin içindedir. Nasıl ki, Hizbullah kendi başına de-

ğil de devletin yardımıyla eylemler yapmışsa, bu siyasi tarikat da bir şekliyle devletin desteğiyle gerçek bir Kürt ulusal muhalefeti engelliyor. O nedenle "Ada şeyhi" veya onun müritleri zannetmesinler ki, kendi güçleriyle ayakta kalıyorlar. Hayır, ben çok iyi biliyorum ki, devlet onları ayakta tutuyor. Çünkü Kürt ulusal talepleri konusunda devletin istemediği ve karşı çıktığı noktalara, onlar da karşı çıkıyorlar ve devletin isteği doğrultusunda tavır alıyorlar.

Serbestî: Hikmet Fidan'ın öldürülmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?

İshak Tepe: Hayatını Kürt özgürlük mücadelesini adanmış Hikmet Fidan gibi bir kişinin Diyarbakır'da gün ortasında, tek kurşunla öldürülmesi ve katillerinin yakalanmaması, insanı derinden düşündürüyor. Bu tarz bir infaz, geçmişte Hizbullah'ın (Hizbi-kontaranın) işlediği cinayetlerin bir benzeridir. Hizbullah cinayetlerinde de, polis hiçbir araştırma yapmadan, delil toplamadan açıklamada bulunarak cinayetleri basit adli olaylar olarak gösteriyordu. Hikmet Fidan cinayetinde de polis aynı tutumu sergileyerek, cinayeti adli bir vaka olarak gösterdi. Oysa Hikmet Fidan'ın siyasi arkadaşlarının yaptığı açıklamaya göre, Fidan, Apocu çizgiye karşı olduğu için Apocular tarafından vurulmuştur.

Akla hemen şu soru geliyor: Acaba bundan böyle, polis "Hizbi-kontra"nın yerine "Hizbi-apoyî mi" ika-me edecektir? Bu cinayet de gösteriyor ki, Hizbullah yerine yeni bir cinayet çetesi ihdas edilmiştir. Eğer bu, böyle değilse, başta Apocular'ın ve DEHAP'ın bu şaibeyi ortadan kaldıracak inandırıcı bir açıklama yapmaları gerekiyor. Diyarbakır'ın ortasında güpegündüz katledildiği halde, DEHAP, DTH ve Diyarbakır Belediyesi maktulün cenazesine sahip çıkmamışlardır. Bu, başlı başına, bu cinayetin kimler tarafından işlendiğinin ikrarıdır. Bu cinayeti işleyenleri lanetliyorum, Hikmet'in ailesine ve Kürt halkına başsağlığı diliyorum.

Çatışma Kime Hizmet Ediyor?

Ümit Fırat

1925 öncesindeki Türkiye haritalarında yer alan Musul Vilayeti, Lozan antlaşması sonrasında o yıllardaki Birleşmiş milletler sayılan Cemiyeti Akvam kararıyla Türkiye'den alınarak İngiliz yönetimine bırakıldı. İngiliz himayesine kurulan Bağdat merkezli yeni Irak devletiyle o döneme kadar hiçbir iktisadi, doğal, siyasi ve tarihi (ki zaten Irak'ın tarih sahnesine çıkışı yeni başlıyordu) bir beraberliği olmayan Musul Vilayeti (bugünkü Güney Kürdistan), böylece Irak'ın toprak bütünlüğünün ayrılmaz bir parçası olarak görülmeye başlandı; Türkiye'nin "misakı milli" sınırlarından çıkarıldı; Irak'ın doğal ve tarihsel sınırları içerisinde ele alındı. Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması da, neredeyse Türkiye resmi politikasında anayasal bir yükümlülük ve TSK'nın asli bir görevi gibi algılanmaya başlandı. Belki hukukta yeri olsa Türk Ceza Kanununa bir madde de Irak'ın bölünmez bütünlüğünün korunması için bir hüküm konulabilirdi. Yakın geçmişe kadar da, bu toprak bütünlüğünün orada yaşayan ve tarihsel-etnik ve dinsel farklılıklar taşıyan toplumların ortak bir anayasa ve mutabakatıyla değil de, Bağdat'ta hüküm süren bir diktatörlükle sağlanması için büyük çabalar sarf edildi. Örneğin, bağımsız Irak devletinin yeniden yapılanması için yeni bir Irak Anayasası düzenlenmektedir. Kürtler, yıllarca savaşmak zorunda kalarak ağır bedeller ödeme pahasına elde ettikleri haklarını, kalıcılaştırmakta ve kurallara bağlamaktalar; birleşik bir Irak'ta yaşayabilmelerinin yegâne yolu olan demokratik ve federatif bir yönetimin oluşturulması için yoğun bir çaba içerisinde bulunmaktalar.

Geçtiğimiz günlerde bu anayasaya konulacak bir hükümle *"Kürtler, gerekli gördükleri veya istedikleri takdirde, 8 yıl sonra yapılacak bir referandumla bağımsız devlet olabilmelerinin yolunu açacak"* bir hüküm konulması için Kürdistan Federal Yönetimi Başkanı Mesut Barzani ile ABD Büyükelçisi Zalmay Halilzad arasında bir mutabakat sağlandığı açıklandı. Türkiye Dışişleri Bakanlığı sözcüsü bu açıklamaya derhal tepki gösterdi ve böylesi bir oluşuma izin verilmeyeceğini, Irak'ın toprak bütünlüğü konusundaki Türk resmi politikasını ve hassasiyetlerini bir kez daha sert bir dille açıkladı.

6 Ağustos 2005 günkü Kürdistan Parlamentosu toplantısında sorulara cevap veren Kürdistan Başkanı Mesud Barzani şunları söyledi:

— *Geçici Temel Yasada federasyon şeklinin tarihi ve coğrafi esaslara dayalı olacağı, yani Kürdistan'ın sınırlarının belli olacağı konusunda anlaşmışız. Saddam yönetimi yıkılmadan önce, federal, demokratik ve çok partili bir Irak konusunda mutabakata vardık. Viyana ve Londra'daki toplantılarda bu konular üzerinde anlaştık; aksi takdirde eski rejimi devirme savaşına katılmazdık; bu, çok açıktır.*

— *Araplar kendilerini, Arap ulusunun bir parçası olarak görebilirler. Ancak Kürt, Asuri*

Gelişmeler, başta TSK ve diğer geleneksel statükocu güçler tara-

findan potansiyel bir tehdit olarak algılanmakta. Otonom Kürt yö-

ve Türkmenler Arap ulusunu-
nun bir parçası değiller.

— Kürtçe resmi bir dil
olmalı ve sadece Kürdistan
yönetimindeki bölgede de-
ğil. Kürtçenin Irak'ın güne-
yindeki bir kentte de resmi
olmasını söylemiyoruz; an-

cak devletin resmi belgelerinde, haberleşmelerinde,
verilen kararlarda, örneğin; para, posta pulu, pasa-
port ve diğer tüm resmi belgelerin her iki dilde; Kürt-
çe ve Arapçayla yazılması gerektiğini savunuyoruz.

— Kürdistan'ın sınırlarının belirlenmesi, Kerkük,
Hanakin, Şingar, Zımar ve diğer kasabaların durumu
Geçici Temel Yasanın 58. maddesine göre çözülmeli-
dir. Eğer 58. madde yerine getirilirse, başarılı olaca-
ğız ve bu konudaki kaygılarımız giderilmiş olacak.

— Bazıları öğle zannediyor ki, Bağdat'ta hükü-
met var biz de muhalefetiz. Bu yanlış bir düşüncedir;
biz, hükümetin ortağıyız. Eğer Bağdat'taki hükümet-
ten çekilsek, hükümet çöker.

— Geçici Temel Yasa Kürt haklarının daha da ge-
nişletilmesi için değişmelidir; bu hakları kısıtlamak
için değil.

— Biz kalıcı Anayasanın ertelenmesinden yana
değiliz. Ancak, taleplerimize uygun olmayan bir Ana-
yasayı kabul etmeyiz.

— Amerikalılar ile Britanyalılar bizi kendi mütte-
fikleri olarak görüyorlar, aynen öyledir. Yardımları
için onlara teşekkür ediyoruz. Ancak dünya bir nevi
çıkartlar meselesidir ve onların dostları sadece Kürt-
ler değil. O nedenle ilişkilerimizde bir denge sağla-
malıyız.

— Zalmay Halilzad'a, eğer Bağdat'a gelirsem,
bilmelisiniz ki, Kürtlerin haklarından geri adım at-
mak için gelmeyeceğim; Bağdat'a gitmekle tavrım
değişmez, orada da burada da aynı tutuma sahibim
dedim.

— Biz halı satıcıları değiliz. Elde ettiğimiz her
şey için kan vermişiz, haklarımızdan taviz vermemiz
mümkün değil.

— Kendi kaderini tayin etme hakkı bizim hakkı-
mızdır. Eğer imkân bulursak yarından bu hakkımız
kullanacağız. O nedenle sekiz, altı ya da dört yıllık
süreler çok önemli değil.

netiminin kurulup kurumlaşmasını önlemek için önceleri karşı ted-
bir olarak "Türkmen" kozu ileri sürüldü; Kürt yönetimi altındaki
Türkmenlerin can ve mal güvenliklerinin sağlanamayacağı ileri
sürüldü; Türkmen nüfusu 5-6 kat daha fazla şişirilerek abartılı ra-
kamlarla açıklanmaya çalışıldı.

— Sonuç olarak, her ne
yaparsak yapalım, yaptığı-
mız her şeyi parlamentonun
önüne getireceğiz, son ka-
rarı parlamento verecektir.
Ancak pozisyonumuzun
güçlü olduğunu bilmenizde
fayda var ve kendi hakları-

mızdan taviz verme mecburiyetinde değiliz; fakat aynı
zamanda görüşmelere için de hazırlıklı olmalıyız.

Gelişmeler, başta TSK ve diğer geleneksel statü-
kocu güçler tarafından potansiyel bir tehdit olarak al-
gılanmakta. Otonom Kürt yönetiminin kurulup ku-
rumlaşmasını önlemek için önceleri karşı tedbir ola-
rak "Türkmen" kozu ileri sürüldü; Kürt yönetimi al-
tındaki Türkmenlerin can ve mal güvenliklerinin sağ-
lanamayacağı ileri sürüldü; Türkmen nüfusu 5-6 kat
daha fazla şişirilerek abartılı rakamlarla açıklanmaya
çalışıldı. Ancak, Türkiye tarafından erteletilmeye ça-
lışılan ve gelecekteki Irak demokrasisi için önemli bir
adım olacak genel seçimler yapıldı. 30 Ocak 2005 te
yapılan genel seçimlerde, Türkiye'nin ısrarlı bir şe-
kilde abarttığı Türkmen kozu, gerek sayısal olarak,
gerekse de siyasal olarak Türkiye açısından tam bir
fiyasko ile sonuçlandı ve Türkiye'nin Türkmenlere
ilişkin politikası iflas etti.

Söz konusu fiyaskonun ardından Türkiye bu kez
hep yedeğinde korumaya çalıştığı arada bir ısıtıp or-
taya çıkardığı "Kandil Dağı - PKK" kozunu ileri sür-
meye başladı.

Şimdi artık elinde sadece "Kandil Dağı" kozu kal-
dı. Bu kullanarak da devamlı olarak ABD ve dünya
kamuoyu nezdinde bir meşruiyet kazanacağı umu-
duyla tartışmalar yaratmaya çalışıyor ve Irak'ın kuzey-
indeki Federal Kürt oluşumunu Kandil Dağı için bir
şeyler yapmamakla eleştirip tehdit ediyor. Böylece
elinde kalan yegâne kozla, hem sürekli olarak ABD
yönetimiyle pazarlıklar yapmaya çalışıyor, hem oto-
nom Kürdistan yönetimini PKK'lıları kollamakla
suçlayıp tehdit ediyor, hem de bölgedeki 3000 askeri-
ne rağmen yeni askeri tedbirlere başvurmak için uy-
gun gerekçeler ortaya atmaya çalışarak bölgedeki ge-
lişmelerde söz ve karar sahibi olmak istiyor.

Ne var ki, Türkiye'nin bu kozunu inandırıcı olarak
kullanabilmesi için de, Kandil Dağı ve PKK 'nin da-
ha etkin olmasına da ihtiyacı vardı. Yani kendisinin

Ancak, 1984 Ağustosunda başlayan çatışma süreci nedeniyle so-

ğuk savaş sonrasında düşmansız kalmış olduğunu pek de fark

Kandil Dağı kampından kaynaklanan bir tehdit ve güvenlik sorunu olduğunu ilerin sürmesi lazımdı.

Bilindiği gibi, Abdullah Öcalan, 1999 Şubatında Kenya'da yakalanarak Tür-

kiye'ye teslim edildi; yargılanması sonrasındaki yaz aylarında da, avukatları aracılığıyla örgütüne verdiği talimatla da savaşı, bir daha tekrarlanmamak üzere sona erdirdiğini açıkladı.

"Çatışmayı durdurduk, barış ve kardeşliği geliştirdik. Bu konuda HADEP'i çok uyardım. İlk benimle konuşan kişi Genelkurmay temsilcisiydi. (...) PKK'yı her zaman kontrol edemem. HADEP'in denetimini her zaman yapmam mümkün olmayabilir. İlerde belki PKK beni dinlemez de. Bunun için tedbirler alınmalı. Örneğin TIKKO'ya dayalı, Ermenilere dayalı savaş tehlikesi olabilir. Süleyman, Şemdin dahi kullanılabilir. Boşalttığımız köylere girerek faaliyet yapabilirler. Geçmiş dönemde bize ait mevzilerin başkalarının eline geçmemesi, kullanılmaması için denetime alınsın. Ermeni-Yunan çizgisi bunu yapabilir."

"Tümüyle dışarı çıkmamıza Genelkurmay yetkilisi kuşku ile baktı. Neden tümüyle dışarı çıkmayı anlamadılar diye şimdi düşünüyorum. İlk konuştuğum Genelkurmay yetkilisi bu konuda kuşkuluydu. Sağlam bir ateşkes olmalı. Tam dışarı çıkmamalı dediler. İlk başta ciddiye almadım. Şimdi daha iyi anlaşıyor. Başka güçler kullanabilirler. İlle içeriye girin demiyorum. Ama içerdeki güçlerin görevi, olası çatışmaların gelişmesini engellemektir. (Abdullah Öcalan, "Geleceğe Notlar", Özgür Halk Dergisi, Ekim 2000, sayfa 18).

Ancak, 1984 Ağustosunda başlayan çatışma süreci nedeniyle soğuk savaş sonrasında düşmansız kalmış olduğunu pek de fark edememiş olan bir takım askeri çevreler ve yaşamlarını onlara bağlı olarak sürdüren kesimler "ki, bunlara kısaca derin devlet diyebiliriz", düşmansız bir dünyada var olma koşullarının da kalmadığını, ne yapıp edip yeni bir düşman yaratarak çatışmayı yeniden başlatmanın yollarını yaratmaya yöneldiler.

Diğer taraftan bir silahlı mücadele ve savaş örgütü olarak kurulmuş ve o anlayışa uygun olarak yönetilen PKK da, birkaç girişimle kendini değiştirmeyi

edememiş olan bir takım askeri çevreler ve yaşamlarını onlara bağlı olarak sürdüren kesimler "ki, bunlara kısaca derin devlet diyebiliriz", düşmansız bir dünyada var olma koşullarının da kalmadığını, ne yapıp edip yeni bir düşman yaratarak çatışmayı yeniden başlatmanın yollarını yaratmaya yöneldiler.

denemeye kalktıysa da seçtiği modellerde pek dikiştutturamadı ve var olmasının en uygun yolunun savaşa devam olacağını gördü. Böylece hem örgütün varlık gerekçesi devam

edecek, hem de örgüt liderliğinin örgüt üzerindeki otoritesi güçlenecekti. Bu, aynı zamanda olası bir takım örgüt içi bölünme ve itaatsizliklerin de önüne geçebilecekti.

Diğer taraftan, 2002 genel seçimleri sonrasında Türkiye AB ilişkileri hızlandı ve iyiye doğru giderken; demokratikleşme yönünde umut verici gelişmeler yaşanmaya, sivil otorite güçlenmeye başladı; hissedilir birtakım sivilleşme adımları atıldı. AKP, 2004 yılı itibarıyla bir sonraki seçimleri bile neredeyse 3 yıl önceden garantilemiş gibi oldu.

Demokratikleşen bir Türkiye'de, sorunların çözümü de demokratik kanallardan olacaktı. Militarizme yer olmayacağı gibi şiddete de yer olmayacaktı; şiddetin ve savaşın tarafları olmayacaktı. Bu da, birilerinin işlerinin sona ermesi anlamına gelirdi. AB ile bütünleşen bir Türkiye'nin Kürt sorununda önemli adımlar atması gerekiyordu.

Oysa, Irak Kürdistanı'ndaki gelişmelere bile tahammül edemeyen güçler, Türkiye'de bir takım olası demokratik gelişmeleri hayal etmek dahi istemiyorlardı. Keza oradaki gelişmeler, PKK önderince de daima kuşku sert eleştirilere neden olmuş; Türkiye hükümeti ile güney Kürdistan yöneticileri arasında bazı ittifaklar olduğunu ileri sürmüş, "bunlar ilkel milliyetçilerdir, Nakşibendi'dirler, birbirleriyle ittifak kurmaktalar, bölgede yeni bir İsrail kurulmaktadır, Mustafa Kemal çizgisi terk edilmiştir..." gibi suçlama eleştirilerde bulunmuşur.

Türkiye'nin AB entegrasyonu için daha fazla bir değişime uğraması, içişlerindeki bağımsızlığın sona ererek daha fazla hukuka ve uluslararası denetime tabi olması, bazı çevreleri devre dışı bırakacaktır. Oysa savaşın ve şiddetin yaşandığı bir Türkiye, AB ve demokrasi karşıtı güçler için bulunmaz bir ortam olacaktır. Nasılsa çatışmalı bir ortamın demokrasiyle uyumu değil, baskıcı yöntemlere ihtiyacı olacaktır.

Nihayet, 5 Mayıs 2004 günkü avukat görüşmesinde Abdullah Öcalan,

Böylece daha önceki yazılarımızda birkaç kez belirttiğimiz ünlü

“GÖRÜLMÜŞTÜR” damgalı talimatını verdi. Bu görüşmeden aşağı

“HPG için şunları söylüyorum: Savunma tedbirlerini iyi alsınlar. 15 Ağustos gibi olmaz. Askeri, lojistik hazırlığı tamamlasınlar, her türlü tedbirleri alsınlar. Bir iki hafta daha beklesinler. Erdoğan nezdinde girişimlerde bulunmaya devam edilsin. Yapı Öcalan'ı zorluyor, Öcalan tek başına önleyemiyor denilsin. Diyalog için bir ipucu verilsin, o zaman durdurabilirim. Yoksa çığ gibi savaş gelişir. HPG bana üç hafta daha süre tanısin. On-
dan sonra herkes bildiğini yapacak. Her şey olabilir. Ama yoğun çatışmaya girmesinler. Güvenliği iyi sağlasınlar. Savunma temelinde halkın korunma tedbirlerini alsınlar.”

Böylece daha önceki yazılarımızda birkaç kez belirttiğimiz ünlü “GÖRÜLMÜŞTÜR” damgalı talimatını verdi. Bu görüşmeden aşağı yukarı üç hafta geçtikten sonra, yani 1 Haziran 2004 günü sabahı Kandil Dağında Kongra-Gel adına düzenlenen bir basın toplantısında, Eski DEP Milletvekili Zübeyir Aydar'ın eline tutuşturulup okutulan bir metinle “Tek taraflı ateşkesin sona erdiğini ve savaşın savunma amaçlı olarak yeniden başlatıldığını” açıklandı.

Aradan geçen 14 ay içerisinde ise Türkiye’de gerek Kürtler için, gerekse de genel olarak demokrasi ve özgürlükler alanında hiçbir şey iyiye gitmedi. Yeniden öfkeyle kılınan intikam yeminli sloganlı cenade namazları, yeniden ölüme sürülen ve ailelerine teslimi bile yeni bir eziyete dönüşen gencecik çocukların paramparça edilmiş cesetleri, ekmek parası için çalışırken patlatılan mayınlarla hayatını kaybeden zavallı demiryolu işçileri.

Askerler politikadaki etkinliklerini her geçen gün arttırmakta ve yetkilerini genişleten yeni güvenlik ya-

saların çıkarılması gündeme gelmekte: bölgede yeniden başlatılmaya çalışılan olağanüstü güvenlik uygulamalarıyla, normalleşmekte olan günlük hayat yeniden bir eziyete dönüş-

me seyrine girmektedir.

Peki nedir bu savaşın gerekçeleri? Öncelikle Abdullah Öcalan’a özgürlük istenmekte. Peki bu özgürlük talebi için koca bir toplumu savaşa sürüklemek gerekir mi? İkinci olarak da, bölgedeki askeri operasyonların durdurulması talep ediliyor. Bu talebin aslında kurtarılmış bölgelerin tanınması dışında bir anlamı yoktur. Çatışma, özgürlük ve demokrasi karşıtları dışında kimseye bir kazanç sağlamadığı gibi Kürtler içerisinde de giderek gelişmekte olan demokrasi umutlarının zayıflamasına ve daha da kötü günlerin beklentisine yol açmakta.

Bütün bunlara rağmen geçtiğimiz 3 Ağustos 2005 günü kardeşi Mehmet Öcalan’la yaptığı görüşmede Abdullah Öcalan, AKP Hükümeti’ne çeşitli eleştirilerde bulunduktan sonra, “**AKP Hükümetinin Genelkurmay ile PKK’yi karşı karşıya getirip çatışma ortamı yaratarak rant sağlamaya çalıştığını**” belirtmekte; “**AKP’nin bu çabasının kendi iktidarını sürüklileştirmeye yönelik olduğunu**” ifade etmiş ve “**bu çirkin bir yaklaşımdır ve kabul edilemez. AKP’nin bu politikaları Türkiye’nin geleceğini karanlığa sürüklüyor. Böyle giderse Türkiye bölünür**” demekten de geri durmamıştır.

Öcalan’ın bu en son sözlerini okuduktan sonra cümlemize ruh sağlığı dilemekten başka ilave edilecek fazla bir söz bulamıyoruz. Çatışmanın niçin sürmekte olduğu, kimin kimle ne için savaştığı iyice belirsizleşmekte ve kafalar daha da karışmaktadır.

Şeyh Sait Yakalandı mı, Teslim mi Oldu?

Ruşen Arslan*

“Olgular kutsal, kanılar özgürdür”

C. P. Scott

Siyaset yapan bizim kuşak, geçmişte sanata, kültüre, tarihe ve bunların araştırmasına pek önem vermedi. Hani Osmanlı toplumunda asker ve çiftçilik kutsal, diğer işler örneğin; tüccarlık ve zanaatkarlık hor görülen işlerden sayılırdı. Bizde de siyasi mücadele her şeyin üstünde kabul edilirdi. Sonuçta içi kültür, bilim, sanatla doldurulmayan siyasetin, boş sloganlardan ibaret kaldığını gördük.

Dili yasaklı bir ulusun tarihi, edebiyatı ve folkloru; ister istemez sözlü kalmaya mahkumdur. Hani bir söz vardır; “Söz uçar, yazı kalır” derler. Gerçekten bir çok şeyler uçup gitti. Yakın tarihimizi birebir yaşamış, tarih hazinesi olan kişileri kaybettik Onların yaşadıklarını ağızlarından yazıya dökemedik. Demek ki bilincimiz buna yetmiyordu. Bilincimiz yettiğinde de, onlar teker teker aramızdan ayrılmışlardı.

Avrupa’dan gelip henüz yerleşmeye karar vermediğim bir süreçte, ilk yaptığım şeylerden biri; henüz yaşamakta olan ve bazı olayları yaşamış, yahut ilk elden bilgilendirilmiş olanları bulup bilgilerini yazıya dökmek oldu. Bir araştırmamla ilgili görüşüp röportaj yaptıklarımın biri de Selim Kılıçoğlu idi.

Selim Kılıçoğlu, Cıbranlı Halit Bey’in yakın akrabası, 49’lar davasında yargılanmış, hapislik ve sürgünlerin acısını tatmış bir yurtsever. Röportajı yaptığımda 83 yaşındaydı. Bilgileri, Cıbranlı Halit Bey’in komutanı olduğu Hamidiye Alayı’nda bölük komutanı babası Halil Bey ile Halit Bey’in tabur komutanı ve emir subayı olan, devamlı yanında bulunan Binbaşı Reşit Bey’in anlattıklarına dayanıyor.

Selim Kılıçoğlu ile yaptığım Röportaj 44 sayfa tuttu. Azadî Örgütü, Şeyh Said ve 1925

Harekâtı ile ilgili anlattıkları ve iddiaları, Kürtler arasındaki genel kabul ve değerlendirmenin ötesinde olan şeylerdi. Bunu yorumsuz olarak kamuoyu ile paylaşmayı gerekli gördüm.

Türklerin yanlış siyasi ve ideolojik bazı uygulamalarını Kürtleştirerek içselleştirip adapte olduğumuz bir gerçektir. Türklerde nasıl Atatürk’ü eleştirenlere iyi bakılmazsa; bizde de tarihi şahsiyetleri, önderleri veya bazı örgüt liderlerini eleştirenlere iyi gözle bakılmaz.

* Hukukçu, yazar

Bildiğiniz gibi Kürtlerin büyük çoğunluğu, yeni devletin kuruluşunda

Türklerin yanında yer aldı. Amasya Tamimi, Erzurum ve Sivas Kong-

E. H. Carr "Bizim okuduğumuz tarih, doğrusunu söylemek gerekirse, hiç de olgusal değildir, bir dizi kabul edilmiş yargılardan ibaret" diyor. (E. H. Carr,

Tarih Nedir, Birikim Yayınları, 1980, s. 21) Yaygın kanıların aksine olguların varlığı iddia ediliyorsa, bunların ideolojik gailelerle üstünü örtmek değil, tartışmak gerekir. Tartışma yalnız tarihsel olgularla da sınırlı kalmaz. Tarihsel olguları aktaranı da, tarihsel olgularla birlikte yargıya tabi tutmak gerekir. İşte o zaman tarihsel gerçeklere yaklaşımda yol alınır.

Selim Kılıçoğlu ile yaptığım röportajın bu kısmının, tartışmalara yol açacağını sanıyorum. İstedim ki, muhatabı henüz hayatayken tartışmalar yapılsın ve eleştirilere cevabı bizzat kendisi versin.

Selim Kılıçoğlu ile Röportaj

Ruşen Arslan (R.A.): Gelelim Şeyh Sait öncülüğündeki başkaldırıya. Bildiğim kadarıyla Cibran Aşireti başkaldırının içindeydi...

Selim Kılıçoğlu (S. K.): Bir isyan yok. Provokasyona gelme olayıdır bu. Ayrıca Karlıova'daki akrabalarımız dışında harekete katılan da yok. Ki onlar da, Melekan Şeyhlerinin etkisiyle katılmışlardır. Devlet, potansiyel tehlike gördüğü için Muş, Ağrı ve Erzurum yöresindeki Cibran, Sipkan, Zirkan ve Hesanan aşiretlerinin üzerine yürüdü. Bu aşiretlerin hiçbirisi harekete katılmış değildi...

R. A.: Selim Abi, olayı başından ve Kürdistan Azadî Örgütü bağlamında ele alsak...

S. K.: Hayhay! Hadisenin meydana geldiği tarihte, ben iki buçuk yaşındaydım. Sürgünden kurtulmak için, 1930 yılına kadar Hıms, Varto ve Solhan ilçelerinde annemle birlikte köy ve mezralarda gizlenerek yaşadım. Babam Halil Bey, dört yüz kişiyle Suriye'ye geçmişti. 1929 yılında çıkarılan genel af üzerine döndü. Dönmeden önce gelip, birlikte olduğu dört yüz kişi adına Genel Müfettiş İbrahim Tali ile görüşüyor. Sonra da dönüyor. Döndüğünde biz Solhan'daydık. Bizi alıp Varto'ya getirdi ve orada Leylek Köyü'ne yerleştik.

Kürdistan Azadî Cemiyeti ve Şeyh Sait hadisesiyle ilgili bilgilerim; zabıt vekili olarak Cibranlı Halit Bey'in yakınında bulunmuş ve aynı zamanda amcası-

relerinde alınan kararlar; "Kurulacak devletin Türk ve Kürtlerin ortak devleti olmasını" öngörüyordu. İsmet İnönü'nün Lozan Konferansı sırasında da bu yönde beyanları var. Sonra ne oldu?.. 1922 Anayasa taslağından "Kürtlerin ve Türklerin devleti" ibaresi çıkarıldı.

nın oğlu babam Halil Efendi ile Halit Bey'in Emir Subayı ve aynı zamanda Tabur Komutanı olan Binbaşı Reşit Bey'in anlattıklarına dayanıyor. Ayrıca aile büyük-

lerinden duyduklarım da var. Örneğin bunlar arasında Halit Bey'in kardeşi Ahmet Bey'i de sayabilirim.

Bildiğiniz gibi Kürtlerin büyük çoğunluğu, yeni devletin kuruluşunda Türklerin yanında yer aldı. Amasya Tamimi, Erzurum ve Sivas Kongrelerinde alınan kararlar; "Kurulacak devletin Türk ve Kürtlerin ortak devleti olmasını" öngörüyordu. İsmet İnönü'nün Lozan Konferansı sırasında da bu yönde beyanları var. Sonra ne oldu?.. 1922 Anayasa taslağından "Kürtlerin ve Türklerin devleti" ibaresi çıkarıldı. 1924 Anayasası "Tek devlet, tek ulus, tek dil" ırkçılığı esasına göre biçimlendi. Kürtler yok sayıldı. Verilen sözlerin hiç birisi tutulmadı... İşte Kürdistan Azadî Cemiyeti'nin kuruluşu nedeni, bu inkar politikasında yatar.

Ha, unutamadan şunu da anlatayım. Muşlu rahmetli Necat Çakır'ın bana sözünü ettiği bir belge var. Konuyla ilgisi açısından söz etmem gerekiyor...

R. A.: Necat Çakır'ın görevi neydi?

S. K.: Hukukçuydu. Askerlik sonrası hukuk fakültesini bitirmişti. Dışişleri Bakanlığı'nda çalışıyordu. Bizim kuşaktan sayılabilir. İlk kez onu Ankara'da Demokrat Parti Muş Milletvekili Hamdi Dayı'nın yanında gördüm. Hiç tanışıklığımız olamadığı halde, bana çok yakınlık gösterdi ve sarılıp öptü. Benim Cibranlı Halit Bey ile yakın akrabalığımı bildiği için anlatmaya başladı: "Bir belge için beni Başbakanlık Arşivine gönderdiler. Eski yazıyı biliyordum. O belgeyi ararken elime bir belge geçti. Altında Cibranlı Halit yazılı olduğu için dikkatimi çekti. Alıp okudum. Meclis onun 'Nasıl bir idare tarzı?' diye görüşüne başvurmuş. Birçok önemli yerlerden görüş alınmış... Halit Bey'in teklif ettiği idare şekli, Amerikan (ABD) idaresinden daha üstün. Eğer onun önerdiği idare tarzı kabul edilseydi; Türkiye'de bazı şeyler olmazdı. Halit Bey, 'Her ilde çoğunlukta olan halkın dili Türkçenin yanında resmi dil olmalı, eğitim o dilde olmalı, bazı memurluklar hariç; memurlar halk çoğunluğundan atanmalı.' diye önerilerde bulunmuş...

*) Muş eski Milletvekili Dr. M. Emin Sever'in babası.

Kürdistan Azadî Cemiyeti'nin legal kurulması mümkün değildi.

Gizli kurulmuş ve gizli çalışıyordu. Eğer provokasyona uğrama-

R. A.: Otonomi talep et-
tiği anlaşıyor.

S. K.: Öyle... Mustafa
Kemal ve arkadaşları, Kürt
halkının varlığını ve hakla-
rını inkâra yönelince, Halit

Bey'in öncülüğünde Kürdistan Azadî Cemiyeti kuru-
lur. Cemiyet, Kürt aşiret reislerinin, şeyh ve seyitleri-
nin, ağalarının, tanınmış ailelerin ileri gelenlerinin
çoğunu bünyesinde toplamış yaygın bir örgüttü. Kür-
distan'ın Irak sınırları içinde kalan parçasından bile
üyeleri vardı...

R. A.: Bu örgütün amacı neydi? Kürdistan'ın ba-
ğımsızlığı için silahlı direnişe mi hazırlanıyordu?

S. K.: Hayır, hayır! Halit Bey gerçekçi bir insandı.
Bunca gerilik ve bölünmüşlük içindeki bir halkın, böy-
le bir amaç için ayağa kaldıramayacağını bilincin-
deydi. Okumuş insanlara, eğitimin gelişmesine, eko-
nominin derlenip toparlanmasına ihtiyaç vardı. Her
şeyden önce millet olma bilincinin gelişmesi gerekiy-
dı. Tüm bunların demokratik taleplerle, devleti ve yö-
neticileri demokratik bir biçimde zorlayarak elde edil-
mesinden yanaydı. O dönem "silahlı bir direnişin Kürt-
lere felaket getireceğini" hep telkin etmeye çalışmıştı...

R. A.: Azadî Örgütünü 1970'li yılların sonunda
kurulan Devrimci Doğu Kültür Ocakları'na benzete-
bilir miyiz?

S. K.: Demokratik talepleri ve çalışma biçimi yö-
nünden evet. Kürdistan Azadî Cemiyeti'nin legal ku-
rulması mümkün değildi. Gizli kurulmuş ve gizli ça-
lışıyordu. Eğer provokasyona uğramasaydı; çok etkin
olacaktı. Aşiretlere, mezheplere, tarikatlara, çeşitli
lehçeleri konuşan gruplara bölünmüş bir halkın; en
geniş kesimini içinde barındıran bir örgüttü. Hiçbir
Kürt örgütü bu kadar yaygınlık kazanmamıştı. Der-
simden bile epeyce üyesi vardı.

Tüm bunlar Halit Bey'in birleştirici kişiliğinden ve
özelliklerinden kaynaklanıyordu. Örneğin; hiçbir tari-
kata mensup değildi. Buna karşın derin bir din bilgisi
vardı. Eğitime ve müspet bilimlere çok önem verirdi.

R. A.: Abdulmelik Fırat'ın anılarının toplandığı
"Mezopotamya Sürgünü" adlı kitapta; "Şeyh Said'in
Azadî örgütünün manevi lideri olduğunu" söylüyor.
Şeyh Said'in Azadî örgütüyle ilişkisi neydi?

saydı; çok etkin olacaktı. Aşiretlere, mezheplere, tarikatlara, çeşit-
li lehçeleri konuşan gruplara bölünmüş bir halkın; en geniş kes-
mini içinde barındıran bir örgüttü. Hiçbir Kürt örgütü bu kadar
yaygınlık kazanmamıştı. Dersimden bile epeyce üyesi vardı.

S. K.: Şeyh Said'in
üçüncü karısı, Halit Bey'in
kız kardeşidir. Binbaşı Ka-
sım Bey ile de bu yüzden
bacanaktır. Azadî örgütüne
üyeydi. Ama faal biri de-

ğildi. Çok zengin olmasına karşın; maddi açıdan ver-
diği sözleri yerine getirmemiş. Bu yüzden örgüt için-
de bir etkinliği yokmuş. Böyle birinin örgüte manevi
lider olması düşünülür mü?

R. A.: Ya, oğlu Ali Rıza Efendi?

S. K.: O üye değildi. O aileden yalnız babası Şeyh
Said üyeydi.

R. A.: Ali Rıza'nın direnişe para kazandırmak için
koyunları götürüp Suriye'de sattığı iddiasına ne de-
meli?...

S. K.: Hiç alakası yok. Bunların çoğu sonradan
uydurulan şeyler.

R. A.: Yine Abdulmelik Fırat'ın anılarında; "8 Şu-
bat 1925'te Piran'da meydana gelen olay nedeniyle
başkaldırı planının sekteye uğradığı" söyleniyor.

S. K.: Böyle bir şey yok. Kürtlerin başkaldırı hazır-
lığı, silahlanması ve hepsinden önemlisi; böyle bir si-
yasi iradesi yok. Şeyh Said, olay patlak verdiğinde; her
yılki gibi etkin olduğu bölgede zekat toplamaktaydı.
Öte yandan provokasyona gelmesi de ağır eleştiri gö-
türür. Bir alimden ve liderden, Piran'daki gibi provo-
kasyona gelmesi değil; aksine provokasyonu önlemesi
gerekirdi. Jandarmanın alıp götürmek istediği usatları
(kaçakları) kaçırabilir veya başka bir şekilde çatışma
çıkmasını engelleyebilirdi. Bunu yapmadığına göre; o
zaman haklı olarak Şeyh Said'in alimlik ve liderlik
özellikleri sorgulanır... Eğer Azadî örgütüyle bağlantılı
bir başkaldırı söz konusu idiyse; niye aşiretsel ve kitle-
sel olarak en güçlü olduğu Varto, Hınıs, Patnos, Malaz-
girt, Tekman bölgesinde değil de Piran'da çıktı?

R. A.: "Ortada silahlı başkaldırıya hazırlık, silah-
lanma ve hatta bunun için siyasal irade dahi yok" di-
yorsunuz. O halde devlet niye böyle bir provokasyo-
na ihtiyaç duydu?

S. K.: İşte sorunun can alıcı noktası buradadır. Bu-
nu daha da açmak gerekiyor. Devlet, esas provokasyo-
nu Azadî örgütü ve Halit Bey'e yapmak istiyordu. Aza-
dî'nin kuruluşundan sonra devlet faili meçhul cinayet-
lere başladı. İttihat ve Terakki'nin Teşkilat-ı Mahsu-

*) Mezopotamya sürgünü, s. 36.

**) a.g.e., s. 37.

Bu görüşmeden önce Halit Bey aşiret reisleriyle görüşüyor. Toplantıda Mustafa Kemal'e "Kürtçe eğitim yapan okulların açılması-

sa'sının geleneği sürdürülüyordu. Azadî örgütü üyele-
rinden bazıları faili meçhul
cinayetlerle öldürüldüler.

ni, Kürtlerin çoğunlukta olduğu yerlerde; Kürtçenin de Türkçenin
yanında resmi dil olmasını ve mahalli idarelerde; hangi grup faz-
laysa; memurların o halk çoğunluğundan olması şartıyla destek

ni kabul ettim! Ceddinin,
bütün ailesinin kanıyla
yoğrulmuş bu toprağa o
topraktan çıkan biri ihanet
eder; nereden geldiği belli
olmayanlar da o toprağın

Halit Bey ise, o sırada vaat edin!" diyor.

Erzurum'daki Kolorduda

görevliydi. Kıdem ve başarıları nedeniyle ordu ko-
mutanlığını da hak etmişken, terfileri dahi verilmi-
yordu. Azadî örgütünün faaliyetlerini daha iyi yürü-
tebilmek için emekliliğini istemişti. Bir türlü emekli
edilmiyordu. 1924 yılında Atatürk Erzurum'a eşi La-
tife Hanım ile geldiğinde, Halit Bey'i görmek iste-
mişti. Kolorduda verilen yemeğe Emir Subayı Binba-
şı Reşit Bey ile gitti. Mustafa Kemal Paşa ve Kolor-
du Komutanı, Halit Bey'in yanı sıra Vali, Belediye
Başkanı ve Müftüyü de davet ediyorlar. Olayı Reşit
Bey'in ağzından dinleyelim:

"Mustafa Kemal Paşa Erzurum'a geldi. Halit
Bey'i gece çağırdılar. Bey beni alaydan istedi, 'gel'
dedi. Gittim. 'Beni istemişsiniz' dedim. Bey: 'Bizi bu
gece yemeğe çağırışlar, birlikte gideceğiz'" dedi.

Mustafa Kemal ve Kolordu Komutanının bulun-
duğu salonun kapısına vardığımızda iki subay bekli-
yordu. Selam verdiler. Halit Bey içeri girerken "Sen
de gel!" dedi. Halit Bey "sen de gel" dediği için, su-
baylar "Yüzbaşı giremez" diye bir şey demediler.
Mustafa Kemal Paşa ile Kolordu Komutanının ara-
sında boş bir koltuk vardı. Halit Bey'i oraya oturttu-
lar. Ben de kapının yanındaki sandalyelerden birinde
oturdum. Aslında Halit Bey orada oturmamı emretti.
Konuşmalarına canlı tanık olmamı istediği belliydi.
Onun yaşadığı tüm olaylarda canlı tanığı vardır. On-
lar dahi bunu anladılar ve ses çıkarmadılar.

Kolordu Komutanı sigara ikram ettikten sonra,
Halit Bey'e 'Niye istifanda ısrar ediyorsun?' diye
sordu. Halit Bey: 'Artık çalışmayacağım. Köşeme
çekilmek istiyorum.' Bir yıldır ısrarla emekliliğini
istiyordu, ama vermiyorlardı. Bey'in emeklilikte ısr-
arı üzerine Kolordu Komutanı; 'Sizin vatana ihanet
hazırlığı içinde olduğunuz söyleniyor. Demek ki
doğrudur...'

R. A.: Kolordu Komutanının adını biliyor musu-
nuz?

S. K.: Şimdi hatırlamıyorum Ali olabilir. Rütbesi
Korgeneral. Ona cevabı şu olur: 'Ben vatan hainliği-

vatanperveri olur! Bana lütfen bunun cevabını ve-
rin!... Emekliliğimi kabul edin ve bırakın ihanete de-
vam edeyim!' Rumelili olan Kolordu Komutanının
sesi kesildi. Sonra yemeğe geçildi ve Halit Bey ye-
mekte bir şey yemedi."

R. A.: O görüşmede Halit Bey'in, Atatürk'ün eşi
Latife Hanım'ın elini sıkmadığı söylenir...

S. K.: Doğru! Latife Hanım tokalaşmak isteyince;
"Ben Şafiyim" diyor ve elini uzatmıyor. Dindar bir
insandı ama bağnaz değildi. Hiçbir tarikata mensup
değildi. Bu özelliğiyle toparlayıcı olabilmişti.

İşte bu görüşme; Halit Bey'in imhasına karar ve-
rildiği görüşme oluyor.

Mustafa Kemal Erzurum'da aşiret reisleriyle bir
toplantı yapıyor. Biz den de (Cibranlılardan R. A.)
Binbaşı Kasım Bey katılıyor. Amacı Cumhuriyet re-
formlarına, Erzurum ve Sivas Kongrelerindeki gibi
destek istemek...

R. A.: Halit Bey ile görüşme yaptığı gelişinde mi?

S. K.: Evet. Bu görüşmeden önce Halit Bey aşiret
reisleriyle görüşüyor. Toplantıda Mustafa Kemal'e
"Kürtçe eğitim yapan okulların açılmasını, Kürtlerin
çoğunlukta olduğu yerlerde; Kürtçenin de Türkçenin
yanında resmi dil olmasını ve mahalli idarelerde;
hangi grup fazlaysa; memurların o halk çoğunluğun-
dan olması şartıyla destek vaat edin!" diyor. Aşiret
reislerinden Hesenanlı Halit Bey, Zirkanlı Keremî
Kolaxasi ve Sipkanlı Abdulmecit Bey, Mustafa Ke-
mal'den bu taleplerde bulunuyor.

R. A.: Resmen özerlik istiyorlar...

S. K.: Evet!.. Bu toplantıda Binbaşı Kasım Bey
suskun kalıyor ve Mustafa Kemal'den özel görüşme
talep ediyor. Mustafa Kemal toplantı sonrası alıp onu
götürüyor ve görüşüyorlar. Binbaşı Kasım'ın o top-
lantıda Kürdistan Azadî Cemiyeti ve Halit Bey'in
yapmak istedikleri hakkında bilgi verdiği söylenir...

R. A.: Kasım Bey'i devletin yanında olmaya iten
sebepler sizce neydi? O da Kürdistan Azadî Cemiyeti
üyyesi değil miydi?

İlyas Sami Erzurum'a gelip, bir hafta Halit Bey'de kalıyor. Her şe-

yi konuşuyorlar. Dönünce raporunu veriyor: "Halit Bey muhaliftir

S. K.: Babam ve Reşit Bey, onun Halit Beyi çok kışkandığını söylerdi. Halit Bey ile beraber Aşiret Mektebi'nde okumaya baş-

lamış ve Harbiye'yi de birlikte bitirmişlerdi. Kasım Bey Kurmaylığı kazanamamış. Halit Bey ise, okuduğu mektepleri hep birincilikle bitirmiş ve ordudaki subaylığı da parlaktır. Kasım Bey tüm bunları kıskançlık konusu yapmış. O da Azadî'ye üyeydi.

Mustafa Kemal Ankara'ya döndükten sonra yakın çevresiyle toplantı yapıp gelişmeleri değerlendiriyor. Halit Bey'in imhası gerektiği yönünde görüş belirtiyor. Burada meclis kararına, kanuna ihtiyaç var. Mecliste zemin yokluyorlar. Sonuçta Muş Mebusu İlyas Sami'yi ona göndermeye karar veriyorlar. "İlyas Sami hem din âlimi, hem de Halit Bey'in yakından tanıdığı biridir. İlyas Sami'yi Osmanlı Meclis-i Mebusanı'na aday gösteren ve seçtiren de odur.

İlyas Sami Erzurum'a gelip, bir hafta Halit Bey'de kalıyor. Her şeyi konuşuyorlar. Dönünce raporunu veriyor: "Halit Bey muhaliftir ve Kürt halkının haklarını savunuyor."

Mecliste tedbir yönünde hava esiyor. Çünkü İlyas Sami gibi din alimi ve etkin bir mebusun raporu, tedbir alınması yönünde karar çıkmasına neden oluyor. Buna şiddetle karşı çıkanlar da oluyor. Erzurum Mebusu Hüseyin Avni de bunlardan biridir.

Mustafa Kemal ise, Takrir-i Sükûn Kanunu peşindedir. Halit Bey'i yakalayıp Bitlis'e götürdükten sonra, böyle bir kanunu çıkarmak için, Piran'daki olay gibi bir provokasyona ihtiyaç duyular...

R. A.: Oraya gelmeden önce, Halit Bey'in yakalanmasından söz etsek?...

S. K.: Yukarıda size izah etmeye çalıştım. Halit Bey'in imhasına, Erzurum'a M. Kemal ile görüşmesinde karar verilmişti. İlyas Sami'nin raporundan sonra tutuklanır. Nereye götürüleceği belli değildir. Kendisine götürmekle görevli birliğin komutanına ; "Nereye götürüleceği emirde yazılıdır. Bu zarfı Horasan İstasyonu'nda açacaksın ve nereye götürüleceği yazılıysa; oraya götüreceksin" denilir. Horasan'da emrin bulunduğu zarfı açan komutan, "Ağrı üzeri Bitlis'e götürülmesinin" emredildiğini görür.

Tutuklanıp Bitlis'e götürülürken; babam Halit Bey Erzurum tren istasyonunda kendisiyle görüşür. Babam yanına gider ve "ne olduğunu" sorar. Halit

Bey: "Ben de bilmiyorum. Eğer beni konuştururlarsa hiçbir şey yapamazlar. Yeter ki bana konuşma fırsatı verilsin... Konuşturmadan yok ederlerse; ona bir şey demem." diyor.

R. A.: Peki niye Bitlis?

S. K.: Önemli bir soru. Bitlis'te Halit Bey'i yargılayacak askeri mahkemedeki başkanın, ondan daha kıdemli olması gerekirdi. Erzurum'da var, ama Bitlis'te yok. Çünkü Bitlis'teki askeri birlik tümen statüsündeydi.

Bu konuda çeşitli söylentiler var. Ki, bazıları somut olaylarla kanıtlanıyor. Bana göre Ağrı üzerinden götürülmesi ve Bitlis'teki hapisaneye konulması güvenlik nedeniyledir. Devlet, Ağrı üzerinden götürülmesi konusunda Kör Hüseyin Paşa ve Bitlis'te tutulması için de Norşen ve Hizan Şeyhleriyle ile Xoytî Aşiretinin Reisi Hacı Musa Bey ile anlaşmıştı.

Kör Hüseyin Paşa, Kürdistan Azadî Cemiyeti üyesiydi. Buna rağmen, Halit Bey kırk kişilik bir askeri birlik muhafazasında götürülürken; birlik Kör Hüseyin Paşa'ya misafir oluyor. Binbaşı Kasım Bey'in, M. Kemal'e verdiği bilgilerde; Kör Hüseyin Paşa'nın Azadî örgütü üyesi olduğunu söylememesi olanaksızdır. Eğer böyle bir anlaşma olmasaydı; Kör Hüseyin Paşa'nın evinde konaklama yapılmazdı. Öte yandan, beş Hamidiye Alayının komutanlığını yapmış ve bölgede büyük bir silahlı güce sahip birinin, üyesi olduğu örgütün liderini kurtarması görevi değil miydi? Kerem Kolaxasi'nin lideri olduğu Zirkan, Halit Bey'in lideri olduğu Hesenan ve Abdülmecit Bey'in lider olduğu Sipkan aşiretleri; Şeyh Said Hadisesine katılmadıkları halde, devlet üzerlerine gelmiş, ama Kör Hüseyin Paşa'nın lideri olduğu Heyderan aşiretinin üzerine yürümemiştir. Bölge halkı da, Cıbranlı Halit Bey konusunda Kör Hüseyin Paşa'dan hiç de iyi söz etmez ve ona ihanet ettiğini düşünür.

Bitlis'te ise etkin konumda olan Norşen ve Hizan şeyhleri ile Hacı Musa Bey'dir. Bunlara rağmen, Bitlis'e saldırıp Halit Bey'i hapisten kurtarmak olanaksızdır. Nitekim Şeyh Said hadisesi sırasında, "Bitlis'e saldırıp Halit Bey'i kurtaralım!" yönlü talepleri Şeyh

Said ve yakın çevresi; “Norşen ve Hizan Şeyhleri ile Hacı Musa Bey izin vermiyor” diyerek kabul etmemişlerdir. Bu üç aile, gerçekten hadise sırasında Bitlis’e girilmesine karşı çıkmışlardır

Ayrıca Şeyh Mahsum’un bana anlattıkları var. Bir kez kendisini Norşen’de ziyaret ettiğimde, bana Halit Bey’i hapisanede ziyaretini şöyle anlatmıştı: “Babam Hazret, Halit Bey’i ziyaret etmemi ve izin için de Tümen Komutan Vekili Kazım Dirik’i görmemi istedi. Eğer Kazım Dirik niye görmek istediğini sorsarsa: ‘O hepimizin büyüğüdür. Burada olduğu halde onu ziyaret etmemek; geleneklerimize ters düşer de!’ dedi. Bir şeyler alıp görmeye gittim. Kazım Dirik, aynen babamın beklediği soruyu sordu ve ben de istediği cevabı verdim. Görüşmemize, görüşme sırasında yanımızda bir subay bulunması şartıyla izin verdi. Ayrıca ‘Halit Bey’e dediklerimizi kabul ederse; buradan çıkarılır ve terfi eder hatta ordu komutanı da olur de!’ dedi. Babam da ziyarete giderken Halit Bey’e ‘İnat etmesin, devletin istediklerini kabul etsin!’ dememi tembih etmişti. Nitekim ben de Halit Bey’e, hem Kazım Dirik’in hem de babamın dediklerini ilettim. O da bana: ‘Nasıl, nasıl? Eğer ben Hak yolundaysam; kelimem gitsin, eğer değilsem; o zaman beni döndürsün!’ dedi. Ben de gelip Hazret’e söyledim.

Bu anlatılanlar, Norşen Şeyhi Hazret’in devletle o zaman ilişkili olduğunu gösteriyor.

R. A.: *Halit Bey Bitlis’te tutuklu iken kendisiyle irtibat kuruldu mu?*

S. K.: En önemli irtibat seyisi Hamit aracılığıyla oldu. Zaten onu tutuklandığında beraberinde götürmüştü. Bir ara Varto’ya gönderiyor ve: “Hiç kimsenin hadiseye sebebiyet vermemesini, insanların öldürülmesine katkıda bulunulmamasını” istiyor. Boşuna kan akması yanlışsı değildi. Bir de iyi yetişmiş bir kurmay subay olduğundan; işlerin nereye varacağını biliyordu. Zaten hakkında delil olmadığı için, yargılama dahi yapamıyorlardı. Nitekim Şeyh Said hadisesi üzerine Takrir-i Sükûn Kanunu çıktıktan sonra yargılandı ve idam edildi. Hatta yargılanması Şeyh Said’in teslim olduğu günün ertesinde başladı... Yani Şeyh Said ele geçirildikten bir gün sonra, Halit Bey’i emekliye ayırarak Bitlis’te idam ettiler. Mahkemeye çıkarıp çıkarmadıkları da belli değil, hâlâ mezarının da nerede olduğu bilinmiyor.

R. A.: *Şeyh Said’in teslim olmasından söz ettiniz. Ben, onun Abdurrahman Paşa Köprüsü’nde yakalandığını biliyorum. Herkesin de öyle bildiğini sanıyorum.*

S. K.: Gerçek benim anlattığım gibidir. Onu teslim olmaya Bacanağı Binbaşı Kasım Bey ikna etti. Şeyh Said, Kasım Bey’in durumunu biliyordu. Buna karşın onunla işbirliği yapmaya devam etti. Teslim olmalarından bir saat kadar önce, Varto- Solhan arasında babamla karşılaşıyorlar. Babama “Teslim olma-ya gittiklerini” söylüyorlar. Babam dili döndükçe onlara “Teslim olurlarsa, devletin hepsini idam edeceklerini” anlatmaya çalışır. Bu sırada Abdullah Bey de babam Halil Bey’in yanında bulunmaktadır. İkna olmazlar. O zaman babam; “Ben Suriye’ye geçeceğim. Bizimle gelmek isteyen varsa gelip katılınsın!” der. Şeyh Said ile birlikte olanlardan yedi kişi onlara katılır ve böylece idamdan kurtulurlar.

R. A.: *Kasım Bey’e ne oldu? Hiç karşılaştınız mı?*

S. K.: Hizmetleri karşılığında serbest bırakıldı ve Söke’de ikamete mecbur edildi. Kendisine orada toprak verilmişti. Daha sonra dönüp Elazığ’a yerleşti. Kesin tarihini hatırlamıyorum, 1950’li yılların başında Elazığ’da ziyaret ettim. Çok ketum davrandı ve geçmiş olaylarla ilgili hiç bir şey anlatmadı.

R. A.: *Peki Halit Bey ve Azadî örgütünden geriye bir belge kaldı mı? Ailenin elinde bir şey var mı?*

S. K.: Maalesef ailenin elinde bir şey yoktur. Yargılamayla ilgili şimdiye kadar hiçbir belge bulunamadı. Ne varsa devlet tarafından alıp götürülmüş. Onlar da gün ışığına çıkarmıyorlar. Halit Bey’i ve Azadî örgütlenmesini yok sayıyorlar. Ancak, Halit Bey’in emir subaylığını yapan Binbaşı Reşit Bey’de bazı belgeler olacağını tahmin ediyordum. Belge dışında çok da bilgi vardı. Peşine çok düştüğüm halde, bana bir şey vermedi. Musa Anter de belgelerin peşindeydi. Ayrıca bilgisi de çoktu. Korkusundan çok şeyleri de anlatmadı. Yine de yukarıdaki bilgilerin çoğunu ondan aldım.

R. A.: *Sizinle uzun bir röportaj yaptım. Röportajın bir kısmını bir araştırmamda kullanacağım. Bazı kısımlarını ise, izin verirsiniz röportaj olarak yayınlamak istiyorum.*

S. K.: Ben sizin takdirinize bırakıyorum. İstedim ki bildiklerim benimle birlikte gitmesin. Bazı gerçekler vardır ki, gelecek kuşakların da bilmesi gerekir. Ben size röportajda anlattıklarımı, başkalarına da anlatıyorum. Örneğin Şeyh Said ile ilgili olanlarını tozunlarına da söyledim.

R. A.: *Bu uzun röportaj için size çok teşekkür ediyorum, sağlık ve esenlik diliyorum.*

S. K.: Ben de sizin duyarlılıklarınız için teşekkür ederim. Röportajı bir görev addettim.

Ziryab: Flâmenko'nun Babası ya da Unutulmuş Bilge Bir Kürdün Hikayesi

İrfan Güler*

Onunla ilk tanışmam, Santiago de Compostela Üniversitesi İspanyol Dili ve Kültürü kursunda olmuştu. Kursun yaz döneminde, kurs öğrencileri birer konu seçip, konu hakkında sunum yapacaklardı. Ben de konu olarak, Endülüs Emevi Devleti döneminde üç dinin ve üç kültürün (Hıristiyanlık, Yahudilik ve Müslümanlık) birlikte, barış içinde yaşadığı dönemi seçmiştim. Araştırmalarım esnasında, Müslümanların o dönemde kurmuş olduğu yüksek medeniyet beni derinden etkilediyse de, asıl şoku O'nu tanımakla yaşadım. O'nun küçük bir hikâyesini ileriki bölümlerde okuyacaksınız. Hak vereceğiniz üzere, O küçük hikâyelere ve büyük romanlara sığamayacak kadar "olağanüstü" bir insandır. Onun bu olağanüstü özelliklerinin yanında, çok daha küçük, mütevazı başka bir özelliği daha vardı ki, beni asıl olarak konu hakkında yoğunlaştıran neden de bu oldu. O, doğduğum topraklar olan, "dengbej"lerin diyarı Kürdistan'dan sürgün ettirilen, geçtiği yerlerde kültürü, bilgisi ve muhteşem sesiyle herkesi hayran bırakan ve şu anda yaşadığım topraklar İber yarımadasında hayata veda eden, yetkili otoritelerce Flâmenko'nun babası olarak kabul edilen, "dengbejlerin piri" bir Kurt idi.

Ziryab, takma adıdır. Bazı kaynaklara göre, melodik öten siyah bir kuş'un (Blackbird, Págaro Negro) adı olup, teninin renginden (esmer oluşu) ve sesinin güzelliğinden, diğerlerine göre ise, sesinin akıcılığına ve duruluğuna atfen altın su (zer ab) anlamında bu ada sahip olduğu belirtilmektedir.

Asıl adı Abdul Hasan Ali İbn Nafi'dir. 789 yılında Musul'un bir Kürt köyünde doğar. Ailenin tek çocuğudur. Diğer bütün kardeşleri doğduktan bir süre sonra ölürler. Babası Nafi orta halli bir aile reisidir. Henüz küçükken ailesi Bağdat'a taşınır. Abdul Hasan Ali burada çok iyi bir eğitim görür. Çok par-

lak bir öğrencidir. Bilim, edebiyatta ve özellikle coğrafya ve astronomi konusunda çok başarılıdır. Ama asıl başarısını müzik konusunda gösterir. Dönemin en büyük ve aynı zamanda sarayında baş müzisyeni olan İshak'ın yanında eğitim görür. Onun en gözde öğrencisidir.

Bağdat dönemin en ünlü bilim, kültür ve sanat merkezidir. Bugünkünün aksine, Bağdat o dönemde "barışın şehri" olarak anılmaktaydı. Abbasi devletinin başkenti olan Bağdat, Halife Harun Reşit ile en parlak dönemini yaşıyordu. O dönemde bilginler ve sanatçılar korunmuş ve desteklenmiştir.

* Santiago de Compostela Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Doktora Öğrencisi

"Haklısınız efendim, ilk bakışta fark yokmuş gibi görünüyor, fa-

kat benim Ud'um, aynı tahtadan yapılmış olmasına rağmen, yak-

Harun Reşit bir gün sa-
rayın baş müzisyeni olan
İshak'tan sarayındaki mü-
zisyenlerden farklı, tanın-
mamış, yeni bir ses, bir
müzisyen bulmasını ister.

Baş müzisyen bu isteğin

derhal yerine getirileceğini söyler ve bir süre sonra, halifenin karşısına en gözde öğrencisini çıkarır. Bu öğrenci Ziryab'dır. Ziryab çok heyecanlıdır. Bunun hayatının en önemli anlarından biri olduğunun farkındadır. Ancak, kendisine güveni tamdır. Halifenin sorduğu sorulara akıcı ve bilinçli cevaplar verir. Halifenin müzik konusundaki bilgisine ilişkin yaptığı soruya şu cevabı verir: "Evet, halkın bildiği şarkıların/türkülerin hepsini bilirim, bunun ötesinde benim bildiklerimin önemli bir kısmını ise hiç kimse bilmez, onları sizin için sakladım, eğer bana izin verirseniz daha önce hiç duymadığınız şarkılar/türküler söyleyeceğim size". Bunun üzerine Halife hocası İshak'ın Ud'unu getirmelerini emreder. Bu Ud'u Ziryab'a verdikleri sırada, Ziryab tekrar söz alır: "Benim bir Ud'um var. Onu kendi ellerimle yaptım. Sanatımı en iyi onunla icra edebilirim. Başka bir ud istemem. Ud'um şu anda kapıda. Lütfen onu kullanmama izin verin" der. Halife o Ud'u getirmelerini emreder. Fakat getirilen Ud'un diğerinden pek farklı olmadığını görünce şöyle der Halife: "Yanında yetiştiğin ve halen öğrencisi olduğun hocanın Ud'unu kullanmaktan neden kaçındın?". Ziryab, "Eğer efendimiz hocanın şarkılarını dinlemek istiyorsa, onun Ud'uyla bunu icra edeceğim, fakat eğer benim şarkılarımı dinlemek istiyorsa onu kendi Ud'umla çalmak istiyorum" der. Bunun üzerine Halife: "Bana her ikisi de farksız görünüyor" der. Ziryab cevap verir: "Haklısınız efendim, ilk bakışta fark yokmuş gibi görünüyor, fakat benim Ud'um, aynı tahtadan yapılmış olmasına rağmen, yaklaşık olarak diğerinin üçte biri ağırlığındadır. Ayrıca, benim Ud'umun perdeleri ipekten olup, sıcak suda eğrilmemiş, böylece daha iyi baskı yaparak, onları yumuşak ve pürüzsüz hale getirir. Yine, bas sesi veren telli ve üçüncü teli aslan yavrusunun bağırsaklarından yaptım ki bu onlara diğer hayvanlarınkinden sese daha fazla berraklık, yoğunluk, yankı ve incelik vermekte ve mızrap kullanımında diğerlerinden daha fazla dayanıklı olmasını sağlamaktadır"

laşık olarak diğerinin üçte biri ağırlığındadır. Ayrıca, benim Ud'umun perdeleri ipekten olup, sıcak suda eğrilmemiş, böylece daha iyi baskı yaparak, onları yumuşak ve pürüzsüz hale getirir.

Yine, bas sesi veren telli ve üçüncü teli aslan yavrusunun bağırsak-
larından yaptım

der. Tüm bu açıklamalar Halifenin çok hoşuna gider ve ondan müziğini icra etmesini ister. Ziryab Ud'unu alır ve çalmaya başlar. Ziryab'ın söylediği şarkılardan ve yaptığı mü-

zikten çok etkilenen Halife, sarayın baş müzisyeni İshak'a dönerek "eğer bana doğruyu söylemediğini bilmiş olsaydım, beni onun kalitesi hakkında bilgilendirmediğin için seni cezalandırmam gerekirdi. Şimdi onu al ve eğitimini bitirene kadar ona çok iyi bak, zira onun hakkında planlarım var" der.

Ziryab çok mutludur. Hayatının bu ilk sınavını başarıyla geçmişti. Önünde büyük bir gelecek vardı. Onun hayallerini kuruyordu. Ancak, bu hayali çok uzun sürmeyecekti. Halifenin karşısında göstermiş olduğu yüksek performans, onun için aynı zamanda sonun başlangıcı olmuştu. Onun bu performansı karşısında hocası dahi şaşırılmıştı. Halifenin Ziryab'a olan bu ilgisi hocasını çok korkutmuştur. Bir gün sonrasında, ders başlamadan önce kendi evinde görüşmek üzere randevulaşırlar. Ziryab sabah erkenden çok coşkulu bir şekilde uyanır, hemen giyinir ve hocasının evine doğru yol alır. Kendisini bekleyen sürprizden habersizdir. Hocası konuşmaya başlar: "beni dikkatle dinle Ali, bu dünya baştan çıkarıcıdır ve kıskançlık en eski hastalıklardan biridir özellikle aynı zanaatı paylaşan kişiler arasında. Sen beni aldattın. Ben senin gelişimin için gayret ederken, sen kendi üstün yeteneklerini benden sakladın. Beni halifenin karşısında önemsiz kıldın. Kısa bir zaman içerisinde kendi pozisyonumu kaybedebilirim. Ama buna müsaade etmeyeceğim. Eğer aramızdaki bu üstatlık ilişkisi olmasaydı, neye mal olursa olsun, daha fazla söze gerek kalmadan, senin hayatına son verirdim. Fakat sana iki şık arasında tercih hakkı vereceğim. Ya buradan uzaklaşır ve bir daha senden haber alamayacağım şekilde uzağa gider ki, bu durumda her türlü masrafını ben karşılayacağım, ya da burada kalır benim öfkemi ve kötülüğümü üzerine çeker ve benim düşmanım olursun, ki bu durumda yaşamana izin vermem. Seçimi sen yap".

Tüm bu söylenenler karşısında neye uğradığını şaşırان genç Ziryab, hocasının yaptığı bu tehdidi çok ciddiye alır. Zira, biliyordu ki hocası bunu yapabile-

Ziryab, söylediği farklı şarkılarla, genel kültür bilgisiyle ve müte-
vazi kişiliğiyle Kahire halkının sevgisini kısa zamanda kazansa da,

cek güce ve etkiye sahipti. Ufukta yeni bir gelecek be-
liriyordu. Bu geleceğin adı ise sürgündü. Daha dün kadar parlak bir geleceğin

hayallerini kurarken, bugün önünde tek bir seçenek kalmıştı. Uzaklara gitmek. Gönülsüzce, zorla; doğdu-
ğu toprakları, yaşadıklarını, sevdiklerini, hayallerini hepsini bırakacaktı. Ama içlerinden belki de en çok zoruna gideni ve en trajik olanı ise başkaydı. Evet, kıskançlık krizlerine girerek, kendisini ölümle tehdit edip sürgüne gönderen kişi de bir Kürt idi. Aynı dili konuşuyorlardı. Hatta aynı bölgeden idiler. Hocası İshak da Musullu bir Kürttü. Babası İbrahim Musuli de zamanında sarayın baş müzisyenliğini yapmış, dönemin en ünlü müzisyenlerinden biridir. Baba ve oğlunun önce Musul'da daha sonra Bağdat'ta açmış oldukları okullar, dönemin en meşhur müzik okullarıdır.

Sürgün yüzyıllardır Kürt aydınının kaderidir. Ama bu sürgünün diğerlerinden çok önemli bir farkı var. Bugüne kadar bildiğimiz tüm sürgünler egemen güçler tarafından siyasal nedenlerle gerçekleştirildi. Bu sürgün ise, benim bildiğim kadarıyla Kürt aydınının tarihteki ilk sürgünüdür ve ne yazık ki egemen güçler tarafından değil, bizzat bir Kürt aydını tarafından gerçekleştirilmiştir. Yine, Kürt aydınının birbirini çekememezliği, kıskançlığı Ziryab örneğinde olduğu gibi, bugün de belki hâlâ kurbanlarını yaratmaya devam ediyor.

Ziryab için artık gitme vakti gelir. Sabah erkenden, şehrin henüz uykuda olduğu bir vakitte, bir ticaret kervanına katılarak batıya doğru yol alır. Belirsiz bir geleceğe doğru. Henüz on dokuz yaşındadır. Son kez Dicle'ye bakar. İlk durak Kahire'dir. Kahire'nin Kürtlerin tarihinde ayrı bir önemi var. Bir çok kez "sürgün" Kürt aydınlarına ev sahipliği yapmıştır. Ziryab'dan 1000 yıl sonra Bedirhanlara kapısını açan bu güzelim kent, Kürt gazeteciliğinin gururu olan "Kurdistan" gazetesine de tüm misafirperverliğini göstermiştir. Ziryab, söylediği farklı şarkılarla, genel kültür bilgisiyle ve mütevazi kişiliğiyle Kahire halkının sevgisini kısa zamanda kazansa da, yabancı ellerde hayat hiç de kolay değildir onun için. Hayatını sesiyle kazanır. Dengbejler gibi. Festivallerde ve evlerde çalıp söyler. Bir yerde sabit kalmaz. Kuzey Afrika şehirlerinin çoğunu dolaşır. Gittiği yerlere yeni şeyler katar.

yabancı ellerde hayat hiç de kolay değildir onun için. Hayatını sesiyle kazanır. Dengbejler gibi. Festivallerde ve evlerde çalıp söyler. Bir yerde sabit kalmaz. Kuzey Afrika şehirlerinin çoğunu dolaşır.

Oralardan da çok şey öğrenir. Evlenir. Çocukları bu yolculuklarda büyür. Yoksulluk çeker. Ancak, bu yoksulluk onun müziğe

olan ilgisini hiç azaltmaz. Adı her gecen gün Kuzey Afrika kıyılarında daha çok duyulmaya başlanır. Şansını, Tunus'un o dönemdeki başkenti ve Kuzey Afrika'nın en gelişkin merkezi olan Kirvan'da denemek ister.

Ziryab'ın Bağdat'ı terk edilmesinden bir süre sonra Harun Reşit onun durumunu sorar. Bunun üzerine İshak, Ziryab'ın aklını kaçırdığını, her gün dünyada kendisinden daha büyük bir müzisyenin olmadığını tekrarlayarak, kendisine sunulan eşsiz olanakları bırakarak ortadan kaybolduğunu, bir daha da kendisinden haber alamadığını söyleyerek Harun Reşit'i ikna etmeye çalışır. İkna olmuş gibi görünen Harun Reşit şunu ekler: "Nedeni ne olursa olsun, onun gidişiyle büyük bir neşe kaynağını kaybettik" der. Ziryab hep halifenin bir gün gerçeği öğreneceğini ve kendisine sahip çıkacağı beklentisi içindedir. Ancak, gidişinden üç ay sonra onun ölüm haberini alır. Henüz kırk beş yaşında olan dönemin en güçlü, kudretli halifesi gerçeği öğrenemeden ölür ve böylece Ziryab da son umudunu yitirmiş olur. Küçükken babasını kaybeden Ziryab, Kahire'de bulunduğu sırada, Bağdat'tan gelen bir tüccardan annesinin de ölüm haberini alır. Bu haber onda büyük etki yapar. Doğduğu topraklara olan özlemini bütün hayatı boyunca taşısa da, geride bıraktığı tek hayat bağı olan annesini de kaybedince, kesin kararını verir. Artık bir daha geriye dönmeyecekti. Yeni geleceğine doğru yol alır. Ailesini alır ve Kirvan yollarına düşer.

Kirvan, çölün ortasında bir vaha. Etkileyici. Bugün bakımsız ve terk edilmiş bir görüntü sergilese de, IX. yüzyılda yapılmış dünyanın en büyük dördüncü camisine sahip bu kent, yüzyıllarca Müslümanlar için bir ziyaret yeri olur. Bugün Kirvan'da Ziryab'a dair bir çok ize rastlamak mümkünse de, Ziryab orada aradığını bulamaz. Halk festivallerine katılır, kendini saraya dinletme olanağı bulur. Ancak, sanatına yeterli ilginin gösterilmediğini düşünen Ziryab, daha batıya gitmek ister. Oradayken Cordoba Emiri hakkında çok olumlu şeyler duyar. Onun sanata olan ilgisi ve sanatçıları korumadaki ünü dilden dile dolaşmaktadır.

Ziryab Bağdat'tan beri yanından ayırmadığı Ud'unu alır, çalmaya

baslar. Şarkılar birbirini izler. Emir, böyle bir sesin ve stilin o gü-

Oturur, kendisine bir mektup yazar. Onun sarayında sanatını icra etmek istediğini bildirir. Mektubu bir tüccar aracılığıyla gönderir. Ne cevap verileceğinden

ne de olumlu bir sonuç çıkacağından, çok umutlu değildir. Ancak, aylar sonra, hayatını tamamen değiştirecek, üzerinde Cordoba Emiri I.Hakem'in mühürünün bulunduğu mektup eline ulaşır. Mektubu açmakta zorlanır. Mektupta, Cordoba Emiri, kendisinin benzersiz sanatı hakkında zaten bilgi sahibi olduğunu, çok söze gerek olmadan kendisini sarayına davet ettiğini, sarayında görevlendirileceğini ve her türlü ihtiyacının karşılanacağını bildirerek, hemen yola çıkmasını ister. Ziryab bu teklifi ikinci kez düşünmeden hemen cevaplar ve iki esini, dört çocuğunu ve Ud'unu alarak yola koyulur. Uzun ve tehlikeli bir yolculuktan sonra, Cebelitarık boğazını aşarak 822 yılında Algeciras (Cadiz)'e ulaşır. İber yarımadasına ulaştığında 33 yaşındadır.

Ziryab'i Emir I.Hakem tarafından gönderilen sarayın baş müzisyeni Abdul-Nasr Mansur karşılar. Kötü haber erken ulaşır misali, iner inmez Emir'in ölüm haberini öğrenir. Bir anda her şeyi kaybettiğini düşünür. Ne yapacağını bilemez. Önünde tek bir çıkış görünür. Geldiği yelkenli gemiye binip geri dönmek. Ancak, Mansur ona beklemesini, yerine geçecek kişi olan oğlu Abdurrahman'ın da onun kadar hatta ondan daha çok sanata ve sanatçılara değer verdiğini, ona durumunu belirten bir mektup yazmasını ister. Mansur mektubu yeni emir Abdurrahman'a iletir. II.Abdurrahman, Ziryab'ın gelişine çok sevinir ve ona sıcak ve dostça bir mektup yazar. Ayrıca, Algeciras valisine de haber göndererek, Ziryab'ın onun misafiri olduğunu, her türlü misafirperverliğin gösterilmesini ve güvenlik içinde Cordoba'ya getirilmesini emreder. Ziryab sonunda Cordoba'dadır.

Cordoba, dünyanın sayılı ruhani şehirlerinden biridir. Kartacalılar tarafından kurulur. Romalılar, Gotlar, Hristiyanlar ve Müslümanların egemenliğini yaşar. Romalı büyük filozoflar Seneca ve Lucano'nun, tıbbın olumsuz isimlerinden Yahudi filozof ve doktor Maimonides (Moisés Ben Maimón)'nun, Aristo'yu Avrupa'ya tanıtan büyük Müslüman filozof ve tarihçi Ibn Rüşt'ün ve şair İbn Hazam'ın doğdukları yer.

ne kadar o topraklarda görülmediğini düşünür. Ziryab'ın mütevazı kişiliği, genel kültür bilgisi ve müzik sanatındaki olağanüstü yeteneği Emir'i derinden etkiler. Emir, Ziryab'i orada sarayın baş müzisyeni yapar.

Donemin en büyük medeniyet merkezi. Avrupa'nın kültür başkenti. Kilisenin, Sinagogun ve Caminin muhteşem birlikteliği.

Caddelerinde ezan sesi ve çanların melodisinin ahenkliği. Üç kültürün barış içinde yaşadığı şehir.

Ziryab, mavi çinilerle bezenmiş, bembeyaz evlerin sıralı olduğu, daracık sokaklarını gezer Cordoba'nın. Her biri bir kapıya açılan geniş caddelerini dolaşır. Mekke'den sonra dünyanın ikinci büyük camisi olan ve ne yazık ki bugün Katedral olarak kullanılan Büyük Cami'yi ziyaret eder. Büyüklüğünün ötesinde mimari yapısı ve stiliyle herkesi büyüleyen bu muhteşem esere hayranlığını gizleyemez.

Üç günlük bir dinlenmeden sonra, sıra Emir II.Abdurrahman ile randevusuna gelir. Bu randevuya giderken kendisine sarayın baş müzisyeni Mansur eşlik etmektedir. Ziryab heyecanı ve korkuyu aynı anda yaşar. Heyecanı anlaşılır olsa da korkusu ona geçmiş hatırlatır. Bağdat'ı düşünür. Hocası ve aynı zamanda sarayın baş müzisyeni olan İshak'la, halife Harun Reşit'in karşısına çıkışı canlanır gözlerinde. Sonrasındaki gelişmeleri bir kez daha tüm sıcaklığıyla anımsar. Korkulu gözlerle tekrar yanındaki Mansur'a bakar.

Emir II. Abdurrahman, kendisini en üst düzeyde karşılar. Zamanın en büyük müzisyenini görmekten onur ve mutluluk duyduğunu belirtir. Ona hayatına dair sorular sorar. Ziryab, bütün hikayesini sade ve etkili bir şekilde anlatır. Sohbet derinleşir. Tarihten, coğrafyadan, sanattan, edebiyattan, astrolojiden, felsefeden, astronomiden ve giyimden konuşurlar. Emir, Ziryab'ın bir müzisyenden çok daha öte bir bilge olduğunu keşfeder. Ziryab Bağdat'tan beri yanından ayırmadığı Ud'unu alır, çalmaya baslar. Şarkılar birbirini izler. Emir, böyle bir sesin ve stilin o güne kadar o topraklarda görülmediğini düşünür. Ziryab'ın mütevazı kişiliği, genel kültür bilgisi ve müzik sanatındaki olağanüstü yeteneği Emir'i derinden etkiler. Emir, Ziryab'i orada sarayın baş müzisyeni yapar. İkili arasındaki ilişki daha sonraları bununla sınırlı kalmaz, bir dostluk, arkadaşlık ilişkisine döner. Ziryab artık onun sırdaşıdır ve bu ölene kadar devam eder.

Aynı zamanda şair ve şarkı yazarı olan Ziryab için müzik bir terapidir. Bu terapiyi topluma yayar. Bir müzik okulu açar. Bu Avrupa'nın ilk müzik konservatuarıdır. Açtığı bu okul, ilk başlarda hocası Kürt İshak ve onun babası İbrahim'in önce Musul'da daha sonra Bağdat'ta açmış oldukları doğunun en ünlü müzik okuluna benzese de, kısa süre de orijinal bir özelliğe bürünür.

Çıkışta Mansur'la göz göze gelir. Tedirginliği had safhadadır. Fakat Mansur'un gözleri güler. Onu dostça karşılar. Yeni görevinden dolayı kendisini kutlar. Ziryab, duyduklarına inanmaz. Kelimeler boğazında kalır. Ama bu kez, sevinçten. Mansur, bir Yahudi'dir. Yahudi Mansur ile Kürt Ziryab arasındaki dostluk bir daha bitmez.

Ziryab için hayat yeni başlar. Yeteneklerini göstermek için artık bütün koşullara sahiptir. O da bu konuda hiç cimrilik yapmaz. Kısa sürede unu bütün ülkeye yayılır.

Ziryab'ın on bin şarkıyı ezbere bildiği söylenir. Aynı zamanda şair ve şarkı yazarı olan Ziryab için müzik bir terapidir. Bu terapiyi topluma yayar. Bir müzik okulu açar. Bu Avrupa'nın ilk müzik konservatuarıdır. Açtığı bu okul, ilk başlarda hocası Kürt İshak ve onun babası İbrahim'in önce Musul'da daha sonra Bağdat'ta açmış oldukları doğunun en ünlü müzik okuluna benzese de, kısa süre de orijinal bir özelliğe bürünür. Ülkenin her tarafından öğrenciler akın eder bu okula. Bunların arasında Ziryab'ın çocukları da var. Kız erkek karışımı verilen eğitimde Yahudi, Hristiyan ve Müslüman öğrenciler bir aradadır. Ziryab burada müzikteki yeniliklerini gerçekleştirir.

Yetkililerce, Yunan Citara'sının oğlu ve bugünkü Gitar'ın babası olarak isimlendirilen Ud, Ziryab zamanına kadar sadece dört çift tellidir. Ziryab buna beşinciye ekler. Otoritelere göre, o dönemde bu tellerden her biri insan vücudunun özelliklerinden birini sembolize etmekte olup, Ziryab'ın eklemiş olduğu beşinci perde kırmızı renktedir ve "ruh"u sembolize etmektedir. Böylece ruhun insan vücudunda gördüğü fonksiyona denk gelen bir işlevi yüklenen bu perde, çalgıya daha bir yumuşaklık ve zarafet vermektedir. Ziryab'ın bu enstrümantal üzerindeki diğer bir yeniliği de (Bağdat'ta yaptığı yeniliklere ek olarak), o güne kadar tahtadan yapılan mızrap yerine, kartal tüyünden yapılma mızrabı buluşudur.

Ziryab, şarkı söyleme metodunda da önemli yenilikler yapar. Bu anlamda büyük bir pedagoğdur. İlk prova mahiyetine, herhangi bir perkusiyon eşliğinde şarkıyı önce resitatif (ezbere) okumayla başlatır, hemen akabinde sese herhangi bir titreşim verdirtme-

den, şarkıyı düz melodik şekilde okutur, son olarak da, şarkıyı güzelleştirmek için sese titreşim verdirtrek, şarkının canlı, hareketli okunmasını ve böylece de öğrencinin bu konulardaki yeteneğinin ne olduğunun ortaya çıkarılmasını sağlar.

Ziryab, müzik derslerinde, eğitimin ilk aşamasında, öğrencilerini tabureye oturtur ve onlara "Aaaa... aa... a... a" diyezi yaptırır. Müzik otoritelere göre, bu diyez notası, sonsuz acının melodik peşrevi olup, bugünkü Flamenko ve Jondo müziğinde kullanılan ve acının ifadesi olan ¡Ayyy! sesinin öncülüdür. Kurt müziğini bu ses olmadan düşünmek mümkün mü!

Ziryab, büyük bir lirik ve doğaçlama ustasıdır. Münzevidir, sezgilidir, duyguludur. Dengbejler gibi. Flamenko ustaları gibi. Musul ekolünün ve dolayısıyla Kürt müziğinin bir taşıyıcısı ve uygulayıcısı olan ve büyük otoritelerce – Felif Grande gibi, Carlos ve Pedro Caba kardeşler gibi, Reniero-Pedro Dozy ve Julian Ribera gibi- Flamenko'nun babası olarak kabul edilen Ziryab şahsında, Kürt müziği ile Flamenko müziği arasındaki ilişkinin analizini bu konularda formasyonu olan kişilere bırakarak, Manuel Martorell'in belirttiği gibi kabaca şu benzerlikleri tespit edebiliriz: Her ikisi de melodik ve uzundur. Her ikisinde de ses ön plandadır ve çok önemlidir. Her ikisinde de doğaçlama yani duygunun o anda şarkı formatında dile getirilmesi esastır.

Avrupa kıtasının güneybatısında bulunan Iber yarımadasında, Ziryab'ın yaptığı yenilikler yalnızca müzikle sınırlı değil. Andaluci'da Ziryab'ın adı müzikle birlikte zarafetin, şıklığın ve estetiğin yaratıcısı ve devrimcisi ile eş anlama gelir. Ziryab Cordoba'ya ulaşmadan önce içkiler altın ve gümüş kaplarda içilir. Ziryab oraya kristali taşır ve içkiler artık kristal şişelerde içilmeye başlanır. Bu yenilik aynı zamanda şairler için de yeni bir ilham kaynağı olur. Ziryab, giyim ve kuşamda olduğu gibi, kadın-erkek bakım ve makayajında da önemli yenilikler yapar. Güzellik salonu açar. O güne kadar uzun olan saç modeli yerine kısa kesim saç modelini tanıtır. Ziryab, her mevsim için, mevsime uygun renklerden oluşan elbise modelleri çizer ve üretilmelerini sağlar. Böylece, Ziryab'ın yarattığı bu giyim takvimi yeni bir modanın öncüsü olur.

Doğum yerim olan Varto-Rindali köyünde yedi-
den yetmişe herkes satrancı bilir. Çocukluğumuzda, o
uzun kış gecelerinde, bir evde bir kaç satranç tahtası
birden açılırdı. İşte, Ziryab'ın yaptığı diğer yenilik-
lerden biri de, Hintlilerin bir buluşu olan ve Kürtler
tarafından da çok eskiden beri kullanılan satrancı İber
yarımadasına tanıtmasıdır. Bu büyülü oyun kısa süre-
de, saraydan en ücra eve kadar nüfuz eder.

Ziryab'ın müzikten sonra en büyük yeniliği gast-
ronomi ve mutfak düzenlemesi alanında olur. Ziryab,
Andalucia'ya Mezopotamya'nın en önemli yemek re-
çetelerini taşır. Mezopotamya'nın muhteşem yemek
kültürü, orada tam bir devrim etkisi yaratır ve bunlar
bugüne kadar da Ziryab'ın Mutfağı adıyla korunarak
süregeilir.

Bu yazının başında da belirttiğim gibi, bu bilge
adamin yetenekleri saymakla ve yazmakla bitmez.
İbn Hayyan, yukarıda belirttiğimiz özellikleri dışında
Ziryab'ın aynı zamanda astronomi konusunda da de-
rin bir bilgiye sahip olduğunu aktarır. Buna göre Zir-
yab, gök cisimleri ve onun hareketleri, yörüngeler
(daireler) ve anlamları, onların farklı özellikleri ve
eğim dereceleri, denizlerin ve ırmakların sayıları ve
kolları, devletlerin isimleri ve nüfusları gibi konular-
da da çok yetkindir.

Yaklaşık 8 yüz yıl (711-1492) İber yarımadasına
hükmeden Müslümanlar burada çok yüksek bir me-
deniyet kurdular. II.Abdullah zamanında geliştirilen
ve III.Abdullah zamanında en parlak dönemini yaşa-
yan bu medeniyetin en önemli aktörlerinden biri de,
kuskusuz ki Ziryab olmuştur.

Ziryab'ın orijini hakkında da zengin bir sahiplen-
me var. Onun Kürt, Fars, Arap, hatta Pakistanlı oldu-
ğunu söyleyenler bile var. Kişisel görüşüme göre, bu
sağlıklı bir yaklaşımdır. Zira, Ziryab tek bir etnik

kimliğe sığamayacak kadar büyük olduğu gibi, tüm
bu kaynaklardan da beslenmiştir. O bir Kürt olduğu
kadar, bir Farsi, bir Arap, bir berberi ve bir Endülü-
lü'dür. Ancak, hüztünlü olan onun diğer kimlikleriyle
ilgili olarak çok zengin bir literatür olmasına rağmen,
Kürt dünyasında hemen hemen hiç sahiplenilmeme-
sidir. Yaptığım araştırmada, internetteki bir makale ve
Doz yayınlarından çıkan İzady'nin çok değerli Kürt-
ler adlı kitabındaki (s.97) bilgi dışında –ki burada da
dönemin önde gelen Kürtleri arasında İbrahim, İshak
ve Ziryab gibi müzisyenler yalnızca isim olarak belir-
tilmiş- hiç bir çalışmaya rastlamadım. Ancak, yine de
umut vaat eden bazı gelişmeler var. 1993 yılından be-
ri İspanya (Barcelona) da ikamet eden Suriyeli Kürt
müzisyen Gani Mirzo bir yandan Ziryab Müzik Atol-
yesi'nin direktörlüğünü yapmakta, diğer yandan da
Kürt müziği ve Flamenko üzerine çalışmaktadır. Çalı-
şmalarında Kürt müziği, Flamenko ve caz'ı kullana-
rak enfes kompozisyonlar yaratan Gani Mirzo'nun
enstrümantal türü iki albümü olup (Roní ve Totico),
Roní isimli albümündeki ikinci parça Ziryab adını ta-
şımakta olup, ona adanmıştır.

Bu kısa çalışma, bilge adama bir özür niteliğinde
olup, onun unutulmuşluğunu kırmaya yönelik bir gi-
rişimdir.

857 yılında 68 yaşında iken Cordoba'da hayata
veda eder. Geriye dokuz çocuk ve ölümsüz bir isim
bırakır. Ziryab.

!Ayı bilge adam,
Hem ihanete uğradın,
Hem de unutuldun.
İhanetine yapabileceğimiz çok şey yok,
Bir özür dışında.
Ama unutulmana bir daha,
Bir daha, asla izin vermeyeceğiz.

Kaynakça:

- 1- Ibn Hayyan, *Crónica de los emires Alhakam I y Abdurrahman II entre los años 796 y 847 (Almuqtabis II-1)*. Serie Estudios Islámicos. Zaragoza, 2001.
- 2- Jesús Greus, *Ziryab-La prodigiosa historia del Sultán andaluz y el cantor de Bagdad*. Editorial Swan, Madrid, 1987.
- 3- Félix Grande, *Memoria Del Flamenco, I-II*. Espasa Calpe, Madrid, 1979.
- 4- Carlos y Pedro Caba Landa. *Andalucía: Su comunismo y su cante jondo*. Universidad de Cadiz, Cadiz, 1988
- 5- Farouk Mardam-Bey, *La Cocina de Ziryab-El Gran Sibarita del Califato de Cordoba*. Editorial Zendrera Zariquiey Barcelona, 1998.
- 6- Manuel Martorell, *Los Kurdos: Historia de una resistencia*. Espasa Calpe, Madrid, 1991.
- 7- Levi-Provençal. *España musulmana*. Espasa Calpe, Madrid, 2000.
- 8- Reniero-Pedro Dozy. *Historia de los Musulmanes de España*.
- 9- Julian Ribera, *La enseñanza entre los musulmanes españoles*. Zaragoza, 1893.
- 10- Mehrdad R. Izady. *Kurtler: Bir el kitabi*. Doz Yayınları, İstanbul, 2004.
- 11- Jalal Jonroy, *Ziryab The Kurd*. Makale. KurdishMedia.com.

Bir Cinayet Suriye Kürtlerini Harekete Geçirdi

Nicholas Blanford* Haklarını elde etmek için sabırsızlanan 1.7 milyon Suriye Kürdü Suriye'nin istikrarı açısından kilit bir önem taşıyor.

KAMIŞLO, SURİYE – Suriye siyasi istihbarat subayları tarafından geçtiğimiz Nisan ayında Kürtlerin yaşadığı kuzeydoğu bölgesinde yapılan bir istihbarat toplantısında, başlıca gündem maddesi Şeyh Muhammed Mashuk el-Haznawi olmuştu.

Bu toplantıya aşina olan Batılı bir diplomat, el-Haznawi'nin Suriye için bir sorun haline geldiğini söylüyor.

Bir zamanlar aşırılığı yumuşatmak için Suriye hükümeti ile çalışan ve ılımlı bir İslami din adamı olan Şeyh Haznawi, Suriye hükümetinin en açık sözlü eleştirmeni olmaya başlamıştı. Kürtlerin haklarını ve demokrasiyi savunan Şeyh Haznawi, 1.7 milyonluk Kürt nüfusun önemli bir kısmını Devlet Başkanı Beşar Esad'a karşı harekete geçirmişti. Tam da aynı zamanlarda, Kürtler Irak'ta siyasi iktidarı kazanıyor, Lübnan Suriye askerlerini ülkeden çıkarıyor ve ABD Suriye hükümetini eleştiriyordu.

Şeyh Haznawi'nin sekiz oğlundan en büyüğü olan Şeyh Murat Haznawi şöyle diyor: “[Suriye istihbaratı] yazdığı gizli raporda... Şeyh Haznawi'nin durdurulması gerektiğini

belirtiyordu. Suriye istihbaratı Şeyh Haznawi'nin bir devrim başlatacağını söylüyordu.”

Şeyh Haznawi 10 Mayıs günü Şam'da kayboldu. Üç hafta sonra da cesedi bulundu.

Şeyh'in katledilmesi Suriye'nin marjinalleşmiş Kürt toplumu arasında şok dalgaları yarattı; bu ayın başında gerçekleşen kitlesel gösteriler, Devlet Başkanı Esad'a karşı en güçlü tehdidi temsil eden bu toplumu harekete geçirdi.

Yasaklanmış bir Kürt grubu olan Yekiti Partisi'nin genel sekreteri olan Hasan Saleh şöyle diyor; “Şeyh Haznawi Kürt halkı için bir semboldü ve o tüm halkın birleşip barışçıl bir şekilde mücadele etmesini istiyordu.”

Suriye yetkilileri Şeyh Haznawi cinayetiyle ilgileri olduğu iddiasını reddediyor. Ancak analistler ve diplomatlar, Şeyh cinayetinin, Şam'ın iç politik muhalefete darbe indirdiği bir döneme rastladığına dikkat çekiyor.

Arapça yayımlanan El Hayat gazetesinin muhabiri İbrahim Hamidi şöyle diyor: “Suriye'nin istikrarı Kürtlerin elindedir. Kürtler benzersiz bir konumda bulunuyorlar. Örgütlenmiş durumdadır, İslami bir kimliğe sahipler,

* Gazeteci

Şeyh Haznawî Nisan ayında Kanada'da yayımlanan Globe and

Mail gazetesine verdiği bir röportajda şöyle diyordu; "Rejim ya

Türkiye, İran ve Irak Kürtleri aracılığıyla bölgesel destek, kendileri için lobi faaliyetleri yürüten Avrupa ülkeleri aracılığıyla da uluslararası destek sağlıyorlar ve Kürtlerin Irak'ta resmi düzlemde kazandıkları güç nedeniyle de siyasal bir statüye sahiptir."

Suriye'nin 1.7 milyonluk Kürt nüfusu ülkedeki en büyük Arap-olmayan grubu teşkil etmekte ve ülkenin toplam nüfusunun %09'una tekabül etmektedir. Kürtlerin önemli bir kısmı Hasake vilayetinde yaşamaktadır. Bölgenin sahip olduğu ekonomik önem ve Baas Partisinin Arap milliyetçi ideolojisi nedeniyle bu bölge uzun süreden beri katı bir devlet kontrolü altında bulunmaktadır.

Baas Partisinin iktidara gelmesinden bir yıl önce, 1962 yılında yapılan bir nüfus sayımının ardından yaklaşık olarak 120.000 Suriye Kürtü vatandaşlıktan çıkarılarak, pasaport yerine kırmızı kimlik taşıyan "yabancılar" olarak tanımlandı. Günümüzde yaklaşık olarak 300.000 Kürt bu şekilde yaşamaktadır.

1970'li yılların başında, Kürtlerin okullara alınmasını da yasaklayan Araplaştırma politikası çerçevesinde, Türkiye sınırındaki 200 millik bir şerit boyunca Kürtlerin topraklarına el konuldu ve oralara binlerce Arap yerleştirildi.

Bireysel Haklar Vaazı

İşte Şeyh Haznawî böylesi koşullar altında büyüdü. İslam'ın Sufi kolunu benimseyen saygın bir ailenin çocuğu olarak doğdu; Tarikatlar biçiminde örgütlenen bu hareketin her bir koluna bir Şeyh liderlik etmektedir. Ancak genç Haznawî Sufi gelenekten koparak, tek bir lidere gösterilecek kolektif itaat yerine, bireysel özgürlüğü ve öz-sorumluluğu vaaz etmeye başladı.

Şeyhin oğlu Murat şöyle diyor: "Şeyh Haznawî Sufi ilkelerinin büyük bir kısmını karşısına alarak konuşurdu. Şeyh bu ilkelerin aklı adeta uyuşturduğunu söylerdi."

16 çocuğun babası olan Şeyh Haznawî, geleneksel gri ceket ve sıkıca sarılmış beyaz türbanıyla seçkin

değişecek ya da gitmek zorundadır... Benim açıkça konuşmamın sebebi Amerikalıların diktatörlerden kurtulmaya çalışması ve baskı görenlere yardım etmesidir."

Şeyh Haznawî, kendisinin ılımlı görüşlerinden ve Irak'taki intihar bombalamalarına yönelik eleştirilerinden rahatsız olan İslamcı aşırı gruplardan ölüm tehditleri almaya başladı.

bir görünümüne sahipti. Oldukça eğlendirici bir mizaca sahip olan Şeyh Haznawî, çoğu İslami din adamından farklı olarak, kadınlarla tokalaşmaktan mutluluk duyuyordu. Haznawî'nin, laikliğe destek verilmesini ve diğer inanç-

lara hoşgörü gösterilmesini de içeren ılımlı düşünceleri, ona sayısı giderek artan bir taraftar kitlesi kazandı ve başlangıçta, İslami aşırılığa düşmanca yaklaşan Suriye hükümetine onu sevdirdi.

Mart 2004 yılında, Kürtlerin yaşadığı kuzeydoğu bölgesinde Kürtler, Suriye güvenlik güçleri ve Arap aşiretler arasında baş gösteren gerginlik kanlı çatışmalara dönüştü. Hükümet Şeyh Haznawî'den Kamışlo'ya gitmesini ve tansiyonun düşürülmesine yardımcı olmasını istedi. Şeyh Haznawî'nin araya girmesi durumun sakinleşmesine yardımcı oldu, fakat Şeyh giderek daha aktif bir şekilde Kürtlerin haklarını savunmaya başladı. Mart ayında 312 Kürt tutuklu salıverildiğinde, Şeyh Haznawî onları karşılamak için kapıda bekliyordu. Geçtiğimiz Nisan ayında ise, geçen yıl yaşanan çatışmalarda ölen bir Kürdün ölüm yıldönümü anması yapılırken, Şeyh Haznawî hükümetin Kürtlere yönelik tutumunu açıkça kınadı.

Hasan Saleh şöyle diyor; "Bu açıklamayı yaptıktan sonra, Şeyh Haznawî güvenlik [istihbarat ajanları] tarafından, yaptığı şeyin tehlikeli olduğu doğrultusunda uyarıldı." Şeyh Haznawî Şubat ayında Brüksel'e gitmiş ve 1980'li yılların başında hükümete karşı terörist bir kampanya sürdürmüş olan İslamcı örgüt Müslüman Kardeşlerin sürgündeki lideriyle görüşmüştü. Bu görüşme istihbaratın ona yeni bir uyarı yapmasına neden olmuştu.

Şeyh Haznawî Nisan ayında Kanada'da yayımlanan Globe and Mail gazetesine verdiği bir röportajda şöyle diyordu; "Rejim ya değişecek ya da gitmek zorundadır... Benim açıkça konuşmamın sebebi Amerikalıların diktatörlerden kurtulmaya çalışması ve baskı görenlere yardım etmesidir."

Şeyh Haznawî, kendisinin ılımlı görüşlerinden ve Irak'taki intihar bombalamalarına yönelik eleştirilerinden rahatsız olan İslamcı aşırı gruplardan ölüm tehditleri almaya başladı. Tehdit edilen bir başka kişi

Bugün Kamışlo'nun girişinde, sivil elbiseli ve eli tüfekli Suriye is-

tihbarat elemanları gelip geçen trafiği gözlüyor. Onlardan daha

de Şeyh Haznawî'nin meslektaş ve Şam'da, ılımlı İslam'ı savunan bir kurum olan İslami Çalışmalar Merkezi'nin müdürü Muhammed Habbaş'tı.

Habbaş şöyle diyor: "Onlar beni ve Şeyh Haznawî'yi, ateşle oynuyoruz diye uyardılar. Korkuyorum. Sanırım köktendinciler İslam'ın yenilenmesine (ılımlılaştırılmasına) karşı mücadele etmek üzere açıkça bir plan yapmış durumdalar."

Geçtiğimiz ayın başlarında, 1992 yılında ölen babasının takipçileri olduklarını iddia eden bir takım insanlar Şeyh Haznawî'yi telefonla aradı. Telefondaki kişiler kendi babalarının hasta olduğunu ve Şeyh Haznawî'yi görmek istediğini söylediler. Acaba kahvaltı için kendi evlerine gelebilir miydi? Şeyh Haznawî biraz şüphelenmiş, ama yine de teklifi kabul etmişti. 10 Mayıs sabahı İslami Çalışmalar Merkezinden çıktıktan sonra bir daha kendisine rastlanmadı. Habbaş şöyle diyor: "Kahvaltıya gideceğini söyledi, fakat ne yazık ki kahvaltı yerine ölüme gitti."

Kürtler Ayakta

Şeyh Haznawî'nin kaybedilişi 21 Mayıs'ta Kamışlo'da 10.000 Kürdün gösteri yapmasına neden oldu; göstericiler hükümetten Şeyh Haznawî'nin nerede olduğunu ortaya çıkarmasını talep ediyordu. Ancak hükümet Şeyh Haznawî'nin kaçırılışı konusunda hiçbir bilgisi olmadığını iddia etti.

1 Haziran günü Haznawî'nin ailesine, babalarının ölü cesedinin Deir ez-Zor'da bulunduğu bildirildi. Şeyh Haznawî'nin kasabanın kenarındaki bir mezara gömülen cesedinde işkence izlerine rastlanıyordu. Şeyh Haznawî'nin bir diğer oğlu olan Şeyh Morşed Haznawî şöyle diyordu: "Güvenlik bize Şeyh Haznawî'nin 12 gün önce gömüldüğünü söyledi; biz onlara inanmadık, çünkü mezarın derinliği yalnızca 70 cm idi ve Deir ez-Zor çok sıcak bir yerdir. Eğer 12 gün önce gömülmüş olsaydı cesedinin şu ana kadar hayli çürümüş olması gerekirdi."

Suriye yetkilileri Şeyh Haznawî'nin cinayetinden bir "suç çetesi"ni sorumlu tuttu. İki çete üyesi gözaltına alındı ve televizyonda suçlarını itiraf ediyorken gösterildiler.

fazla sayıdaki istihbarat subayı da araçlarının yanındaki taburelerde oturuyor. Şeyh Haznawî'nin kaçırılıp katledilmesinden sonra güvenlik önlemleri daha da sertleşmiş durumda.

On binlerce kişi yasasında Şeyh Haznawî'nin cenaze törenine katıldı ve 5 Haziran günü, çoğu Kürt olan yaklaşık olarak 10.000

protestocu Kamışlo sokaklarına döküldü. Polisin ve Arap aşiretlerin, kadınların da aralarında bulunduğu protestoculara saldırmasıyla birlikte gösteri şiddetli bir çatışmaya dönüştü; Kürtlerin sahip olduğu onlarca dükkan yağmalandı.

Bir Kürt partisi olan Tayyar Mustakbel'in yetkililerinden Machal Tamo şöyle diyor: "Rejimin içimize ektiği korku tohumlarını artık geride bıraktık. İşte bu yüzden rejim bizim taleplerimizi barışçıl bir şekilde dile getirmemizi istemiyor."

Kürtlere Daha Fazla Hak mı?

Hasake ile Kamışlo arasındaki ana yol, buğday tarlaları arasından ve yaklaşık olarak 4.000 yıldan beridir bu antik bozkırın bir parçası olan insan yapımı küçük tepeciklere rastlanılan çorak bir ovanın ortasından geçiyor. Sıcak rüzgar, altın renkli ekinler boyunca dalgalanıp giden toz bulutlarını savuruyor.

Bugün Kamışlo'nun girişinde, sivil elbiseli ve eli tüfekli Suriye istihbarat elemanları gelip geçen trafiği gözlüyor. Onlardan daha fazla sayıdaki istihbarat subayı da araçlarının yanındaki taburelerde oturuyor. Şeyh Haznawî'nin kaçırılıp katledilmesinden sonra güvenlik önlemleri daha da sertleşmiş durumda.

Babasını aşırı ölçüde benzeyen Morşed Haznawî, babasının ölümü ile ilgili olarak uluslararası bir soruşturma yapılmasını talep ederek şöyle diyor: "Biz tüm sorumluluğun Suriye yetkililerine ait olduğunu düşünüyoruz."

Fakat Habbaş ve kimi diğer analistler ise rejimin Şeyh Haznawî cinayetinin ardında oluşundan kuşku duyarak, uzun süreden beridir devam eden bir aile anlaşmazlığına ve Şeyh Haznawî'nin İslamcı aşırı gruplara arasında kendisine yönelik olarak yarattığı düşmanlığa işaret ediyor.

Habbaş şöyle diyor: "Ben Mashuk'un çocuklarının fırtınalı duygular içinde olduklarına ve onlardan hükümeti sorumlu tutmayı arzuladıklarına inanıyorum. Oysa Mashuk rejimle, hükümetle, orduyla ve istihbaratla iyi ilişkiler içindeydi. Onun siyasal faali-

- Nüfus: 1.7 milyon. Suriye'nin en büyük Arap-olmayan grubu olarak Kürtler ülkenin toplam nüfusunun yaklaşık olarak

yetleri öldürülmesine yetecek düzeyde değildi.”

Mart 2004 yılında Kamışlo'da yapılan gösterilerin ardından, Suriye Planlama bakanı Abdullah Derdari Hasake vilayetine gitmiş ve onlara verilecek ekonomik yardımın yolda olduğu hususunda Kürtlerle güvence vermişti.

Kürtlerin durumunu yakından bilen Batılı bir diplomat şöyle diyor: “Hiçbir şey yapılmadı ve artık kimse onlara inanmıyor. Kürtler Irak'a bakıp kendileri de örgütlenebileceklerini düşünüyorlar ve rejim de bunu biliyor.”

1990'lı yıllar boyunca, Suriye Kürtlerine, Türkiye'nin güneydoğusunda özerklik için mücadele eden silahlı ayrılıkçı grup PKK'de askerlik hizmetini yerine getirme izni verilmişti. Şam ve Ankara 1998 yılında bir güvenlik anlaşması imzalamış ve bu anlaşmayla birlikte Suriye'nin PKK'ye verdiği destek sona ermişti. Fakat bir diplomata göre, birçok Suriye Kürdü gizlice kuzey Irak'a geçerek yeniden toparlanan PKK saflarında mücadele etmeye devam ediyor ve bu da Şam için tehlike sinyalleri çalıyor.

Hükümetin Kürt açmazını daha ciddi bir şekilde ele aldığını gösteren bazı belirtiler hala da var. Hükümet kısa bir süre önce General Muhammed Mansura'yı Suriye'nin güçlü siyasal güvenlik departmanının başkanlığına atadı. 1982 ile 2002 yılları arasında Hasake'deki askeri istihbarat şubesinin başkanlığını yapmış olan General Mansura Kürtler konusunda geniş bir deneyime sahip.

- Devletsiz Kürtler: 1962 yılında yaklaşık olarak 120.000 Kürt Suriye vatandaşlığından çıkarıldı. Günümüzde Suriye pasaportuna sahip olmayan Kürtlerin sayısı 300.000'i aşmış durumda.

Şeyh Haznawi'yi kimin öldürdüğünden bağımsız olarak, bu saygın din adamının ölümü dikkatleri yeniden Suriye Kürtlerine çevirdi. Geçen hafta yapılan

Baas Partisi kongresinde Kürtlere yardım edilmesi konusunda, belirsiz olmakla birlikte, çeşitli adımlar atılmasına atıfta bulunuldu –gelen yaygın haberlere göre, 300.000 devletsiz Kürde vatandaşlık verilmesi de bu adımlardan biri.

Ancak pek çok Kürde göre, hükümetin alacağı böylesi tedbirler çok önemsiz ve bunlar için artık çok geç. Suriyeli bir sivil haklar eylemcisi olan Maan Abdülselem şöyle diyor: “Artık gerçekten Kürtlerin canına tak etti. Artık hiçbir şey Kürtlerin umurunda değil.”

Suriye'de Kürtlerin Statüsü

- Nüfus: 1.7 milyon. Suriye'nin en büyük Arap-olmayan grubu olarak Kürtler ülkenin toplam nüfusunun yaklaşık olarak %09'una tekabül etmektedir.

- Devletsiz Kürtler: 1962 yılında yaklaşık olarak 120.000 Kürt Suriye vatandaşlığından çıkarıldı. Günümüzde Suriye pasaportuna sahip olmayan Kürtlerin sayısı 300.000'i aşmış durumda.

- Kürtlerin yaşadığı Hasake vilayeti Suriye'nin başlıca petrol ve gaz rezervlerine sahip olmasının yanı sıra, aynı zamanda bir pamuk ve buğday üretim merkezidir.

İngilizce'den çeviren: Cemal Atila

Tarihöncesinden 20. Yüzyılın Başına Kadar Suriye’de Kürtlerin Tarihi

Eyüp Kıran*

1. Giriş

20. Yüzyılın başında Batı Avrupa devletlerinden özellikle İngiltere, Fransa, Almanya ve Rusya; Orta-Doğu ve Kürdistan toprakları üzerinde paylaşma hesabı yaptılar ve savaştılar. O dönemde Kürdistan kaynıyordu, Kürdi güçler çabalıyordu, sivil gelişmeler filizleniyordu, ama Kürtlerin güçlü siyasi hareketleri yoktu ve Kürtlerin birliği sağlanmamıştı. I. Dünya savaşının sonunda galiplerden İngiltere ve Fransa, yenilen Osmanlı İmparatorluğunun yerine kurulan Türkiye ile anlaşarak Kürdistanı dört parçaya böldüler.

Kürdistan’ın batı parçası Fransız mandasında kurulan Suriye Devleti sınırları içinde kaldı. Demiryolu baştan başa Suriye ve Türkiye’nin sınırı oldu. Fransız yönetimi Kürtlerin hiç bir ulusal sorununu çözmedi ve Suriye’den çekildi.

1924’e kadar Kürdistan’ın kuzeyi ile batısı arasında hiçbir engel yoktu. 1919-1938 yılları arasında kuzeyden bir çok Kürt siyasetçi lider ve kadrolar, Türkiye devletine güven duymayan büyük aileler ve aşiretler kitleler halinde Suriye tarafına geçtiler. Kürt nüfusunun azalması Türk devletinin de istediği bir şeydi.

Fransızların Suriye’den çekilmesi ile Kürtlerin Suriye’deki trajedileri daha da kötüleşti. Arap yönetimi Kürtlere hiçbir hak tanımadıkları gibi yoğun oldukları bölgelerde köylerinden boşaltarak Arapları yerleştirdiler. Suriye devlet yönetimi bu yolla Kürtlerin yerleşik oldukları alanlarda Kürtleri ikiye üçe bölerken aralarına ‘Arap Kuşağı’ yerleştirdiler. Bazı yörelerde kuzey ve batı Kürtlerini birbirinden uzaklaştırdılar.

Sorunlar yumağıyla yaşayan Suriye Kürtleri 2004’ün Mart’ında önemli olaylar yaşadı ve Suriye gündeme yerleşti. Kamışlo’da oynanan fut-

bol maçında bir provakasyonla başlayan olaylar zinciri sonunda onlarca Kürt katledildi, yüzlerce Kürt yaralandı, binlerce Kürt gözüaltına alındı ve tutuklandı. Arap şovenizminden kaynaklanan şiddet Kürtleri sindirmeyi hedefliyordu.

Resmi veya gayri resmi söylemlerde Suriye devleti Kürtlerin varlığını kabul etmemekte, hata önemli bir Kürt nüfusuna vatandaşlık hakkı dahi vermemektedir. Devlete göre Kürtler son yüzyılda Suriye topraklarına göç etmişlerdi ve misafir konumunda yabancılarıdır(ecnebi).

Olaylardan sonra Kürtlerin tansiyonunu düşürmek için devlet başkanı Beşar Esad Kürtlerin Suriye halkının bir parçası olduğunu dile getirmekle beraber Kürtlerin ulusal hakları ile ilgili en ufak bir düzenleme dahi yapmadı.

Arap şovenizminin Kürtlerin Suriyeli olmadıklarını ileri sürdükleri görüşün aksine, daha Araplar Arabistan’dan Suriye’ye gelmeden önce Kürtler veya Kürtlerin öncüleri Suriye’de yerleşik hayata gelmişler, şehirler, köyler kurmuşlar, tarımsal üretimi geliştirmişler, Kürt göçerleri Suriye topraklarının büyük kısmına Berri dedikleri kışlak olarak kullanmışlardır.

* Araştırmacı-yazar

Suriye Kürtlerinin bu trajik durumu kaynağını tarihin derinliklerinden almaktadır ve soruna bilimsel yaklaşmak gerekir. Kürtlerin bir atasözünde 'her tişt bi zanebûn dibe' belirlemesi vardır, bu sözün Türkçe anlamı 'her sorun bilimsel çözülmeli'dir. Kürtlerin hava ve su kadar bilimselliğe ihtiyacı vardır. Siyaset de ancak bilimsel veri ve yöntemlerle başarabilir, aksine kaybetmekle mahkumdur.

Bilim veya ilim eskiden medreselerde öğretilirdi şimdilerde üniversite, enstitü veya akademilerde. Bu kurum ve organizasyonları ancak devlet örgütleyebilir. Bu kurumlar özerk yapılarıyla devletin çatısı altında bilimsel araştırmalarını yürütür.

Yakın döneme kadar Kürtlerin adına ve yönetiminde hiçbir üniversite veya araştırma kurumu yoktu. Kürt araştırmacı ve akademisyenler hiçbir zaman rahat çalışamadılar. Kürtlerin adına aşıkâr yapılan hiçbir bilimsel çalışma yoktur. Ancak başta ABD ve Kanada, Batı Avrupa ve Rusya, ayrıca şimdi Japonya üniversitelerinde Kürtleri ilgilendiren sosyal, ekonomik, siyasi ve doğa bilimleri ile ilgili çok detaylı bilimsel araştırmalar yapılmakta, bunların sonuçları tartışılmakta, bilimsel sempozyum ve kongrelerde sunulmaktadır. Onun için Kürtlerin hiç olmazsa bu araştırma sonuçlarından yararlanması, okuması, değerlendirmesi ve olumlu sonuçlar çıkarması gerekir.

Yabancı bilim adamlarından bir örnek vermek istiyorum: Chicago Üniversite'sinden Jason Alik Ur'un felsefe doktora tezi. Çalışmasının özgün adı: 'Urbanism and Society in The Third Millenium Upper Khabur Basin' dır. Yani Üçüncü binyılda Habur Havzasında toplumsallaşma ve kentleşme. İlk önce değişik arkeoloji grupları bu sahada ne kadar höyük ve harabeler var ise, çalışmalar yürütmüşlerdir. Ur'da bu araştırma sonuçlarını değerlendirmiş, ayrıca uydu yayınlarından yararlanmış, DNA testlerinden yararlanmış ve bu araştırmayı sonuçlandırmıştır.

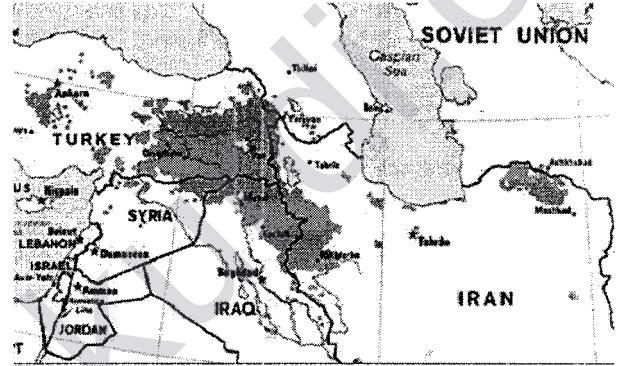
Yabancıların Kürt coğrafyasında yaptıkları çalışmalar taranıp değerlendirildiğinde çok önemli sonuçların elde edildiği görülmektedir. Bize kalan onların çalışmalarını doğru okumak, değerlendirmek ve bu araştırmalardan yararlanıp tarihin derinliklerini aydınlatmaktır.

2. Kürt Coğrafyası ve Mezopotamya

Kurdistan ve Mezopotamya coğrafik isimlerdir ve her ikisinin tanımladığı yerler farklıdır. Ancak Kurdistan aynı zamanda Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı coğrafyadır. Her iki kelime de antik çağdan beri kul-

lanılmaktadır. Kürdistan kelimesi kaynağını Ksenefon'un Kardû'sundan almaktadır. Ksenefon İÖ 400-399 yıllarında Helen ordusunun doğu seferinde yer almış, gördüklerini günlük halinde yazmıştır. Yazdıkları 'Anabasis' adı altında yayınlanmış ve günümüze kadar klasik bir eser olarak gelmiştir. Kurdistan kelimesinin Kardû'nun değişimi veya dönüşümü olduğunu iddia etmiyorum. Ancak Ksenefon Kardû derken Kürtlerin yaşadığı coğrafyayı belirtmek istemiştir, bugün de Kürdistan derken Kürtlerin yerleşik olduğu coğrafya anlaşılmaktadır.

Bugün de birçok ansiklopedi Kurdistan'ı, Kürtlerin yaşadığı coğrafya olarak tanılamakatadır. Harita 1. de Kürtlerin yerleşik olduğu coğrafya görülmektedir.

Harita 1: Kürt Coğrafyası

Haritada da görüldüğü gibi Mezopotamya; Musul'dan itibaren Dicle ve Fırat nehirlerinin birleştiği yere kadardır. Ancak Kürdistan ve Mezopotamya'nın sınırları devlet sınırları değildir. Dolayısıyla sınırları karşılıklı olarak birbirlerine karışıyor.

Ksenefon Dicle ve Fırat nehirlerinin birbirine yakın olduğu yerlerde iki nehir arası anlamına gelen Mezopotamia adını kullanmıştır.

3. Suriye Tarihi

3.1. Suriye ve Kürt Coğrafyası

Devletin adı Suriye olarak biliniyor, ancak İngilizce ismi 'Syrian Arab Republic' tir. Araplar 'Al-Jamhuriya al Arabiya as Suriya' diyor.

Suriye ismi Asurlulardan gelmektedir. 17. Yüzyıldan beri Ortadoğu ile ilgilenen batılılar, Osmanlı İmparatorluğunun egemenliğinde olan bugünkü Suriye, İsrail-Filistin, Lübnan ve Antakya'ya Suriye diyorlardı. Fransızlar devleti bu adla inşa ettiler. Arapların başlangıçta buna red edecek bir irade ve güçleri yoktu. Ancak Suriye tarih boyunca hiçbir zaman bağımsız konumuna gelmedi.

Suriye'nin toplam nüfusu: 18.448.752'dir (2005). Nüfusun %90'ı Arap, %9'u Kürt, geri kalan kısmı da Ermeni ve Çerkezlerden oluşmaktadır. Suriye'de Arapça'dan başka Kürtçe, Ermenice, Çerkezce ve Fransızca konuşulmaktadır.

Suriye'de Kürtlerin Yaşadığı Bölge ve Yörelere

Harita 3'te Kürtlerin yoğun olara yaşadığı yöreler görülmektedir. Haritada görüldüğü gibi Kürtler, Haseke Vilayetine Habur Havzası'nda, adını Ayn al-Arab olarak değiştirdikleri Kobane'de, Efrin, Kürd- dağı ve Halep yörelerinde yaşamaktadırlar.

Ayrıca başta başkent Şam olmak üzere Humus'ta da önemli Kürt nüfusu yaşamaktadır.

Harita 2: Suriye'de Kürtlerin yerleşik olduğu yöreler.

Suriye Kürt coğrafyası da diğer bölge ve yöreler gibi tarihi ve doğal güzelliklere sahiptir. Bunlardan aşağıdaki resimlerde üç örnek verilmektedir.

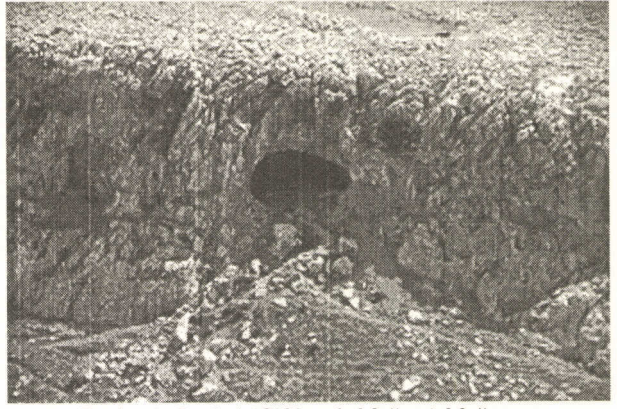
3.2. İslamiyet'e kadar Suriye Tarihi

3.2.1. Halaf Peryodu (İÖ. 5800-4500)

Kürt coğrafyasının merkezi bölgesinde bulunan eski yerleşim yerlerinde yapılan arkeolojik çalışma-

Resim 1: Efrin Çayı.

Resim 2: Duder (Çiftkapılı Mağara) Mağarası.

Resim 3: Kaniya Dara antik yeri (The Aramaean Temple)

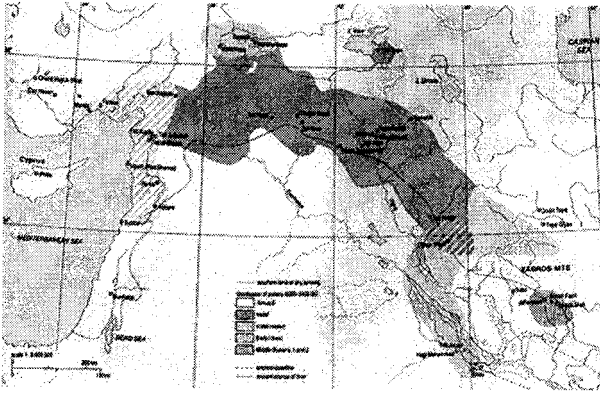
Kaynak: J. Tubb, 2001.

lardan elde edilen bulgu ve bilgilere göre 'Neolitik Devrim' veya tarım devrimi Toros-Zagros sıradağları- nın oluşturduğu yayın güneyinde gerçekleştiği anlaşı- lıyor. Bu eski yerleşim yerlerinden biri Halaf Site- si'dir. Halaf Sitesi Kürt şehri Amude ilçesine yakındır. Buradan elde edilen çömleklerin Kürdistan ve Mezo- potamya'nın bazı yörelerine yayılmıştır. Harita 4'te Halaf Çömlekleriyle temsil edilen Halaf Kültürü'nün yayıldığı alan görülmektedir. Bu kültür Kürtleri oluş- turan halklar tarafından gerçekleştirilmiştir. Zaten Izady(2004), Halaf Kültürünün Kürt coğrafyası ile üst üste çakıştığını işaret etmektedir ve bu alan Suriye Kürt coğrafyasını da büyük oranda kapsamaktadır.

Suriye'nin kuzey yarısında bulunan önemli neoli- tik yerleşimleri: Karkamış, Ugarit (Ras Şamra), Mari (Tell Abu Hureyra), Gir Beydar, Gir Mozan (Urkiş), Gir Leylan, Gir Birak (Nagar), Tepe Gewre, Derika Hemko (Haumokar), Çagar Bazar ve Waşukanî'dir.

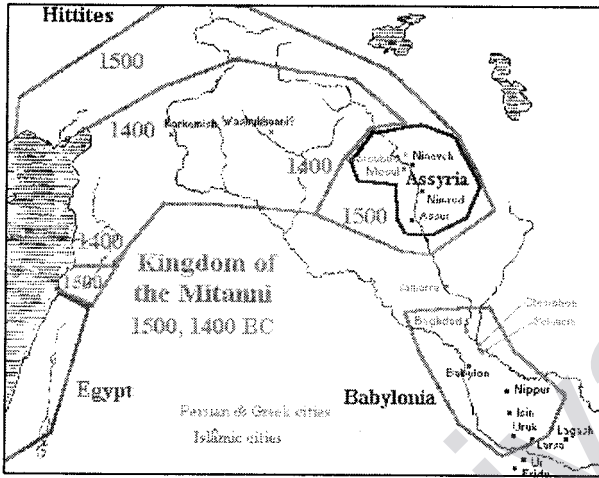
3.2.2. Huri-Mitani-Subariler ve Urartular

Suriye'de ilk devleti Huri-Mitaniler kurmuşlardır. Birçok tarihçi Huri-Mitanileri, Kürtleri oluşturan ana halklardan biri olarak kabul ediyorlar. Batı tarafında Huriler ve doğu tarafında Subarular deniliyordu. Ara- mi kayıtlarında başkentlerinin Weşukani (Güzel Çeş-

Harita 3: Halaf Kültürü'nün yayılımı.

me) olduğu geçiyor. Bu sitenin yeri henüz tam tesbit edilmemiştir, ancak Ceylanpınar veya ona çok yakın bir yer olduğu tahmin ediliyor. Harita 4'te Mitani kiralığı ve komşuları görülmektedir..

Harita 4: Mitanni Kırallığı

Haritada görüldüğü gibi Huri-Mitanilerin güçlü oldukları dönemde henüz Asurlular ve Babilliler etkin değildir.

Habur Havzası sitelerinde yapılan çalışmalara göre Huriler arpa, çavdar, buğday, mercimek ekiyorlardı, koyun, keçi ve sığır yetştiriyorlardı. Yüne dayalı dokuma ve tekstil sanatı çok ileri düzeydeydi. Şehircilik ve toplumsal yaşam ileri bir düzeye sahipti.

Harita 5'te Habur Havzasında Huri-Mitani yerleşim yerleri görülmektedir.

Mitaniler döneminde Anadolu'da Hititler ve kuzeyde de yine Kürtleri oluşturan halklardan biri olan Urartular egemendi.

3.2.3. Arami Halklar:

Akadlar (İÖ. 2340 - 2180),

Babilliler (İÖ 2025 1594; İÖ. 625 - 538),

Asurlar (İÖ. 1350 - 612)

Mezopotamya'da Sumerler dağıldıktan sonra Arami halkların egemenliği başladı. İÖ. 2500 yıllarından sonra bu siyasi organizasyonlar oldukça güçlendi ve kuzeye yöneldiler. İlkönce özellikle Hititlerle ticareti geliştirdiler ve koloniler oluşturdular, mağazalar (Karum) zinciri oluşturdular, ama daha sonra işgal, talan ve hegemonyalarını sürdürdüler. Kürtleri oluşturan halklardan Huriler ve Urartular Arami halkların sömürgeci-emperyalist saldırılarından büyük tahribat yaşadılar. Egemenlikleriyle birlikte uygarlıkları yıkıldı. Kitle katliamı yaşadılar, birçok alanı boşaltmak zorunda kaldılar.

Harita 5: Kürt öncülerinin Habur Havzası'nda kurdukları yerleşim yerleri

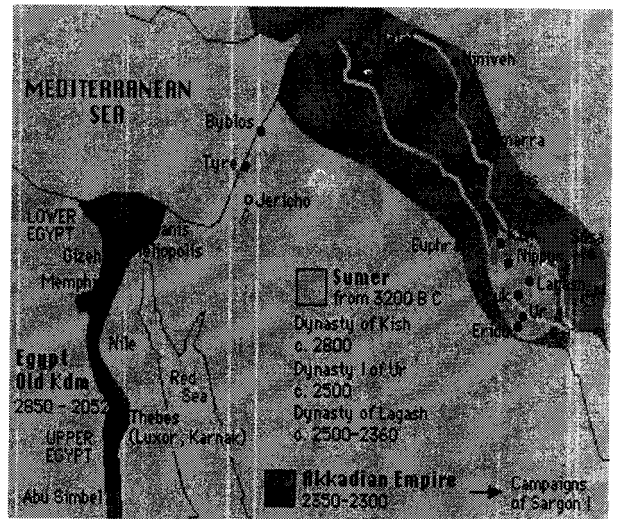
Kürtleri oluşturan halklardan biri olan Kasitler bir müddet Babillilerle savaştılar.

Harita 6, 7 ve 8'de Akadların, Babillerin ve Asurluların egemenlik coğrafyaları görülmektedir.

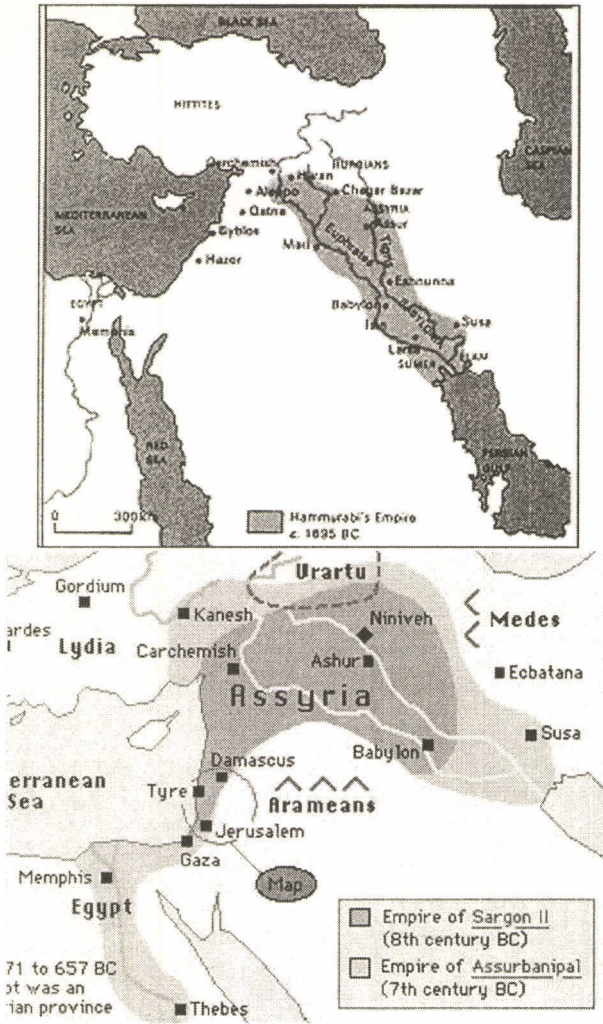
Harita 8'den de anlaşıldığı gibi Asurlular döneminin en büyük sömürgeci-emperyalist gücüydü.

3.2.4. Medler ve Persler

Asurluların yıkıcı gücüne karşı örgütlenen Kürt Aşiret Konfederasyonlarının oluşturduğu Med birliği

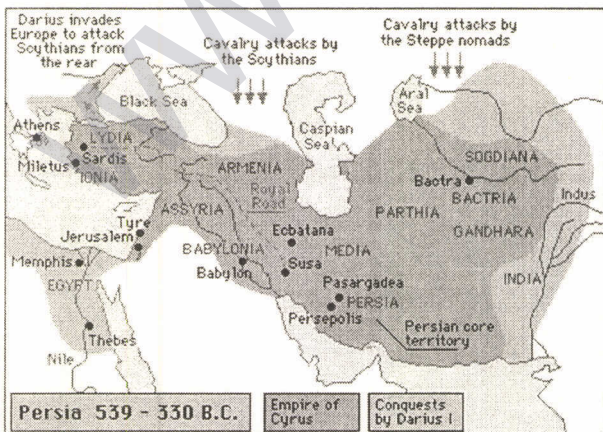
Harita 6: Sumerler ve Akadlar.

Harita 7 ve 8: Akad ve Asur İmparatorlukları.

İÖ. 612 yılında çok büyüyen, enerjisini yitiren ve oldukça zayıflayan Asur İmparatorluğunu yıktı, başkentleri Ninova'yı yakıp yıktılar ve onların yerine egemen emperyal güç konumuna geldiler. Bu tarihten sonra Arami halklar mazlum konumuna düştü ve bir daha da egemen olmadılar.

Medlerden sonra, aynı zamanda Medlerle işbirliği yapan Pers İmparatorluğu bölgeye hakim oldu. Harita 11 de Pers İmparatorluğunun etkinlik alanı görülmektedir.

Harita 9: Pers İmparatorluğu.

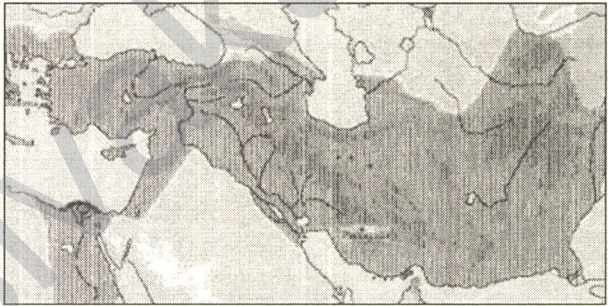
Haritada görüldüğü gibi Pers İmparatorluğu Suriye, Anadolu ve Ege kıyılarına kadar egemenliğine aldı. Pers İmparatorluğu özellikle Ege kıyılarında çok yıkıcı oldu. Talan ettiler, yakıp yıktılar.

3.2.5. Helenistik Dönem (İÖ. 331 - 141)

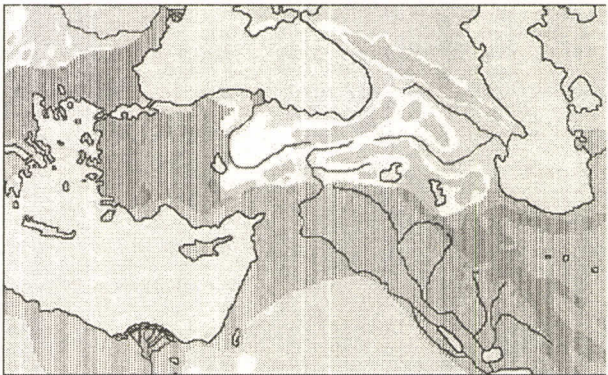
Makedonyalı Büyük İskender Trakya'dan başlayan egemenliğini Ege, Anadolu, Kürdistan ve İran üzerinden Orta Asyaya ve Hindistana kadar sürdürdü. Bugünkü Hewler'e yakın Gevgamila denilen yerde İranlı halklardan oluşan Pers ordusunu bozguna uğrattı. Söylentilere göre bir gecede onbin askerini İranlı kızlarla evlendirdi.

Kürt halkı arasında Büyük İskender'le ilgili çok şey anlatıldığına göre önemli bir etki bırakmıştır.

İskender'in ölümünden sonra İmparatorluğu komutanları arasında paylaşıldı. Kürdistan'ın büyük kısmı komutanlarından Selevkos'un elinde kaldı. Selevkos önce bugünkü Zeugma olarak bilinen yerde kendi adıyla anılan ve ilk dönemlerinde başkent yaptığı Selevkos şehrini kurdu. Daha sonra başkentini Antakya taşıdı.

Harita 10: İskenderin Kurduğu İmparatorluk.

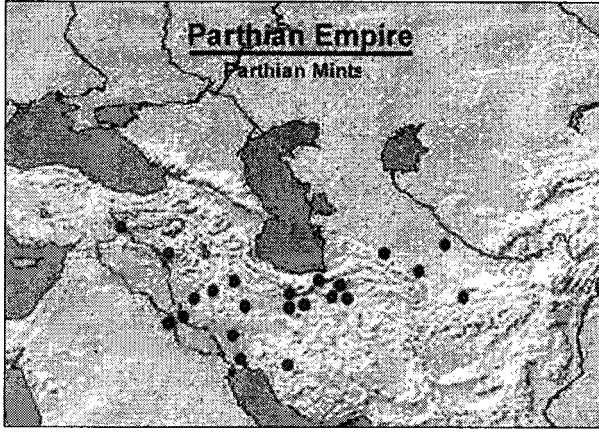

Harita 11: Selevkos'un egemenliği giri renkli alandır.

3.2.6. Partlar Dönemi (İÖ. 141- İS. 224)

Selevkos'tan sonra Kürdistan baştan başa İranlı bir güç olan Partların egemenliğine girdi.

Partlar, İranlı idi ve Kürtlerle işbirliği yapmışlardı. Cizre ve Şirnak arasında Kesrik boğazında kayalar üzerinde Partların yaptığı rölyefler vardır, koruma altına alınmamıştır ve bakımsızlıktan tahrip olmuştur.

Harita 12: Partlar.

3.2.7. Sasani dönemi (İS. 224 - 637)

Partlardan sonra bölge yine İrani olan Sasanilerin egemenliğine geçti. Sasanilerin egemenliği Müslüman Arap ordularının onların egemenliğini yıkana kadar devam etti.

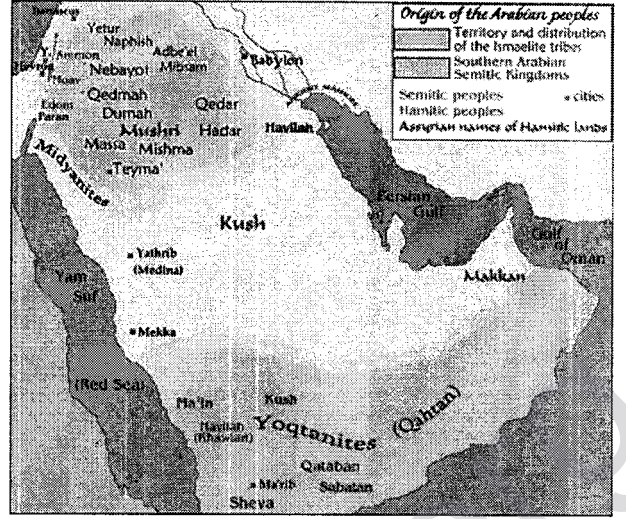
3.2.8. Arap Dönemi

İslamiyetten önce Araplar Arap yarımadası ve onun devamı olan Güney Suriye-Ürdün deydiler. İslamiyetin doğuşu ve ilk savaşlardan etkilenen henüz Müslümanlaşmayan bazı Arap aşiretleri kuzeye Arap Ges, Şamar, Aneze, Tey, Cubur ve Begar aşiretleri Dicle ve Fırat kaynaklarına doğru yöneldiler. Araplar çöle *Badiye* adını veriyorlar. İslamiyetin güçlenmesi ile birlikte Badiyede bulunan Arap aşiretleri Kürtlerin *Berri* dedikleri coğrafyanın sınırına doğru geldiler, Kürtler ve Kürt coğrafyası ile komşu oldular. O zamanlar Asya ve Avrupa arasındaki önemli miktarda ticaret kervanları da bu coğrafyadan geçiyordu. Bölgeye iyice yerleşen bu aşiretler kervanlara rehberlik yapıyor, onların taşımacılığını yapıyor, yol hakkı alıyor ve bazen de yollarını kesip talan ediyorlardı. Bununla yetinmeyen arap aşiretleri Kürtleri de haraca bağlamak, onları talan etmek istiyorlardı. Kürtler ve ticaret kervanları, Arap aşiretleri için önemli bir geçim kaynağına dönüşmüştü.

Harita 13'te İslamiyetin ilk döneminde Arap Yarım Adası, Suriyenin güneyi ve Ürdündeki yerleşim yerleri görülmektedir.

3.2.9. Roma Dönemi (İÖ 64-İS. 395) ve Bizans Dönemi

İÖ. 64 yılından itibaren bölge Romalıların kontrolüne geçti. O dönemde Suriye'nin güneydoğusunda Palmira kentli bir egemen güç vardı ve Romalıların geldiği dönemde Kraliçe Zenuba yönetiyordu. Romalılar bölgeye egemen olduktan sonra ekonominin can-

Harita 13: Arabistan.

lanması için koşulları yarattılar. Burada üretilen mallar ticaret yoluyla ana ülke İtalya'ya ihraç ediliyordu. Romanın en büyük lejyoner ordusu bölgeyi denetlemek ve güvenliği sağlamak için Zeugma'da üstlenmişti. Bugün Zeugma'da bulunan vila ve mozaikler o dönemde bölgenin ne kadar zengin olduğunun en büyük kanıtıdır.

Hristiyanlığın güçlü olduğu dönemlerde Hristiyanlığı kabul etmiş olan halkların Bizans'tan aldığı güçle Kürtleri sıkıştırdığı kesin. Ancak her şeye rağmen farklı işkollarında üretim yaptıkları için Kürt ürünlerine ihtiyaç duyuyorlardı. Kürtlerin ürünlerinin onların pazarına akmasını istiyor, kendi ürünlerini de Kürtlere satmak istiyordu. Koyun, et ve yapağısı, süt ürünleri en önemli ürünlerdi. Bu Kürt üreticisinin de işine geliyordu. Çünkü ürünleri değerlendiriliyor ve Avrupa pazarlarına gidiyordu. Canlı koyun ve yün ve tekstil ürünleri iyi para ediyordu.

Bizans dönemi(395-632)

Roma imparatorluğu'nun 395 yılında doğu ve batı olmak üzere ikiye bölününce Anadolu, Kürdistan ve Suriye Doğu Roma İmparatorluğu'nun egemenliğinde kaldı ve Sasanilerle komşuydu.

3.3.10. İslamiyet Döneminde (İS. 637-1258)

3.3.10.1. İslamiyetin İlk Dönemi(637-661) Kufa

İslamiyetin ilk dönemlerinde periferide henüz Müslüman olmayan Arap aşiretleri Kürdistana doğru yer değiştirdiler. Ges, Aneze, Begara, Cubur, Şamar ve Tey aşiretleri Kuzey Suriye'de Kürtlerle komşu oldular.

Bu coğrafyada yerleşik olan Kürtlerin yanında koyun yetiştiricisi göçer Milan, Berazan, Kikan, Takoriyan, Miran gibi *pastoralist* Kürt aşiret konfederasyonlarının kışlaklarıydı. Binlerce yıldır göçer Kürtler

Ez salekê salwext cenûbat bim, (Bir sene boyunca cenabet olsam)

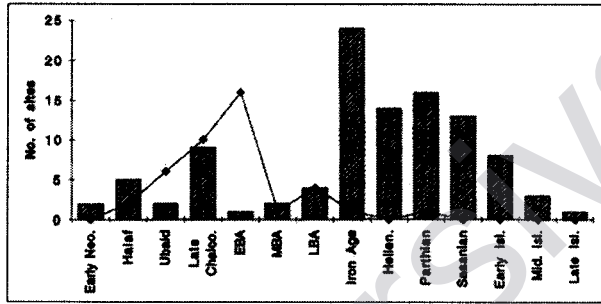
Tu bi Xabûrê Begara be û ji jorda bileqe were, (Sen Habur Çayı olup yukarıdan akıp gelsen)

Ez li ber te na sekinim, tasek ava te li xwe nakim. (Yıkılmak için senin bir tas suyunu üstüme dökmem)."

Yerleşik olan Kürtlerin yanında pastoral ekonomiyi sürdüren göçer Kürt aşiretleri bu coğrafyaya Berri diyorlardı ve kışlak olarak kullanıyorlardı. Arapların henüz bölgede etkili güç olmadıkları dönemde batıda Humus ve Golan tepelerine kadar, doğuda Deyri-Zorra kadar kışın mera, otlak ve barınma alanı olarak kullanıyorlardı.

Emevi, Abbasi, Selçuklu, Moğol ve Osmanlı egemenlik dönemlerinde Kürtlerin bu coğrafya üzerindeki kullanım olanakları gittikçe zayıfladı. Osmanlı yönetimleri Habur Havzasında yerleşik birçok Kürt aşiretini buradan sökerek Urfa, Mardin ve Diyarbakır yörelerine göçertti. Milanlıların bir kısmı ve Karakeçililer bunlardandır.

Grafik 1 de Neolitik dönemden 20. yüzyılın başına kadar Kürtlerin Habur Havzasında yerleşim yerle-

Grafik 1: Habur Havzasında Neolitik Dönemden Günümüze Kadar Yerleşim Yeri Sayısı

Kaynaklar

- Alik, Jason Ur. 2004. Urbanism and Society in The Third Millenium Upper Khabur Basin. (Felsefe alanında doktora Tezi, yayınlanmamış). Chicago, Illinois December 2004
- Ebdil Mecit Şexo. 2004. Gelê li Kurdistanê Sûriyê, Dîrok, rêxistin, siyaset.
- El Belazuri. 2002. Fütûhu'l-Buldan. (çeviren: Mustafa Fayda) T.C. Kültür Bakanlığı Kültür eserleri. Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara.
- Gary Cambell. 2004. The Kurdish Reawakening in Syria. M-East I. Bulletin, Vol. 6, No 4.
- Harvey Weiss. 2000. Beyond The Younger Dryas. Collapse as Adaptation to Abrupt Climate Change in Ancient West Asia. <http://research.yale.edu/leilan/weissdryas2002.pdf>
- Izady, Mehrdad R., The Kurds: A Concise Handbook. <http://www.kurdistanica.com/english/geography/maps/map-10.html>
- _____. 2004. Kürtler: Bir El Kitabı. Doz Yayınları. İstanbul.
- Kamîran Haco. Kurd li Sûrya(Pirsa biyaniyan).
- K. Gajendra Sing. 2003. Iraq-The 3rd Millennia Theatre of War. IndiaNest.com. May 13, 2005. <http://www.boloji.com/analysis/074.htm>.
- Miller, Carol. 2002. Syria: A Selection of Reports(1999-2002) www.syriagate.com, <http://www.xlibris.com/CarolMiller.html>
- Lazarev, M.S., Ş.X. Miho. 1999. Kurdên Sûriyê di "Dîroka Kurdistanê" de. M. Zeyno. Werger ji zimanê Rûsî.

ri görülmektedir. Grafikte görüldüğü gibi yerleşim sayısının en fazla olduğu dönem Demir(İron) çağıdır.

Bölge Fransız denetimine girdikten sonra Türkiye devletinin 1920-1923 yıllarındaki yaptırımlarından kaçan Süryaniler ve Kürtler Kuzey Suriye'ye geçti. Fransızlar, Süryanileri Habur Çayı çevresine yerleştirdiler. Harita 15'te Habur Çayı çevresinde Süryani köyleri görülmektedir.

Harita 15: Fransızlar Tarafından Habur Çayı Çevresine Yerleştirilen 31 Asuri Köyü

Sonuç olarak söylemek gerekirse, bölgenin despot güçlerinden biri olan Suriye Baas yönetimi çadırdıyor, statuko değişiyor. Kürtlerin bu çadırdamayı iyi görmesi ve ulusal haklarını elde etmek için gereken her şeyi yapması gerekir.

Dillerini Çocuklarına Aktaramayan Ulus: Kürtler

Dr. Abdullah Kırın* Bugün, Kürt ulusunun karşı karşıya olduğu en büyük tehlike Türkleşmektir. Kürt halkı için bundan daha vahim, bundan daha ciddi, bundan daha acil, bundan daha hayati hiç bir sorun yoktur. Türkiye Cumhuriyeti'nin temel felsefesi, başta Kürt ulusu olmak üzere, diğer bütün etnik azınlık ve unsurları Türkleştirmek, Türkçülük potasından eritmektir. Türkleştirmek, Türkiye Cumhuriyetinin dünden bugüne değişmeyen yegane politikasıdır. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren daha sistematik bir şekilde sürdürülen bu politikanın kökeni Osmanlı devletine kadar uzanır. Kürdistan'daki mirliklerin ortadan kaldırılarak Osmanlı merkezi yönetimin yerlerine ikame edilmesiyle, Kürdistan'daki medrese eğitimi ağır bir darbe almıştır. Daha önceleri Kürt mirliklerinin siyasi desteği ve egemenliğinde varlıklarını sürdüren Kürt medreseleri, Kürt siyasi iradesinin kırılmasıyla bozguna uğramışlardır. Ahmedî Xanî, Meleyê Cizîrî gibi Orta Doğu'nun büyük edebi otoritelerinin yetiştiği Kürt medreseleri, Cumhuriyet dönemiyle birlikte tarihe karışmışlardır. Oysa Kürtlerin kendi kendilerini yönetme fırsatına sahip oldukları dönemlerde, Kürdistan kütüphaneleri, medreseleri ve bilginleriyle anılan bir ülkeydi.

Kürt dili, Kürt ulusunun en büyük mirası, Kürt halkının varlık sebebidir. Bir ulusun kendi dilini çocuklarına aktarmamasından daha büyük bir yıkım ve daha trajik bir yenilgi yoktur. Kürt dili, Kürt ulusal varlığının belgesi ve anayasası niteliğindedir. Dilini yitiren bir halkın varlığı, herhangi bir anlam ifade etmez. Dil ülkedir; vatan, dilin konuşulduğu ve üzerinde egemen olduğu topraklardır. Dili temel eksenine almayan hiç bir kültürel ve siyasal mücadele, başarıya ulaşmaz. Başkalarının diliyle vatan kurtarılamaz ve kurulamaz. Başkalarının diliyle özgürleşilmez.

Sırp devletinin kurucusu ve ilk Sırp hanedanı olan St. Sava Nemancij, 12. yüzyıl sonlarında kaleme aldığı bir yazısından, dilin önemine değinir. St. Sava'nın bu konuşması, 1196'da tahtı bırakırken yaptığı vasiyetname-nin bir kısmıdır¹. St. Sava Nemancij şöyle diyor: "*Sevgili çocuğum, kendi ülkeneye nasıl sahip çıkıyorsan kendi diline de o kadar özen göster. Dilinden bir sözcük kaybolabilir; bir şehri, bir krallığı ve ruhunu kaybedebileceğin gibi. Kendi dilini, ülkesini, hatta ruhunu kaybeden bir halk nasıl var olur?... Bilmelisin ki, kendi dilinden en küçük, en basit bir sözcüğü*

* Uluslararası İlişkiler
Uzmanı

Düşman set ve kalelerini yıkıp harap ederse umutsuzluğa düşme,
ancak dil ne durumda, ona ne olup olmadığını görmeye çalış. Di-

kaybetmektense, krallığın-
da en büyük, en güçlü kale-
den olmak yeğdir. İnsan bir
başka ülkeyi yalnız kılıçla
değil, aynı zamanda diliyle
de fetheder. Bir düşmanın,

ülkeni ne kadar işgal edip onu esareti altına aldığını,
senin dilinden kaç tane sözcüğü atıp yerlerine kendi
dilinden koyduğu sözcükleri hesap ederek bilebilir-
sin... Şunu da bilmelisin ey çocuğum! İki dil arasın-
daki kavga, iki düşman ordusunun yaptığı bir çatışma
gibi bir iki günlük değildir. İki halkın girdiği bir iki
savaşa da benzemez. Zira bu, bir yada iki asır süren
bir mücadeledir. Bu süre bir dil için o kadar kısa ki,
insan ömrünün bir iki anlık bir süresi kadardır. Onu
içindir ki evladım, tüm kavgaları, tüm savaşları kay-
betmek, kendi dilini kaybetmekten daha az hasarlıdır.
Bir dil kayıplara karıştığı zaman o dilin halkı da yok
olur...Dil tüm setlerden ve tüm kalelerden daha güç-
lüdür. Düşman set ve kalelerini yıkıp harap ederse
umutsuzluğa düşme, ancak dil ne durumda, ona ne
olup olmadığını görmeye çalış. Dile el değmemişse o
zaman korkma. Dilimizin konuşulduğu, kendi sözcük-
lerimizin eski altınlar gibi cınlandığı bir mekanda,
bilmelisin ki çocuğum orası hala bizim ülkemiz sayı-
lır; her kim yönetimi elinde tutsa da²."

Tarih boyunca, yüz binlerce kilometre karelik
Kürdistan coğrafyasında en yaygın dil olarak varlığını
koruyan, sadece Kürt ulusunun değil, Kürtlerle ay-
nı coğrafyayı paylaşan Ermeni, Süryani, Arap ve
Türkmen gibi farklı etnik azınlık ve halkların da do-
ğal iletişim dili konumunda olan Kürtçe, özellikle son
20-25 yılda ölümcül bir darbe almıştır. Bir zamanlar
Mezopotamya'da, adeta *lingua Franca* konumunda
olan Kürtçe, bırakınız diğer halkların konuşmasını,
artık milyonlarca Kürdün terk ettiği veya terk etmek
durumunda kaldığı bir dil durumundadır. Son çeyrek
yüzyılda, dünyada hiç bir dil Kürtçe kadar konuşanı
yitirmemiştir. Son yüzyılda, dünyada hiç bir dil
Kürtçe kadar baskı, zulüm ve yasaklarla karşılaşma-
mıştır. Son yüzyılda dünyada hiç bir dil Kürtçe kadar
aşığılanmamıştır.

Kürt ulusunu kendi egemenlikler altında tutan
Türk, Arap ve Fars yönetimlerinden, Kürt diline karşı
en düşmanca tavrı sergileyen ülke, genellikle Ortado-
ğu'da demokratik bir ülke olarak kabul edilen Türki-

le el değmemişse o zaman korkma. Dilimizin konuşulduğu, kendi
sözcüklerimizin eski altınlar gibi cınlandığı bir mekanda, bilmeli-
sin ki çocuğum orası hala bizim ülkemiz sayılır; her kim yönetimi
elinde tutsa da.

ye olmuştur. Ne İran'ın
şahlık ve molla rejimleri ve
ne de Irak ve Suriye'nin
Baasçı diktatörlükleri, Kürt
dili konusunda Türkiye
Cumhuriyeti kadar acıma-

sız ve ilkesiz davranmamışlardır. Türkiye, Kürt dili
konusunda, ne ulusal ve ne de uluslararası hiç bir bel-
ge ve sözleşmeyi dikkate almamıştır. Saddam rejimi-
nin, Kürt ulusuna karşı Enfal ve Halepçe katliamlarını
uygulamaya koyduğu tarihin en karanlık dönemin-
de bile Bağdat ve Irak Kürdistanı'ndaki üniversiteler-
de Kürt dili okutulmuş, Kürtçe eğitim devam etmiştir.
Oysa, dünyadaki Kürt nüfusunun yarsında fazlasının
yaşadığı Türkiye'de, Kürtler hiçbir zaman bir ilkoku-
la dahi sahip olamamışlardır. Türk üniversitelerinde,
Sümerce, Hititçe, Latince ve Grekçe gibi ölü diller
için bölüm ve kürsüler mevcut iken, yaşayan bir dil
olan Kürtçe'nin varlığından söz edilmez.

Elbette ki bir dilin bu konuma düşmesinin siyasal
sebepleri vardır. Kürtlerin kendi kendilerini yönetme
şansına sahip oldukları dönemlerde, Kürt dili varlığını
özgürce koruyabildiği gibi, bilimsel ve edebi alan-
da da büyük gelişmeler sağlamıştır. Dünyanın bir çok
ülkesinde, dilde birlik gibi oldukça ağır ve karmaşık
olan bir sorun, genellikle bütün ulusa egemen merke-
zi bir otoritenin kural ve zorlamalarıyla sağlanırken,
bu sorun Kürdistan'da, henüz pre-kapitalist dönemde
büyük oranda çözülmüştür. Üstelik, daha bütün Kürt
ulusu üzerinde merkezi bir otorite oluşturan bir yöne-
tim meydana gelmeden önce bile. Eğer bugün hala
Sivas'tan Kafkasya'ya, İran Horasan'ından Belucis-
tan'a, Kirmenşah'tan Süleymaniye'ye, Musul'a, Qa-
mışlo'ya, Antep'e uzanan geniş bir alanda Kürtçe ile
aracısız iletişim sağlanabiliyorsa, bu olguyu dildeki
birlikten başka bir şeyle izah edemeyiz. Burada, Kürt
toplumunun üçte ikiden fazlasının Kurmanci lehçe-
sinde konuşması kadar, Çin ve Hindistan'dan gelen
tarihi İpek ve Baharat yollarının Kürdistan'dan geç-
mesi de önemli bir rol oynar. Bir de, Mezopotamya
medeniyetinin birinci derecede mirasçıları konumun-
da olan Kürt yönetimlerinin bilim ve eğitime verdik-
leri önemi de asla göz ardı etmemek gerekir.

Kürdistan'da, Kürt yönetimleri döneminde sağla-
nan bilimsel zenginlik ve renkliliği Alexandere Ja-
ba'nın bu kısa yazısından da anlamak mümkündür.

Kürdistan'ın bütün köylerinde, kasabalarında, şehirlerinde ve taş-
rasında, bir- iki- üç okula, hatta bazen daha fazlasına rastlamak

Alexandre Jaba, 1860'ta yayınladığı "Kürt Öyküleri ve Kısa Notlar Derlemesi"nde şöyle yazıyor: "Es-

kiden, Kürdistan'da çok sayıda okul vardı ve bilime çok önem veriliyordu. Kürdistan'ın bütün köylerinde, kasabalarında, şehirlerinde ve taşrasında, bir- iki- üç okula, hatta bazen daha fazlasına rastlamak mümkündü. Yöneticiler ve oranın halkı, okulları ve öğretmenleri birbirleriyle yarışmasına korurlardı. Kürdistan'da büyük küçük herkes bilime ve sanata saygı duyuyordu. Cizre'de, İmadiye'de, Siirt'te, Soran'da ve diğer yerlerde çok seçkin Hocalar vardı. Bu okullardan mezun olabilmek için on iki farklı dersi almak gerekiyordu. Okullar, öğretmenler ve okumuş insanlar (aydın insanlar) bugün hemen hemen kaybolmuş ya da en azından onlara çok seyrek rastlanmaktadır."

Alexandre Jaba'nın "eskiden" dediği dönem 1800'lerin başı ve daha önceki dönemdi. Peki, "eskiden" bilim ve eğitime bunca önem veren bir halk, bütün dünyada modern eğitimin yavaş yavaş şekillenmeye başladığı bir çağda, nasıl oluyor da birdenbire eğitim ve öğretimle bütün bağlarını kesiyor ve adeta "cehalete" yöneliyor? Dünyada bunun bir başka örneği var mıdır? Elbette ki yok ve olamaz. Kuşkusuz Kürtler isteyerek ve gönül rızalarıyla medeni ve bilimsel dünya ile bağlarını koparmadılar. Bu kopuşun, daha doğrusu koparılışın çeşitli sebepleri var. En önemli sebep Kürt siyasi iradesinin kırılması ve daha önceleri kendi kendilerini yöneten Kürtlerin yabancı bir iradeye tabi kılınmasıdır.

Alexandre Jaba'dan çok daha önceleri, 1650'li yıllardan Kürdistan'ı gezen Evliya Çelebi, Seyahatname adlı eserinde ülkedeki medreseler, bilginler, hanlar, hamamlar, tarihi yapılar ve özellikle de sosyal yapıya ilişkin çok ciddi veriler sunar. Evliya Çelebi, Urfa'daki medreselerden söz ederken, "Talebesi çok, Kürd bilginleri de çoktur. Bütün ilimleri tahsil etmiş müfessir, muhaddis, musannif ve bilgisi deniz gibi engin kimse vardır. Otuz adet ebced okuyan çocuk mektebi vardır" der. Evliya Çelebi, Bitlis'in bilginlerinden söz ederken şöyle yazar: "Asrın teki bilginleri vardır. Bildiğimiz büyükler şunlardır: Yekçeşim (tek-göz) Molla Hasan Efendi, Molla Zeynüddin, Molla-

mümkündü. Yöneticiler ve oranın halkı, okulları ve öğretmenleri birbirleriyle yarışmasına korurlardı. Kürdistan'da büyük küçük herkes bilime ve sanata saygı duyuyordu. Cizre'de, İmadiye'de, Siirt'te, Soran'da ve diğer yerlerde çok seçkin Hocalar vardı. Bu okullardan mezun olabilmek için on iki farklı dersi almak gerekiyordu.

Zade, Molla Ebubekir, Şarkiye İmamı, Molla Mihrab-Zade Ali Efendi, Molla Cebrazil, Molla Musa Hakari, Molla İsrafil, Molla Mühtani, hekimlerden ve doktorlardan Molla Mîsî,

Molla Ramazan Kara Secah, Genci Ali, Sarılızade eşsiz ustadlardır... Burası Kürdistanlık olmakla kavgaları eksik olmadığında çocu cerrah iseler de, Usta Haydar, Beşaret Oçlu, Safi Kulu, Seyf Ali Cihandar, ustadırlar⁵."

Evliya Çelebi Bitlisi ziyaret ettiğinde şehirde 70 okul ve 4 medrese vardır. Çelebiyi Bitlis'te oldukça etkileyen en önemli şahsiyet, "değerli şair, bin hüner sahibi" Bitlis Miri Abdal Han'dır⁶. Rojki aşiretine mensup Abdal Han, Kürtçe şiirler de yazmaktadır. Evliya Çelebi Abdal Han hakkında şöyle yazar: "Evvela Felsefe, garip ve acaib bilimler, kimya ve simya ilimlerine vakıf olduktan başka (ilim ikidir, evvela beden ilmi, sonra din ilmidir) sahih hadisine göre öyle maharetli doktordur ki, Calinos, Bokrat, Sokrat gibi hakimler bunun yanında hiçbir şey değildir. Çünkü onlar kendi zamanları adamlarına göre hakim imişler. Amma han, asrın zaif ve çelimsiz adamlarının tabiatına göre nabızdan anlar mütehasıs ve hakiki kan alıcısıdır⁷." Evliya Çelebi'nin, Bağdat'ın şeyhleri ve şairlerinden söz ederken, birinci sırada Şeyhülislam Kürd Mustafa Efendi'nin adını vermesi anlamlıdır⁸.

Kürtler, Kürdistan'da sahip oldukları siyasi özerkliklerini II. Mahmut döneminden başlayarak adım adım yitirmeye başladılar. 19. yüzyılın ortalarına kadar yarı-bağımsız bir şekilde siyasi otoritelerini kuruyan Kürt mirlikleri, bu süreçten sonra, merkezi bir yapı oluşturamadıklarından dolayı, Osmanlı'nın şiddetli saldırıları karşısında tutunamamışlardır. 13. yüzyıldan sonra Moğol akınları, Timur ve Akkoyunlular, ardından Osmanlı ve İran hükümdarı tarafından sık sık saldırıya uğrayan Kürt mirlikleri, her şeye rağmen 19. yüzyılın ortalarına kadar varlıklarını devam edebilmişlerdir⁹.

İttihat ve Terakki'nin Türkleştirme Politikası

Başlangıçta, Osmanlı coğrafyası sınırları dahilinde yaşayan tüm unsurları Osmanlı vatanseverliği et-

Abdullah Cevdet ısrarla, her ulus ve etnik grubun öz kültürlerini geliştirebileceği bir Osmanlı birliği düşüncesini savunuyordu. An-

rafında bir araya getirme amacıyla hareket eden Jön Türkler, ardından yavaş yavaş Türkçülüğe yönelmişlerdir. Önceleri “vatan” kavramını dahi; biri etnik

grubun oturduğu yer, diğeri Osmanlı ülkesi anlamında içiçe kullanan Jön Türkler, daha sonraları yayınlarında “unsur-i asli”den bahsederek, Türk unsuru egemenliğinin normal karşılanması gerektiğine işaret etmişlerdir¹⁰. Gittikçe Osmanlılığı Türklükle özdeşleştiren Jön Türklerin bir kesimi, “Abdurahman Bedirhan’ın Kürdistan’nını çıkartmanın ayrıca bir bela” olarak görüyordu¹¹.

İttihat ve Terakki Cemiyetinin beş kurucusundan biri olan Dr. Abdullah Cevdet, “Osmanlı birliği” düşüncesine en içten bağlı olanların başında geliyordu. Kendisi gibi Cemiyetin kurucuları arasında yer alan İbrahim Temo, Arnavutlar adına otonomi temalarını işleyen beyanların hazırlanmasından tutun, Arnavutlar adına düzenlenen kongrelere katılıyor, hatta mektuplarında sık sık, “Bu insanlardan, ezciümle Türklerden nefret ediyorum” diye yazarken¹², Abdullah Cevdet ısrarla, her ulus ve etnik grubun öz kültürlerini geliştirebileceği bir Osmanlı birliği düşüncesini savunuyordu. Ancak bunu yaparken, bilerek veya bilmeyerek daha sonra başkalarına yaşam hakkı tanımayacak Türk üst kimliği düşüncesini, başta kendi ulusu Kürtler olmak üzere, herkese empoze etmeye çalışıyordu. Abdurahman Bedirhan ile sıkı bir ilişki içinde olup Bedirhanilerin sürülmesini kınayan, Kürtçe yayınları teşvik eden Abdullah Cevdet şöyle diyebiliyordu: “... İşte bakın ben Kürdüm. Kürdleri ve Kürdlüğü severim. Fakat madem ki hukuk ve vezaifçe mütesavi Türkiye vatandaşlarındım, herşeyden evvel Türküm. Benim Şiiliğim, Sünniliğim, mütekildiliğim, hürendişliğim, ırk-ı asfer veya beyazdan oluşum hususi ve fenni işlerdir. Benim bu sözümden, ben madem ki Türkiye vatandaşım Kürd lisanı unutulsun, Kürdlüğüm unutulsun dediğim anlaşılmasın. Bilakis, Kürd Kürdçesini, Ermeni Ermenice’sini hars ü ihya etsin. Bundan Türkiye’ya mazarrat geleceğine zahib olan ancak bal kabak kafalı, yahud hain ruhlu kimselerdir...”¹³

Daha önceleri Osmanlıcılık doktrinine bağlı olup, ittihad-ı anasır, diğeri bir deyimle, farklı unsurların

cak bunu yaparken, bilerek veya bilmeyerek daha sonra başkalarına yaşam hakkı tanımayacak Türk üst kimliği düşüncesini, başta kendi ulusu Kürtler olmak üzere, herkese empoze etmeye çalışıyordu

birliği politikalarını izleyen İttihat ve Terakki, 1911’deki parti kongresinde, artık farklı unsurların birliği politikasını açıkça terk ederek ulusçu- Türkçü

çizgiye yönelmiştir¹⁴. İlk siyasi programı 6 Ekim 1908’de Şûra-yı Ümet’t’e yayınlanan İttihat ve Terakki, programında Türkçe’nin resmi dil olduğu, ilkokullarda zorunlu olduğu ve resmi yazıların Türkçe yapılacağını belirtmektedir¹⁵. Cemiyetin programdaki dil anlayışı 1909’da küçük bir düzenlemeye uğramıştır. Buna göre, ilkokullarda Türkçe’nin öğretilmesi yine zorunlu olacak, ancak her etnik grup, öğrenim dili olarak kendi dilini kullanabilecektir. 1913 Kongresi’nde, mahalli dillerin orta ve liselerin yanı sıra ilkokullarda da öğrenim dili olarak kullanılması kabul edilir, ancak Türkçe’nin *lingua franca* olarak öğretilmesi zorunlu kılınır¹⁶.

Aslında İttihat ve Terakki, 1906 yılından beri Osmanlı İmparatorluğu sınırları dahilinde yaşayan diğer halk ve etnik grupları, Türk etnik yapısı ekseninde bir ulus devlete dönüştürmeyi, “gizli” bir planı olarak benimsemiştir. İktidara geldikten sonra ise, etnik azınlıkları zorla asimile etme politikasını sistematik olarak sürdürmüştür. 1912 -1913 Balkan Savaşlarında karşılaşılan ağır yenilgi ve ardından Balkanlar’daki bütün gayrimüslim toplulukların Osmanlı’dan kopuşu, iktidardaki İttihatçıların, “Türk ulusçuluğu” politikalarını, resmi devlet politikası olarak ön plana çıkartmasında önemli bir rol oynar. Bundan böyle İttihatçılar, “Osmanlılık” ve “İslamcılık” olgularını arka plana iterek, açıkça “Türkçülük”e ağırlık verirler. İmparatorluk sınırları dahilindeki en büyük gayrimüslim topluluk olan Ermenileri de savaş sürecinde “hal etmeyi” planlayan İttihat ve Terakki rejimi, Osmanlı sınırları dahilinde kalan Kürt, Çerkes, Gürcü ve Boşnak gibi diğer Müslüman etnik grupları, Türkleşmeyi kabullenecek topluluklar olarak görür¹⁷.

Cumhuriyetin Dil Politikası

Kurulduğu günden beri Türkiye Cumhuriyeti’nin Kürt diline karşı uyguladığı politika, en yalın anlatımla bir dalkırım, diğeri bir deyimle dilsel jenosit politikasıdır¹⁸. Türkiye, Kürt dilini ortadan kaldırmak,

Türkleştirmeyi başarılı bir şekilde gerçekleştirmenin en önemli unsurlarından biri, ananın Türkçe konuşmasıdır. Onun içindir ki, da-

yok etmek, silmek ve unutmak için, başta Kürtçe'nin yasak edilmesi dahil olmak üzere, her türlü yol ve uygulamaya başvurmuştur. Sevr Antlaşması'nın gündemde olduğu dönemde,

Kürtler için, kendi kaderlerini tayin etme hakkı dahil olmak üzere, her türlü çözüme hazır olduklarını dile getiren Cumhuriyetin kurucuları, Lozan Antlaşması'nın imzalanmasının hemen ardında, Kürtlerin dilsel, ulusal ve insani tüm haklarını reddetmişlerdir.

Milli Şef İsmet İnönü'nün 27 Ocak 1925'te Türk Ocakları merkezinde söylediği şu sözler, Türkiye'nin Kürt dili ve Kürtlere karşı hayata geçireceği politikanın yol haritası niteliğindedir: "... Vazifemiz, Türk vatani içinde bulunanları behemehal (mutlaka) Türk yapmaktır. Türklere ve Türkçülüğe muhalefet edecek anasırı kesip atacağız. Vatana hizmet edeceklerden arayacağımız evsaf her şeyden evvel o adamın Türk ve Türkçü olmasıdır"¹⁹.

Bu sözleri sarf eden, öyle sıradan bir politikacı değil, Cumhuriyetin kurucucusu, Lozan'ın mimarı, başbakan, cumhurbaşkanı olarak, 1920'den 1970'lere kadar Türkiye'nin kaderi üzerinde söz sahibi olan en yetkili yöneticidir. Bu sözler, bir provaksiyon neticesinde erken başlamak durumunda kalan Şeyh Sait İsyanından 13 gün önce söylenmiştir. Başta 1925 ayaklanması olmak üzere, Kürtlerin her ayaklanması veya ayaklanmak durumunda bırakılmaları, İnönü'nün bu sözlerinin hayata geçirilmesi için bir fırsat olarak değerlendirilecektir.

Şeyh Sait isyanının bastırılmasının ardından, Eylül 1925'te uygulamaya konulan Şark Islahat Planının 14. Maddesinde, Kürtçe konuşmanın cezalandırılması şöyle formüle edilmektedir: "*Aslen Türk olup Kürtlüğe mağlup olmaya başlayan berveç-i ati Malatya, Elaziz, Diyarıbekir, Bitlis, Van, Muş, Urfa, Ergani, Hozat, Erçiş, Adilcevaz, Ahlat, Palu, Çarsancak, Çemişgezek, Ovacık, Hınımansur, Behisni, Arga, Hekimhan, Birecik, Çermik vilayet ve kaza merkezlerinde hükümet ve belediye dairelerinde ve sair müessat ve teşkilatta, mekteplerde, çarşı ve pazarlarda Türkçe'den maada (başka) lisan kullananlar evamir-i hükkümete ve belediyeye muhalif ve muvakemet cürmile tecziye edilirler*"²⁰.

ha 1925'te uygulamaya konulan Şark Islahat Planında, kız okullarının açılması ve Kürt kadınlarının Türkçe konuşmalarına büyük bir önem verilir. Çünkü, çocuğa birinci derecede dili aktaran anadır; bu anlamıyla analar, dilsel mirasın korunmasında taşıyıcı rolü oynarlar.

Planın 15. maddesinde Mardin, Siirt ve Savur gibi yerleşim yerlerinde Türkçe konuşmayı egemen kılmak için Türk Ocakları ve mükemmeli kız okullarının açılması ele alınırken, Der-

sim için, "tercihen ve müstacelen leyli iptidailer (yatılı okulları) açılmak suretiyle Kürtlüğe karışmaktan bir an evvel kurtarılmadır" denilmektedir. 17. Madde, Fırat'ın Batsında oturan Kürtlerin Kürtçe konuşmalarını engelleme amacına yöneliktir: "Fırat garbındaki vilayetlerimizin bazı aksamında dağınık bir suretle yerleşmiş olan Kürtlerin Kürtçe konuşmaları behemahal (mutlaka) men edilmeli ve kız mekteplerine ehemmiyet verilerek kadınların Türkçe konuşmaları temin edilmelidir."

Türkleştirmek, Türkiye Cumhuriyeti'nin en temel politikası olarak Şark Islahat Planından sonra da, yeni yol ve metotlarda son hızıyla devam edecektir. Kürtleri, tarih boyunca üzerinde çoğunlukta oldukları topraklarında asimile edip Türkleştirmek kolay değil. Bu nedenle onları, elden geldikçe sürgün yoluyla topraklarından uzaklaştırarak Türk nüfusunun çoğunlukta oldukları yerlere serpiştirmek hedeflenir. Sürgüne tabi tutulan Kürtlerden, aynı aileye mensup kişilerin bir yer de ikamet etmesine bile müsaade edilmez. Örneğin, Cemilpaşazade ailesi mensupları, 1936 sürgününde Burdur, Denizli, Edirne, Giresun, Kırklareli, Kastamonu, Konya, Ordu, Samsun, Sinop ve Tekirdağ gibi farklı illere sürülmüşlerdir²¹.

Türkleştirmeyi başarılı bir şekilde gerçekleştirmenin en önemli unsurlarından biri, ananın Türkçe konuşmasıdır. Onun içindir ki, daha 1925'te uygulamaya konulan Şark Islahat Planında, kız okullarının açılması ve Kürt kadınlarının Türkçe konuşmalarına büyük bir önem verilir. Çünkü, çocuğa birinci derecede dili aktaran anadır; bu anlamıyla analar, dilsel mirasın korunmasında taşıyıcı rolü oynarlar. Eğer anne, çocuğuyla Kürtçe yerine Türkçe ile konuşmaya başlarsa, asimile etmede başarıya ulaşılmıştır. Türkiye'nin Batısı için, kız mektepleri ve Yatılı Bölge okulları söz konusu edilmezken, Kürdistan'da asimilasyonu hızlandırmak için bu okullar, özellikle 1950'lerden sonra hızla faaliyete sokulurlar.

Türkiye Cumhuriyeti, Türkleştirme politikasında sadece dili yasaklamak ve ortadan kaldırmakla yetinmek istememiştir. Asimile et-

TC İçişleri Bakanlığının, 1930 tarihli, "gayet gizli ve zata mahsustur" damgalı, "İskana Tabi Tutanların 'Türkleştirilmesi' uygulamasına İlişkin Gizli Genelge"sinin bazı maddeleri şöyledir:

Madde 1: Yabancı lehçelerle görüşen köyleri isimleriyle, nüfuslarıyla, görüşülen lehçeleriyle tespit etmek,

Madde 3: Bu köylerden küçük dağınık olanları civar Türk köylerine dağıtmak,

Madde 4: Yeniden yabancı lehçeli hiç bir köyün, mahallenin teessüsüne müsaade etmemek,

Madde 8: Şehir ve köylerde dil cemiyetleri teşkil ederek yalnız Türkçe'yi konuşurmaya çalışmak, 'Bu hususta Türk Ocaklarından, mektep muallimlerinden, badema Türkçe konuşan Türklerden intihap edilmesine azami dikkat olunacak olan köy imamı, muhtarı, bekçisi, tahsildarı korucusu vesaire gibi memurlardan çok istifade olunur.'

Madde 9: Türklüğe ve Türkçe'ye paye vermek som Türkçülüğün ve münhasıran Türkçe konuşmanın, yalnız şerefli olduğunu değil, maddeten karlı olduğunu da kendilerine bilfiil göstermek,

Madde 10: Bilhassa kadınlar arasında Türkçe'nin taammümüne (yaygınlaşmasına) çalışmak, bunların Türk kızlarının Türkçe konuşmayan köylülerle evlendirilmesini teşvik etmek, Türkçe bilmeyen köylü kadınları şehirlere celbederek Türk evlerine münasip hizmet ve suretlerle yerleştirmek,

Madde 11: Türklük camiasının umumi vasıflarına aykırı olan herhangi yabancı bir hissin zararını ve fenalığını kendilerine her vesile ile anlatarak eski sakin ihtiyatlarından soğutmak,

Madde 12: Kıyafetin, şarkıların, oyunların, düğün ve cemiyet adet ve ananelerinin de milliyet ve ırk hislerini daima uyanık tutan ve cemaatleri mazilerine bağlayan rabitalar olduğu unutulmamalı, binaenaleyh lehçeyle beraber bu gibi aykırı adetleri de fena ve zararlı görmek ve bilhassa kötü göstermek ve hiç bir suretle tergip (isteklendirmek) ve teşçi (cesaretlendirmek) edilmeyerek adi ve iptidai mahiyetleri her vesile ile teşhir olunarak takbih ve tayib edilmeli (çir-

tiği unsurların geçmişleriyle olan bağlarını ortadan kaldırmak amacıyla, örf ve adet, şarkı ve düğünden tutun, giyim-kuşam, kıyafete kadar müdahale etmiştir. Amaç asimile edilenlerin ırk ve milliyet hislerini uyanık tutacak ve onları geçmişlerine bağlayacak her türlü ilişkiyi ortadan kaldırmaktır.

kin gösterilmeli ve ayıplanmalı), o lehçeyi konuşan zümrelere mensup fertlerin ve ailelerin isim ve lakaplarını Türkleştirmek, nüfustaki kayıtlarını ve künyelerini fırsat düştükçe tas-

hih etmek ve kendilerine hiç bir suretle mesela Boşnak, Çerkez, Laz, Kürt, Abaza, Gürcü, Türkmen, Tatar, Afşar, Pomak lakabı vermemek, köylerin o lehçedeki isimlerini değiştirmek ve mesela Çerkez köyü ve saire gibi ayrıklara müsaade etmemek ve ettirmek ve kendilerini ve yerlileri buna alıştırmak, ve evlerinde ve aralarında Türkçe konuşurmak ve öz yüreklerinden kendilerine Türküm dedirtmek, hülasa dillerini, adetlerini ve dileklerini Türk yapmak, Türkün tarihine ve bahtına bağlamak, her Türk'e teveccüh eden milli ve mühim bir vazifedir²².

Türkiye Cumhuriyeti, Türkleştirme politikasında sadece dili yasaklamak ve ortadan kaldırmakla yetinmek istememiştir. Asimile ettiği unsurların geçmişleriyle olan bağlarını ortadan kaldırmak amacıyla, örf ve adet, şarkı ve düğünden tutun, giyim-kuşam, kıyafete kadar müdahale etmiştir. Amaç asimile edilenlerin ırk ve milliyet hislerini uyanık tutacak ve onları geçmişlerine bağlayacak her türlü ilişkiyi ortadan kaldırmaktır. Burada baş vurulan çok önemli bir metot da, Türkçe ve Türklüğe yüksek bir paye biçilerek diğer dillerin aşağılanmasıdır. Sistem, Türkçe konuşmayı bir şeref gibi göstermenin yanı sıra, bu işin maddi bir ödülünün de olduğuna işaret ediyor. Dayatılan mantığa göre, Türkçe dışındaki dilleri konuşmak sadece fena ve zararlı değil, aynı zamanda ayıp ve çirkindir.

Kabul etmek gerekir ki, Türkçe dışındaki dilleri kullanmanın ayıp ve çirkin olduğu tezi, oldukça geniş bir sahada, toplumca benimsenmiş ve kabul görmüştür. Bu kabullenmede Türk eğitim sistemi ve Türk medyasının da çok büyük bir rolü var. Hatta denilebilir ki, Türkçe dışındaki farklı dilleri konuşmanın ayıp ve çirkin olduğu düşüncesi, yasaklardan çok daha etkili olmuştur. Öyle ki, konulan yasaklar bir süre sonra gevşetilmiş veya kaldırılmışsa da, ayıp ve çirkin görme düşüncesi bir adet olarak toplumda yer edinmiş ve gittikçe kişilerin bilinç altına yerleşmiştir. Türkçe konuşan, Türkçe konuşmayanı hor görürken, Türkçe bilmediği için Kürtçe vb. dilleri konuşanlar kendilerini

Son 20 yılda, PKK ve devlet güçleri arasında yaşanan savaş neticesinde yakılıp yıkılarak boşaltılan 4500 civarındaki Kürt köyü,

mahcup his etmişlerdir. Bu durumun, bugün hala sürdüğü ve bir çok Kürd'ün, Türklerin yanında Kürtçe konuşmayı bir kabahat olarak algıladığı açıktır.

Kürdistan'da Genel Müfettiş olarak görev yapan Abidin Özmen'in 1936'da hazırladığı bir raporda Kürtçe yasağı uygulaması şöyle detaylandırılmaktadır: *"Türk camiası içinde kaynatmak istediğimiz kimseleri Kürtçe yerine Türkçe dili ile konuşur hale getirmek icap eder. Temsilin (asimilasyonun) yapılması için Kürtçe konuşmak meselesi üzerinde durmak icap eder. Halkevlerinin, bilumum memurların, devlet daireleri ve müesseselerinde çalışan bilumum memur ve müstahdemlerin Kürtçe konuşmalarına katiyen müsaade edilmemelidir. İşi olan köylü Türkçe bilmiyorsa, köylü ile Kürtçe konuşulmamalı, köylü memur olmayan bir tercüman getirmeye mecbur tutulmalıdır... Kürtçe konuşanlara karşı maddi ve manevi cezalar uygulanmalıdır²³."*

Sistem, her yönüyle Kürd'ü, dilini terk etmeye mecbur bırakmak ve Türkleştirmek üzerine kurulmuştur. İster devlet dairesinde memur ve müstahdem olsun, ister halkevi çalışanı veya uğrayanı olsun, Türkçe biliyor veya bilmiyorsa, Kürt insanı kesinlikle Türkçe konuşmak zorundadır. Adeta yaşamak ve hava almak için Türkçe konuşmak ve Türkleşmek gerekmektedir. Türkçe konuşmayanlar için, Kürt olarak yaşamlarını sürdürmek anlamında bir hayat alanı tanınmaz. Hayatında belki ilk kez şehirde Türkçe ile karşılaşan Kürt'ten, Türkçe konuşması beklenmekte, eğer Türkçe konuşmazsa maddi ve manevi cezalarla ile karşılaşmaktadır.

1939-40'ta, Cumhuriyet Halk Fıkrası (Cumhuriyet Halk Partisi) Genel Sekreterliği'ne sunulan raporda, asimilasyonda şehirleri rolü üzerinde şöyle durulmaktadır: *"Şark Vilayetlerinde, şehirler öteden beri büyük bir temsil (asimilasyon) makinesi rolünü oynamışlardır. Serveti, içtimai hüviyeti (toplumsal kimliği), bilgi ve seviyesi ne olursa olsun yayladan şehre nakleden ailelerin bir nesil sonra tamamen Türkleştiklerini her vakit görmekteyiz. (...) Binaenaleyh ilk yapılacak işlerden biri, bu havalideki şehir ve kasabaların kuvvetlendirilmesidir. Bu da her şeyden evvel buralara gidecek olan her türlü yolların bir an evvel*

Kürtler açısından savaş mağduriyetinden çok daha vahim bir dilsel kırım trajedisine neden oldu. Kürt köylerinin yakılıp yıkılması ve ardından şehirlere göç etmek durumunda kalan milyonlarca Kürt köylüsü, kendilerini ansızın asimilasyon çarkının dişlileri arasında buldular.

yapılması ile başlayacak ve bu yollar bu şehir ve kasabaların pazarlarını memleketin diğer iç pazarlarına açacaktır. Pazarı Türkleşen bir kasaba, temsil (asimilasyon) makinemize ilave

edilmiş kuvvetli bir çark demektir. Eğer bu çarkları inkişafa müsait sanat ve iktisadi teşkilata takviye edersek bunların kuvvetini bir kat daha artırmış oluruz. Bu kuvvetlendirme için Pazar kadar kuvvetli bir amilin de ilkokul olduğunu son senelerin tecrübeleri bize öğretmiştir. (...) Ancak bugün demir yolunun geçtiği her yerde Türkçe'nin yayılmaya başladığını zikretmek bir borçtur²⁴."

Gerçekten de şehirler, öteden beri Kürtlerin asimile edilmesinde en büyük çark görevini görürler. Köy ve yayladan şehirlere göç eden veya göç etmek durumunda kalan ailelerin en çok bir nesil sonra, en azından dil açısından Türkleştikleri doğrudur. Hata bugün, yüzlerce televizyon kanalı ve binlerce radyo istasyonunun Türkçe yayın yaptıkları bir ortamda, bir çok Kürd'ün, değil bir nesil sonra, birkaç yıl içinde "Türkleştiklerine" tanık olabilmekteyiz. Türkçe'nin eğitim dili, kamu dili, Pazar dili ve iletişim dili olduğu şehirlerde Türkleşmek, köy ve yaylaya göre bin kat daha kolaydır.

Özellikle köyler, tarih boyunca Kürt dilinin kaleleri niteliğindeydi. Son 20 yılda, PKK ve devlet güçleri arasında yaşanan savaş neticesinde yakılıp yıkılarak boşaltılan 4500 civarındaki Kürt köyü, Kürtler açısından savaş mağduriyetinden çok daha vahim bir dilsel kırım trajedisine neden oldu. Kürt köylerinin yakılıp yıkılması ve ardından şehirlere göç etmek durumunda kalan milyonlarca Kürt köylüsü, kendilerini ansızın asimilasyon çarkının dişlileri arasında buldular. Büyük bir moral çöküntüsü içinde, aç ve perişan bir halde kendilerini şehirlerin varoşlarında bulan Kürt köylülerinin, psikolojik travma yaşadıkları bu koşullarda asimilasyon çarkına teslim olmaktan başka bir çareleri yoktu. Türk devlet sisteminin asimilasyon çarkı, son 20-25 yılda, tarih boyunca asimile ettiği Kürtlerin 100 katından fazlasını asimile etti.

Kürt açısında köy ve şehir arasındaki fark şudur: Köyde egemen olan Kürt yaşamının yanı sıra, tarih boyunca uygulamada olan bir Kürt hukuk sistemi

Oysa esasa inildiğinde, Lozan'ın herkesten önce Türkiye için ölü doğduğu görülecektir.

mevcuttur. Yürürlükte olan bu hukuk sisteminin kendine has bir işleyişi var. En ufak bir su veya tarla anlaşmazlığından, en ağır kan davalarına kadar sorunun

kesin olarak çözüleceği merci, Kürt toplumunun ileri gelenlerinin oluşturduğu heyet veya heyetlerdir. Davaya, Türk devletine intikal etmiş ve Türk hukuk sistemine göre bir çözüme kavuşturulmuşsa bile, köydeki heyet tarafından makul bir çözüme ulaşılmadan kalıcı barış sağlanamaz. Öyle ki, köylerdeki bir çok davalar, hukuka intikal etmeden, egemen olan Kürt hukuk sistemi doğrultusunda çözüme kavuşturulur. Bütün bu işleyişte kullanılan yegane dil Kürtçe'dir. Oysa şehirdeki yaşam ve işleyiş bambaşkadır. Şehirde, değil kan davası, karı ve koca arasındaki en basit tartışmanın ilk intikal ettiği yer, mahalle karakoludur. Bundan böyle bütün kapılar Türkçe'ye, daha doğrusu Türkleşmeye çıkar.

Lozan'ı Bile İhlal Eden Anlayış

Türkiye'de her yıl 24 Temmuz'da Lozan Antlaşması'nın yıldönümü kutlanır. Bu kutlamalarda, Lozan'ın imzalanmasının Türkiye açısından büyük bir diplomatik başarı olduğu vurgulanır. Bu kutlamalar sırasında özellikle vurgu yapılan bir konu da, Birinci Dünya Savaşından sonra imzalan bir çok uluslararası belgenin artık yürürlükte olmadığı yönündeki görüşlerdir. Bu düşüncelerle Lozan'ın ne kadar sağlam bir temele dayandığı işaret edilmektedir. Oysa esasa inildiğinde, Lozan'ın herkesten önce Türkiye için ölü doğduğu görülecektir. Çünkü, Lozan Antlaşması'nın 39. maddesi esas alındığında, başta Anayasa olmak üzere, Türkiye'de Kürt dilinin, eğitim, medya ve kamusal alanda kullanımını engelleyen anayasal ve yasal düzenlemelerin olmaması gerekirdi. Ancak, 1923'ten sonra hazırlanan üç anayasa metinde de, Lozan Antlaşması'nın 39. maddesi Kürtler açısından dikkate alınmamıştır. Kısacası Türkiye Cumhuriyeti, altına imza attığı Lozan'ı herkesten önce ihlal etmiştir. Lozan Antlaşması'nın 39. maddesinin son iki paragrafı şöyledir: "Herhangi bir Türk uyruğunun, gerek özel gerekse ticari ilişkilerinde, din, basın ya da her çeşit yayın konularıyla açık toplantılarında, dilediği bir dili kullanmasına karşı hiçbir kısıtlama konulmayacaktır."

Şöyle ki; TC Anayasası, Siyasi Partiler Kanununu, Dernekler Kanunu, Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Kanunu, Soyadı Kanunu, Nüfus Kanunu, İl İdaresi Kanunu gibi yasal ve anayasal düzenlemeler Lozan'ın ruhuyla çelişmektedirler.

"Devletin resmi dilli bulunmasına rağmen, Türkçe'den başka bir dil konuşan Türk uyruklarına, mahkemelerde kendi dillerini sözlü olarak kullan-

bilmeleri bakımından uygun düşen kolaylıklar sağlanacaktır²⁵."

Oysa Lozan, uluslararası bağlayıcılığı anlamında modern Türkiye'nin kuruluş belgesi niteliğindedir. Türkiye'de iç hukukta yapılan bütün yasal düzenlemelerin Lozan'la uyum içinde olması gerekirdi. Ancak birçok yasal ve anayasal düzenlemenin Lozan'la çeliştiği görülmektedir²⁶. Şöyle ki; TC Anayasası, Siyasi Partiler Kanununu, Dernekler Kanunu, Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Kanunu, Soyadı Kanunu, Nüfus Kanunu, İl İdaresi Kanunu gibi yasal ve anayasal düzenlemeler Lozan'ın ruhuyla çelişmektedirler.

1982 Anayasasının kabul edilmesinden bu yana Türkiye'de sekiz anayasal düzenleme yapıldı. Anayasal düzenlemelerin en geniş kapsamlısı 2001 yılında gerçekleştirildi. 1995'te Anayasanın 15 maddesinde, 2001'de Anayasanın 34 maddesinde ve en son 7 Mayıs 2004 Anayasasının 10 maddesinde değişiklikler yapıldı²⁷. Kürtçe ve diğer dillerin kullanılmasıyla ilgili olarak, "Türk vatandaşları tarafından gündelik hayatta geleneksel olarak kullanılan dil ve lehçeler" adlı yasal düzenleme çerçevesinde sağlanan özgürlük, Kürtçe'nin özel kurslarda öğretilmesi ve yarım saatlik TV yayınıyla sınırlı kaldı. Kürtçe'nin eğitim dili olarak kullanılması önündeki tüm yasal engeller halen ısrarla korunmaktadır. Kürtçe'ye ilişkin olarak Anayasada yapılan yegane değişiklik, 26. maddede yer alan "kanunla yasaklanmış diller" ibaresinin kaldırılmasıdır²⁸.

Kürtçe'nin okullarda eğitim dili olarak kullanılması halen anayasal suç niteliğindedir. Kürtçe'nin eğitim ve öğretim dili olarak kullanılmasını yasaklayan anayasanın 3. ve 42. maddelerinde hiç bir değişikliğe gidilmemiştir. TC Anayasası'nın 3. ve 42. maddeleri şöyledir:

Madde 3- Türkiye devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçe'dir²⁹.

Madde 42- (...) Türkçe'den başka hiç bir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına anadilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez³⁰.

Dr. Tove Skutnabb-Kangas, Dr Hugo Van Rompaey ve daha birçok saygın bilim adamı, Türkiye'nin Jenosid Sözleşmesinin bu iki

Ya Uluslararası Belgeler?

Kuruluş belgesi niteli-
ğindeki Lozan'ı bile, bir yıl

sonra hazırladığı anayasay-
la ihlal eden anlayıştan,

uluslararası hukuk ve bu hukukun dayanağı niteliğin-
deki belgelere içten bağlı kalması beklenemez. Tür-
kiye'nin dil haklarının korunması yönünde, uluslara-
rası çerçevede altına imza attığı en ağır belgelerden
biri 1951 Soykırım Sözleşmesidir. Sözleşmenin 2.
maddesinde, her biri başlı başına jenosid olarak kabul
edilen koşullar beş bent halinde verilirken, (b) ve (c)
bentlerinde şöyle yazar:

b) Grup üyelerine ciddi fiziki veya zihinsel zarar
vermek;

e) Bir grubun çocuklarını zorla bir başka gruba
transfer etmek.

Dr. Tove Skutnabb-Kangas, Dr. Hugo Van Rompa-
ey ve daha birçok saygın bilim adamı, Türkiye'nin
Jenosid Sözleşmesinin bu iki şartını ihlal ederek Kürt-
lere karşı kültürel ve dilsel soykırım uyguladığına dik-
kat çekmektedir³¹. Çünkü Türkiye, Kürt çocuklarının
kendi ana dillerinde eğitilmelerini engellemekte ve
böylelikle Kürt ulusuna mensup çocukları bir başka
gruba transfer etmektedir. Yapılan araştırmalar, bir
gruba mensup çocukların, kendi ana dillerinde, en az
6-8 yıl arası bir eğitimden geçme şansına sahip olma-
dıkları durumda, er veya geç dominant olan dil tara-
findan asimle olduklarını göstermektedir. Burada
asimle olma süresi grubun büyüklüğüne bağlı olarak
bazı farklılıklar gösterebilir, ancak sonuç değişmez.

Kendi ana dillerinde eğitim hakkının çocuklara ta-
nınmaması, çocukların bünyesinde zihinsel hasarlara
da yol açmaktadır³². Dünya çapında, azınlık gruplara
mensup çocuklar üzerinde yapılmış yüzlerce çalışma,
kendi ana dillerinde eğitim yapma şansı ellerinden
alınmış çocukların bünyesinde, çok ciddi zihinsel ha-
sarların meydana geldiğini göstermektedir³³. İşte bu
zihinsel hasar ve bu zihinsel hasarın yol açtığı fizik-
sel zarar, 1951 Jenosid Sözleşmesinin (b) bendine gö-
re soykırımdır. Jenosid Sözleşmesi'nin (e) bendi dik-
kate alındığında, Türkiye'nin sığınabileceği hiçbir
insani ve hukuku dayanağı bulunmamaktadır. Çünkü
Türkiye, Cumhuriyetin kuruluşundan beri, Kürt ço-
cuklarını Türk olmaya transfer etmek amacıyla bütün

şartını ihlal ederek Kürtlere karşı kültürel ve dilsel soykırım uygu-
ladığına dikkat çekmektedir³². Çünkü Türkiye, Kürt çocuklarının

kendi ana dillerinde eğitilmelerini engellemekte ve böylelikle Kürt
ulusuna mensup çocukları bir başka gruba transfer etmektedir.

dünyanın gözleri önünde
sistematiik bir politika sür-
dürmektedir.

1920'lerde Batı dünya-
sı, Sovyet rejiminin Türki-
ye üzerinden Arap yarım-

dası, Balkanlar ve Avrupa'ya yayılmasını engellemek
ve Türkiye'yi Sovyet yayılmasına karşı bir üs olarak
kullanmak amacıyla, Kürtleri stratejik çıkarlarına kur-
ban etmiştir. Aynı dönem de Sovyetler Birliği de,
Menşeviklerin elindeki Güney Kafkas ülkelerine Bol-
şevik yönetimi kabul ettirmek gayesiyle Türkiye-
Sovyet sınırını, bir an önce kendisi için elverişli bir
çözüme ulaştırmak istiyordu. Mustafa Kemal'in 26
Nisan 1920 'de Lenin'e bir mektup yazarak, iki ülke-
yi tehdit eden emperyalizme karşı siyasal ve askersel
dayanışma önerisi³⁴, ardından 16 Mart 1921'de imza-
lanan Moskova Antlaşması, Sovyetler Birliği'nin de,
Türkiye'yi Batı bloğuna tamamen teslim etmemek
için Kürt meselesini kurban etmesine yol açmıştır.
Oldukça pragmatik bir yaklaşımla hayata geçirilen bir
denge politikası ekseninde, hem Batı'nın, hem de
Sovyetlerin desteğini kazanan Türkiye, Soğuk Sava-
şın bitimine kadar Kürt ulusal taleplerinin bastırılma-
sında her iki bloğun da desteğini arkasında bulmuştur.

Dünyada hiç bir halk Kürtler kadar soğuk savaş ve
iki kutuplu dünyanın zararlarını çekmemiştir. Soğuk
savaş ve iki kutuplu dünya, birçok uluslararası anla-
şmanın da dejenere edilmesinde en önemli sebep ol-
muştur. Ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkı-
nın rafa kaldırılması, Milletler Cemiyeti Misakı, Bir-
leşmiş Milletler Andlaşması, Sümürge İdaresi Altın-
daki Ülkeler Hakkında BM Bildirisi, Medeni ve Siya-
si Haklar Sözleşmesi ve Jenosit Sözleşmesi gibi ulus-
lararası sözleşmelerin hayata geçirilmemesinin en
önemli sebebi, soğuk savaş ve iki kutuplu dünyanın
uluslararası ilişkilerde ortaya çıkardığı ilkesizliktir.
Birleşmiş Milletlerin, Birleşmiş Devletlere dönüşerek
yozlaşmasının da en önemli sebebi bu ilkesizliktir.

Bütün bu antlaşmaların hayata geçirildiği bir dün-
yada, insanlık vicdanı milyonlarca Kürdün, tarih bo-
yunca üzerinde yaşadıkları topraklarda, kendi dilleri-
ni çocuklarına aktarmama trajedisine seyirci kala-
maz. Hiç kimse, hiç bir yönetim, milyonlarca konu-
şanı olan bir dilin, ortadan kaldırılması suçuna ortak ol-
mamalıdır. Eğer bir dilin ortadan kaldırılması, ulusla-

rarası belgelerde bir insanlık suçu olarak tanımlanmışsa, bu suçu derhal durdurmak ve suçluları gerçek anlamda bağımsız olan yargının önüne çıkartmak bir insanlık görevidir.

Dipnotlar:

- 1) Bahro Suryoyo, December 2003, s.34
- 2) Nemancij, St. Sava, "Dili Koruyalım", Çev. Simon Taştekin, Bahro Suryoyo, December 2003, s.34
- 3) Aktaran, Bayrak, Mehmet, *Kürdoloji Belgeleri*, Özge Yayınları, 1994, s. 57-58
- 4) Çelebi, Evliya, *Seyahatnamesi*, Türkçeleştiren: Zuhuri Danışman, Zuhuri Danışman Yayınevi, İstanbul 1970, Beşinci Kitap, s.43
- 5) Çelebi, Evliya, *Seyahatnamesi*, Altıncı Kitap, s. 181-182.
- 6) Wilhelm Köhler'e göre Abdal Han, büyük bir olasılıkla Şerefname'nin yazarı Şerefeddin'in torunudur. Bkz. Köhler, Wilhelm, age. s.39.
- 7) Çelebi, Evliya, *Seyahatnamesi*, Altıncı Kitap, s. 188.
- 8) Çelebi, Evliya, *Seyahatnamesi*, Yedinci Kitap, s. 161.
- 9) Burkay, Kemal, *Kürtler ve Kürdistan Coğrafya, Tarih, Edebiyat*, Cilt: 1, Deng Yayınları, İstanbul 1992, s.192.
- 10) Hanioglu, M. Şükrü, *Bir siyasal Örgüt olarak Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük, İletişim Yayınları*, 1989, s. 627,631.
- 11) Hanioglu, M. Şükrü, age. s. 632.
- 12) Hanioglu, M. Şükrü, s.628.
- 13) Hanioglu, M. Şükrü, *Bir Siyasal Düşünür Olarak Doktor Abdullah Cevdet ve Dönemi, Üçdal Neşriyat*, İstanbul, s.217.
- 14) Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasi Partiler*, 1859-1952, İstanbul, 1952, s. 189.
- 15) Yalçın, Hüseyin Cahit, *Siyasal Anılar*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1976, s.50.
- 16) Arai, Masami, *Jön Türk Dönemi ve Türk Milliyetçiliği*, çev. Tansel Demirel, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s.78.
- 17) Yıldız, Ahmet, "Ne Mutlu Türküm Diyebilene" Türk Ulusal Kimliğinin Etno-Seküler Sınırları (1919-1938), İletişim Yayınları, s.73.
- 18) Hasanpur, Emir, *Kürt Diliyle İlgili Devlet Politikaları ve Dil Hakları*, Avesta Yayınları, İstanbul 1997, s.53.
- 19) Aktaran, Dözüren, Koray, "Yanlış yanlıştır, aradan 70 yıl geçse bile" Serbestî, Sayı: 1, s.35.
- 20) Aktaran: Mehmet Bayrak, *Kürtler ve Ulusal -Demokratik Mücadeleleri, Gizli Belgeler- Araştırmalar- Notlar*, Özge Yayınları, Ankara, 1993. s. 486, 487.
- 21) Malmisanj, *Diyarbakırlı Cemilpaşazadeler ve Kürt Milliyetçiliği*, Avesta Yayınları, İstanbul 2004, s.214.
- 22) Aktaran: Mehmet Bayrak, *Kürtler ve Ulusal -Demokratik Mücadeleleri, Gizli Belgeler- Araştırmalar- Notlar*, Özge Yayınları, Ankara, 1993. s. 508-509.
- 23) Aktaran, Beşikçi, İsmail, *Tunceli Kanunu (1935) ve Dersim*, Jenosidi, s.57.
- 24) Bulut, Faik, *Kürt Sorununa Çözüm Arayışları*, Ozan Yayınları, İstanbul 1998, s. 189.
- 25) Gündüz, Aslan, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler*, Beta Yayınları, İstanbul 1994, s.611.
- 26) Kıran, Abdullah, "Dil Hakları ve Kürtler". *Avrupa Birliği Sürecinde Dil Hakları*, Yayına Hazırlayan: Ebru Uzpeder, Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayınları, İstanbul 2003, s. 80.
- 27) Özbudun, Ergun- Yazıcı, Serap, *Democratization Reforms in Turkey (1993-2004)*, Tesev Yayınları, İstanbul, 2004.
- 28) Özbudun, Ergun- Yazıcı, Serap, age., s.18.
- 29) Şakar, Müjdat, *1982 Anayasası ve Önceki Anayasalar*, Beta Yayınları, İstanbul 1994, s.48.
- 30) Şakar, Müjdat, age, s. 69.
- 31) Skutnabb- Kangas, Tove, "Cultural Diversity and Linguistic Diversity", 20-25 Mart Diyarbakır Pen Semineri.
- 32) Rompaey, Hugo Van, *The Call To Justice, Also For The Kurds*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, s. 11.
- 33) Skutnabb- Kangas, Tove, *Linguistic Human Rights in Education and Turkey, Some International Comparisons*, Roskilde.
- 34) Sosyal, İsmail, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1983, Cilt: 1, s. 28.

İrkçi Kemalist Öğretinin Bir İdeologu: M. E. Bozkurt

Servet Gün*

GİRİŞ

Kahraman yaratma ve bunu giderek farklı toplumsal figürlere dönüştürme motivasyonu, pek çok kaynaktan beslenebilmektedir. Mesela ‘ulusal kurtuluş savaş’larının genel olarak böyle bir doğası vardır. Çünkü savaş, beraberinde ikili politik değer geliştirir; kahraman ve hain yaratma süreci kolaylaşır ve/veya otomatikleşir. Ve bu nedenledir ki, geline aşamada kimse ‘hainin’ ya da ‘kahramanın’ kim olduğunu sorgulamaz/sorgulayamaz. Fanon’un dediği gibi, “kimlik edinme süreci otomatik hale gelir.” Ve artık Üst düzeyden alt düzeye kadar kahramanlar¹ vardır/var edilmiştir.²

Sonuç itibarıyla kahramana dönüştürülen lider hakkında üretilen efsaneler ve onun karizması, giderek geniş bir alanda birer birleştirici faktör ve hatta ideolojinin/resmi ideolojinin yerine geçebilmektedir.

Bir ideolojinin gücü, temsil ettiği kendi sosyal sınıfının gücünün ideolojik plana yansımaysa, ki tartışmamızın nesnesi olan süreç emperyalizm çağıdır ve adı geçen bu sınıfların niteliği itibarıyla ilerici rol oynamaları en azından olanaklı değildir ve Cumhuriyeti kuran kadroların bu niteliğini veri kabul edersek, ideolojik boşluğun resmi ideolojiyle doldurulması bir ‘zorunluluktur.’

Ve fakat böyle bir zorunluluğa dayanılarak yapılacak şeyler sınırlı olacaktır. Çalışmamıza temel oluşturması açısından bu sınırlılıkların birkaç yönü ön plana çıkarılacaktır:

— Bütün bir sürece pozitif değerler atfederek, oluşturulan bu değerlerin kişi kültü yaratılarak, liderin kişiliği etrafında toplanması,

— Tek parti dönemi inkılaplarının abartılarak kitleler üzerinde etki yaratılmasıdır.

— Ve asıl vurgulanması gereken ise, ihtiyaç duyulan resmi ideolojiyi oluşturacak aydınlardır.

Bu aydınların bir çoğu ittihatçıların devamı olan (ki M. E. Bozkurt da bu genellememizin içinde yer almaktadır.) cumhuriyet aydınlardır.

Cumhuriyet aydınları, resmi ideolojinin üretilmesi ve yayılması misyonuyla donatılmışlardı. Resmi ideolojiyi üretip yaymaya koşullanmış aydınların devletle olan ilişkileri ve devlet karşısındaki konumları, Osmanlı aydınlarında olduğu gibi görece bağımsız değildir. Ve durum böyle olunca düşünsel alan kısıtlanmış, bağnaz ve tek tip düşünün yerleşmesi zorunlu kılınmıştı.³ Buna paralel bir başka saptamayı da şu noktada yapabiliriz, o da, Ulus devletin inşası sürecinde mitsel/kutsallaştırıcı düşüncenin etkisine ihtiyaç duyulmuş.⁴ Ve resmi ideolojinin üretilmesi noktasında araçsallaştırılmıştır.

* A.Ü. SBF Yüksek Lisans Öğrencisi

Benim fikrim, kanaatim şudur ki, bu memleketin kendisi Türktür.

Öztürk olmayanların Türk vatanında bir hakkı vardır, o da hiz-

M. E. Bozkurt'un yapıp ettikleri üzerinden fikir yürütmeye, dönemi algılayışına ve buna paralel olarak da Kemalizm'e yönelik sistemeleştirme çabalarına yönelik incelememizi yukarıdaki veriler ışığında irdelemeye çalışacağız.

Bugünkü İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden; ancak o günün ismiyle Darülfünun Hukuk Fakültesinden mezun olan ve daha sonra da İsviçre'de Hukuk doktorası yapan M. E. Bozkurt, içinde yaşadığı dönemin teorize edilmesinde önemli işlev görmüştür. Bu işlevi şu sözleriyle özetleyecektir : 'Büyük şefim ihtilalin hukuk tarihini Türk gençliğine anlatmamı...' istemişti. M. E. Bozkurt, Kemalizm'in önde gelen teorisyenlerinden biridir.

Adını her ne kadar Kemalizm⁵ olarak vaaz etmese de sistemin *Kemalize* edilmesinde ilk ciddi denemesi, 1924 yılında İzmir'de çıkan *Saday-ı Hak* gazetesine 'Türk İhtilalinin Düsturları' başlığıyla on iki yazısıyladır.

M. E. Bozkurt, 'kurtuluş savaşı' yıllarında Hakimiyeti Milliye ve Anadolu'da Yeni Gün gazetelerinde yazılar yazmış ve kurulan yeni devleti 'sol'dan okumaya çalışmış ve bu çerçeve de bu yeni devleti 'halk devleti' olarak tanımlamıştır.

M. E. Bozkurt'un sistemi *Kemalize* etme çabasının önemli durağı, Atatürk İhtilali kitabıdır. M. Kemal'in isteğiyle kaleme alınmış olması hasebiyle özellikle önemlidir.

M. E. Bozkurt, bir netlik olmasa da Türkiye'de sınıfsal bir yapının olduğunu kabul etmektedir. Bu yönüyle, *tek parti* dönemi 'sınıfsız kaynaşmış ve imtiyazsız kitle' anlayışından ayrılmaktadır (M.E. Bozkurt, kendisine ait olan bu görüşlerle çelişecektir. Çelişki, bu çalışmanın içinde verilmiştir)

M. E. Bozkurt'un bütün bu özelliklerini ve görüşlerini gölgeleyen, domine olan/öne çıkan asıl yanı, etnisist milliyetçilik anlayışıdır. Bozkurt'un milliyetçilik anlayışıyla Kemalist milliyetçi anlayış yer yer ters düşmektedir. Kemalist milliyetçiliğin temel tezi⁶, 'ne mutlu Türküm diyene' iken; Bozkurt'un temel tezi 'ne mutlu Türküm diyebilene'dir.⁷

M. E. Bozkurt'un 'sol milliyetçi' olarak tanımlanması, kuşkusuz üzerine kafa yorulması gereken bir

metçi olmaktır, köle olmaktır." Bu cümlelerin kurulduğu tarihi dikkate alacak olursak, 1930'dur ve Ağrı İsyanı'nın hemen ertesine denk gelmektedir. Aslında mesajın kime verilmek istendiği çok açık olsa da, Kürtler şahsında diğer uluslara ve etnisitelere de gerekli uyarıyı yapmıştır.

ran bir serüvendir.

O halde çalışmamız kuşkusuz ki Bozkurt'un milliyetçilik anlayışına odaklıdır; ama acaba diğer söylemleri milliyetçilik ana damarını besleyen kılcal damarlar mıdır? Çalışmamızın temel sorunsalıdır.

Mahmut Esat Bozkurt'un Fikriyatı

"Türkiye Türklerindir. Türkiye beynelmilel müne-sebatında bilakayd u şart hür ve müstakildir. Tanrı istemiş ki bütün eğilen başlar, solan tarihler içinde Türkün başı eğilmesin, tarihi solmasın.. Milli devlet, halk hakimiyeti ancak böyle bir hareketin neticesi olabilirdi. Tarihin hiçbir safhası eğilmeyen, dönme-yen ve daima yüksek duran Türkün başı, bu badiredede yine yüksek ve vakur kaldı.. İnsanlık vicdan, şeref ve haysiyet örneğini Türk denilen abideden alsın.. Türk milleti yenilmeyen, ölmeyen, yenilmesi ve öldürülmesi mümkün olmayan bir millettir..."⁸ Yeni kurulan Türk devletinin⁹ alacağı şekil konusunda önemli ipuçları veren bu kısa alıntı, M. E. Bozkurt'un milliyetçilik anlayışına önemli referans oluştursa da, biz yine de onun milliyetçilik anlayışına bir alt başlık açıp ayırtılandıralım.

Milliyetçilik Anlayışı

Türkiye'de yaşayan ve etnik olarak da Türk olmayan Türkiye vatandaşlarının bir çoğu, eğer biliyorlarsa M. E. Bozkurt'u, 17 Eylül 1930'da Ödemiş'te yaptığı şu meşhur konuşmasından biliyorlar ya da duymuşlardır: "Benim fikrim, kanaatim şudur ki, bu memleketin kendisi Türktür. Öztürk olmayanların Türk vatanında bir hakkı vardır, o da hizmetçi olmaktır, köle olmaktır."¹⁰ Bu cümlelerin kurulduğu tarihi dikkate alacak olursak, 1930'dur ve Ağrı İsyanı'nın hemen ertesine denk gelmektedir. Aslında mesajın kime verilmek istendiği çok açık olsa da, Kürtler şahsında diğer uluslara ve etnisitelere de gerekli uyarıyı yapmıştır.

M. E. Bozkurt, Kemalist milliyetçilik ile Hitlerci/faşizan milliyetçilik arasında çok ciddi fark bulmuyor. Ve Bozkurt, küçük fark ola-

M. E. Bozkurt yazılarında, Türk ve Türklüğün her şeyin üzerinde olduğunu söyler: " (...)bütün ci- han bir yana milletim, mil- liyetim bir yana(...) o ka-

dar ki bana bütün dünyayı verseler ve karşılığı olarak, ve karşılığında bir Türk gencinin burnun kanmasını isteseler, rıza vermem. Bence bütün bir dünya, bir Türk'ün burnunun kanmasına değmez."¹¹

Bozkurt'un Türk Milli Sosyalizmi olarak nitelendirildiği Kemalizm'in milliyetçilik anlayışı, 'her şey Önce Türk milleti içindir. İslamlık, İnsanlık bundan sonra gelir' şeklinde onun yazılarında tarifleniyor. Bozkurt'un yazılarında, genel olarak bu milliyetçi/faşizan hava görülmektedir. Mesela, 'Türk'ün en kötüsü Türk olmayandan iyidir', 'öz Türkler', 'Öz Türklerin Hakları' 'öz Türk köylüleri'¹²...vs

Türk milli sosyalizm'i olarak tariflediği Kemalizm'i, Hitler'in nasyonal sosyalizmi ile karşılaştırır ve şu tespiti yapar: "*Türk ve Alman rejimleri her ikisi de milliyetçi olmakla beraber, aralarında küçük bir fark vardır. Alman rejimi, milliyetçilikte raciste, yani ırkçıdır.Türk rejimi ise ırkçı değildir. Daha çok kana değil kültüre ve dile önem verir. Bununla beraber, Atatürk büyük nutkunda 'kanını taşıyandan başkasına inanma' demiştir. Fakat bu tavsiye uygulamada kültür ve dil birliği olarak ortaya çıkmıştır.*"¹³ Görüldüğü gibi M. E. Bozkurt, Kemalist milliyetçilik ile Hitlerci/faşizan milliyetçilik arasında çok ciddi fark bulmuyor. Ve Bozkurt, küçük fark olarak ortaya koyduğu argümanı ise, M. Kemal'in nutukta söylediklerini referans göstererek ortadan kaldırıyor. Yine vurgulanması gereken ikinci nokta, rejimlerden biri ırkçı ve öteki değilse bu iki farkın hiç de 'küçük' olmayacağıdır. Ve hatta ciddi bir nitelik farklılığından söz etmek gerekir.

Bir diğer önemli nokta ise, dil ve kültür vurgusuna ilişkindir. Dil ve kültür milliyetçiliğine yapılan vurgu, ırk prensibine yapılan vurguyla ikame edilmiştir; aksine tamamlayıcı bir işlev görmüştür.¹⁴

Kemalizm ile nasyonal sosyalizmin karşılaştırılmasına ve bu iki rejim arasında bir koşutluk olduğuna Oran'ın bakışı ise aynı/benzer minvaldedir. Ve Oran, yukarıda yaptığımız alıntıyı benzer yönleriyle aktardıktan sonra şu notu düşmektedir: "*1930'larda*

rak ortaya koyduğu argümanı ise, M. Kemal'in nutukta söyledi- lerini referans göstererek ortadan kaldırıyor. Yine vurgulanması gereken ikinci nokta, rejimlerden biri ırkçı ve öteki değilse bu iki farkın hiç de 'küçük' olmayacağıdır.

Türk ocakları merkez binası açılırken verdiği söylev- de Hamdullah Suphi Tanrı- över çok daha ileri gitmek- te, 'TBMM Reisi, Vekiller, Mebuslar, bütün Süfera (Büyükelçiler) ve sefaretler erkânı' önünde Türk Dev- rimi ile faşizmin ne kadar benzeştiğini uzun uzun an- latmaktadır."¹⁵

'Hiç unutmam' diye başladığı ve Bekir Sami'nin Ankara Hükümeti'nin görevlisi olarak gittiği Londra Konferansı'nı konu alan yazısında, Bekir Sami'nin (Çerkez Bekir Sami) konferanstaki girişimlerini gerekçe göstererek, Türk devleti işlerinin Türk'ten başkasına verilmemesi ve Türk devleti işlerinin başına öz Türk'ten başkasının geç(iril)memesi gerektiğinin altını çizer. Ve hemen arkasından 'Atatürk ihtilalinin belirleyici yönü Türk milliyetçiliğidir, Türk olmaktadır' deyip; İhtilalin bütün yönleriyle bu prensibe dayandığını ve aksinin geriliğe dönüş ve hatta ölüm olduğunu söyler. Ve devamla neden milliyetçiyiz' i anlatmak için M. Kemal'i referans alır, "*milletimizin ka- vi, mesut yaşayabilmesi için devletin tamamen milli bir siyaset takip etmesi ve bu siyasetin, teşkilatı dahi- limize tamamen mutabık ve müstenit olması lazımdır. Milli siyaset dediğimiz zaman kastettiğim mana ve medlul şudur: Hududu milliyemiz dahilinde her şey- den evvel kendi kuvvetimize müsteniden muhafazai mevcudiyet ederek millet ve memleketin hakiki saadet ve umeranına çalışmak...*"¹⁶ ve milliyetçi siyaset anlayışını billurlaştırmak için, Osmanlı Dönemi'nde Türk etnisitesinin 'aşağılanmış' halini pekiştireç olarak kullanır. "(Z)aman oldu ki, Türküm! demek ayıp sayıldı, çünkü Türk hakaret makamında ve bizzat Türkler tarafından bir birine kullanılır oldu."¹⁷ Burada da milli duygunun düşürüldüğünü savlayarak Na- ima'nın tarih yazımını eleştirir: "Naima gibi devletin resmi tarihçisi bile, tarihin bir çok yerlerinde Türk'ten bahsederken, 'idraksiz' Türk (Etraki bi id- rak) deyimini kullanır ve bunu kullanmakta bir sakın- ca görmez" diyerek devamla, "zaman oldu ki Rum'u, Ermenisi hatta Yahudisi Osmanlılığı benimsedi. Ne oldukları sorulduğu zaman; Rumum, Ermeniyim, Ya- hudiyim ve hatta Çingeneyim demekten çekinmedi- ler. Fakat milletlerin en arı soylusu olan varlık, Tür- küm diyemiyor"¹⁸du. M. E. Bozkurt'un Türk Milli-

Milliyetçilik bahsine ekleyebileceğimiz bir başka boyut da: Ülkede yaşayan 'azınlık'larla ilgili olarak değerlendirmesidir. Yakın tari-

yetçiliği'ni kurgularken, geçmişe dönük acılar çektiğini teslim etmemiz gerekir. Çünkü Osmanlı'nın yetmiş iki buçuk milletin den buçuğunu oluşturan Çingeneler dahi buçuk halleriyle çekinmeden Çingeneyim diyebiliyordu!.

M. E. Bozkurt, Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF)'nin Türk milliyetçiliğine dayanan siyasetini över ve vatani 'baştan yarattığını' söyler¹⁹. Yaratılan bu vatanda ekonomik, sosyal ve siyasal egemenlik Türklerindir ve 'giderek de yalnız Türk'ün olacaktır' der.²⁰ Aslında 'Türk Devrimi'nin yeni bir Türk uygarlığı kurmayı amaçladığını vaaz eder. Çünkü M. E. Bozkurt, "Türk milletinin her millettten üstün bir geçmişi vardır. Bu üstün gelenekler ve bu zengin anekdotlar onu her vakit görgüce yüksek ve üstün tutmuştur"²¹ diyerek, bir şekilde Osmanlı Devlet yapısı içindeki Türk konumunu atlamıştır/atlamak istemiştir. Atatürk İhtilali'nin belirleyici yönünün Türk milliyetçiliği olması ve bu prensibin geçmişi temizlemesinde anlatılmak istenen tam da geçmişiyle yüzleşmeme/hesaplaşmama isteğinin bir sonucudur. M. E. Bozkurt, yakın tarihle hesaplaşmanın yerine uzak tarihin *icat edilmesi* kolaylığına kaçmıştı.²² Milliyetçilik bahsine ekleyebileceğimiz bir başka boyut da: Ülkede yaşayan 'azınlık'larla ilgili olarak değerlendirmesidir. Yakın tarihiyle ilgili bu yönlü hesapları bitmemiştir. 1936'da azınlıklar üzerine yazdığı bir makalede, Osmanlı Meb'usan meclisinde, Rum Meb'usun, 'Benim Türklüğüm Osmanlı Bankası Türklüğü kadardır' söylemini ve buna benzer bazı olayları gerekçe göstererek²³, 'azınlıklar'ın Türk toplumuna entegre olamadıkları ya da daha doğru bir deyişle asimle olmadıkları için eleştirmekte ve hala kendi dillerini konuşan 'azınlıklar'ın artık Türkçe konuşmaları ve soyadlarını Türkçeleştirmelerini/Türkçüleştirmelerini²⁴ zorunlu görmektedir.

Dil Vurgusu

Türkçe konuşup ve yazmanın 'ulusal kurtuluşun esaslarından biri' olduğunu savlayan Bozkurt'a göre, dili olmayan bir millet dünya karşısında varım diyemez. Bu çerçevede hukuk yerine hak kelimesini bi-

hyile ilgili bu yönlü hesapları bitmemiştir. 1936'da azınlıklar üzerine yazdığı bir makalede, Osmanlı Meb'usan meclisinde, Rum Meb'usun, 'Benim Türklüğüm Osmanlı Bankası Türklüğü kadardır' söylemini ve buna benzer bazı olayları gerekçe göstererek

linçli kullandığını söyler ve "Devletler Arası Hak terimi kullanıyoruz. Çünkü Türkçedir. Ve Türkçe olmayan her terimden güzeldir."²⁵ Bu argümanını M.

Kemal'de idealize ederek geliştirir: "Atatürk'ün dilde yapmak istediği temizlik, onu tam anlamıyla mümkün olduğu kadar öz Türkçe haline koyma davasıdır"²⁶. Bu ise onun başardığı işlerin en büyüklerindendir hatta en büyüğüdür.²⁷ M. Kemal'in yalnız vatani kurtarmakla kalmadığını ve fakat ona eski canlılığı ve çevikliği verecek çareleri de düşündüğünü va'z etmektedir. Dil meselesi çerçevesinde, Firdevsi'nin Fars ırkını ölümsüzleştirmesi gibi M. Kemal'in de Türk ırkını ölümsüzleştirdiğini örneklemektedir. Dilin önemini pekiştirmek adına, Alman Şairi Arnt'ın 'dil bir milletin yarısıdır' vurgusuna 'bence dil bir milletin yarısı değil, fakat hepsidir...' ²⁸ katkısını yaparak; dilin önemini M. Kemal şahsında güçlendirmektedir. Devamla, Bozkurt'a göre, divan edebiyatı ve onu sürdürenler eliyle kaybolmaya yüz tutmuş Türk diline, büyük gayret sarf ederek büyük bir ivme kazandıran M. Kemal'dir. O, "sadece bugünkü Türkiye için değil; yarınki Türk dünyası, Türk birliği için de en radikal bir güvençtir"²⁹ derken 'Türk dünyası' imgesiyle ya da Türk birliği klişesiyle 'ittihatçı düşün'ün (Turancı ya da pan-Türkist) etkisinde olduğu gerçekliğinden kaçmamaktadır/kaçmamaktadır³⁰.

M. E. Bozkurt'un Dil üzerindeki düşüncelerine dair analiz edebileceğimiz bir diğer vurgusu, 'Redslob'un Mütalaası' başlığıyla ve ondan yaptığı alıntıya ilişkindir: "Reform zamanında halk dili ruhların hayatında derin kökler salar. Bu suretle milli dil yeniden ele geçen imanın dili olur..."³¹ ve dolaylı da olsa dile bu vesileyle aşkın bir anlam yükler. Bununla yetinmez ve Kuran'ı Türkçeleştirdiği için M. Kemal'i kutlar.

"(...)Yedi asırlık bir tahakküme, saray ve sultanlar ananesine hatime çekiliyordu. Türk tarihinde yeni bir dönüm günü, Türkiye halk devleti tarihi başlıyordu(...)"³² söylemi, yeni kurulan devletin 'halkçı niteliği'ne ilişkin bir retoriktir.

O halde M. E. Bozkurt'un halkçılıktan ve devletçilikten ne anladığına daha yakından bakmamız yerinde olur kanısındayım.

Milli Mücadele olarak tariflenen dönemde halkçılık kavramı, özellikle ittihatçıların radikal kanadını ve hatta meclisteki muhalefeti

Halkçılık³³ ve Devletçilik Anlayışı

etkisizleştirmek için kullanılıyordu. 1930'lu yıllara gelindiğinde ise halkçılık, kitleleri denetim altında tutabilmek ya da kitlelerin iktidardan kaçışını engellemek için gündemleştirilmiştir.

M. E. Bozkurt'a göre, Türkiye aslında bir halk

devleti, bir halk cumhuriyetidir. Çünkü İhtilalde Türk köylüsünün büyük payı vardır. Ve bu nedenle ihtilale 'Türk Köylü İhtilali' bile denebileceğini söyler.

Ona göre, diğer toplumsal kesimlere nazaran en ciddi katkıyı köylü yapmıştı. Bundan dolayıdır ki katkısı oranında pay alacaktı.³⁴ Buradaki görüşlerini güçlendirebilmek için tarih(sizli)ği referans alır. Ve "biz Türklere laiklik gibi halkçılık da yabancı bir kurum değildir. Demokratik Türklerin milli seciyelerinin bir sonucudur."

Oysa bu cümlelerin kurulduğu döneme ve öncesi-ne baktığımızda halkçılığın, rejim adına nasıl araçsal-laştırıldığını tespit edebiliriz. Milli Mücadele olarak tariflenen dönemde halkçılık kavramı, özellikle itti-hatçıların radikal kanadını ve hatta meclisteki muha-lefeti etkisizleştirmek için kullanılıyordu. 1930'lu yıllara gelindiğinde ise halkçılık, kitleleri denetim al-tında tutabilmek ya da kitlelerin iktidardan kaçışını engellemek için gündemleştirilmiştir.

M. E. Bozkurt, mesleki temsil(sınıf yok meslek var prensibi) ile ilgili yoğun çaba harcamıştı. Mesle-ki temsil prensibi , 1918'de kaleme alınan Ziya Gö-kalp menşeyli bir yazıda şöyle tanımlanmıştı: "Bir cemiyette terzi kunduracısız, kunduracı terzisiz, fırın-cı kasapsız, kasap fırıncısız, şair filozofsuz, filozof şairsiz, doktor avukatsız, avukat doktorsuz kalmayı hiçbir zaman istemez. Bütün içtimai meslekler birbi-rinin lazım ve melzümudur. O halde sınıflar kalkıp da onun yerine meslek zümreleri kuvvetli bir surette te-şekkül edince, içtimai Darwinizm iflas ederek, cemi-yet içinde dahili sulh hüküm sürmeye başlar." Ziya Gökalp, uzlaşmaz çelişkilere sahip bir toplum yerine solidarist bir anlayışla; toplumu, birbirini tamamlayan ve birbirine gereksinim duyan mesleklerden oluş-muş sayıyor. Ve aslında mesleki temsilin özünü de bu anlayış oluşturuyor. Bu anlayışın halkçılık prensibi-nin hizmetine sunulmasının yanı sıra, yeri gelmişken söylenmeli, siyasi partilere de ihtiyaç duyulmaması için gerekçedir de. Öyle ki, aralarında uzlaşmaz çeliş-kiler bulunmayan, sınıfsız bir toplumda tek bir siyasi parti yeter³⁵de artar! "Türk ulusunda ülkü, birlik var-

sa ve bu birlik içinde gaye-ye erişmek isteniyorsa zor-la partiler ihdas etmek nasıl mümkün olur. Böyle mi ol-mak lazımdır. Yoksa sınıf

ve zümreler yaratan partiler ihdas etmek mi lazımdır"³⁶ şeklinde sarf edilen bu cümle M. E. Bozkurt'un tek partinin neden yeteceğine ve eğer ülkü ve birliğe halel getirecekse, sınıfları reddetmeye dair verdiği sa-mimi! bir cevaptır.

Ve halkçılık bahsiyle ilgili son tahlilde şunu söyle-yebiliriz; halktan yana olduğu düşünülen/iddia edilen halkçılık prensibi, halka yabancı bir kavram ve ide-olojik bir manipülasyon olmaktan ileri gitmemiştir.

'Bize uygun' dediği ekonomik sistem; devletçilik ya da devlet sosyalistliğidir. Devlet sosyalistliğini ne-den uygun gördüğünü "Almanya bunun en büyük ör-neğidir. İç ve dış bakımdan ekonomik ve sosyal kal-kınmasını eski sosyal demokrasisine ve şimdiki dev-let sosyalistliğine borçludur" cümlesiyle açıklamıştır. Bozkurt'a göre, liberal ekonomiye geçildiği, Tanzi-mat'la beraber Osmanlı ekonomisi imparatorluğun çöküşünü hazırlamıştı. Bu nedenle 'bize uyan' sistem devletçiliktir, diyecektir. Ve devamla, devletçi sistem ile komünist sistemi karşılaştırır ve devletçiliğin ko-münizmden üstün olduğunu çünkü komünizmin ger-çekleşmeyeceğini ama devletçiliğin her daim gerçek-leşeceğini ve verimli olacağını vaaz eder.³⁷ Devletçi sistemin haksızlıkları ve sömürüyü ortadan kaldıracak-ğı yönünde de bir iddiası yoktur zaten.

Devletçilik olarak tanımlanan ekonomik felsefe-nin milliyetçilikle arasındaki ilişki, yerli sermayenin desteklenmesi şeklindedir. Ancak yabancı sermaye-ye karşı en azından düşmanca bir tutum içine giril-meyeceğine dair güvence verilmişti.³⁸ Hem de M. Kemal tarafından: "Kanunlarımıza uymak şartıyla yabancı sermayeye gereken güvenliği sağlamaya her zaman hazırız" denmiştir. İzmir İktisat Kongresinin açış konuşmasından bir cümle olan bu konuşmadan hemen sonra, dönemin ekonomi bakanı olan M. E Bozkurt da: "...yeni Türkiye Ekonomi Okulu'nun"³⁹ yabancı sermayeye karşı bir düşmanlığı olduğu sa-nılmasın. Türklerle aynı kanunlara ve şartlara bağlı olunmak üzere yabancı sermayeye, hatta başka memleketlerden fazla, kolaylık göstermeye hazırız" demiştir. Aynı konuşmasının devamında, "yeni Tür-

Karşılaştırmaya başlarken, Türk Rejiminin niteliği nedir? Acaba

komünist miyiz? Milli sosyalist miyiz? Faşist miyiz? Yoksa klasik

kiye, bir Karma ekonomik sistem izlenmelidir. Ekonomik işler kısmen devlet kısmen özel teşebbüs tarafından yapılmalıdır. Mesele, büyük kredi müesseselerini, sanayi işlerini devlet

idare edecektir. Çünkü memleketimizin ekonomik durumu bunu gerektiriyor. Bazı ekonomik konularda devletleştirme yoluna gideceğiz, bazı konuları özel teşebbüse bırakacağız.”⁴⁰ diyerek devletçi ekonomik-politik anlayışı sulandırmıştır. Ancak gerçek anlamda devletçilikten 1930’lardan sonra bahsetmemiz mümkündür. Devletçiliğin, hem ekonomik açıdan ve hem de siyasal açıdan ‘seçkin’lerin istemleriyle ortaya konan ve uygulanan bir politika olduğunu söylemek yanlış olmaz. Devletin resmi ideolojisinin kamu girişiminden değil fakat özel girişimden yana olduğunu, M. Kemal’in “(...)fertlerin inkişaflarına mani olmamak, onların her noktai nazardan olduğu gibi, bilhassa iktisadi sahadaki hürriyet ve teşebbüsleri önünde devlet kendi faaliyetleriyle bir mania vucuda getirmemek prensiplerin en mühim esasıdır.”⁴¹ cümlesinden anlıyoruz.

Son tahlilde, 1929 dünya ekonomik bunalımın ortaya çıkmış olması, o güne kadar dünya kapitalist sistemine eklemlenme gayreti içinde olan ve ihracat ekonomisi’ne dayalı dengeyi de sarsmış ve Türkiye ekonomisini de ciddi bunalımın eşiğine getirmiştir. İşte, temelde sermaye birikimini sürdürmeye dönük, devletçilik olarak tanımlanan ekonomi politikasını koşullayan tarihsel pratik budur.

Resmi İdeolojiyi Kurgularken

Tarih yazıcılığı ya da tarih yapıcılığı, ki bu resmi ideolojinin inşa sürecidir, resmi ideolojinin hizmetine sunulacak örnekler ve olaylarla biçimlendirilir. Buradaki amaç ‘milli bilinç’ oluşturmak ve aşılacaktır. Ve yine bu çerçevede yapılan başka bir şey, kişi kültü yaratmak ve ona tapınmaktır.

Tarihi kahramanların yaptığına inanan M. E. Bozkurt, “ihtilallerin genişliği ve kavrayışı şeflerin kafalarının dışı yansımasıdır. 1919 Türk ihtilali, Atatürk’ün kafasının fotoğrafisinden başka bir şey değildir”⁴² diyerek şefinin *bilgeliğini* kurgulamıştır.

demokrat mıyiz? gibi sorular sorduktan sonra, Türk ihtilali’nin verisinin bunlardan hiç birisi olmadığı ve hiç birisiyle ifade edilemeyeceğini saptar. M. E. Bozkurt’a göre, yeni rejim, altı ok (milliyetçilik, cumhuriyetçilik, laiklik, halkçılık, devletçilik, inkılapçılık) ile simgeselleşen Kemalizm’dir.

M. E. Bozkurt, *İhtilali önceden bilen* M. Kemal’i yüceltirken, siyasal bazı rejimleri, düşünürleri ve kişileri kullanmıştır.

İdeolojileri Karşılaştırıyor

Karşılaştırmaya başlarken, Türk Rejiminin niteliği nedir? Acaba komünist miyiz? Milli sosyalist miyiz? Faşist miyiz? Yoksa klasik demokrat mıyiz? gibi sorular sorduktan sonra, Türk ihtilali’nin verisinin bunlardan hiç birisi olmadığı ve hiç birisiyle ifade edilemeyeceğini saptar. M. E. Bozkurt’a göre, yeni rejim, altı ok (milliyetçilik, cumhuriyetçilik, laiklik, halkçılık, devletçilik, inkılapçılık) ile simgeselleşen Kemalizm’dir.

Kemalizm’i komünizmden, Kemalizm’i milliyetçi olması hasebiyle ayırır. Bozkurt, “her şey ve her şey önce Türk milleti içindir. İslamlık ve insanlık bundan sonra gelir” derken, komünizmi enternasyonal olduğu için beğenmez. Komünizmin enternasyonalist olan boyutuna, “Komünizm, bütün insanlığı bir rejim içine almak, komünist federasyon içinde yaşatma davası güder, emperyalizmin şekli değiştirilmiştir” der. Komünizmin proleterya diktatörlüğüne dayandığını; oysa Türk rejimi dediği Kemalizm’in ne şekilde olursa olsun diktatörlüğü reddettiğini! va’z eder.

Alman rejimi ya da milli sosyalizm dediği rejimle Kemalizm arasında birleşiklikler ve ayrıklıklar kurar. Bozkurt, ekonomik bakımdan bu iki rejim arasında fark görmez; her iki rejim de devlet sosyalistliğini benimsemiştir, mülkiyet hakkını ve ferdi tanır, der. Hitler diktatöryası olarak tanımladığı Alman rejiminden, Türk rejimini ulus egemenliği olarak ayırır, ferdi diktatörlüğü reddederek.

Geri ve orta çağ rejimi dediği faşizm ile Kemalizm arasında bağ kurmaz. Bozkurt’a göre, faşizm bir tür diktatörlük rejimidir, hükümdarlığı esas alır ve emperyalisttir; oysa Türk rejiminde, millet kendi kendini temsil eder ve rejim cumhuriyetçidir.⁴³

Kemalizm’i dönemin yaygın ideolojileriyle karşılaştırdıktan sonra, yirminci yüzyılda sadece Türkiye’nin değil ve fakat dünyanın, ekonomik, sosyal ve siyasal sorunlarını çözeceği anahtarın Kemalizm olacağı: “Kemalist sistemi bocalayan dünyaya, tutunabi-

**"Zamanımızın bir Alman tarihçisi, gerek nasyonal sosyalizm ve
gerek faşizmin Mustafa Kemal rejiminin az çok değiştirilmiş birer**

leceği destekler vermeye namzet"⁴⁴ cümlesinden ve "dünya Komünizm'de mi karar kılacak? Yoksa faşizmde mi? Bana öyle geliyor ki Kemalizm'de; çünkü Kemalizm yirminci asırdır."⁴⁵ şeklindeki ifadelerinden çıkarılabilmektedir.

M. Kemal'i Karşılaştırıyor

Fransız İllustration Gazetesinin bir haberine (Atatürk'ün ölümüyle ilgili bir haber) dikkat çekerek; "Tarih çok büyükler gördü. İskenderleri, Napolyonları, Büyük Pedroları, Washingtonları(...) fakat yirminci asırda büyüklük rekorunu Atatürk, bu Türk oğlu kırdı."⁴⁶ Atatürk ölebilir mi? diye soruyor. Ve devamlı, Atatürk'ün yanında tarihin büyükleri sayılan şu birkaç ismin ufak tefek şeylerdir ve buna inanıyorum, siz de inanın demıştır. Ve eklemiş, "görüşlerim kişisel kalmasın diye örnekleyeceğim"⁴⁷.

Büyük İskender'i ele almıştır. Bozkurt'a göre, B. İskender babası Flip'ten zamanının en güçlü ordusunu devralmıştı; oysa Atatürk ne bulmuştu? Bozkurt'a göre; düşmana batıracak bir iğne dahi bulamamıştı; hukuk bakımından bağımsızlığına sahip bir vatan bile(...) Vatanın Sevr ile bağımsızlığı yok edilmişti. Bozkurt. "iğne bile bulamadığı dediğim zaman, aşırı konuştuğum sanılmasın(...) Birinci İnönü savaşı"⁴⁸nda bir kısım askerimiz taşla dövüştü" der. Ona göre, Atatürk karşısında B. İskender'i karşılaştırmak söz konusu dahi edilemez.

Hele Napolyon ile karşılaştırılmasına çok sinirlenir. Ve Atatürk'ü 'bu Korsikalı'yla karşılaştıranlara şu eleştiriyi yapar: " bence bu gibiler, tarihi bilgilerinden ziyade, dedikoduları yargı aracı olarak kullanmaktadırlar." Napolyon şahsında Atatürk'ü şu cümleyle yüceltir: "Napolyon... Baltıktan Akdeniz'e kadar uzanan Fransız İmparatorluğu'nu Saint Helen adasıyla trampa etti. Atatürk ise yoğu var etti."

Sezar'a gelince der, Roma'ya dışarıda hakim ancak içeride esir olması... Galler fatihinin başarısı budur işte! Ve "Atatürk, Türk'ü dış bakımdan bağımsızlığın, şeref ve haysiyetin ucuna yükseltti... İç bakımdan bütün otoritelerin üstüne çıkardı... Atatürk, hiçten demir bir Türk devleti kurdu" diyerek, bu kez de Sezar şahsında bir idealizasyona girişmiştir.

Zamanımıza daha yakın dediği 'Washington'u hiç şüphelenmeden büyük adam olarak konumlandırılmış fakat Atatürk çapında mı?' diye de sormuştur. Cevabı ise, "bunu hiç umma-

yız" demiş ve bunu şu cümlesiyle temellendirmiştir: "Atatürk'ün öldüğü gün bıraktığı eserle, Vaşington'un öldüğü gün bıraktığı eseri bir mukayese ederseniz. Hakikat birden gözlerde belirir. Vaşington karşısında yalnız İngilizleri buldu. Atatürk karşısında bütün dünyayı buldu ve yendi..."

'Birleşik Amerika Devletleri'nin Ankara eski büyükelçisinin 'üç Adam' adlı eserini referans gösterdiği Atatürk-Roosevelt-Mussolini ve Hitler karşılaştırmasında, tabii ki 'Atatürk'ün bunlara üstün olduğunu' belirtmektedir. Hitler için; "O, Atatürk'ten örnek aldığını her zaman söyledi" demıştır. Bir Alman tarihçisini alıntılararak; "Zamanımızın bir Alman tarihçisi, gerek nasyonal sosyalizm ve gerek faşizmin Mustafa Kemal rejiminin az çok değiştirilmiş birer şeklinden başka bir şey olmadıklarını söylüyor. Çok doğrudur, çok doğru bir görüştür. Kemalizm otoriter bir demokrasidir ki kökleri halktadır. Türk milleti piramide benzer, tabanı halk, tepesi yine halktan gelen baştır ki bizde buna şef denir. Şef otoritesini yine halktan alır. Demokrasi de yine bunda başka bir şey değildir"⁴⁹ diyerek, bu yaklaşımını kristalize etmeye çalışmıştır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, sistemin teorize edilmesinde genel olarak milliyetçilik, ana damar olarak sistemin kurgulanmasında dikkate alınmıştır. Bu ise, kişi kültü yaratılarak ve diğer açılımlar şeklinde, hep bu damarı beslemek üzere kurgulanmıştır. Ya da en azından 'devrim' dersleri profesörü'nün yazdıklarından böyle bir çıkarım yapabiliyoruz. M. E. Bozkurt'un, diğer bazı incelemeleri de bahsettiğimiz bu düşünceye hizmet etmiştir. O halde Bozkurt'un bu serüvenine de eşlik edelim

Diğer Bazı İpuçları

'Devrim'in teorisyonu M. E. Bozkurt'a göre, Yeni Türkiye'nin Osmanlı'dan farkı, bir 'halk devleti' olmasıdır. Bu bağlamda Atatürk İhtilali, Türk İhtilali deyimlerini kullanıyor. 1789 Fransız ihtilali, 1917 Sosyalist ihtilali ve 1919 Atatürk ihtilalini, kategorik ola-

rak tam ve eksiksiz ihtilaller olarak ve aynı kategoride değerlendirmektedir. Ayrıca ulusların ihtilal yapip yapmama konusunda hakları olup olmadığını, bazı düşünürlerin fikirlerine başvurarak netleştirmiştir.

Marks ve Engels'in ihtilal üzerine düşüncelerinin kısa analizini yaptıktan sonra, "şu ciheti de belirteyim ki ben komünist değilim . Türk milliyetçisiyim. Böyle doğdum, böyle öleceğim" demiş ve eklemiş, "itiraf etmem lazımdır ki, Marks'ın kritiklerinden demokrasi hesabına çok faydalandım."

Lenin'in fikirleri üzerinden yürüttüğü İhtilal tartışmasında, Lenin'in Devlet ve İhtilal adlı çalışmasının " Bu bölümü yazmaya vakit bulamadım, yaptım. Yapmak yazmaktan güzeldir. Son bölümü okumak isteyenler, Rusya'da yaratılan eseri gözden geçirsinler." Kısmını referans almış ve " Atatürk, Lenin'in de aksine yazmaktan değil yalnız yapmaktan hoşlanıyor. Büyük nutuk⁵⁰ ve ona ilişik vesikalar kitabını, işler başarılıktan sonra yazdı. O, yapmadan yazmıyor. Yapmadan laf yok."⁵¹ diyerek, 'anlamalı'⁵² bir karşılaştırma yapmıştır.

Laiklik üzerine de kafa yoran M. E. Bozkurt'a göre, laik devlet anlayışı, 'Türlere zaten yabancı bir devlet sistemi değildir.' Çünkü laiklik, Turanlı bir kurumdur. Bunun reddine imkan yoktur; ki deliller ve uygulama da bunu göstermektedir.

Sonuç Yerine

Bozkurt, 'Atatürk İhtilali' adlı ve M. Kemal'in onayından geçmiş kitabında ne demişti? "Batı Med-

niyeti ve herhangi bir medeniyet bir küldür; ayrıklık kabul etmez. Ya hep alınır, yahut alınmaz. Tıpkı dinler gibi." Evet, ya hep almak! Neyin 'ithal' edileceğine nasıl karar verilecekti? Gerçi 'Yeni Türkiye'de nasılsa sınıflar yoktu! Sınıflar olmayınca sendikaya, derneklere, birden fazla partiye de gerek yoktu! Hele İşçi haklarından bahsetmenin gereği hiç yoktu. O halde, *düzeltecek, düzenlemek* konusunda karar vermek pek de zor değildi!.

Kemalist ideoloji, ulus devleti *icat ederken* toplumun homojen olmasını, hem etnik ve hem de sınıfsal açıdan, 'devletin milletiyle bölünmez bir bütün' olacak şekilde kurgulamıştır. Binanın su basmanı yanılısamlar üzerine bu şekilde kurulunca devam eden kısımları da benzer yanılısamlarla yükseltmek zorunluydu!.

Beşikçi'nin vurguladığı gibi, "Türkiye'de tarih, özellikle yakın tarih şüphesiz ki yeniden yazılacaktır...Kemalizm'in dünyadaki ulusal kurtuluş savaşlarına öncülük ettiği, şarkın köle, esir milletlerine ışık tuttuğu, onları kölelikten ve esirlikten kurtardığı söylenmiş, bunun propagandası yapılmıştır. Bu bilimsel bilgi diye sunulmuştur...işçi sınıfı ve öteki emekçi sınıflar ve tabakalar da resmi tarih bilgilerinin oluşturduğu düzenden rahatsızdırlar...Kemalizm'in burjuva niteliği ortaya çıksa da, sömürgeci ve ırkçı niteliği hala gizlenmek istenmektedir..."

Bir Afrika Atasözüyle bitirmek anlamlı olacaktır: "Aslanlar kendi tarihçilerine sahip olana kadar, avcılık öyküleri her zaman avcıyı yüceltecektir."

Dipnotlar

- 1) *Devletler Arası Hak* 'Hukuku Düvel' adlı çalışmasında M. Esat, Türk tarihinin en büyük zaferlerinden biri olarak Lozan'ı tanımlarken; Lozan'a 'asıl ergenekon çıkışını buradan seyredeceklerdir' yakıştırmasını yapmıştır. Ve daha bu çalışmasının başında: Büyük İnönü'ye diye hitap eder ve ... 'Ulusal öcü siz aldınız' diyerek onu da kahramanlar listesine yazar. Ayrıntılar için bakınız: Bozkurt, M. Esat, *Devletler Arası Hak* 'Hukuku Düvel', Ulusoglu Basımevi, Ankara 1940.
- 2) G. Aksoy'un 'Bir Lider Yaratmak ya da Kürtlerin Düşünsel Süreçlerini Kavramak Üzerine' adlı makalesinden kurulan bir paralel çıkarımdır. Ayrıntıları için bakınız: www.rizgari.org
- 3) Başkaya Fikret, *PARADİGMANIN İFLASI Resmi ideolojinin eleştirisine giriş*, Özgür Üniversite Kitaplığı:32, 8.baskı 2002, ANKARA. S.10
- 4) Bora, Tanıl, *Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluş Döneminde Devlet Telakkisi*, Birikim, Sayı:93-94, s.136
- 5) Edindiğimiz bilgiye göre M. E. Bozkurt Kemalizm kavramsallaştırmasını çok sonraları kullanıyor. Akşin Sina, *Türkiye'nin önünde Üç Model*, Telos yayıncılık, 1997 İstanbul
- 6) Oysa genel olarak Lozan'la ancak özel olarak da Takrir-i Sükun ile ittihatçı reel politiğin İslam-osmanlı araçsal doğrultusu terk edilerek 'ırk Üzerine Müstenit bir Türk siyasi milliyeti'ni kurgulama programı, Kemalizm'in ulus-devlet anlayışının ana eksenidir. Bakınız: Yusuf Akçura, 'Üç Tarzı Siyaset' Türk Tarih Kurumu, Ankara. Aktaran: *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce* Cilt I, İletişim Yayınları, İstanbul 2001
- 7) Uyar, Hakkı, *MODERN TÜRKİYE'DE SİYASİ DÜŞÜNCE KEMALİZM*, Mahmut Esat Bozkurt Cilt2, İletişim Yayınları, 2.Baskı, 2002 İstanbul.s.214-219
- 8) M. E. Bozkurt'un Saday-ı Hak gazetesinde, 25 mayıs 1924'te ve 30 mayıs 1924'te yayınlanan *Türk İhtilalinin Düsturları I ve 6'dan* aktaran; Uyar Hakkı, *Türk İhtilalinin Düsturları Ve Mahmut Esat Bozkurt*, Tarih Ve Toplum, Mart 1992, Sayı:99
- 9) 'Yeni Türk Devleti' Cumhuriyet'in zorunlu bir sonucu olarak, şekilsel de olsa vatandaşlık kimliğine kuruculuk atfetmiştir. Yazıp-çizdiklerinde çokça bu devletin kurucusu saydığı vatandaşı 'organizmacı Görüş' içinde ele alan M. E. Bozkurt: "Millet, devlet, hükümet ayrı şeyler değildir. Hapsi bir anlamdadır ve hepsi millettir. Milletten başka bir şey yoktur." Diyerek aslında, vatandaşta nefes alacak alan bırakmaz. Bakınız: Bora, Tanıl, *Türkiye Cumhuriyeti'nin...*s.137
- 10) Uyar, Hakkı, *TÜRK DEVRİMİNİ TEORİLEŞTİRME ÇABALARI: Mahmut Esat Bozkurt Örneği I*, TARİH ve TOPLUM 1993/Sayı 119. s.267
- 11) Aynı yer

- 12) Uyar Hakkı, *TÜRK DEVRİMİ'Nİ TEORİLEŞTİRME ÇABALARI* Mahmut Esat Bozkurt Örneği II, TARİH ve TOPLUM 1993/Sayı120. s. 335
- 13) Bozkurt, M. Esat, *Atatürk İhtilali*, Kaynak yayınları, 3. Basım 1995 İstanbul. S.228-229
- 14) yaptığımız bu çıkarıma örnek olması açısından, devlet söyleminde sıkça kullanılan 'et-tırnak' klişesi destekleyicidir.
- 15) Oran, Baskın, *ATATÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ RESMİ İDEOLOJİ DIŞI BİR İNCELEME*, Bilgi Yayınevi, 4. Basım, 1997 İstanbul. S.43-44
- 16) Bozkurt, M. Esat, *Atatürk İhtilali*, s.268-269
- 17) a.g.e. s.249
- 18) a.g.e. s.250
- 19) dikkat edilirse parlamenter sistem içindeki bir parti misyonundan çok adeta 'devletin aygıtı' gibi tanımlanan CHF, devlet-parti özdeşliği klişesi içerisinde tanımlanmalıdır. O halde Türkiye'de partili sisteme geçişi Demokrat partiyle başlatmak yerinde olacaktır...
- 20) Uyar Hakkı, 'Sol Milliyetçi' Bir...s. 115
- 21) Bozkurt, M. Esat, *Atatürk İhtilali*, s.288
- 22) "Türkiye'de ırkçı milliyetçilik Türklük tinine(Türklük tını , Cumhuriyet mitosuyla özdeşleştirilir.çve] bu nedenle kurucu mitos sıfatı, bu tının 'yeniden doğuşunu vurgularcasına' Atatürk'tür...)ilişkin jeneolojiyi sürdürmüş ve Türklük tınının tarihteki taşıyıcısı olarak 16 "Türk" devleti icat etmiştir. Zira Türklük tınının özünde yer alan ya da ona hayatiyet veren ilke, 'cihana hakimiyet' ve 'dünya nizamı mefkûreleri'dir...Ancak Büyük Türk milliyetçiliğini Kemalizm'in ilk kurgusundan ayıran nokta, bu soyçizgisine Osmanlı'yı da dahil etmesi ve ona büyük önem atfetmesi, hatta o uzakta kalmış ataların yanında, 'ecdad' payesini layık görmesidir."Aydın, Suavi, *Türkiye'de "Devlet Geleneği" Söylemi Üzerine*, Birikim, Sayı:93-94
- 23) Uyar, Hakkı, 'Sol Milliyetçi' Bir...s.117
- 24) "Türk ve Türken adını Neredeyse yalnızca Oğuz kökenli halklar kullanmaktadır...geç Orta Çağ'ın Orta Asya halklarında kendini Türk olarak adlandırma bakımından içinden çıkılması güç bir belirsizlik bulunduğu söylenebilir... bizim meselemiz, Türk adlandırmasına dayanan bir üst kimliğin belirlenmesinden doğan aşkın bir bilinçle belirli bir tarihsel (ama aslında tarihsiz) bir misyon yüklemenin imkanlarının tartışılması olduğundan..."Osmanlı halklarının kendisine bu adı verip vermediği bir araştırma konusuyken, 'azınlıklar'ı Türkleştirme girişimini anlamak zorlaşıyor. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: Aydın, Suavi, *KİMLİK SORUNU, ULUSALLIK VE "TÜRK KİMLİĞİ"* , ÖZGÜR ÜNİVERSİTE KİTAPLIĞI:16, Öteki Yayınevi,1999 Ankara. S.96
- 25) Bozkurt, M. Esat, *Devletler Arası Hak*...,s. 8
- 26) Bu 'davanın' kurumsallaştırılması, kuşkusuz ki M. Kemal'in 'Dil işlerini düzenlemenin zamanı gelmiştir' emri; Dil Tetkik Cemiyeti ve arkasından da Türk Dil Kurumu'nun kurulmasını zorunlu hale getirmiştir. Oran'ın aktarımıyla, "Türk Tarih Tezinin etkisinde kalarak Türk dilinin diğer dillerin anası olduğu savının ileri sürülmesi eğilimi gösterilmiştir. Ve bu eğilim, ağustos 1936'da toplanan Üçüncü Türk Dil Kurultayı'nda Güneş-Dil Kuramının açıklanmasına kadar varacaktır." Oran Baskın, s.202
- 27) Bozkurt, M. Esat, *Atatürk İhtilali*...,s.196
- 28) a.g.e., s.197
- 29) a.g.e.,s.197
- 30) bu analizimizi güçlendirecek şu "...Türk birliğinin bir gün hakikat olacağına inancım vardır. Ben görmesem bile dünyaya gözlerimi onun rüyaları içinde kapayacağım..." satırlar da M. E. Bozkurt'a aittir. A.g.e., s142
- 31) a.g.e.,s.199
- 32) Bozkurt, M. Esat, *Türk ihtilalinin Düsturları*,2 Aktaran:H. Uyar, *TARİH ve TOPLUM*, Mart1992/sayı:99,s.149
- 33) Halkçılık, en geniş anlamda, halkın dışındaki bir seçkinler gurubunun halk adına ve yararına bir şeyler yapmak istemesi olarak tanımlanabilir.Halk kitlelerinin kendi kaderlerini tayin kendileri tarafından değil ve fakat onlar adına seçkinler tarafından 'üstlenilmesi'dir. Ayrıntılar için bakınız:Başkaya, Fikret, *Paradigmanın İflası*...,s.242
- 34) bu düşüncesinin bir uzantısı olarak, mesleki temsil hakkını savundu(Mesleki Temsil:Emekçi olanın temsil hakkı olmasıdır.seçim hakkı sendikalar aracılığıyla kullanılacaktı. Ve fakat, mesleki temsilin solidarizmi referans alması üzerinde aşağıda duracağız). Birinci mecliste mesleki temsil hakkı kabul edilmemekle birlikte İktisat Vekili olduğu İzmir İktisat Kongresinde de uygulataamadı. Ayrıntı için bakınız: Uyar, 'Sol Milliyetçi' bir...s.118-119
- 35) 1920'li yıllarda Türkiye'nin sınıfsız olduğunu söylemek bilim dışı olmanın yanında..."Türkiye'de sosyal sınıfların yok olduğunu öne sürmek, Türkiye'nin barbarlık çağında olduğunu söylemektir." Hikmet Kıvılcımlı'dan aktaran: Başkaya Fikret, a.g.e.,s247
- 36) a.g.e., s256
- 37) Bozkurt, M. Esat, *Atatürk İhtilali*,s. 242-243
- 38) Milliyetçi ideoloji yabancı sermaye karşısında yerel burjuvazinin desteklenmesi olarak tezahür edecektir.Ancak kurtuluş savaşı sürecinden başlanarak yabancı sermayeye asla karşı olunmamıştı. Oran, A.g.e., s.238
- 39) bu kavramla devletçilik kastedilmiştir
- 40) aktaran: Başkaya, a.g.e.s.202
- 41) aktaran: B. Oran, *Atatürk Milliyetçiliği*,s.253
- 42) Bozkurt, M. Esat, *Atatürk İhtilali*,s.174
- 43) Bozkurt, M. Esat, *Atatürk İhtilali*, s.226-229
- 44) Aktaran:Uyar, *Türk Devrimini*...,I,s.269
- 45) Aktaran: Uyar, *Türk Devrimini*...,I, s.270
- 46) Aynı yerde
- 47) Aynı yerde
- 48) I. Ve II. İnönü Savaşları, Çerkez Ethem'e karşı, Kuvayi Milliye içerisinde, İnönü'nün itibarını arttırmak için, icat edilen iki savaştır aslında... Suavi Aydın'ın 21.11.2004'te, Özgür Üniversite'de *Resmî Tarihî Efsaneleri* başlığıyla verdiği konferanstan alınan nottur. Başkaya, alıntımızı doğrulayacak şekilde şu cümlesiyle ışık tutuyor: " ...gerçekte olmayan şey büyük bir zafer gibi gösteriliyor. Amaç, maddi bir güç haline gelen sol hareketi tasfiye etmek. O kadar ileri gidiliyor ki, 'keşif hareketi' sonucu kazanılan zaferle İsmet Bey'in sadece Yunan Ordusunu yenilgiye uğratmakla kalmadığı, 'milletin makuş talihini yendiği' efsanesi de yayılıyor."Başkaya, a.g.e., s. 241.
- 49) Bozkurt, M. Esat, *Atatürk İhtilali*, s.101-107.
- 50) Büyük demesinin sebebi! " o eserdir ki, günün birinde, milletlerden birisi, istiklalini, hürriyetini, bütün varlığını kaybetmek tehlikesine maruz kalsa, hatta kaybetse bile bunların nasıl kurtarılacağını öğreten bir düstur, bir formüldür." Bozkurt, a.g.e., s.145.
- 51) Bozkurt, M. Esat, a.g.e., s.141-144.
- 52) Yatık bir şekilde anlamlıdır. Çünkü, "olaylara Makyevelist bir yaklaşımı olduğu; komitacı ve taktik yöntemlerle amaca ulaşmayı yeğlerdi. Ve hatta onun teoriysen ol(a)mayışı bir erdem sayılmıştır.

Çözüksüz Bırakılan Direniş Sonrasını Hazırlar

Tori*

Giriş

Kürtler, yarattıkları homojen kültürleri ile çağdaşı olan halkları tarihin karanlıklarında bırakarak tüm canlılıkları ile günümüze değin gelmişlerdir. Kürtler, başlangıçta aşiret, daha sonra konfederasyonlar düzeyinde yapılandı. Konfederasyonların kurucu grupları etnik grup olma niteliklerini yitirince, bu gruplar Kürt adı ile bir halk oluşturdular. Önderliklerini peşpeşe katliamlarla yitiren Kürtler aşiret yapılanmaları içinde yürüyüşlerini sürdürdüler. Bu yürüyüşlerinde ülkelerinin istilacı devletlerce yağmalanmasını örgütsüzlüğü nedeniyle çaresiz gözlerle izlediler. Bizansa karşı savaşta Kürtler güçlü bir katılım ile Anadolu kapılarının Türklere açılmasını sağladı. Ancak ülkeleri Türkmen Beylere paylaştırıldı. Tarihinde konfederasyonlarla yönetilme deneyimi varken, aralarında bir birlik kuramamaları nedeniyle Osmanlı yönetimi ile gönüllü entegrasyona girdiler. Safevilerin dayatması ile girdikleri entegrasyon karşılıklı güven içinde yüzyıllarca sürdü. Ancak Kürtler Anadolu'daki diğer etnik gruplarla Osmanlı yönetiminin batıdan esinlendiği ulus devlet yapılanması içinde asimilasyona alındılar. Gönüllü entegrasyondan asimilasyona geçişte Kürtler peşpeşe direnişlerle tepkisini gösterdi. Alınan önlemler asimilasyona yetmeyince Kürtler mecburi iskana, günümüzde de zorunlu göçe tabi tutuldular. Bunun da bedeli Kürtlere çok ağır ödetildi.

Kaçınılmaz Son

Yarattıkları maddi ve manevi kültürleri ile tarih öncesi çağlardan yürüyüşlerini günümüze değin sürdüren Kürtler dönüp arkalarına baktıklarında çağdaşları Anadolu ve aşağı Mezopotamya halklarından çoğunu görememişlerdir. Bu halklar tarihlerinin çeşitli evrelerinde doğal ve organik biçimde başka halkları asimile etmiş veya kendileri asimile olarak etnik grup kimliklerini yitirmiş, başka halklara dönüşmüşlerdir. Bu halklara örnek, aşağı Mezopotamya'da Sa-

mi halklarından Akkadlar, Sümer halkını asimile ederek devletlerini tarih sahnesinden silmiştir. Ancak kendisi Sümer kültürünün etkisi altında kalmış, Sümer Akkad homojen kültürünü yaratmış, her homojen kültürün kaçınılmaz tarihi sonucu olarak tarihin derinliklerine gömüldükleri gibi, kendilerinden sonra gelen Sümer Akkad Babil heterojen kültürünü yaratmaya ortam hazırlaması ile Babillileri de birlikte tarihin karanlıklarına gömmüştür.

Yine bu kaçınılmaz sona örnek olarak Anadolu halklarından Kürtlerin çağdaşları olan

* Araştırmacı, yazar

Hititler, merkezi Anadolu'ya Ermenilerle birlikte Trakya'dan göçle

gelen Frigler'in bir dirsek teması ile tarih sahnesinden çekilmişlerdir.

Hattiler, Luwiler, Palalar Anadolu'ya sonradan gelen ve Hint Avrupa dil grubu dillerinden Nisilice'yi konuşan Hititler tarafından

asimile edilmişlerdir. Merkezi Anadolu'ya doğudan gelen Hititler, başlangıçta ilkel bir kültüre sahip idi. Hititler kendisinden önce Anadolu'ya gelmiş olan bu Anadolu halklarının kültürlerinin etkisi altında kalarak Hitit heterojen kültürünü yaratmıştır. Kürtlerin ataları olan Ari halkın kutsadıkları ulusal tanrı Teşşup, tanrıçaları Hepat ve Sawuşka Hititler tarafından kutsanmakta idiler. Bu tanrı ve tanrıçalar Hitit tanrıları arasında Yazılıkaya kaya kabartmalarında görünmektedirler. Ancak Hititler de kaçınılmaz olarak bu kültürle birlikte tarihin karanlık sayfeleri arasında kaybolmuşlardır. Hititler, merkezi Anadolu'ya Ermenilerle birlikte Trakya'dan göçle gelen Frigler'in bir dirsek teması ile tarih sahnesinden çekilmişlerdir. Öyleki arkeologlar ancak M.S. 1900'lerde onları Hattuşaş kazıları sonucunda ortaya çıkarmışlardır. Hititler'in ilk okunan kelimesi "nan"dır. Ekmek anlamındaki bu kelime Kürtçe'de de aynı anlamdadır.

Oğuz Türkleri'nin Kınık boyundan olan Selçuklular İran'ın kuzeybatısında yer alan Med ülkesi Medya'da Medler'in başkenti Hamadan şehrini kendilerine yönetim merkezi yaparak devletlerini kurdular. İslamiyeti bu bölgede kabullenen Selçuklular, yine bu bölgede, birlikte oldukları Kürt ve Persler'in kültürlerinin etkisi altına girerek heterojen bir kültür yarattılar. Yarattıkları bu heterojen kültürleri ile ilkin kendi iç çelişkilerinden birkaç parçaya bölündüler. En son olarak da hükümdarları Sultan Sancar sonrasında da devlet olarak tarih sahnesinden çekildiler. Günümüzde ne Selçuklu adı altında bir etnik grup ne de bu grubun dilinden söz edilmektedir.

Oğuz Türklerinin Kayı boyundan olan Osmanlılar göçle Anadolu'ya geldiklerinde Anadolu'nun eski halkları Helenler'in tüm dayatmalarına karşın kendi etnik ve kültürel yapılarını korumakta idiler. İlk kültürlerini benimseyen Osmanlılar, kendileri ile kaynaşan Anadolu halklarını kısa sürede asimile ettiler. Anadolu halklarının kültürünü benimseyen Osmanlılar komşuları olan Pers ve Arap kültürlerinin etkisi altında kalarak Osmanlı heterojen kültürünü yarattılar. Sonuç olarak, Osmanlılar bu kaçınılmaz sondan kurtulama-

mış, yarattıkları heterojen kültürle devlet olarak tarih sahnesinden çekilmişler.

Ağır Bedelleri Kürtlere Ödetilen Yanlışlıklar

Altı aşireti ile Med konfederasyonunu kuran Medler, kendilerinden önce konfederasyonlar kurmuş olan diğer Ari etnik grupların da katılımı ile bir birleşik Ari konfederasyonunu kurmuşlardır. Medler Assur devletini yıkmış, konfederasyonun sınırlarını Anadolu'da Kızılırmak'a kadar uzatarak İmparatorluk haline gelmiştir. Bu yapısı ile Medler Kürt tarihi içinde özgün bir yer tutar. Medlerin bu dönemde, Med dahil tüm Ari gruplar etnik değişikliğe uğramış Kürt adı altında bir millet oluşturmuşlardı. Ari halkını meydana getiren dokuz grup, Hurri, Mittani, Nairi, Urartu, Med, Mannai, Guti, Kassi ve Lulu adlarından söz edilmez olmuştur. Kürtler adlarını tanrıları Kardumiaş'tan almışlardır. Ari gruplardan Kassiler bu tanrının adından daha önce Babil ülkesinde Karduni devletini kurmuşlardı. Bu ad çağdaş diğer ülke krallarının yazıtlarında yer almıştır. Tanrı Kardum-iaş adından ard ek (iaş) eki alınınca bu ad önce Kardum, sonra Kürt adına dönüşmüştür.

Persler, Med yönetimine bağlı bir vasal krallık olarak yaşıyorlardı. Son Med kralı Astiyag ile Medli prensler arasında, yeni seferlerle genişleme konusunda anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştı. Bu isteklerini değişik yollarla sağlamaya çalışan Medli prensler, Med kralı Astiyag'ın kızından olan torunu, Pers kralı Krus'la anlaşarak düzenlenen bir halk ayaklanması ile kral Astiyag tahttan indirilmiş, Pers kralı Krus yönetiminde bir Pers-Med yönetimine gitmişlerdi. Ancak M.Ö. 520 yılında Medli din adamları Magiler ve Medli aydınlar Medli Prenslerin yaptıkları yanlışlıklar sonucu Persler'in yönetimini içlerine sindirememiş, tepkilerini bir direnişle göstermişlerdir. İlk Med direnişi Pers kralı II. Kambis'in krallığı döneminde Gomata adındaki Medli din adamı yönetiminde başladı. Medin başkenti Hamadan'da başlayan direniş sırasında Pers kralı II. Kambis öldü. Pers krallığına getirilen I. Daryus bu direnişi çok kanlı bir şekilde bastırdı. Direnişi din adamların ve aydınların cesetleri tüm kale kapılarına, yol kavşaklarına asılarak halka gözdağı olsun diye günlerce bekletildi. Med halkı o günü kara gün olarak kabul etti. Mogofonya olarak adlandırılan bu karagün,

Başlatılan Sohran, Baban, Şeyh Ubeydullah Nehri direnişleri başlangıçta İran yönetimine karşı yapılan bir direnişti. Daha sonra Os-

landırıldı. Ağalık düzeninin getirilmesi ile Kürtlerdeki emirlik düzeni kaldırılmaya çalışıldı.

Şeyh ya da ağa olmayan Kürt egemen ailelerine, bu ailelerin seçkin kişilerine paşalık ünvanı verildi. Kürt ülkesindeki toplumsal düzeni sağlamak için de bu paşaların söz sahibi olduğu Hamidiye alayları kuruldu. Osmanlı Sultanlığının bu düzenlemeleri tek kültürlü homojen bir toplum ulus yaratmaya yönelikti. Sultan II. Abdülhamit yönetiminin ulus devlet yaratmadaki en önemli yapılanması Kürt emirlerine Sultan Selim tarafından verilen sancak ve yarı bağımsız devlet statüsünü kaldırmak oldu. Bazı Kürt emirler kendilerinden alınan yarı bağımsız statüye, bazı emirler de ulus devlet yapılanması içinde asimile edilmelerine karşı direnişte bulundular. Başlatılan Sohran, Baban, Şeyh Ubeydullah Nehri direnişleri başlangıçta İran yönetimine karşı yapılan bir direnişti. Daha sonra Osmanlı yönetimi de bu direnişlere müdahil oldu. Cizre emiri Bedirhan beyin başlattığı direniş ile Yezdanşêr direnişleri, Osmanlı yönetimine karşı başlatılan direnişlerdi. Bu dönemde başlatılan direnişler Osmanlı yönetiminin çok kanlı bir şekilde bastırılmıştı.

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı yönetimi yıkıldıktan sonra onun yerine geçerken o dönemdeki yapılanmaları, başka bir deyişle Osmanlı toplumunda bulunan çeşitli etnik, dilsel ve dinsel grupları, Osmanlı devlet yapılanmasını olduğu gibi devralmıştı. Bu nedenle Osmanlı toplumunda son yıllarda başlayan çalkantılar Cumhuriyet devrinde şekil değiştirerek devirle devam etmiştir. Bu dönemde Kürt toplumsal tepkileri, Kürt aydını ve de toplumda saygın yerleri olan saygın kişi ve ailelerin önderliğinde direnişlere dönüşmüştür. Bu nedenle, bu dönemde büyük çapta dökülen kanla bastırılan Dersim, Şeyh Sait, Ağrı ve Koçgiri direnişleri olmuştur. Kürt aydınlar önderliklerini bu kez kişi olarak değil, örgütlü olarak sürdürmüşlerdir. Kurulan Azadi, Hoybûn örgütleri bu yapılanmalardandır.

Osmanlı yönetiminde Kürtlere karşı başlatılan asimilasyon uygulamaları çoğunca zor kullanma, bazen de merkezi devlet bürokratları tarafından periyodik olarak geliştirilen, pek de gizleme ihtiyacı duyulmayan projeler, tasarlanarak uygulanmıştır. Kürt tarihi, kültürü, etnik yapısı, dilinin kullanılması ya açıklan-

ması suç sayılarak, bu konularda halkın baskı altına alınmaları cumhuriyetin kuruluşundan, bu yana kullanılarak tasarlanıp çeşitli zamanlarda ceza maddele-

rine konu edilmişlerdir. Tüm bu uygulamalarla da Kürtlerin asimile edilecekleri sanılmaktadır. Oysa Kürtler yönetimin dayattığı tüm asimilasyon uygulamalarını ret etmiş, uygulanan baskıları susarak, içlerine kapanarak, soğuk bakışlarla yanıt vermişlerdir. Kürtlerin bu suskun tepkilerini kırmak için bu sefer onları zorunlu iskana zorladılar. Onları toplumdan uzaklaştırarak dirençlerini kıracaklardı. Bunu sağlamak için de, birkaç ailelik gruplar halinde 1923-1938 zorunlu iskanlarında olduğu gibi, Anadolunun çeşitli yörelerine dağıtılmışlardır. Kürtlerin zorunlu iskana tabi tutuldukları 1932 yılında düzenlenen bir kanuna göre Kürtler dağıtılmak suretiyle iskan edildikleri yerlerde asimilasyona tabi tutulmaları öngörülüyordu. Bu kanun gereği Kürtlerin iskan edildikleri yerler nüfusunun yüzde onunu geçmeyecekti. Bu girişim yönetimin amaçladığı sonucu vermemiştir. Tüm Anadolu da olduğu gibi, Kürtlerin iskana zorlandıkları yerlerde çeşitli etnik gruplar ve bu grupların kendine has bir kültürleri vardı. Bu çeşitli kültürlerle bir heterojen kültür oluşmuştu. Bu heterojen kültür Kürtlerin homojen kültürünü asimile etmeye yetmiyordu. Yönetim bu gerçekliği kavrayamamış, bir yanılgıya düşmüştür. Bu nedenle zorunlu iskan asimilasyona değil, Kürdün daha çok bilinçlenmesine yaramıştır.

Zorunlu iskan uygulamalarında, iskana tabi tutulan Kürtler, hayvan taşımacılığında kullanılan vagonlara doldurulup o vagonların kapakları indirilecekleri yerlere kadar kapalı tutuluyorlardı. Kürtleri taşıyan katar yola çıkarıldığında Kürtlerin indirilecekleri istasyonların çevresindeki yerleşim yerlerine Kürtlerin getirilecekleri haberi veriliyordu. Bildirilen günde o yöre insanları istasyonlara doluşuyor, getirilecek olan kişilerin ne çeşit insanlar olduklarını görme merakı içinde bekliyorlardı. Kara vagonlardan perperişan, yalınayak, üstbaşları yırtık, başları önlerine eğilmiş şekilde gruplar halinde, yürüyüşe geçirilen Kürtleri izleyerek devletlerine karşı gelen bu halkı karmaşık duygularla izliyorlardı.

Bu katarlardan biri Pamukova'nın Mekece istasyonuna geldiğinde burada indirileceklerin kapatıldıkları

Direnışçi Kürtlerin zorunlu gücü ile birlikte, direnişlere aşiretleri ile

destek veren Kürt aşiret reisleri, toplumun saygın kişileri aile bi-

vagonun kapakları açılır. Vagon kapağının açılması ile seyre gelenlerin kaışmaları bir oluyor. Vagona balık istifi doldurulan Kürtler vagona dolduruldukları

günden beri tuvalet ihtiyaçlarını altlarına yapmışlardı. Günlerce süren bu yolculukta giderilen tuvalet ihtiyaçları kokuşmuş, vagon o dayanılmaz koku ile dolmuştu. Vagon kapağının açılması ile bu koku vagonun etrafına yayılmış, seyre gelenleri oradan uzaklaştırmıştı. Ama yine de o karmaşık duygularla yürüyüşe geçirilen perişan kişileri seyir etmişlerdi. Orada indirilen Kürtler istasyona yakın köylere iskan ettirileceklerdi. Seyre gelenler daha uzun yıllar memleketlerine gelen bu Kürtlerin o perişan ve de dayanılmaz kokuları içindeki hallerini hatırlayacaklardı.

Naklen geldiğim Pamukova ilkokulunda birlikte çalıştığım birkaç bayan öğretmenlerden biri bana bacı kardeş ilişkileri düzeyinde özel bir ilgi gösteriyordu. Daha ben elimi çay ya da su bardağına tam uzatmadan o, yerinden fırlayıp çay ya da suyumun doldurarak veriyordu. Bayan ğretmenin bu özel ilgisine bir anlam vermememin yanında bayanın eşi bir gülümseme ile karşılıyordu. Bir gün, Pamukova'nın yakın bir köyünden kadınlı erkekli bir grup köylünün çalıştığım okula gelip beni ziyaret edecekleri bildirildi. Beni ziyarete gelecek olanların zorunlu iskanla bu yöreye yerleştirilen Kürt olduklarını, ziyarete geldiklerinde öğrendim. Gelenlere birlikte çalıştığım o bayan ğretmen öncülük yapıyordu. Gelenler, o güne kadar, benim dışında memleketten gelen bir Krtle karşılaşmamışlardı. Benim Kürt olduğumu o bayan ğretmen onlara söylemişti. Gelen kişilerin çoğ bayan öğretmenin yakınları idi. Kürt olduğumu kendinden bile gizleyen bayan ğretmen, Kürt olduğumu birlikte çalıştığım öğretmenlere söyleyince o da öğrenmiş. Kürt olduğuma çok şaşıran bayan ğretmen yakınlarını da toplayıp beni ziyarete getirmişti. İlk geldiklerinde Pakumovalılar onları nasıl seyre geldilerse, onlar da beni seyre gelmişlerdi. Tüm Pamukovalılar aradan yıllar geçmesine rağmen onların Kürt olduklarını biliyorlardı. Fakat onlar Kürt olduklarını yüksek sesle syleyemiyorlardı. Benden Kürtleri sordular. Ben de soluğmn yettiğ kadar Kürtlerden söz ettim. Bayan ğretmen bana gsterdiğ özel ilgi ile memleket özlemini gidermeye çalışırken onlar da beni olanca dikkat-

reyleri ile birlikte Anadolu'nun çeşitli illerine zorunlu iskana tabi tutulmuşlardı. İstanbul'daki Rami kışlası uzun yıllar zorunlu iskana ve tutuklanmalara uğrayan Kürtlere meskenlik etmiştir. Bu tür zorunlu iskan Kürtleri nderliksiz bırakmaya yönelik idi.

leri ile dinleyerek bu özlemlerini gideriyorlardı. Krtlğnden utanmıyordum. Bundan sonra onlar da Krtlklerinden utanmayacaklardı. Bu anı Torı'nın be-

leğinde hala canlı durmaktadır.

Direnışçi Kürtlerin zorunlu gücü ile birlikte, direnişlere aşiretleri ile destek veren Kürt aşiret reisleri, toplumun saygın kişileri aile bireyleri ile birlikte Anadolu'nun çeşitli illerine zorunlu iskana tabi tutulmuşlardı. İstanbul'daki Rami kışlası uzun yıllar zorunlu iskana ve tutuklanmalara uğrayan Kürtlere meskenlik etmiştir. Bu tür zorunlu iskan Kürtleri nderliksiz bırakmaya yönelik idi. Ancak yönetim uyguladığı bu denemeyi bıraktı. nderlikten yoksun bırakılan Kürtlerin hangi yöne ynelenecekleri kestirilemiyordu. Bu nedenle mecburi iskana tabi tutulan tüm Kürt aşiret reisleri, saygın kişi ve aileler memleketlerine geri gönderildiler.

Her direniş sonrasında uygulanan akıl almaz baskılar la Kürtler sindirilmışlerdi. Büyük oğnluğn yılmışlığına, suskunluğna karşı, Kürt aydınlar demokratik taleplerini seslendirmek amacı ile örgütlenerek muhalefet etme yollarını aramışlardır. Örgütlenmeyi düşünen 49 Kürt aydını daha yolun başlarında iken tutuklanma, gözaltına almalarla örgütlenmeleri nlenmiştir.

Kişisel hak ve özgürlükle birlikte toplumsal hak ve özgürlüklere ilişkin talepler örgütlü mücadelelerle kazanılacağına ilişkin düşünce etkinlik alanına girmiş, Türk niversite ve aydınları ile eş zamanlı Kürt niversite öğrencileri ve de aydınlar sivil toplum örgütlenmelerine gitmişler. Muhalefetlerini bu yolla dillendirmeye başlamışlardı. Kürtler örgütlü mücadeleye Devrimci Doğ Kültür Ocakları adı altında bir yapılanma ile başladılar. Ancak bu yapılanma kısa bir süre sonra kendi içinde bölünmeye giderek çeşitli derneklere ayrılmıştı. Bazı Kürt gruplar siyasi illegal parti düzeyinde örgütlenmeyi, muhalefetlerini bu yolla sürdürmeyi önlerine koydular. Kürt aydın hareketinin halk muhalefetine önderlik yapma düzeyine gelmesini önleyen yönetim, bu yapılanmalar üstündeki baskılarını arttırdı. Alınan sert önlemler illegal düzeyde örgütlenen bu yapılanmaları biraz daha illegaliteye itmiştir. Bu itilmenin sonucunda Kürt muhalefeti Kürt sorunu haline getirildi. Bundandır ki o günden beri Kürt muhalefetinin

adı Kürt sorunu olmuştur. Muhalefetin sesi dinleneceğine muhalefetin taleplerine çözümler aranıp çözümleneceğine, yönetim bu muhalefeti ülke bütünlüğüne yönelik bölücü hareket olarak görmüş, kendine göre çareler aramıştır. Kürt sorununa çözüm arandığı son yıllarda büyük annesinin Kürt, teyzesinin Kürtçe konuştuğunu televizyonda söyleyen Cumhurbaşkanı Turgut Özal, bir başka televizyon konuşmasında Kürtlerin yüzde yirmisinin daha önceki yıllarda Ankara'nın batısına göç ettirildiğini, bunların göç ettirildikleri yerlerde Türk toplumuna entegre olduklarını, geriye kalanların yüzde yirmisinin de Ankara'nın batısına göç ettirilmesi ile bunların da entegre olacaklarını geriye kalanların da düzenlenecek çeşitli programlarla entegre edileceklerini, böylece önlerinde Kürt sorunu diye bir sorunun kalmayacağını kendine özgü rahat konuşması ile söylemiştir. Açıkça söylemezse bile, bir yanı ile Kürt olan Turgut Özal, Kürtlerin daha önce zorunlu iskana tabi tutulduğunu bugün Kürtlerin bir zorunlu göçe zorlanacağını itiraf ediyordu. Her iki durumda da Kürtlerin bir zorunluluk karşısında yerlerinden ettirildiği, bunun adının da entegre değil, asimilasyon olduğunu söylemiyordu. Kendince ulusuna Kürt sorununun normal yollardan çözümünü sunuyordu. Hiç şüphesiz bir Kürt göçünün daha yapılması için bazı zorlayıcı önlemlerin alınması gerekiyordu. Bu önlemlerin alındığı da kesindi. Bir devlet sırrı olan bu önlemler uygulama alanına konuldukça anlaşılacaklardı. Bu önlemlerin ilkinde Türk ve Kürt muhalefetinin üstüne gidildi. Sokaklarda her gün ortalama on kişinin öldürüldüğü, sınırsız bir tutuklama ve gözaltına alınmalarla her iki muhalefet kırsala çekilmek zorunda bırakıldı. Bunun sonucu olarak kedini güvencede görmeyen çok sayıda Türk ve Kürt üniversite öğrencileri ve aydınları kaçarak batı Avrupa ülkelerine gittiler. Birleşmiş Milletlerin o ülkelerdeki yüksek komiserliklerinin kapılarında sıraya girip gittikleri ülkelere mülteci olmak istediklerini bildirdiler. En büyük tasarı Kürtlerin yüzde yirmisini, yani üç milyon Kürdü göçe zorlamaktı. Bunlar da "ha" denildiği zaman göç etmeyecekti. Bunun için de Kürtlerin üstüne gitmek için geçici köy korucuları, özel tim, kontrgerilla gibi silahlı birlikler oluşturuldu. Bunların kırsaldaki-

lerle hiç bir ilişkileri yoktu. Başlarında ağalardan bir korucubaşı, devletten de bir aylık alıyorlardı. Köylü tarlasına, bağına, bostanına, bahçesine gidemiyor, ekili ürünlerini, ağaçlardaki meyvelarını, kovanlardaki balalarını alamıyor, hayvanlarını köyün dışına çıkartıp otlatamıyordu. Tüm bunları yapmaya gittiğinde, kırsaldakilere yardım etmekle suçlanıyor, dövülüyor, hakaret ediliyor, tutuklanıp mahpushanelere atılıyorlardı. Bunlara kalan tek kurtuluş yolu, per perişan, çoluk çocuğu ile köyünü terk edip büyük şehirlere göç etmektir. Onlar da bunu yapıyordu. Derken evler, köyler boşaltıldı. Boşaltılan köyler yakıldı, yıkıldı. Göçe zorlanan köylünün tüm taşınır taşınmazlarına el konuldu.

Bu silahlı güçlerin yanında illegal düzeyde Hizbullah adlı örgüte Kürt muhalefetine yönelik saldırılarına göz yumuldu. Bunlar köy ve şehirdeki bazı evlere baskınlar düzenliyor bazen bilinmez bir yerlerde bazen de sokakta, caddede bazı kişilere arkadan yaklaşıyor, tek bir sesleri ile başlarına kurşun sıkarak öldürüyorlardı. Bazılarının da el ve ayaklarını domuz bağı ile bağlayıp, yeraltı dehlizlerinde ölüme terk ediyorlardı. Sonuçta, toplam iki milyon Kürt zorunlu göçe tabi tutuldu. On sekiz bin faili meçhul öldürme olayı ve de binlerce yakılan yıkılan köyler.

Tüm bunlar yetmiyormuş gibi, dönemin başbakanı, dönemin Batman valisine bin kişilik özel ordu kurma direktifini verir. Fakat bu girişim dönemin cumhurbaşkanı tarafından önlendi. Oysa, bu özel ordu ile Kürtlerin işi görülecekti. Aynı Cumhurbaşkanı, yardımcısı ile Şırnak'ta televizyona verdikleri demeçte, bir Kürt realitesinin olduğundan söz ettiler. Ancak bu sayın kişiler Kürtlerin suskunluğuna girdiler. Bu günlerde Türkiye Cumhuriyeti başbakanı Recep Tayip Erdoğan, Vanlılar gününde "ülkede otuz etnik kimlik vardır. Bunlar Türkiye üst kimliğinde birleşmelidirler" dedi. Başbakanın aynı söyleşisini devam ettireceği bilinmiyor. Ama Yargıtay başsavcısının, "Türkiyelilik belirlemesini" suç nedeni saydığı biliniyor. Bir başka bilinen gerçek zorunlu göçe zorlanan Kürtlerin dönmek istemeleri halinde köylerinin yerinde yeller estiği, mallarına mülklerine korucular tarafından el konulduğudur.

Yararlanılan Kaynaklar

- 1) Bir El Kitabı Kürtler, M. İzady, Doz Yayınları.
- 2) Anadolu Kültüründe Kürt Etkisi, Torî, Berfîn Yayınları.
- 3) Tarihte Kürt-Türk İlişkileri, Torî, Perî Yayınları,
- 4) Kürtlerin İlkçağ Tarihi, Torî, Berfîn Yayınları.

Hayali Bulmak:

Bedirhanlar, Yezdan Şerler,
Şeyh Ubeydullahlar,
Şeyh Mahmut Berzenciler, Şeyh Said
ve daha niceleri ...

Beni Saadet Erdem Uzun süre, hiç ses çıkarmamış, yaşananlara katılmamış kişileri tanımak zaten zor. Bir de onları bu hayatta arayınca iyice ümitsizliğe kapılıyor insan.

Onların özgürlükleri uğruna verdikleri savaşları bir bütün olarak görmek gerekiyor. Beğenelim veya beğenmeyelim; onları bilmemiz, onlara ulaşmak gerekir. Bunların üzerinden düşünlüp geçmeden şunu unutmamak gerekir ki, egemen güçlerin ezici güçlerine ve kurnazlıkları karşısında, yeni bir düşünce yürütülmediği, sadece gücün varsa beni yakala mantığı ile kıyasıyla çarpışarak, peşinde koşulan hayali bulmak, ne yazık ki ağır bedellerle tarihte yerini almasına neden olmuştur

Ve biliyorum ki tarih, onların onurlu öyküleriyle doludur. Ölümlü de olsalar beyinlerde ve hayallerde ölümsüzleşiyorlar. Kim ne derse desin; hala acılardan arındırılmamış bu halkın tarihi, onların göz nurundan süzülüp yazılıyor. Her zaman savaşa hazır bir halk olduğu görülür Kürt halkının. Aslında itiraf etmek gerekir ki, hüznümün sebeplerinden biri de yenile yenile yenmeyi öğrenemeyişidir. Her dönemde baş kaldırmış Kürtler gibi geçmişin acılarından ders çıkarmayan bir başka da halk yoktur.

Güney Kürdistan'a bu günkü çekimserliğim, duygu ve düşünce karmaşasıyla birlikte bir şeylerin doğru gitmediğine dair sezgilerden çok daha fazlası olduğudur.

Kısa vadeli çıkarların uzun vadeli felaketleri getirdiğini, tekrar göremez olmak, "daha önce yaşanmış farklı koşullarda hep aynı ama farklı görünümelerde ortaya konan, bu film benzerini görmüştüm" rahatsızlığını duyuruyor bana. Bütün bunlarla birlikte atılım, umut ve canlılık çağında olmamıza rağmen, bu çağın ruhunu derleyip toplayacak bir beklentinin, geçici çarelere dayandırılarak yapılmasıdır. Şaşırtıcı olan şey yapılanı bağımsız, yaptığını sanmasıdır. (Şüphe ve tereddüt içindeyseniz hayır deyiniz sonra evet diyebilirsiniz çünkü 'hayır' ı 'evet' yapmak 'evet i' hayır' yapmaktan daha kolaydır.)

Zafer naraları ile birlikte şüphe ve endişeli girilen bu oluşum dilerim beni yanıltır. Ben sa-

dece düşünceler üstünde son düşüncemi yazmadan geçemedim. Yaşananın tablosunu değerlendirme görevi daha çok siyasetçilere ve bilginlere verildi ve başka türlü pek kabul görülmedi. Oluşmakta olanın içinde sürekli küçük kuşkulu görüntüler, gerçeği bulmak da hep yardımcı olmuştur. Bu bağlamda kayıp zamanı yakalamanın bir yolu da ışık kadar parlak olmayan, acı çeken kıvılcımların küçümsenmemesidir.

Şu anki düşünce akıntımın beni tekrar geçmişe, Şeyh Sait hakkında yazılan ve söylenenlerin; doğru olup olmadığı tartışılır sözlerine götürdü:

“Benim isyanım dini duyguların incinmesidir, muvaffak olamadık. Olsaydık bile bu ahaliden bir şey olamazdı” veya “Ben Diyarbakir halkının bana ihanet ettiği gün öldüm. Ben Diyarbakir surlarının önünde öldüm!” Bütün ömrünü bu şekilde ve yakıcı sözlerle noktalaması, düşünülüp ayak diretilmesi gereken durumlardır. Öte yandan söyledikleri doğrudan olabilir. Çünkü köklü fikirler ve gelenekler tıpkı sülük gibi toplumu çürütmeyi sürdürse de Diyarbakır’ın ahlaki kavramlardaki değişimini, bilimsel olarak değerlendirmek gerekir.

Gariptir, her Diyarbakır’a gittiğimde, zamanların acıklı hik, yesini anımsadığım ve yazık bin kere yazık dediğim ve hayıflandığım anlarım olmuştur. Zannetmeyin bugün Diyarbakir de fuhuş, kap kaç, hırsızlık ve cinayetler yoğunluktadır. Daha öte şeyler var ki, zengin dili geliştirme edebiyatı ve politik rengin olduğu her türlü layık olduğu sanatsal etkinlikleriyle mahrum olmadan tarih huzurunda sorumluluklarını geniş tutup büyütmiştir.

Elime aldığım kitaplardan biri 1913 tarihli Roji Kurd-Hejmar adıyla dergi olarak yayınlanmıştır. Bunu günümüzde kitap olarak sunulmuş görmek; hem sevindirici, hem de o günden bugüne hiçbir kazanım olmadığını göstermesi açısından, üzücü olsa da bir iki paragraf alıntıyla yazımı noktalamak istiyorum.

“Nifakımız

Mesela nifak Kürtlüğün sanki bir
Ezeli derdidir. Kürtlüğün asırlarca
Mevcudiyetini bir hastalık gibi kemiren,
Onun maneviyatını bu derece zorlayan ve onu
Yürümekten men eden, işte bu nifak derdidir.”

Roji kurd

Hulya gerçek olur.

Kim ne dese desin
Ben Kürtlüğe her taraftan vurulan
hakaret tokadını ilerleme ve bilim ile
reddetmek için söz vermiş
Kürt aydın gençliğinin yüksek azminden
o kadar eminim ki
ve tatminim ki “ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz.

Unutulmak ve acı içinde
varlığını da kaybettirecek entrikaların
feci oyuncağı olan Kürtlüğün,
uyuyan ruhunu uyandırmak,
zamanı çoktan beri geçmiştir.

Eğer kalbi yıpratın ve varlığı olan bütün bu buhran karşısında, biraz daha kör ve sağır durmak, aşağılık gaflete kalırsak, artık bize bir yaşam hakkı yoktur ve zaten kalmayacaktır da.”

Roji kurd

English Summary

A New Era in Kurdistan

Having been kept away, forgotten and subjected to extermination by the colonialist states from the stage of the history during the modern times, the Kurdish nation has reversed its fate by the 13 years old will that occurred in the south of its country and thus the Kurds once again have appeared on the stage of the history as a nation-state will. While this experience plays a dominant role in the transformation of Iraq as whole, it is also the source of a great inspiration for the other parts of Kurdistan which desperately seek to tear apart their "misfortune". Therefore, for the liquidation of all fascistic and pro-status quo formations and for the emergence of a democratic transformation required by our age, the emergence of Free Kurdistan as an independent will seems inevitable. Such a deeply rooted potential of change in Kurdistan is in harmony with the forward looking face of the world in terms of historical dynamics.

In that regard, Massoud Barzani's election for the Presidency of Kurdistan by the Kurdish Parliament, the highest will of the Kurds, was enthusiastically welcomed by all the Kurds. This election was realized in the presence of UN representative, and the representatives of the leading democratic countries of the world. Massoud Barzani's election as a legal and legitimate President points out to a new fact for the Kurds themselves. President of Kurdistan Massoud Barzani's determined conduct and his earlier performance in terms of advocating the Kurdish national interests gains a great trust from the Kurdish people. This fact also makes clear that the institutional forma-

tions of other region countries no more have any meaning and legitimacy for the Kurds...

Right at this point, much more hardships await the President of Kurdistan; based on the Kurdistan Presidency Law, Mr. Massoud Barzani is on the way to be the Commander in Chief of Kurdish Armed Forces. The Kurdistanizing of Kirkuk; removal of the lack of the confidence between KDP and PUK that has been created over the years; the uniting of the both Kurdish administrations once and for all; development of Kurdistan as a whole and the creation of a transparent administration that has been aspired by the people for so many years are among the mentioned hardships. One should also include among these hard questions the fact that a strategy has to be devised and put in to practice about other parts of Kurdistan. Taking significant measures against the terror is another mission. As for the relationship between Kurdish administration and Baghdad, first of all, it seems rather hard that the Baghdad once again becomes dominant over the Kurdish administration; that, of course, is only possible as long as the Kurds overcome the hard missions awaiting themselves. Kurdish Parliament's right of legislation, Kurdish Government's right of execution, the keeping of Pesmergah Power as a guarantee of Kurdish institutions and later transforming this power into a regular army; the inclusion of all these fact to Provisional Administrative Law as well as to permanent Main Law is *sine qua* of Kurdish will.

During his speech delivered in Kurdish Parliament on June 14th with the occasion of his election

for the Presidency of Kurdistan, Mr. Massoud Barzani was very informative and we have included the full text of this speech to the current issue. Meanwhile Nazhad Hashraw Hawramani makes an analysis of the important points that he found in Barzani's speech. In his article "self-determination" Hishyar Ozalp points to the fact that the Kurds must demand their right of self-determination and they must prepare the necessary infrastructure for that.

While significant developments take place in the south part of Kurdistan, in the north of Kurdistan, the Turkish state continues to deny the Kurds; as usual it attempts to suppress Kurdish question with the concept of terror by updating its method of terror once again. The killing of Hikmet Fidan in Diyarbakır and the resuming of the armed clashes only explains that the state has no method other than terror against the Kurdish potential. The fact that Abdullah Ocalan in the service of the state is now known by all. Either on the mountain or in the city, every Kurd that has been killed, is a result of the service offered to the state by Abdullah Ocalan. Therefore Abdullah Ocalan and his extensions have nothing more to offer Kurdish people other than blood. The walk-ons can attribute themselves any title in this terror program, but that hardly changes the reality.

The interview we made with Mr. Ishak Tepe is an inspiring one. Another important topic of the current issue is the interview Ruşen Arslan made with Selim Kılıçoğlu (Selim Kılıçoğlu is a close relative of Cibranlı Halit Bey, he was tried in the 49s case and was subjected to imprisonment and exile). This interview seems to open new debates about Sheik Said affair.

In his article "A Murder Steers Syrian Kurds" Nicholas Blanford examines the murder of Sheikh Mashuk Khaznawi. He points out to the fact that the

Kurds have come to a unique position in changing the nature of Syrian regime. Another article written by Eyüp Kıran sheds light on the back ground of the Syrian Kurds.

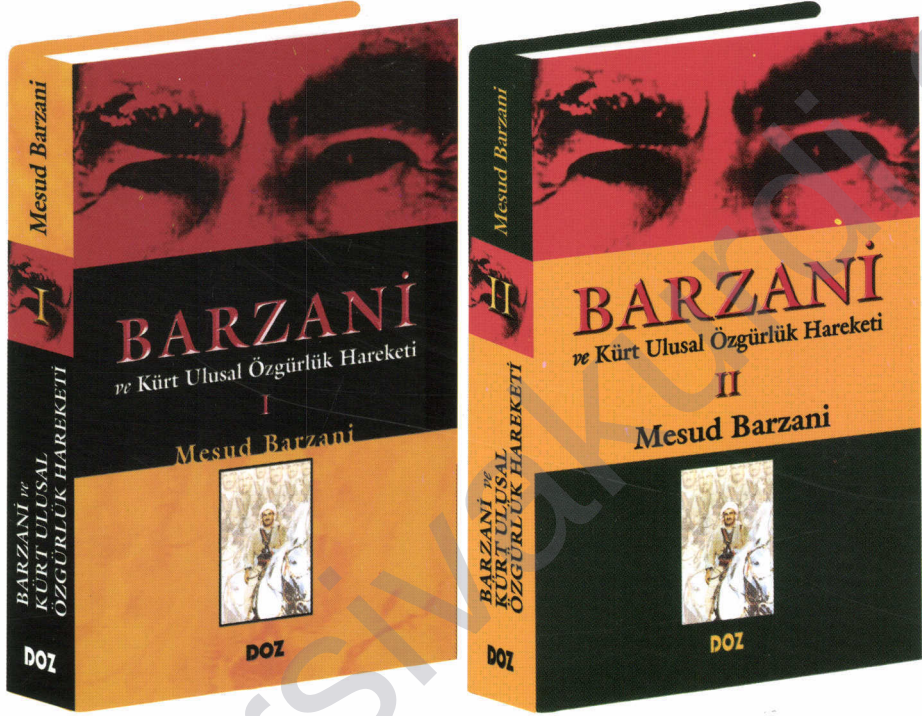
Did you know that the first musical conservatory in Europe was founded by a Kurd and that the father of the Flamenco music was a Kurd? Our friend Irfan Güler in his article named "Ziryab: The Father of Flamenco or the Story of a Forgotten Kurdish Wise" traces the story of Ziryab; it is an article that will make you both laughing and sad. The forgetting of Ziryab very much resembles the forgetting of his nation; the contribution of Ziryab and his people to the civilization have always been attributed to others. So the Kurds are nowadays facing a situation in which they can change this historical misfortune and once again be the subject matter of their history.

The northern Kurds have another sad story; that is, they can not teach their language to their children. Abdullah Kıran examines this sad story. His article in the current issue; "A Nation Which Can Not Its Language to Its Children: The Kurds" is a rather warning one.

M. Esat Bozkurt is known with his racist attitude towards the Kurds, is the ideologue of the racist Kemalist doctrine, but considered by a large variety of circles both from the left and from the right, as a determined revolutionary. Mr. Servet Gün analyses Bozkurt and his ideology. As a consequence our stories and our heroes are different. The intolerance of the other towards these differences is kind of dehumanizing.

Always,

Mehmet Sanrı

**Kampanya Süresince
Sadece 13.-YTL.**